RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA 170.

RAZREDI HISTORIČKO-FILOLOGIČKI I FILOZOFIČKO-JURIDIČKI.

68.

U ZAGREBU 1907.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE)
(GJURO TRPINAC.)

Digitized by Google

Slav 8101.74
~~Slav 1301~~
~~(CIII. 27)~~

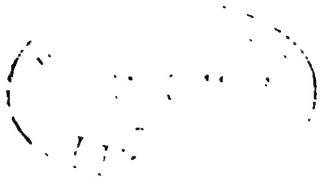

Bright fund
(170-171)

Digitized by Google

Sadržaj.

	Strana
Dalmacija za Ludovika I. (1358—1382). I. Dio (1358—1367). Od dra. Dane Grubera. (Svršetak) . .	1—75
Metrika narodnih naših pjesama. Od dra. T. Maretića. (Svršetak)	76—200
Paljetkovanje po oblasti našega jezika. Od Luke Zore.	201—230

Digitized by Google

Digitized by Google

Dalmacija za Ludovika I.

(1358—1382.).

I. Dio (1358—1367.).

Čitao u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 1. srpnja 1905.

Član dopisnik dr. Dane Gruber.

(Svršetak.)

Međutim se borba vodila sve žešće i žešće, pače su morale u Dubrovnik doći vijesti, da se opet sprema vojska, da navali na Dubrovnik i njegov kotar, dok je dubrovačko vijeće zaključilo (27. i 28. travnja i 1—20. svibnja 1362.), da se imade poslati novih četa i jedna lađa u Ston, da se imadu Dubrovnik i Ston bolje utvrditi, da se brodovlje pod Kotorom poveća, da se zabranjuje izvoz soli iz grada, da se imadu poslati skoroteče na razne strane, da doznadu novosti (o kretanju vojske), i da se imade pisati srpskomu caru, carici, patrijarhu i velikašima (valjada radi tih priprema za navalu na Dubrovnik).[1] Osim toga obrati se ono na susjedne vladare i dostojanstvenike, da od njih izmoli pomoći, jer zaključi (9. svibnja 1362.), da se banu Nikoli Seču pošlje poslanik Dživo Desen (Ragotin),[2] a poslije (19. svibnja 1362.), da se Balšićima pošlje poslanik Marin Junijev Menčetić, dok se bosanskomu banu, županu Sanku i kralju Ludoviku imadu pismeno (po skorotečama) javiti ove novosti i valjada moliti za

[1] Monum. Rag. L. r. III. 183—4. i 187—191.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 187. i 188. — U isto vrijeme (9. svibnja 1362.) pozva dubrov. vlada svoga sugrađanina Marina Gučetića, koji se tada po svoj prilici nalazio u blizini banovoj, da i on ode banu, te zajedno s Dživom Ragotinom nastoji, da ban usliši molbe Dubrovčana (naime za pomoć) (Gelcich-Thallóczy o. c. str. 35—36. br. 29., samo je na čelu isprave krivo naznačen datum: 8. svibnja, jer se u tekstu veli: „Die IX. Madii").

Digitized by Google

pomoć ili posredovanje; napokon odredi vijeće (18. svibnja 1362.), da će se otpremiti posebni poslanik, Radoslav Činabić, Vukašinu i carici majki, valjada zato, da ovi posreduju na korist Dubrovčana.[1]

Ove molbe Dubrovčana imale su donekle i uspjeha. Župan Sanko bio je opet voljan posredovati oko izmirenja, ali je valjada pozvao i Dubrovčane, da svojim uvjetima omoguće izmirenje, jer je u dubrovačkom vijeću bilo predloženo (27. svibnja 1362.), da se Sanku piše, da nije krivnja Dubrovčana, što nije došlo do mira, kako su mu to oni po mnogim pismima i poslanicima dojavili bili, a ne će biti ni sada, jer oni ne traže ništa od Vojslava, pa neka i on pusti Dubrovčanima ono, što je njihovo. No ovaj prijedlog nije bio prihvaćen, nego je zaključeno bilo (28. svibnja 1362.), da se pošlje Sanku posebni poslanik, koji će mu valjada usmeno kazati ovo i podjedno ga obodriti, da nastoji o izmirenju. Poslanikom bude najprije (29. svibnja) izabran Marin Baraba, a poslije (30. svibnja) Mišo Bobalić.[2]

Isto se tako odazvao molbi Dubrovčana i ban Seč, jer im je poslao onoga Filipa Zadranina u pomoć s četama, a povjerio mu je uz to i to, da poradi i o izmirenju Dubrovčana s njihovim dušmanima. Dubrovačko vijeće zamoli sad (1. i 6. lipnja 1362.) Filipa, da sa svoje dvije lađe ide zajedno sa dubrovačkom galijom pod Kotor protiv dubrovačkih neprijatelja, ali da podjedno posjeti Kotorane i skloni ih na mir, jer to Dubrovčani žele. Ali budući da je u to doba došao sam car Uroš IV. u Konavle potaknut valjada pozivima i molbama Dubrovčana, i dojavio ovima svoju nakanu, da bi poslao k njima svoga poslanika (Ivana Golubića)

[1] Monum. Rag. L. r. III. 192—3. — 20. svibnja 1362. daje vijeće Radoslavu Čikuriću 45 dukata za put do Vukašina i carice matere (Ibidem III. 193.), ali se ne veli, u koju svrhu on tamo ide. No moguće je, da je i on išao tamo u interesu Dubrovčana, jer za jednoga Čikurića, naime Stjepka, znamo već, da je bio u službi Dubrovčana. — Marin Menčetić nije valjada ni otišao Balšićima, jer je poslije (2. kolovoza 1362.) dubrov. vijeće zaključilo, da se njemu uzima to poslanstvo, za koje je bio izabran (Ibidem III. 211.). U to je naime doba sam srpski car došao u blizinu Dubrovnika te su Dubrovčani započeli izravno s njime pregovore o miru, kako ćemo čuti, pa zato nije bilo nužno, da Balšići posreduju oko mira.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 194—5. Ni Mišo Bobalić nije izvršio svoga poslanstva, kao ni Marin Menčetić (s istih razloga), jer je i za njega vijeće zaključilo (2. kolovoza 1362.), da mu se uzima poslanstvo, za koje je bio izabran (Ibidem III. 211.).

Digitized by Google

poradi pregovora o miru, umoli vijeće (6. lipnja 1362.) Filipa, neka ne ode pcd Kotor prije, dok ne dođe Golubić i dok nije s njim govorio o uvjetima, pod kojima bi car bio voljan izmiriti se. Podjedno posla ono jednu lađu sa svoja dva plemića (Blažem Lukićem i Andrijom Binkolom) u Cavtat, gdje ukrca Ivana Golubića i dovede ga u Dubrovnik. Tu je on priopćio vijeću poruku carevu i porazgovorio se s Filipom, a na to zaključi vijeće (10. lipnja 1362.), da se imade zajedno s Ivanom Golubićem uputiti caru i jedan dubrovački poslanik (Domanja Iskrica), koji će s njime vijećati o načinu, kako da dođe do mira. Ovaj Golubić mora da je bio sklon Dubrovčanima, jer su ga oni nadarili (12. lipnja 1362.) darom od 50 dukata i imenovali ga svojim građaninom zajedno s njegovim bratom Grgurom, te su obojici dozvolili, da u slučaju rata (naročito između Srbije i Dubrovnika) ili druge nevolje mogu naći utočišta u Dubrovnika zajedno sa svojim porodicama i svojim imutkom. Za ovih pregovora imala su se obustaviti neprijateljstva, pa je u to ime dubrovačko vijeće poslalo (12. lipnja 1362.) Sanku poslanika Blaža Gradića, koji ga je imao umoliti, da posreduje oko primirja između Vojslava i Dubrovčana, a pristalo je (14. lipnja 1362) i na primirje između Dubrovčana i kefalije od Trebinja i Konavala. Golubić i Iskrica uputiše se nato caru, praćeni dubrovačkim plemićima Lavom Menčetićem i Andrijom Đorđićem, a Filip u Kotor, praćen dubrovačkim plemićem Klimom Držićem.[1]

Domanja Iskrica priopćio je caru Urošu IV. uvjete, uz koje bi Dubrovčani bili voljni uglaviti s njime mir, ali se oni valjada nijesu caru svidjeli, kad mu nije htio na njih odgovoriti. Nato mu je valjada poslanik ponudio, neka pošlje svoje poslanstvo u sam Dubrovnik, da tamo skloni Dubrovčane na mir uz takve uvjete, koji će biti po njega povoljniji. No car se nekako nećkao, da to učini, a na to naloži (3. srpnja 1362.) dubrovačko vijeće svome poslaniku, da imade ići s carem u Srbiju, ako ovaj ne bi htio poslati u Dubrovnik svoje poslanstvo, i da ima tamo priopćiti dubrovačke uvjete mira i carici majci i onim srpskim velikašima, koji se budu nalazili na dvoru.[2]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 195—8. — Dubrov. vijeće nagradilo je (17. lipnja 1362.) sa 80 dukata spomenutoga već Filipa Nosdronju, jer je valjada radio u prilog Dubrovčanima, pošto su ovi ubavijestili bili (19. svibnja 1362.) o novoj navali Srba Stjepana Nosdronju, valjada brata Filipova (Ibidem III. 193. i 198.).

[2] Monum. Rag. L. r. III. 202.

Digitized by Google

Međutim se car Uroš IV. nije uputio natrag u Srbiju, nego se još više približio dubrovačkom zemljištu. To silno uplaši Dubrovčane, da ne bi i on (kao i Vojslav) udario sa svojom vojskom na njih, pa namah stanu poprimati nužne mjere za sigurnost svoju. Oni jave (8. srpnja 1362.) banu Seču, da je srpski car došao u blizinu Dubrovnika (dan hoda daleko), a isto tako i onomu Filipu Zadraninu, koji se valjada iza bezuspješnoga posredovanja oko mira s Kotorom vratio kući u Zadar, te ga podjedno pozovu, da priskoči u pomoć Stonu prema odredbi kraljevoj sa 2 oružane lađe i sa 200 momaka, koji će se iskrcati na kopno za obranu Stona.[1] U isto doba najme oni (6. srpnja 1362.) plaćenika (100) za obranu grada, ali podjedno zaključe (8. i 16. srpnja 1362.), da se imade unovačiti više satnija plemića i pučana po Dubrovniku i njegovu kotaru, a tako isto i četa po dubrovačkim otocima (Mljetu, Lastovu i dr.), a imade se i oružanih lađa poslati u Ston. Kad je pak pogibao postajala sve veća, odredi vijeće (26. srpnja i 5. kolovoza 1362.), da se imadu dići na oružje svi stanovnici otoka (osim za oružje nesposobnih) i Stonskoga Rata i ići u Ston na njegovu obranu, da se imadu još dvije oružane lađe otposlati, od kojih će jedna stražariti na ušću Neretve, a druga ploviti uz obalu stonsku, da se nijedan „Slaven“ (t. j. srpski podanik) ne smije pustiti u Ston, da se ni s jednim ne smije govoriti niti mu se smije prodati vina, a napokon se nekoliko puta (26. srpnja, pa 7., 9. i 12. kolovoza 1362.) zabrani (na nekoliko dana) dubrovačkim podanicima izlazak iz grada ili zemljišta dubrovačkoga, samo da bude svaki pripravan na obranu svoje otadžbine.[2]

Ova bojazan Dubrovčana, da bi mogao i srpski car na njih navaliti, rekao bih da nije bila opravdana, jer se car nije u tu svrhu sve većma približavao Dubrovniku, da na nj udari, nego da se

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 202. Ovdje se veli, da Filip ima poslati pomoći Stonu „secundum mandatum dominii“, što će biti pogrješno mjesto domini (sc. regis); riječju „dominium“ označuje se vlada republikanska (n. pr. mletačka, dubrovačka), dok je Filip Zadranin bio podanik kraljev, te je po tom samo od kralja mogao dobiti nalog, da Stonu priskoči u pomoć. Otuda vidimo, da je Ludovik I. uslišio molbu Dubrovčana za pomoć, kad je naložio po svoj prilici hrv.-dalm. banu, da priskoči u pomoć Dubrovniku, a ovaj je na to povjerio Filipu Zadraninu, da s 2 lađe i 200 ljudi ode u pomoć Dubrovniku, kako ovaj to zatraži.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 202., 203., 206., 207., 209., 212., 214., 215. i 217.

Digitized by Google

što prije s Dubrovčanima izmiri. U to im ime poruči, da opet pošlju k njemu novo poslanstvo (valjada s drugim, povoljnijim uvjetima), a on i Vojslav poslat će mu svoja provodna pisma i vojničku pratnju za njihovu sigurnost. Dubrovačko se vijeće odazove (9. srpnja 1362.) tome pozivu i odabere svojim poslanicima Ivana Bunića i Ivana Nikolina Gundulića (a pratit će ih 8 sluga, 1 blagajnik i 1 svećenik). Knezu, malom vijeću i senatu povjeri se, da izrade naputak za ovo poslanstvo; no ovi to povjere (16. srpnja 1362.) posebnom odboru od 5 lica. Kad je ovaj izradio naputak, odobre ga (16. srpnja 1362.) knez i ona dva vijeća i odrede poslanicima svotu od 100 dukata za darove, koje će donijeti caru i njegovim doglavnicima, te im podjedno nalože, jer su međutim stigla provodna pisma i pratnja, da se buduće srijede (20. srpnja) dadu na put, što oni sigurno i učine. Za ovoga ugovaranja imala su se na kopnu obustaviti neprijateljstva, jer dubrovačko vijeće naloži (23. srpnja) zapovjedniku brodovlja pred Kotorom, da ne smije napadati na kopnu ni Vojslava ni Kotorane, dok mu ne stigne druga zapovijed.[1]

U isto ovo doba dospjeli su Dubrovčani i u svađu s Mlečanima. Uzrok je tomu bio ovaj. Kad se mletački poslanik Pavao Quirino iza neuspjela svoga posredovanja vraćao iz Kotora kući na jednoj konduri. navališe na nju neki dubrovački podanici (pod vodstvom Jakova Šubića) s jednom oružanom lađom i s nekoliko barki i obasuše je strjelicama, a zatim iskrcavši se na nju izlijemaše mornare i napokon odvedoše samoga poslanika na Hvar, gdje su ga nekoliko dana zadržali u zatvoru, a listove mu pootvarali. Osim toga ljutilo je Mlečane, što Dubrovčani pretražuju mletačke lađe, koje voze robu u Kotor, da li nema u njima hrane, soli ili oružja, jer ih u tom slučaju ne puštaju u Kotor, a ako hoće silom tamo ići, onda ih zaplijene i odvezu u Dubrovnik. Tako su jednom zaplijenili lađu nekoga Mlečanina Scaiolina (Servorila) Scaiole na ulazu u Boku Kotorsku, odveli je u Dubrovnik i tamo prodali, čime su mu prema procjeni mletačkih procjenitelja nanijeli štetu od 45 libara groša. Kad je na to Scaiola poslao u Dubrovnik

[1] Monum. Rag. L. r. III. 203., 204., 206—208. — Mlečanima je naravno bilo stalo, da dođe do mira, jer je ratom trpjela njihova trgovina po srpskim zemljama, pa da i sa svoje strane učine protivnike sklonijima miru, imenovali su (3. srpnja 1362.) i Vojslava i braću Balšiće (Sracimira, Đuru i Balšu) svojim građanima (Ljubić o. c. IV. 48.).

Digitized by Google

svoga punomoćnika, da tamo traži povratak lađe, Dubrovčani ne samo da mu nijesu dali lađe, nego su ga još bacili u tamnicu, gdje je čamio preko tri mjeseca. Isto su tako zaplijenili i neku lađu, koju je poslanik Pavao Quirino poslao bio u Kotor. Radi tih događaja zaključi mletačko vijeće (24. svibnja 1362.), da se imade poslati jedan poslanik kralju Ludoviku I., da se potuži na to i zatraži zadovoljštinu, a drugi najprije banu Nikoli Seču, a zatim Dubrovčanima u istu svrhu. Ovim drugim poslanikom bude izabran bilježnik Ivan Bernardo, te mu naloženo, da imade ići ravno u Dubrovnik, ako ne bi prije našao bana u Dalmaciji, jer se čuje, da će ići u Ugarsku, a kad tamo svrši svoj posao, onda neka potraži bana, makar gdje bio.[1]

Kad je Bernardo razložio Dubrovčanima svrhu svoga poslanstva, prepusti veliko vijeće (11. lipnja 1362.) rješenje ove pritužbe knezu, malom vijeću i senatu, odredivši podjedno, da se imadu kazniti oni ljudi iz Stona, koji su s oružanom lađom navalili na mletačku konduru, ako se nađu krivcima. Knez pak i ova dva vijeća povjeriše (12. lipnja 1362.) odboru od 3 lica, da on prouči ove pritužbe i sastavi odgovor. On to i učini, a oba vijeća prihvatiše (14. i 17. lipnja 1362.) taj odgovor i priopćiše ga Bernardu usmeno i pismeno, a osim toga dojaviše ga oni i svojim trgovcima (u Mlecima) zato, da ga oni takodjer mletačkom vijeću usmeno priopće.[2] U tom se odgovoru ponajprije nastoji ispričati postupak dubrovačkih podanika kod navale na Quirina i mletačku konduru, zatim se glede zaplijenjene Scaioline lađe tvrdi, da Scaiola nije bio zakoniti vlasnik njezin, a o pretraživanju mletačkih lađa, koje plove u Kotor, veli se, da su sami Mlečani pristali na zahtjev Dubrovčana, da one ne će voziti u Kotor ni hrane, ni soli, ni oružja. Napokon se tuže Dubrovčani, da je jedan Mlečanin, Marin Soranzo (Superantius), dovezao u Kotor soli, a kad se otuda vratio, da je vozio na svojoj lađi oružane ljude kotorske pod stijegom sv. Marka.[3]

Bernardo se vratio s ovim odgovorom u Mletke, a došli su pače onamo i posebni poslanici dubrovački, da ga priopće mletačkomu vijeću. Kad ga je ovo čulo, zaključi (12. srpnja 1362.), da se imade Dubrovčanima ovako odgovoriti: 1. Nema dvojbe, da su

[1] Ljubić o. c. IV. 46—48.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 197—198.

[3] Sadržaj ovoga dubrovačkoga odgovora doznajemo iz odgovora, što ga je na nj dalo mletačko vijeće (Ljubić o. c. IV. 48—50).

Digitized by Google

veslači sa dubrovačke lađe bili glavni krivci, koji su izlijemali ljude sa mletačke kondure, pa zato se mole Dubrovčani, da nađu glavne krivce i osjetljivo ih kazne. 2. Za Scaiolinu lađu znade se sigurno, da ju je Scaiolin zastupnik zakonito kupio, pa zato se Dubrovčani pozivlju, da vlasniku plate procijenjenu svotu od 45 libara groša. 3. O uvoženju mletačke robe u Kotor Dubrovčani su odviše sebi u prilog tumačili dotičnu mletačku odredbu, jer su Mlečani samo opomenuli svoje podanike, da u tom pogledu ne čine ništa, što bi bilo na uštrb mletačke časti i njihove (dubrovačke) koristi, ali time nijesu mislili ograničiti slobode mletačkoj trgovini, jer oni odlučno zahtijevaju, da Dubrovčani puste u Kotor svaku mletačku lađu, bila ona makar čime nakrcana. Ako li bi pak Dubrovčani u pojedinom slučaju držali, da mletački podanici nešto poduzimlju, što je na štetu njihovu, a protiv časti mletačke, onda neka to dojave mletačkoj vladi, a ona će dotične kazniti, ako su štogod skrivili protiv odredaba mletačkih. Tako će ona kazniti i Marina Soranza, ako je što skrivio, ali se mora primijetiti, da bi se Mlečani imali više razloga potužiti na Dubrovčane, koji zaustavljaju njihove lađe, pače ih odvoze u Dubrovnik.[1]

Kad je ovaj mletački odgovor stigao (26. srpnja 1362.) u Dubrovnik, poboja se vijeće, da bi se Dubrovnik u ovom teškom svom položaju mogao još zaplesti u neprijateljstva s Mlečanima, ako bi i dalje smetao njihovu trgovinu, pa zato odluči popustiti. Već drugi dan (27. srpnja 1362.) zaključi ono, da se imade naložiti zapovjedniku brodovlja, da ne priječi nijednu mletačku lađu, pa makar kakvu robu vozila u Kotor, ali ako bude vozila hranu, sô ili oružje, onda neka gospodarima lađe reče, da će se to javiti mletačkoj vladi. No poslije (3. kolovoza 1362.) pođe vijeće još dalje te odustade i od ove prijave, dozvolivši mletačkim lađama neomeđenu slobodu trgovine. A budući da je u to doba dubrovačka galija, koja je stražila kod Kotora, napala neku mletačku barku i nanijela joj štetu na robi (suknu i dr.), koja je bila na njoj nakrcana, zaključi vijeće, da se imade šteta platiti i podjedno potražiti krivac, da tu odštetu dubrovačkoj općini nadoknadi, a ako je krivac zapovjednik galije, onda se još ima dolično kazniti.[2] I ostale mletačke tražbine ispunilo je dubrovačko vijeće, jer je neke

[1] Ljubić o. c. IV. 48—50.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 209. i 211. — U odgovoru mletačkom od 3. kolovoza veli se, da su Dubrovčani primili mletačko pismo 26. srpnja (Ljubić o. c. IV. 50.).

Digitized by Google

od onih Stonjana, na koje se sumnjalo, da su napali Quirina i mletačku konduru, bacilo u tamnicu i povelo protiv njih istragu u nakani, da ih strogo kazni, ako se nađe, da su krivi. Napokon je vijeće zaključilo, da će i Scaioli platiti onu procijenjenu štetu (od 45 libara groša), samo se imadu Mlečani zamoliti, da na isplatu neko vrijeme počekaju, jer je Dubrovnik sadašnjim ratom jako iscrpen. Ovi zaključci i ova zamolba priopćena je namah (3. kolovoza 1362.) mletačkoj vladi,[1] koja se valjada zadovoljila ovim odgovorom, jer se o daljim pregovorima više ništa ne kaže, i time se ta razmirica dokončala.[2]

U isto doba mnogo su se Dubrovčani trudili, da izmire župana Sanka s hrv.-dalm. banom Nikolom Sečom. Za neke je valjada borbe između ove dvojice dospio Sankov brat Gradoje u banovo sužanjstvo. Sanko se sad mnogo trudio oko bana, da mu pusti brata na slobodu, a pri tom su ga po svoj prilici pomagali i Dubrovčani, samo da ga time sebi obaveže, pa da se i on za njih zauzme kod Vojslava zbog izmirenja. Napokon je ban pristao na to, da će vratiti Sanku brata, ako mu on u to ime plati odštetu od 5.000 dukata i vrati jednoga njegova (banova) slugu (Madžara), koji je bio u sužanjstvu Sankovu. Ti novci i taj sužanj imali su se poslati u Dubrovnik, a na to će i ban poslati Gradoja u Dubrovnik, da se međusobno izmijene. Kad je ban dojavio Dubrovčanima, da će on namah poslati u Dubrovnik Gradoja, kako Sanko ispuni svoje uvjete ovoga ugovora, pozvaše (7. svibnja 1362.) Dubrovčani Sanka, da pošlje u Dubrovnik tu svotu i onoga sužnja, dajući mu pri tom vjeru, da će mu to sve pošteno vratiti, ako mu ne budu mogli predati Gradoja, a kad je Sanko nekako oklijevao, da to namah učini, pozvaše ga oni ponovno (17. svibnja 1362.), da to što prije učini. A Sanko je zato oklijevao, jer nije mogao namah smoći više od 4.000 dukata. Kad su to doznali Dubrovčani, pisaše mu oni (23. svibnja 1362.), neka za sada pošlje njima tu svotu i onoga sužnja, a oni će tad pisati banu, da pošlje u Dubrovnik Gradoja, međutim pak moći će on skupiti ostalih 1.000 dukata, koji su još potrebni za otkup Gradojev. Sanko se

[1] Ljubić o. c. IV. 50.

[2] Da je mletačka vlada bila zadovoljna s ovim odgovorom i da je po tom pristala na to, da Dubrovčani plate Scaioli odštetu, kad im bude moguće, vidi se otud, što je dubrovačko vijeće 21. listopada 1362. izabralo trojicu, koji su se imali pobrinuti za nabavu novaca, kojima će se namiriti odšteta Scaioli (Monum. Rag. L. r. III. 233.).

Digitized by Google

odazva tome pozivu i otpremi u Dubrovnik onoga sužnja i novce, ali ovih nije bilo onoliko, koliko je prvi put javljeno bilo, da ih ima, naime 4.000 dukata, nego samo 3.000 dukata, što u gotovom što u srebru, a za ostalu svotu (od 2.000) obeća, da će je on i njegov rod naskoro skupiti i poslati u Dubrovnik. Dubrovčani preuzeše (22. lipnja 1362.) sužnja i novce (koje predadoše riznicarima, da ih pohrane u općinskoj blagajni), a banu dojaviše (24. lipnja) sve ovo po poslaniku Dživu Desenu, pozivajući ga, da pošlje Gradoja u Dubrovnik pod paskom svojih ljudi, koji neka ga ne predadu Sankovim ljudima tako dugo, dok im ne plate cijelu uglavljenu svotu.[1]

Ali ban nije htio na nesigurno poslati Gradoja, pa zato preuzeše (12. srpnja 1362.) Dubrovčani jamstvo, da će se banu najkasnije za mjesec dana isplatiti cijela svota od 5.000 dukata, ili će oni vratiti Gradoja (na svojoj galiji); ako li bi Gradoje umr'o prije toga roka, onda će prestati ova jamčevna obaveza Dubrovčana. Dubrovčani dojaviše ovo banu po svom poslaniku Jakovu Menčetiću, ali ban nije bio pravo zadovoljan ni s ovim prijedlogom dubrovačkim. Ipak otpremi on na galiji Gradoja u Dubrovnik, povjerivši ga onome svome pouzdaniku Filipu Franjinu Zadraninu, da ga uza što povoljnije uvjete preda Dubrovčanima. Kad se ovaj s galijom približio Dubrovniku, nije htio namah ući u grad, nego se usidrio negdje blizu njega. Dubrovčani mu poslaše (6. kolovoza 1362.) dva plemića, koji ga zamoliše, da dođe u grad i tamo se s njima nagodi o predaji Gradoja. On se odazva toj molbi i dođe još istoga dana u Dubrovnik, gdje se nagodiše tako, da će Dubrovčani na 6 dana preuzeti pod svoju pasku Gradoja, a za to će vrijeme nastojati, da dođe između Sanka i Filipa do nagodbe o Gradoju. Ako li ne dođe do nagodbe, onda će Dubrovčani poslije toga roka morati Gradoja vratiti bilo živa ili mrtva. Pobjegne li Gradoje za toga roka, morat će Dubrovčani platiti za nj 10.000 dukata odštete. Filip će morati čekati ovih šest dana u Dubrovniku, dok se pregovori dovrše, ili mjesto sebe ostaviti punomoćnika.[2]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 185., 192., 193., 199. i 200.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 204., 205., 212. i 213. — Gelcich-Thallóczy o. c. str. 36—37. br. 30. U zapisniku dubrovačkih zaključaka od 12. srpnja 1362. stoji krivo napisano, da će Dubrovčani imati banu dati za Gradoja „VC" mjesto „VM", kako je točno navedeno u naputku danom poslaniku Jakovu Menčetiću.

Digitized by Google

Kako je ova nagodba uglavljena bila, poslaše Dubrovčani namah (još istoga dana 6. kolovoza) Sanku poslanike (Mišu Bobalića i Jakova Menčetića), da mu poruče, uz koje su teške uvjete dobili Gradoja u svoje ruke, i da ga pozovu, da za tih 6 dana pošlje ostalu dužnu svotu novaca, inače će ga morati vratiti Filipu. Na to dojavi (već drugi dan, 7. kolovoza) Dubrovčanima Sanko, koji je morao biti u blizini dubrovačkoj, da on sam želi doći u Dubrovnik po tom poslu u pratnji nekih svojih velikaša (Dabiše, Milata i Stjepka Čikurića), samo neka im u to ime dadu tvrdu vjeru, da mogu bez pogibli doći k njima. Kad su im Dubrovčani dali tu vjeru, dođoše oni lično u Dubrovnik, da ugovaraju s Filipom o otkupu Gradojevu.[1] Ugovaranje je međutim nekako zapinjalo, jer Sanko nije imao dovoljno novaca, da Filipu isplati cijelu zahtijevanu svotu, nego mu je mogao isplatiti samo jedan dio (naime onih 3.000 dukata, položenih kod Dubrovčana, a možda je međutim skuckao i još koju svoticu), a za ostalu svotu je valjada gledao, da je smanji i u što kasnijem roku da je bude dužan isplatiti. Međutim je istekao onaj rok od 6 dana, da nagodba nije bila sklopljena, a na to se Filip i Dubrovčani nagodiše tako (12. kolovoza 1362.), da će Gradoje ostati uz predašnje jamstvo i nadalje pod paskom Dubrovčana sve do buduće nedjelje (14. kolovoza), jer su se oni nadali, da će dotle doći do nagodbe. Kad pak ni do toga roka nije došlo do sporazumka, produljeno je još tri puta (14., 15. i 17. kolovoza 1362.) jamstvo Dubrovčana (sve do uključivo 18. kolovoza), dok napokon nije došlo do nagodbe.[2]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 213—214. — Sanko nije namah došao u Dubrovnik, nego je valjada najprije poslao tamo ove spomenute svoje velikaše, jer 9. kolovoza 1362. zaključi dubrovačko vijeće, da se imadu izabrati tri plemića, koji će posredovati oko mira između Filipa pa Gradoja i njegovih prijatelja. Sanko pak poruči Dubrovčanima, da bi im on opet imao nešto priopćiti (prije nego li dođe u Dubrovnik). Na to mu vijeće otpremi (9. kolovoza 1362.) dva poslanika (Ivana Pavlova Gundulića i Marina Menčetića), koji su ga valjada sklonili, da dođe sam glavom u Dubrovnik, jer ga 12. kolovoza nalazimo tamo. Toga naime dana zaključi dubrovačko vijeće, da se Sanku, Dabiši i Milatu imade predati sluga (bosanskoga) bana, koji je bio uhićen na zamolbu banovu (Ibidem III 217.).

[2] Monum. Rag. L. r. III. 215. i 218—219. Da se o dužnoj svoti i roku njezine isplate nijesu mogli nagoditi, vidi se iz riječi dubrovačkoga vijeća, koje je izabralo (15. kolovoza) 3 plemića „ad concordandum ipsos de termino et de numero qui deficit" (Ibidem III. 218).

Digitized by Google

Dubrovčani su uvidjeli, da do nagodbe ne će moći doći inače, nego da oni preuzmu jamstvo za isplatu ostale dužne otkupnine. Stoga izabraše oni opet (15. kolovoza 1362.) tri svoja plemića (Jakova Menčetića, Ivana Bunića i Marina Vitanu), koji su imali posredovati između Filipa i Sanka, da se jednom sporazumiju o ostaloj svoti, koju bi još imao Sanko platiti banu, i o vremenu, u kojem bi je imao platiti, a uz to su im valjada dali naputak, da mogu pristati i na to, da dubrovačka općina preuzme jamstvo za isplatu ostatka, ako inače ne bude moguće sklopiti nagodbe. I doista još istoga dana bude napokon njihovim posredovanjem postignut sporazumak takav, da će Dubrovčani za Gradoja najkasnije za dva mjeseca imati platiti banu još 800 dukata (a oni će taj novac valjada utjerati od Sanka ili se s njim inače nagoditi). Za to vrijeme ostat će Gradoje kod Dubrovčana pod njihovom paskom i oni će jamčiti cijelim svojim imutkom, da će tu svotu isplatiti banu u ovom određenom roku. No ako bi Dubrovčani vratili Gradoja mrtva ili živa (ne dobivši ove svote od Sanka ili ne nagodivši se s njime) banu ili njegovu punomoćniku, onda će biti riješeni svakoga jamstva. Dubrovačko vijeće prihvati (18. kolovoza 1362.) taj sporazumak, pošto je nekoliko odličnijih građana preuzelo na se dužnost, da će tu svotu od 800 dukata za mjesec dana sakupiti, plativši u to ime svaki jedan dio. Filip pak predade Dubrovčanima jednu srebrnu konjsku ormu, vrijednu 148 dukata, (valjada kano jamstvo, da će držati ovu nagodbu), koju će Dubrovčani poslije dva mjeseca biti dužni vratiti banu u Zadru (ili njegovu zamjeniku) ili platiti svotu (od 148 dukata) u gotovom. Dubrovčani su na vrijeme skupili ovu svotu od 800 dukata (ili su je dobili od Sanka) i 148 dukata za ormu, i poslali obojè (6. listopada 1362.) banu u Zadar po svome poslaniku Maroju Sisi, koji je valjada svoju zadaću valjano izvršio i bana isplatio, jer se o tom više ništa ne spominje, a time se napokon i Gradoje dokopao svoje slobode.[1]

Dubrovčani su nastojali, da makar i uz tegotne po njih uvjete dođe do ove nagodbe, po svoj prilici radi toga, jer su se nadali, da će onda prije doći do mira između njih i Vojslava, budući da će se tad Sanko zauzeti za to kod Vojslava, ako mu Dubrovčani

[1] Monum. Rag. L. r. III. 218—220. i 227—229. — Gelcich-Thallóczy o. c. str. 37—38. br. 31. — Poslije nalazimo Gradoja kod brata Sanka, n. pr. 31. prosinca 1362., kad im dubrovačko vijeće šalje jednoga svoga poslanika (Monum. Rag. III. 241.).

Digitized by Google

oslobode brata, a možda je to oslobođenje Gradojevo bilo upravo uvjet za to, da dođe do mira između Dubrovčana i Srba. I doista skoro iza ove nagodbe o Gradoju dođe i do mira sa Srbima. Mi smo već spomenuli, da su se dubrovački poslanici (Ivan Bunić i Ivan Nikolin Gundulić) uputili (20. srpnja 1362.) srpskomu caru radi ugovaranja o miru. To dogovaranje nije međutim namah privedeno kraju, jer se valjada nijesu mogli složiti o uvjetima mira, nego je srpski car poslao svoje poslanike [logoteta Dejana i spomenutoga već Grgura Golubića, uz koje je bio i mladi (kasnije knez) Lazar] zajedno s dubrovačkim poslanicima u Dubrovnik, da tamo nastave i dovrše to ugovaranje. Dubrovačko vijeće povjeri (30. i 31. srpnja 1362.) svojim poslanicima, da zajedno sa još tri plemića (a to su bili Nikola Zavarnik, Ivan Pavlov Gundulić i Marin Menčetić) vode pregovore sa srpskim poslanicima na onoj osnovi, na kojoj su ih imali voditi pred carem, izuzevši jedino onu točku, koja govori o namirenju danaka za prošla vremena, ali tako, da bude i Površko uvršten u mir, pa kad doznadu zadnje uvjete, uz koje je srpski car voljan sklopiti mir s Dubrovčanima, neka to iznesu pred senat, koji će prema ovlasti od velikoga vijeća imati pravo, da konačno uglavi mir. Da ugovaranje što sigurnije uspije, bude još u senatu zaključeno (31. srpnja), da se dade caru dar od 5.000 dukata (u raznoj robi), a nešto kasnije (4. kolovoza) dodaje se još 500 dukata, svakomu pak srpskom poslaniku imade se dati dar od 100 dukata (Lazaru dar u rubenini), ako uglave mir. Budući da su negdje u to doba boravili u Dubrovniku poslanici Jure Balšića i Kotorana, vjerojatno je, da su i ovi sudjelovali u ovim pregovorima o miru. Pače kako su u isto doba poslani bili poslanici (Jakov Menčetić i Mišo Bobalić) Sanku radi pregovora o Gradoju, povjeri vijeće i njima, da zamole Sanka, ako bi poveo s njima riječ i o drugim važnim dubrovačkim poslovima (misli se o ratu i izmirenju sa Srbima), da se i on za njih zauzme.[1]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 210., 212—214. i 217. U ovim zapisnicima dubrovačkoga vijeća ne spominju se srpski poslanici (nego samo Lazar 4. kolovoza, ibidem III. 212.), ali ih navodi Jireček o. c. u Bulletino XI. 18., koji nam ne kaže, otkuda je doznao za njihova imena, ali po svoj prilici iz drugih zapisnika ili spisa dubrovačkih, koje je našao u dubrovačkom arhivu. — Ovaj ovdje spomenuti Lazar kasnije je knez Lazar. U jednom naputku (od 9. studenoga 1417.) dubrovačkih poslanika, koji su poslani bili Lazarevu sinu Stjepanu Lazareviću, veli

Digitized by Google

Sve je ovo napokon učinilo, da su se dubrovački i srpski punomoćnici sporazumjeli o uvjetima mira. Sad je samo to trebalo, da i car pristane na njih i da dozvoli, da Dubrovčani k njemu pošlju svoje poslanike, pred kojima će on potvrditi mir i izdati o njemu svoju hrisovulju. U to ime bi poslan caru skoroteča, koji doskora donese Dubrovčanima veselu vijest, da car prihvaća uvjete mira i dozvoljava Dubrovčanima, da pošlju pred njega svoje poslanike, kojima u to ime posla svoje provodno pismo. Na to izabra (12. kolovoza 1362.) dubrovačko vijeće svojim poslanicima Nikolu Sorkočevića i Ivana Nikolina Gundulića, koje će pratiti 12 sluga (6 na konju, a 6 pješice) i (bilježnik) Dživo Parmesan. Oni će donijeti sa sobom i darove (u vrijednosti od 50 perpera), a imadu otići na put budući utorak (16. kolovoza 1362.), što se sigurno i zbilo, jer je dan prije toga (15. kolovoza) vijeće odobrilo naputak za ove poslanike.[1]

Kako je sad bio mir zajamčen, pozva vijeće (13. kolovoza) sa Stona kući najprije jedan dio unovačenih četa (ljude iz Dubrovnika, Šipana, Lopuda i Koločepa), a poslije (17. kolovoza) drugi dio (ljude sa Lastova, Mljeta i Stonskoga Rata), ostavivši u Stonu samo plaćenike i galije. Ono opozva (13. kolovoza) one razne stroge odredbe protiv Srba (da im se ne smije iz Stona prodavati vino i da s njima ne smiju govoriti ljudi iz Stona), pače im dozvoli (14. kolovoza), da mogu slobodno doći u Dubrovnik po trgovačkom poslu i otuda se vratiti kući. Podjedno javi (13. kolovoza) Površku, da je uglavilo mir sa srpskim carem uz taj uvjet, da Dubrovčani imadu Dživa Bučića i druge zasužnjene srpske podanike pustiti na slobodu, a isto tako Srbi dubrovačke i njegove (Površkove) sužnje, pa ga zato pozva, da dođe u Dubrovnik (da

---

se za Lazara „da sua zouentude appresso li imperatori di Rassia fù protectore della città di Ragusa“ (Jireček o. c. u Bulletino XI. 19. bilješka).

[1] Monum. Rag. L. r. III. 214., 216. i 218. U zaključku od 12. kolovoza veli se, da se poslanicima ima dati za darove „perperos I“, što znači pedeset, a ne možda jedan. — Miklosich „Monumenta serbica“ str. 176. br. 156. priopćuje jedan nedatirani list cara Uroša, u kojem on zajamčuje dubrovačkoj vlasteli, da mogu ići slobodno k carstvu njegovu bez svega straha, i opet se povratiti, a taj je provodni list nedvojbeno izdan ovomu sadašnjem dubrovačkom poslanstvu, kako uzimlje i Jireček o. c. u Bulletino XI. str. 18. On također veli (Ibidem str. 19.), da je Dživo Parmesan bio bilježnik za slavensku korespondenciju i da je bio slaviziran potomak jednog Talijana iz Parme.

Digitized by Google

se valjada o tome dogovore). U to ime odredi, da se galija, koja je do sada podsjedala Kotor, imade uputiti u Budvu, da doveze Površka u Dubrovnik, a zatim se ima uputiti u Ston do dalje odredbe. Poslanika pak kotorskoga Grgura pozva, neka piše Kotoranima, da od sada ne napadaju lađâ dubrovačkih, ni Površka, ni njihovih pristaša. Napokon poruči vijeće poslaniku Đure Balšića, neka bi javio, je li njegov gospodar kod kuće, jer bi ono rado njemu poslalo svoga poslanika (sigurno u poslu ovoga izmirenja), ali još bi mu milije bilo, kad bi lično došao u Dubrovnik.[1]

Međutim su dubrovački poslanici Nikola Sorkočević i Dživo Gundulić stigli cara Uroša IV. u Onogoštu (danas Nikšić), gdje je svečano potvrdio (22. kolovoza 1362.) u Dubrovniku uglavljene uvjete mira i izdao im o toj potvrdi „zlatopečatanu" ispravu. Ti uvjeti bijahu: 1. Car potvrđuje Dubrovčanima sve predašnje povlastice, koje su im udijelili njegovi prethodnici. 2. Dozvoljava dubrovačkim trgovcima slobodnu trgovinu po svem svojem carstvu, kako je bilo za njegovih prethodnika, i naređuje, da nitko ne smije dirati u poklade i posuđene novce, koje imadu Dubrovčani po srpskim zemljama, nego da im ostaju po zakonu. 3. Ako bi Dubrovčani imali kakvu svađu s kojim srpskim velikašem ili s gradom, onda neka ne ratuju, nego neka traže pravicu u cara. 4. Ako li će se carstvo zaratiti s Dubrovčanima, imade ono njih 6 mjeseci prije o tom obavijestiti, da mogu dubrovački trgovci otići iz srpske zemlje sa svojom robom. Zarate li se pak Dubrovčani samo s kojim srpskim velikašem, onda će Dubrovčani moći i nadalje trgovati po srpskom carstvu. 5. Običajne srpske danke davat će Dubrovčani caru kao i dosada (naročito za Mljet i opata mljetskoga, za zemlju žrnovičku). 6. Sužnji i baštine (posjedi) kotorske u Dubrovniku moraju se vratiti Kotoranima. 7. Poklade i posuđene novce vratit će Dubrovčani po pravdi svakomu srpskomu podaniku. Napokon 8. Sužnji dubrovački, koji se nađu po srpskoj zemlji, pustit će se na slobodu.[2]

Na ovaj mir pristali su uz cara i srpski velikaši i učinili zakletvu, da će ga držati, a među njima i Vojslav, koji o tome obavješćuje Dubrovčane posebnim pismom (od 25. kolovoza 1362.), u kojem im još javlja i to, da će im poslati u Dubrovnik i svoje poslanike, pred kojima će oni učiniti zakletvu na ovaj mir, kao

[1] Monum. Rag. L. r. III. 217—9.

[2] Miklosich o. c. str. 169—171. br. 151. — I Resti o. c. u Monum. Slav. mer. XXV. 144. spominje u glavnom ove uvjete mira.

Digitized by Google

što je učinio i on pred dubrovačkim poslanicima Nikolom Sorkočevićem i Dživom Gundulićem. Podjedno im javlja, da je prodao dubrovačkim poslanicima carinu (kumirk) na sô za 900 perpera na godinu, a ta godina da će se početi brojiti od 25. kolovoza.[1] Ovoga dana znalo se već u Dubrovniku, da je car potvrdio mir, jer se to izrijekom spominje u vijeću, koje poradi toga zaključuje, da se ima galija pozvati kući iz Stona, u kojem više ne će trebati čete čuvati grad, i da se imade na galiji odvesti kući Površko, koji je na poziv Dubrovčana doista došao bio u Dubrovnik, da tamo raspravlja o ispunjenju uvjeta netom uglavljenog mira.[2]

6. Prijepori radi ispunjenja uvjeta mira, uglavljena između Dubrovčana i Srba (1362. i 1363.). — Raspre Dubrovčana sa Srbima radi međa i s Dračanima radi slobodne trgovine u Albaniji (g. 1362. i 1363.). — Prijepori Ludovika I. s Mlečanima radi slobodne trgovine po Jadranskom moru (g. 1360. i 1361.). — Napadaji Mlečana na kraljeve podanike i ovih na Mlečane (g. 1361. i 1362.). — Ludovik I. namjerava doći u Dalmaciju, ali navali na Bosnu (g. 1363.). — Gusarenje Omišana (g. 1363.). — Kuga u Dalmaciji (g. 1363.). — Ludovik I. se opet sprema u Dalmaciju (pod jesen g. 1363.), ali ne dolazi. — Mletački plaćenici, poslani na Kretu, čine nasilja po Dalmaciji (g. 1364.).

Dugotrajna razmirica između Dubrovčana i Srba bila je napokon ovim mirom dovršena. Sad se radilo o tom, da se ispune

---

[1] Miklosich o. c. str. 174—5. br. 159. Tu se ne određuje točno datum ove isprave, nego se veli općeno, da pripada u g. 1356—1367. (za vlade Uroša IV.). Ali iz same isprave vidi se, da ona pripada u godinu 1362., jer se u njoj spominje potvrda mira, koji je bio sklopljen između cara Uroša i Dubrovčana pred dubrovačkim poslanicima Nikolom Sorkočevićem i Dživom Gundulićem, a to je bilo 22. kolovoza 1362., kako nam dokazuje spomenuta isprava. Prema tome je i ova isprava, koja govori o potvrdi ovoga mira od 22. kolovoza 1362., morala biti izdana poslije toga dana, a budući da se u ispravi veli, da će se godina, na koju je najmljena carina na sô, početi brojiti od 25. kolovoza, sasvim je vjerojatno, da je i sama ta isprava izdana bila toga dana, naime 25. kolovoza.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 220. i 221. — Negdje u isto doba bila je razmirica između Balšića i Ulčinja, koju su Dubrovčani (po zaključku vijeća od 10. rujna 1362.) gledali izravnati svojim posredovanjem (na zamolbu Ulčinjana); podjedno su se ispričavali (13. rujna 1362.) Balšićima, da oni ne podupiru Ulčinjane, a ove su opet opominjali, da ne diraju u dubrovačke trgovce i njihovu trgovinu (Monum. Rag. III. 222—3.).

Digitized by Google

svi uvjeti mira. U prvom je redu nastojao Površko, da budu pušteni na slobodu njegovi zasužnjeni ljudi, naročito njegova kćerka i njezin suprug, koji su dospjeli bili u kotorsko sužanjstvo. Zato je valjada nagovorio Dubrovčane, kad je bio u Dubrovniku, da ne puste iz svoje tamnice Kotoranina Dživa Bučića, dok Kotorani ne puste na slobodu one njegove rođake. U to ime pozvaše oni (13. rujna 1362.) Bučića, neka piše Kotoranima, da (najkasnije do 19. rujna) puste na slobodu kćerku Površkovu (i ostale njegove zasužnjene ljude), jer inače ne će oni njega (Bučića) pustiti iz zatvora. Bučić je to doista i učinio, ali Kotorani ne htjedoše svojih sužanja pustiti, nego poslaše u Dubrovnik svojega poslanika, koji je zahtijevao, da Dubrovčani Bučića puste na slobodu, jer su oni Vojslavu i caru obećali, da će ga namah pustiti, a tako stoji i u ugovoru mira. No Dubrovčani su to odbili (20. rujna 1362.) izjavljujući, da oni nijesu nikomu ništa obećali, niti je što o tom rečeno u ugovoru, ali su pristali na to, da se Kotorani sa Površkom sporazumiju o oslobođenju Bučićevu, kao što su Kotorani i naumili učiniti.[1]

Ovi pregovori nijesu valjada uspjeli, jer su se Kotorani obratili caru srpskom s molbom, neka on prinudi Dubrovčane, da oslobode Dživa Bučića. Car je doista pisao u tom smislu Dubrovčanima, a ovi su to bili voljni učiniti caru za volju, ali samo u sporazumku s Površkom. U to ime predložiše (14. listopada 1362. po poslaniku Paskvi Ranjini) dogovorno s Bučićem i Kotoranima Površku, neka primi (u Dubrovniku) jednoga Dživova sina kao taoca mjesto oca, koji će onda nastojati kod Vojslava i Kotorana, da puste na slobodu njegovu kćer, zeta i dva druga sužnja. Kad ovi budu oslobođeni, onda će i on morati pustiti Dživova sina, a ako to ne učini, bit će oni (Dubrovčani) dužni pomoći Živu, da se njegov sin dokopa slobode.[2]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 223—224. — Resti o. c. u Monum. Slav. mer. XXV. str. 144 – 5.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 231—3. — Resti o. c. u Monum. Slav. mer. str. 145. — Pismo carevo spominje se u senatu 11. listopada. Ne veli se doista, što tu car piše, ali se dade nagađati. U spomenutoj se senatskoj sjednici zaključuje, da se radi toga pisma imade sazvati veliko vijeće, a ovo na to određuje (13. listopada), da se povjerava knezu i malom vijeću, neka stave prijedlog velikom vijeću o načinu oslobođenja Dživa Bučića, što su oni i učinili u sjednici velikoga vijeća od 14. listopada (Ibidem III. 231.). Otud je jasno, da se u tom pismu carevu govorilo o Dživu Bučiću.

Digitized by Google

Površko prihvati tu ponudu Dubrovčana i uze za taoca jednoga Dživova sina, na što Dubrovčani pustiše na slobodu samoga Dživa. Ovaj se tad uputi Vojslavu, da ga skloni, neka bi Površkovu kćerku i njezina muža oslobodio sužanjstva, da se tako može i njegov sin dokopati slobode. Da valjada Vojslava učine što prikloniji ispunjenju te Dživove molbe, isplatili su Dubrovčani (31. listopada 1362.) Vojslavu s privolom srpskoga cara srpski danak sv. Dimitrije (od 2.000 perpera). Ali Vojslav se uza sve to ogluši toj molbi Dživovoj zahtijevajući, da se prije puste na slobodu njegovi zasužnjeni podanici (dakle i Dživov sin), a onda će on pustiti sužnje svojih protivnika. U tom smislu djelovao je on i na cara Uroša, tako da je ovaj poslao u Dubrovnik svoga poslanika sa zahtjevom, da Dubrovčani puste na slobodu Dživova sina. Ovi odgovoriše (10. i 11. prosinca 1362.) poslaniku, da Dživov sin nije u njih, nego u Površka, kome će oni caru za ljubav poslati poslanika (Jakova Menčetića), da ga zamoli, neka pusti na slobodu Dživova sina, jer kad to učini, da će i Vojslav njemu vratiti kćerku i zeta. Ne kaže nam se, je li se Površko odazvao toj zamolbi Dubrovčana. Možda se odazvao, nadajući se, da će tad i Vojslav ispuniti svoju dužnost, no ovaj ne htjede ni sada pustiti Površkovu kćerku i njezina muža na slobodu, pače on nije htio ispuniti ni drugih uvjeta mira, naročito onaj, da vrati Dubrovčanima sve njihove poklade i stvari (robu, marvu), koje su se nalazile po njegovu vladanju, a bile su za rata zaplijenjene, premda su oni povratili svu zaplijenjenu robu njegovih i carevih podanika. Na to zaključiše oni (20. siječnja 1363.), da se imadu poslati Vojslavu dva poslanika (sa 10 sluga, 6 na konju i 4 pješaka, i 1 blagajnikom), koji će ga zamoliti, da dođe u Dubrovnik, da se tu sporazumiju o svim prijeporima i time uglave iskrenu ljubav i prijateljstvo.[1]

Poslanici (Ivan Pavlov Gundulić i Jakov Menčetić) stigoše Vojslava u Obodu, ali ga ne mogoše nagovoriti, da dođe u Dubrovnik. Na to zaključi dubrovačko vijeće (23. i 25. siječnja 1363.), da se imadu poslati Vojslavu darovi (u vrijednosti od preko 500 perpera)

[1] Monum. Rag. L. r. III. 234., 240. i 245—6. — Da su Dubrovčani povratili sve zarobljene ili zaplijenjene stvari svojih protivnika, vidi se otuda, što su oni povratili Kotoranima sve posjede i kuće, koje su im za rata zaplijenili i prodali bili, a kupcima su iz državne blagajne vratili kupovninu (po zaključcima od 2. i 5. prosinca 1362.) (Monum. Rag. III. 238—9.).

Digitized by Google

i 3 bačve vina, ne bi li ga tim sklonili, da ispuni zahtjeve Dubrovčana, naime da pusti na slobodu Površković kćerku i njezina supruga, da vrati Dubrovčanima sve zadržane poklade i stvari i napokon da dozvoli dubrovačkim trgovcima slobodnu trgovinu po cijelom svom vladanju, a to da isposluje i kod svojih prijatelja. No čini se, da poslanici nijesu uspjeli, pače da ih je Vojslav neprijatno susretao, jer im dubrovačko vijeće naloži (28. siječnja 1363.), da se sjutra po podne imadu vratiti kući, ili ako bi dotle Vojslav otputovao u Kaštel (Novi), neka ga prate do tuda, i onda se vrate kući, a ako bi im Vojslav putem rekao kakve osorne riječi, neka mu ne odgovore oštro, nego što ljubaznije (samo da ga još više ne razljute protiv sebe). Poslanici su sigurno poslušali te naloge i vratili se kući (bilo iz Oboda ili Kaštel Novoga) ne izvršivši svoga posla, jer je još u ožujku godine 1363. Vojslav raspravljao s Dubrovčanima (sigurno o ovim poslovima) i po poslaniku i pismeno, a njihovo vijeće zaključi oba puta (3. i 12. ožujka 1363.), da se imade Vojslavu što ljubaznije odgovoriti. A i Površku se također imalo odgovoriti na njegovo poslanstvo, a sigurno se radilo o oslobođenju sužanja. Napokon su se valjada ipak Dubrovčani nagodili i izmirili s Vojslavom (a time je valjada i Površков rod oslobođen), jer se kasnije više ne čuje ništa o pregovorima između njih, nego naprotiv o tom, kako Dubrovčani darivaju Vojslava. Tako kad su dočuli, da će Vojslav opet doći u Obod, zaključe (9. travnja 1363.), da se imadu preda nj poslati 2 plemića, koji će ga pozdraviti i donijeti mu na dar vina, naranča i riba, a kasnije (4. svibnja 1363.) pošalju mu dar (u vrijednosti od 30—40 perpera). Napokon su zaključili (6. lipnja 1363.), da mu se onaj najam (od 900 perpera) za carinu od soli imade isplatiti prije izminuća roka.[1]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 245—7., 251., 254., 257., 261. i 270. — Resti o. e. u Monum. Slav. mer. XXV. 145. — U prvom je izvoru (str. 247.) tiskarska pogrješka u datiranju zapisnika od 28. siječnja 1363., jer stoji „VIII. Ianuarii“, ali budući da ta vijest stoji između vijesti od 25. i 30. siječnja, a i po slijedu događaja mora se uzeti, da tu ima stajati „XXVIII. Ianuarii“. — Vojslav je nešto tražio i od Marina Gučetića (možda je u ime carevo opet od njega tražio povratak onih tobože nevraćenih poklada i novaca srpskoga cara), ali dubrovačko vijeće zaključi (18. ožujka 1363.) i ovaj put, da mu se što uljudnije odgovori (Mon. Rag. str. 254.). — Kasnije se možda opet poremetilo prijateljstvo između Dubrovčana i Vojslava, kad je dubrovačko vijeće zaključilo (26. kolovoza 1863.), da se pošalje četa u Ston, da ga čuva.

Digitized by Google

I radi međa imali su Dubrovčani pravde sa svojim susjedima. Car Uroš IV. darovao je još g. 1357. Dubrovčanima jedan komad svoga zemljišta od Ljute do Kurila,[1] ali međe toga novoga posjeda nijesu bile točno označene, a isto su tako tijekom vremena pojedini Dubrovčani sebi prisvojili česti toga zemljišta. A i na drugim stranama (n. pr. prema zemljištu Sankovu) bilo je međašnih prijepora. Da se sad točno opredijeli, što je čije, i da se odrede međaši i između općinskoga i privatnoga posjeda i prema srpskom i bosanskom teritoriju, izabra dubrovačko vijeće najprije (12. i 20. kolovoza 1362.) povjerenstvo od 5 lica, poslije (8. listopada 1362.) povjerenstvo od 10 lica i napokon (19. studenoga 1362.) opet povjerenstvo od 5 lica, koje je taj posao izvršilo.[2] No Sanko i bosanski ban držali su se prikraćeni odlukama tih povjerenstava, pa su se poradi toga potužili u Dubrovniku. Podjedno je onaj poznati zahumski velikaš Stjepko Čikurić ustao protiv dubrovačkih trgovaca, koji su se nalazili u Drijevi. Za Drijevu znamo da su Dubrovčani nudili (g. 1361.) hrv.-dalm. banu 2.500 dukata, ako im je prepusti na godinu (ili dvije) dana, što je on valjada i učinio, jer su se njihovi trgovci ovdje nastanili, sagradivši svoje kuće i svoja skladišta, pa od ovud trgovali po obližnjem Zahumlju. No to valjada nije bilo pravo Zahumljanima, a naročito Stjepku Čikuriću, kojega je zemljište po svoj prilici bilo u susjedstvu toga mjesta, pa zato se (možda po nalogu bosanskoga bana) zagrozio tim dubrovačkim trgovcima, da će na njih navaliti, ako do određenoga roka ne ostave Drijevu i ne prestanu trgovati preko Neretve. Kad je to doznalo dubrovačko vijeće, naloži (21. listopada 1362.) tim trgovcima, da imadu u roku, koji im je odredio Čikurić, ostaviti to trgovište ne razrušivši svojih tamošnjih kuća i otići ili u Ston ili u Dubrovnik, i da podnipošto ne smiju ići preko Neretve trgovati. Knezu pak i malom vijeću povjeri ono (22. listopada 1362.), da odgovore banu i Sanku što bolje budu znali (t. j. da brane svoje trgovce i odredbe dubrovačkih povjerenstava). Taj odgovor nije valjada zadovoljio tu dvojicu, i oni su se po svoj

No to je moralo biti samo na čas, jer poslije se o tom ništa ne spominje, a skoro je zatim i smrt stigla Vojslava. 4. prosinca 1363. zaključi dubrovačko vijeće, da se imade poslati odgovor i dar sinu pokojnoga Vojslava (Ibidem str. 280. i 292.).

[1] Miklosich „Monum. Serb." str. 164. br. 146.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 230., 236. i 346. Odluke ovih povjerenstava o uređenju zemljišta i međa priopćene su potanko u Monum. Rag. L. r. III. 302—345.

Digitized by Google

prilici spremali, da silom sebi pribave ona zemijišta, za koja su držali, da njima pripadaju, jer su se i Dubrovčani stali oružati. Oni odrede (25. listopada i 12. studenoga 1362.), da se imadu galije spremiti za boj, da se imade bolje učvrstiti Ston i da se imadu povećati straže za čuvanje grada po noći.[1]

Čini se međutim, da nije došlo do rata, nego se razmirica mirnim putem riješila. Kad je naime Sanko boravio u Kurilu, poslaše mu Dubrovčani (2. ožujka 1363.) dva poslanika (Blaža Bobalića i Jakova Menčetića), koji su mu imali izjaviti, da bi Dubrovčani željeli, da se točno odredi, što je njegovo, a što njihovo, pa zato neka bi se po običaju sastali punomoćnici obadviju stranaka na „stanak", da to sporazumno odrede. Podjedno su ga imali sjetiti svih šteta, koje su njegovi ljudi nanijeli njihovima i po njihovu kotaru, i valjada tražiti odštetu, a da to što sigurnije postignu, odredi vijeće, da se imadu povratiti neki konji Sankovu čovjeku, koji su mu bili oteti i od Dubrovčana kupljeni. Sanko pristade na to, da se drži stanak, a na to izabra vijeće (već 3. ožujka 1363.) svojim sucima i punomoćnicima Blaža Bobalića, Nikolu Binkolu i Junija Bunića. No kad su ovi došli Sanku na stanak, promijeni on svoje mišljenje i predloži, neka se ovaj spor ne riješi sad odmah, nego istom poslije budućega Uskrsa, i to tako, da će on izabrati 6 dubrovačkih plemića, koji će pod zakletvom izreći i dosuditi, što je njegovo, a što dubrovačko, i on će se toj odluci pokoriti. Dubrovčani prihvatiše taj prijedlog, a na to izabra Sanko tih 6 dubrovačkih plemića. Prije nego li su ovi izrekli svoj sud, zaključi dubrovačko vijeće (9. travnja 1363.), da ova šestorica imadu u ime cijele dubrovačke općine zakletvom potvrditi, da se zemljište dubrovačko sa sjeverne strane prostire od vrška donjega brda uz cijelu obalu Rijeke onako, kako je stalnim znakovima odredilo dubrovačko povjerenstvo (od 10 lica), a sa zapadne strane da se prostire sve do znakova, koje je podiglo ovo povjerenstvo na posjedu Filipine Menčetićke, tako da dubrovačkoj općini ostaje ono zemljište, koje se prostire sa morske strane izvan onih znakova. Po ovom naputku sigurno su dubrovački rasudnici izrekli pod zakletvom svoju odluku, s kojom se jamačno zadovoljio i Sanko, jer se više ništa ne čuje o daljim pregovorima, pa je time konačno riješen bio ovaj prijepor.[2]

[1] Monum. Rag. L. r. III. str. 233—235.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 250—252. i 257. — O jednom dubrovačkom poslaniku poslanom Sanku ne slažu se zapisnici dubrovačkog

Digitized by Google

U isto doba imali su Dubrovčani razmiricu i s Dračanima. Ovi su imali teških borbi sa susjednim (arbanaskim i srpskim) velikašima, koje su ih jako istrošile, pa su zato uveli neke nove daće i carine na lađe, koje su dolazile u njihovu luku, i na njihove trgovine, pače su to tražili i za one lađe, koje su s robom plovile po susjednim rijekama u nutarnje krajeve, premda one nijesu bile u njihovoj vlasti. Koje lađe to nijesu htjele učiniti, bile su zaplijenjene zajedno s robom, pače mornari i trgovci bačeni u tamnicu. Taj postupak uvrijedio je dakako one narode, koji su trgovali s Dračem, naročito Mlečane i Dubrovčane. Ovi su se zbog toga nekoliko puta pismeno potužili Dračanima i zahtijevali od njih, da odustanu od toga postupka, ali se oni ne htjedoše tome odazvati, nego su valjada pismeno opravdavali svoj postupak. Dubrovačko vijeće zaključi najprije (20. prosinca 1362.), da se Dračanima imade odgovoriti poslije Božića, a kasnije (16. veljače 1363.) povjeri trojici, da dadu svoj savjet, kako da se odgovori dukinici (Mariji Anžuvinskoj) i kapetanima Drača.[1] Valjada po njihovu savjetu zaključi vijeće (7. ožujka 1363.), da se Dračanima imade poslati u tom poslu jedan poslanik zajedno s jednim bilježnikom (i 2 sluge). Izabran bi poslanikom Paskve Ranjina, kojemu se dade (17. ožujka 1363.) naputak, da se imade potužiti na nasilni postupak Dračana i od njih tražiti, da vrate otete stvari i robu, ili da dadu za njih odštetu, i da ne smetaju njihovih lađa, koje plove po susjednim rijekama, jer one ne pripadaju u njihovu vlast, nego u vlast srpskoga cara. Ako se Dračani ne bi odazvali tomu zahtjevu, onda imade poslanik učiniti protest protiv toga i

---

vijeća, jer u zapisniku od 28. veljače 1363. zove se drugi poslanik (uz Blaža Bobalića) Marin Menčetić, dok se u zapisniku od 2. ožujka zove Jakov Menčetić.

[1] Monum. Rag. L. r. III. 240. i 249. — Drač je bio tada pod vrhovnom vlasti napuljskom, a vladao je njime jedan ogranak kraljevske loze anžuvinske. Tada je bila dukinicom (vojvotkinjom) Marija Anžuvinska, kojoj je prvi muž Karlo Anžuvinac, duka dračkí, umr'o 1348., a na to se ona (negdje g. 1355.) ponovno udala za Filipa Anžuvinca, kneza tarentinskoga i naslovnog cara latinskoga. Umrla je g. 1366. Njezina kćerka Agneza udala se za veronskoga vladara Can grande della Scala. (Ove podatke daje nam L. le cte. de Mas Latrie „Trésor de Chronologie etc." Paris 1889., str. 1783—4.). — Kad je Agneza imala poći za veronskoga vladara, dali su je Mlečani na svojim lađama dovesti iz Drača, kako se vidi iz zaključka od 27. travnja 1363. (Ljubić o. c. IV. 54.).

Digitized by Google

podjedno naložiti dubrovačkim trgovcima u Draču, da za 15 dana imadu ostaviti Drač sa svojom robom. I dubrovačkim trgovcima u Valoni poslat će pisma, koja mu je vijeće uručilo i u kojima se valjada i njima zapovjedilo, da imadu ostaviti taj grad. Da bi te svoje zahtjeve što bolje poduprli, stadoše se Dubrovčani u isto doba i oružati. Njihovo vijeće zaključi (18., 21. i 25. ožujka 1363.), da se imadu oružati jedna galija i dvije manje lađe, kojima će, ako zatreba, moći prisiliti Dračane, da ispune zahtjeve njihove; tako su javili sami Dubrovčani Vojslavu, kad su mu odbili molbu, da mu uzajme jednu galiju, jer je i sami trebaju protiv Dračana.[1]

Dračani međutim nijesu ispunili zahtjev Dubrovčana, nego su nastavili plijeniti njihove lađe i robu i zatvorati njihove ljude, ako nijesu htjeli plaćati onih daća i carina, pače je jedna dračka lađa, kojoj je bio gospodar Protentin (Perchontin), napala jednu lađu dubrovačku i na njoj ranila (osim mornara) i samoga dubrovačkoga kancelara (Tuodora), kad se vozio u Brindisi. Dubrovačko vijeće zaključi tad (3. travnja 1363.), da se imade podići pritužba kod Dračana radi toga nasilja, počinjena na njihovoj lađi (i na kancelaru), i zahtijevati kazan krivaca i naknada štetâ, i to ne samo ovih, nego u opće sviju, koje su do sada nanijeli Dubrovčanima. Ovaj poziv nije valjada imao nikakva uspjeha, kad je vijeće ponovno zaključilo (9. svibnja 1363.), da se od Dračana traži naknada nanesenih šteta i kazan krivaca i da im se u opće zabrani smetanje dubrovačkih lađa i trgovaca, koji plove po rijekama u blizini Drača. Ako li Dračani ne ispune za osam dana ovaj zahtjev dubrovački, onda će imati svi dubrovački trgovci ostaviti Drač i njegov kotar najkasnije do konca svibnja.[2]

Ali Dračani nijesu ni sad bili voljni, da se odazovu pozivu Dubrovčana, kao što sami izjavljuju Mlečanima. Ovi su naime također pozvali Dračane (po Dominiku Michieliju, zapovjedniku

[1] Monum. Rag. L. r. III. 252—256. — Ljubić o. c. IV. 54.

[2] Monum. Rag. L. r. III. 257. i 262—3. — Pismo Dračanima od 10. svibnja priopćeno je ibidem str. 253. — 5. veljače 1363. dozvoljava dubrovačko vijeće kancelaru Tuodoru dopust od mjesec dana, da može ići u Brindisi (Ibidem III. 248.). Po svoj su ga prilici Dračani napali na ovom putovanju u Brindisi. — Dubrovčani su bili mnogo susretljiviji spram Dračana nego li ovi spram Dubrovčana. Kad je neki Dubrovčanin kupio od Arbanasa Blaža Mataranga neku lađu, otetu jednom Dračaninu, dalo ju je dubrovačko vijeće namah zaplijeniti na poziv Dračana i bilo ju je voljno vratiti vlasniku, kao što javlja (21. travnja 1363.) Dračanima (Ibidem III. 300.).

Digitized by Google

brodovlja u Jadranskom moru), da ukinu one nepravedne daće i carine i vrate u to ime uplaćene svote, a oni su se odazvali tomu pozivu pa ukinuli te namete za podanike mletačke i vratili im uplaćene svote, ali podjedno im javili (17. svibnja 1363.), da tu ljubav ne će učiniti nikomu drugomu, pa ni Dubrovčanima, premda su ih za to molili. Naprotiv oni poslaše u Dubrovnik svoje poslanike valjada zato, da opravdaju svoj postupak. No dubrovačko vijeće zaključi (14. lipnja 1363.), da knez i njegovo malo vijeće imadu dračkim poslanicima odgovoriti onako, kako su pisali posljednji put (10. svibnja), t. j. da se imade tražiti odšteta i sloboda trgovanja. Ali Dračani nijesu valjada ni sad popustili, jer su se još i dalje vodili pregovori, pače se u tu raspru umiješala sama napuljska kraljica Ivana I. kao vrhovna gospodarica Drača. Ona je pisala pismo Dubrovčanima, a isto tako i dukinica dračka i njezin suprug (Filip Tarentinski), naslovni car latinski. Ne kaže nam se, što su pisali, ali nema dvojbe, da su pisali radi ove razmirice. Dubrovačko vijeće izabra (3. rujna 1363.) trojicu njih, koji će sastaviti odgovor na ta pisma, što su oni sigurno i učinili, ali nam se ne kaže, kako je taj odgovor glasio.[1] Poslije ovoga ne spominje se više ništa o ovim razmiricama između Dračana i Dubrovčana, pa zato je vjerojatno, da su valjada Dračani prestali smetati dubrovačku trgovinu.

U isto to doba bilo je i razmirica između kralja Ludovika I. i Mlečana radi slobodne trgovine po Jadranskom moru. Mlečani

[1] Monum. Rag. L. r. III. 270. i 280—1. — Ljubić o. c. IV. 52. i 54—5. — Kraljica napuljska obratila se na Dubrovčane i u nekom drugom poslu. Kaptol sv. Nikole u Baru tvrdio je, da mu je car Dušan iz pobožnosti ustupio onaj svoj dubrovački danak (od 2.000 perpera), a car Uroš IV. da mu je to potvrdio. Dubrovčani međutim ne htjedoše kaptolu toga danka isplaćivati, a na to ovaj zamoli svoju kraljicu za zaštitu. Ova naloži tad Leonu Castaneu od Bitonta (Borenta), meštru-krmilaru (magistro-portolano) apulskomu, da u njezino ime zamoli Dubrovčane, da bi kaptolu isplaćivali taj danak, a on to i učini. Na to odgovoriše (27. studenoga 1363.) Dubrovčani kraljici, da oni barskomu kaptolu ne mogu plaćati taj danak, jer su prema posebnom ugovoru sa srpskim carem dužni isplatiti taj danak samo onoj ličnosti, koja na dan sv. Dimitrije dođe po nj u Dubrovnik s carevim pismom (u slavenskom i latinskom jeziku), inače bi morali po drugi put platiti, kad ne bi na to pazili. Ako dakle kaptolski izaslanik na dan sv. Dimitrije donese takovo pismo od srpskoga cara, onda će dobiti taj danak, inače ne (Monum. Rag. III. 291. i 297. i Resti o. c. u Mon. Slav. mer. XXV. 146., samo ovaj drugi veli krivo, da se radilo o danku od 200 perpera mjesto 2.000 perpera).

Digitized by Google

su naime nastojali, da i poslije gubitka Dalmacije ostanu gospodari na Jadranskom moru, pa zato niti su trpjeli, da druge države i oblasti na tom moru drže ratnih lađa i njima plove po njemu, niti su dozvoljavali, da drugi narodi razviju svoju trgovinu po tom moru, nego su htjeli, da i nadalje bude sva trgovina na Jadranskom moru u rukama Mlečana. To dakako nije bilo pravo državama susjednim Mlečanima, naročito državi papinskoj, koja je posjedovala Marku Ankonitansku, oglejskomu patrijarhu i padovanskomu gospodaru Carrari, pa su oni gledali, da se okoriste oslabljenjem Mletačke iza nesretnoga rata s Ludovikom I. i da i za svoje podanike isposluju slobodu trgovine na Jadranskom moru.[1] No najviše od sviju išao je za tim Ludovik I., koji se sad, postavši gospodarom Dalmacije, mogao nadati, da će premoć mletačku na tom moru skršiti, pa je u to ime s jedne strane nastojao, da sebi stvori jako brodovlje u Dalmaciji, koje bi se moglo i takmiti s mletačkim, a uz to je s druge strane podupirao trgovinu svojih dalmatinskih gradova, ne bi li time unaprijedio i njihovo blagostanje.[2] Radeći oko prvoga cilja imenovao je kralj, kako već spomenusmo, Zadranina Jakova viteza de Cesano admiralom brodovlja, koje se imalo sastojati od lađa pojedinih dalmatinskih gradova, a i onih, koje je naumio sagraditi na svoj trošak, što je doista i izvodio, jer je dao graditi galije u dubrovačkom arsenalu, kako smo već spomenuli. Da namakne novaca u tu svrhu, on je dohodak od soli i tridesetinu od trgovine oduzeo dalmatinskim gradovima i zadržao sebi, osnovavši u to ime posebnu komoru (za dohodak od soli i tridesetnice). Ali čini se, da taj dohodak nije dostajao u tu svrhu, jer kralju nije nikada pošlo za rukom, da stvori znatno brodovlje, kojim bi mogao skršiti mletačku premoć na Jadranskom moru. U drugom pak pogledu, naime kod unapređenja trgovine svojih dalmatinskih podanika, pravili su mu Mlečani svakakvih neprilika, samo da zapriječe

[1] Lucije „De regno Dalm. et Croat." lib. V. cap. 1. str. 203.

[2] Stoga je kralj odredio (22. siječnja 1362.), da roba, koja se bude izvozila iz Dalmacije, a naročito iz Zadra, nema po čitavoj njegovoj državi plaćati nikakovih carina ili poreza, izuzevši tridesetnicu, koja se ima platiti namah kod uvoza u dalmatinske luke (Fejer o. c. IX. Vol. 7. str. 198—199.). Poslije (21. veljače 1366.) ponovi kralj ovu svoju odredbu (osobito za grad Požun) (Fejer o. c. IX. Vol. III. str. 532.). S druge opet strane dozvoli kralj svojim nutarnjim gradovima, da mogu svoju robu voziti u Zadar na prodaju, n. pr. Sibinju 29. lipnja 1367. (Fejer o. c. IX. Vol. 4. str. 50—1.).

Digitized by Google

razvoj te dalmatinske trgovine i osiguraju Mlecima prvenstvo u tome. Pri tom je postupku išao na ruku Mlečanima nejasni tekst ugovora mira zadarskoga, jer se u njemu za trgovinu veli tako, da kralj Ludovik I. zajamčuje mletačkim podanicima, koji će dolaziti u njegove zemlje, luke i otoke, sigurnost osobe, imutka i lađa, dok se za Mlečane veli u kratko, „da će oni s kraljevim podanicima postupati isto tako u svemu i pojedinome, kako je navedeno“ (imalo bi se misliti: za mletačke podanike u kraljevim zemljama).[1]

Iz ovih riječi vidimo, da ova za Mlečane mudro sastavljena točka osigurava samo mletačkim podanicima slobodnu trgovinu po kraljevim zemljama i lukama, dok se ona ne zajamčuje kraljevim podanicima po mletačkim krajevima i lukama, jer se za njih samo općenito veli, da će Mlečani s njima postupati onako, kako je sprijeda rečeno. Poradi toga stali su oni priječiti trgovinu kraljevih podanika, gdje su samo mogli, navaljujući na njihove lađe, otimljući im robu, nanoseći štete po otocima i t. d. Na početku mira još se nekako mletačka vlada suztezala, da javno vrijeđa kralja i njegove podanike, jer kad su jednom mletačke lađe, ploveći kraj dalmatinskih otoka, nanijele kraljevim podanicima štete na zemljištu i u marvi, dade mlatačko vijeće (17. lipnja 1359.) na pritužbu banovu javno proglasiti svojim podanicima, da će se svatko kazniti, tko bi opet što takvo učinio.[2] Ali kasnije se mletačka vlada sve manje obazirala na takve pritužbe i sve se teže odlučivala na to, da krivce kazni i štetu nadoknadi. Tako se zbilo što se tiče šteta, koje su mletački podanici nanijeli bili kraljevim podanicima Franji iz Milana pa Zadranima Zaninu i Crnoli Dobrošiću, i što se tiče izvoza oružja i drugih ratnih sprava, koje su Zadrani htjeli izvesti iz Mletaka, kao što smo već sprijeda spominjali.[3] I dvjema drugim

[1] Ove riječi glase u ugovoru mira ovako: „Preterea promittimus verbo nostro regio universos et singulos cives, subditos et fideles ipsius domini ducis et communis Veneciarum venientes ad terras, portus et insulas et loca queque subdita presentialiter et in futurum maiestati nostre, habere et haberi facere salvos et securos cum personis, bonis et navigiis atque rebus eorundem; quod secure et quiete possunt ire, stare et redire ac transire per dictos portus, terras et loca cum navigiis, personis et mercimoniis suis; ymo ipsos tractabimus et tractari volumus dulciter et benigne sub favore et gratia nostra, et e contra dominus dux et commune tractabit nostros tali vinculo interiecto in predictis omnibus et singulis“ (Ljubić o. c. III. 370.).

[2] Ljubić o. c. IV. 11.

[3] Ljubić o. c. IV. 12—18., 25., 27. i 28.

Digitized by Google

Zadranima, Šimi Botonu i trgovcu Ivanu Gallu nanesene su bile štete od mletačkih podanika. Ovi su na jednoj lađi navalili na otok sv. Marije kraj Zadra, koji su ova dvojica imala u zakupu od zadarske općine, i tamo oteli 20 komada sitne stoke (ovaca i koza), pače zarobili jednoga pastira s njegovom barkom. Na zahtjev zadarskih rektora vratili su krivci lađu i pastira pustili na slobodu, ali stoke ne htjedoše vratiti, tako da se radi toga morao ban Seč potužiti (23. veljače 1361.) mletačkomu vijeću i tražiti odštetu,[1] ali je to bilo uzalud, pače su se kasnije napadaji ponovili, kako ćemo još spomenuti.[2]

Pored takvih prilika nije čudo, da je kralj Ludovik I. nastojao, da se i njegovi podanici zaštite od Mlečana za svoje osobe, posjede, trgovine i lađe isto onako, kako je on osigurao mletačke podanike. Zato je zahtijevao (30. lipnja 1360.) od njih, da izmijene tekst one točke zadarskoga mira, koja o tome govori, i da se sigurnost i slobodna trgovina kraljevih podanika po mletačkom zemljištu isto tako potpuno izreče i zajamči, kao što je učinjeno za mletačke podanike, koji dolaze u kraljeve zemlje; pače je kralj zahtijevao, da se i sam veznik *(e contra)*, kojim se započinje govor o kraljevim podanicima, izmijeni drugim kojim zgodnim veznikom *(e converso* ili *vice versa* ili slično), kojim će se bolje izreći, da se tu ista prava zajamčuju kraljevim podanicima, koja se u prvoj stavci te točke dosuđuju mletačkim podanicima. Kad je vijeću stigao ovaj kraljev zahtjev, izabra ono (21. srpnja 1360.) poseban odbor, koji je imao (uz ostalo) ispitati i ovaj zahtjev i prema tomu staviti zgodan prijedlog. Odbor je to učinio i valjada predložio, da se kralju pošlje poslanstvo, koje će s njim (uz ostalo) i o tom raspravljati, jer je vijeće doista zaključilo (5. studenoga 1360.), da mu se pošlju tri svečana poslanika.[3]

Što je ovo poslanstvo imalo poručiti kralju i u kojem su se smjeru imale voditi rasprave s kraljem o ovom pitanju, ne kaže nam se, ali iz kasnijih događaja znademo, da Mlečani nijesu bili voljni odazvati se kraljevoj želji, naime promijeniti onu točku mira, što dakako kralju nije bilo milo. Na to su Mlečani bili voljni,

---

[1] Ljubić o. c. IV. 33—34.

[2] Ti su se napadaji dogodili g. 1364., pa su kod te zgode ban i upravitelji grada Zadra, tražeći od Mlečana odštetu, spomenuli i ovaj napadaj od g. 1361., za koji nijesu nikada dobili odštete od Mlečana usprkos mnogim opomenama (Ljubić o. c. IV. 66—68.).

[3] Ljubić o. c. IV. 29., 30. i 32.

Digitized by Google

da se izda neko zajedničko objašnjenje (deklaracija) ove točke mira, kojim bi se razjasnilo, kako se ona imade shvaćati (a ne kaže nam se sadržaj te deklaracije). S ovim prijedlogom bi poslan kralju bilježnik Bartolomej Ursio. Kako se bilo pročulo, da će kralj Ludovik I. doći u Bečko Novo mjesto na neki svečani turnir, koji se tamo imao držati (17. travnja 1361.), uputi se Ursio onamo, da se sastane s kraljem. Došavši međutim tamo, doznade, da kralj ne će doći onamo i da se u opće ta svečanost odgađa na kasnije vrijeme, kada će se držati u Beču. No budući da je čuo, da se palatin nalazi u Beču, uputi se tamo, ali ga ne stiže, jer je baš dan prije bio otišao u Ugarsku. Na to ode i bilježnik u Višegrad, da se sastane s kraljem Ludovikom I. Kad je ovaj doznao za poruku mletačku, posavjetova se sa svojim doglavnicima, i ovi nađoše, da je mletački prijedlog neprihvatljiv, jer bi predložena deklaracija bila na uštrb njegovim podanicima. Zato javlja kralj (iz Poljoša 21. travnja 1361.) Mlečanima, da ne prihvaća njihova prijedloga, nego ostaje kod svoga prvobitnoga zahtjeva, da se naime promijeni ona točka mira u onom smislu, kako im je već prije bio javio.[1]

Ali Mlečani se ne htjedoše ni sada odazvati kraljevoj želji, pa zato je nastala velika napetost između kralja i njih, te su jedan drugoga i nadalje napastvovali, gdje im se samo prilika pružila. Tako kad je jednom jedna firmanska lađa, koja je za Mlečane vozila drva iz Senja, olujom prisiljena bila, da traži utočišta u luci Tabernelli na otoku Rabu, napade je jedna kraljeva oružana lađa i zahtijevaše od nje, da plati tridesetninu od robe. Uzalud je gospodar lađe protestirao protiv toga zahtjeva, koji je protivan starim običajima i sloboštinama mletačkim; na koncu morade platiti, ako je htio nastaviti svoj put. Radi toga zaključi vijeće (14. lipnja 1361.), da dužd i njegovi razni savjetnici mogu poslati poslanika, kamo misle da je zgodnije (t. j. ili kralju ili banu), da se valjada potuže radi toga postupka i traže zadovoljštinu. S druge opet strane napao je Petar Soranzo, zapovjednik mletačkog brodovlja u Jadranskom moru, biskupa ninskoga i uhvativši ga oteo mu sve njegovo blago, što ga je imao sa sobom, i zaplijenio mu stoku s njegovih otoka. Kad je za to doznao opat od Clunyja, papinski legat i glavni vikar crkvene države, potužio se (11. lipnja 1361.?) duždu na to oskvrnjenje biskupskoga dostojanstva i zahtijevao, da

[1] Ljubić o. c. IV. 35—36.

Digitized by Google

se biskupu vrate otete stvari.[1] Jesu li obje ove pritužbe imale uspjeha, ne kaže nam se.

Pored takove međusobne napetosti nije čudo, da su obje stranke s nepovjerenjem pratile svaki politički čin druge stranke. Tako se kralj Ludovik I. jako zabrinuo, kad su Mlečani sklopili savez s ciparskim kraljem i rodskim vitezovima (Ivanovcima) protiv Turaka, koji su se već tada pojavili bili u Evropi i na Egejskom moru, i u to ime oboružali 10 galija, koje su imale otploviti na istok. Kralj se zabrinuo, da te lađe na putu na istok iznenada ne udare na Dalmaciju i otmu je njemu, pa zato su izdani dalmatinskim primorskim gradovima strogi nalozi, da budno paze na svoju sigurnost. Tako je trogirski knez Franjo Đorđić, koji se nalazio u Zadru kod kraljice majke, javio (5. siječnja 1361.) po glasniku (po svoj prilici po nalogu kraljičinu) svome sinu Pavlu, koji je bio njegov zamjenik u kneževstvu, da s obzirom na te oružane galije dobro pazi na grad. Kad se zatim knez vratio u Trogir, zaključi vijeće (23. kolovoza 1361.), da se ima oružati i spremiti općinska galija za svaki slučaj i da se imade izabrati odbor od 5 lica, koji će se zajedno sa knezom brinuti za obranu grada i vijeću o tome zgodne prijedloge stavljati. Taj je odbor doista predložio, da se oruža četa od 50 ljudi, koja će čuvati grad, gradske mostove, tornjeve, vrata itd., i to 30 u samom gradu, a 20 u predgrađu, a vijeće to prihvati (23. listopada 1361.) i izdade potanke odredbe, kako će se to čuvanje grada vršiti.[2]

Skoro zatim zaprijeti kralju Ludoviku I. rat od cara Karla IV. i vojvode austrijskoga Rudolfa IV. Kralj se sad poboja, da ne bi Mlečani i ovu priliku upotrebili, pa u sporazumku sa svojim pristašama u dalmatinskim primorskim gradovima na njih udarili i osvojili ih. Zato posla u Dalmaciju svoga posebnoga poslanika, viteza Jakova Arpana, da pozove gradove, neka se brinu za svoju sigurnost. Tako je on u Trogiru isporučio (15. prosinca 1361.)

[1] Ljubić o. c. IV. 37—39. Pismo opatovo imade naznačen samo dan i mjesec (11. lipnja), ali nema godine. Budući da je pismo upravljeno na dužda Ivana Delfina, to je naravno, da je to pismo pisano za njegova vladanja, naime od g. 1356 - 1361., ali koje od ovih godina, to ne znamo. No veoma je vjerojatno, da se ovaj događaj dogodio u doba ove velike napetosti između kralja i Mlečana, naime g. 1361.

[2] Lucije „Mem. di Traù“ str. 276—277. i Notae Ioannis Lucii u Starinama XIII. 235.

Digitized by Google

vijeću kraljev nalog, da budno pazi na sigurnost grada, da se ne bi koji potajni neprijatelj kraljev (misle se valjada Mlečani) usudio nanijeti štete kralju, da se pobrine za sigurnost grada dostatnim četama i valjanim utvrdama, da pazi na strance, koji dolaze u grad, da ne bi štogod radili protiv sigurnosti grada i časti kraljeve, i napokon da pripazi i na svoje podanike, da ne bi koji štogod poduzeo, što bi bilo na štetu grada i kralja.[1]

Vijeće se odazva ovomu nalogu kraljevu i izabra odbor od 8 lica, koji će voditi tu brigu za sigurnost grada, a kad je skoro zatim imao doći u Trogir ban Seč (sa banicom), povjeri vijeće (22. siječnja 1362.) ovom odboru, da on vijeća s njime o načinu, kako da se bolje osigura grad, i da izda tomu nužne odredbe. Podjedno je vijeće zaključilo (16. veljače 1362.), da se radi boljega učvršćenja grada imade podići nov zid s obje strane luke, za koji su dužni svi žitelji gradski, bilo plemići, bilo pučani, donijeti jednu lađicu kamenja. No budući da trogirsko podgrađe (burgum) nije još bilo sasvim utvrđeno zidovima, a s obzirom na neprijateljsku pogibao trebalo ga je sasvim obzidati, obratiše se (16. svibnja 1362.) Trogirani kralju, da im on u to ime novcima priskoči u pomoć, jer gradska sredstva za to ne dotječu. Poslanik njihov Augustin Kažotić, koji je išao kralja moliti za smanjenje cijene trogirske soli, kako smo već spomenuli, imao ga je zamoliti i za to, da Trogiranima ustupi na neko vrijeme svoje dohotke od soli za utvrdu podgrađa. No kralj im odgovori (14. rujna 1362.), da radi velikih državnih poslova, koji traže znatna sredstva, za ovu godinu ne može im tih dohodaka ustupiti, ali će im to drugi put rado učiniti, kako mu to bude moguće, a oni ga za to zamole. I tako nijesu mogli Trogirani učvrstiti svoga podgrađa, nego su samo izgradili onaj zid s obje strane luke.[2]

Ali Mlečani nijesu navalili na Dalmaciju, no neprijateljsko je raspoloženje između njih i kralja ostalo i nadalje te se očitovalo u raznim neprijateljskim činima. Tako su Dubrovčani napali mletačkoga poslanika Pavla Quirina, koji je posredovao (početkom

[1] Lucije „Mem. di Traù" str. 277. i Notae Ioannis Lucii u Starinama XIII. str. 235.

[2] Lucije o. c. str. 277—9. i Notae Ioannis Lucii u Starinama XIII. str. 236. U ovom se drugom izvoru veli, da su poslana dva poslanika kralju, ali u spomenutom pismu kraljevu od 14. rujna 1362. spominje se samo jedan, Augustin Kažotić. Možda je drugi putem obolio, ili se prije drugoga vratio kući.

Digitized by Google

g. 1362.) oko izmirenja između njih i Kotorana, poradi čega su nastale dugotrajne rasprave između Mlečana pa kralja, bana i Dubrovčana, dok ovi nijesu dali Mlečanima zadovoljštinu i kaznili krivce, kako smo već spomenuli. Isto su tako Mlečani zaplijenili bili neku banovu barku s njezinom robom te je prodali, a utrženi novac dali su za odštetu nekim svojim podanicima iz Kaprula, kojima su banovi ljudi nanijeli bili štetu. Drugu pak jednu lađu kraljeva podanika, po imenu Ivana, sina pokojnog liječnika Nikole iz Trogira, koja se s robom i gotovim novcem vraćala iz Sirije mimo Cipra kući, napao je Nikola Faletro, zapovjednik brodovlja u Jadranskom moru, kod mjesta sv. Spasa u blizini Krfa i potopio je zajedno s robom. Na to je ban Seč po svom poslaniku protestirao protiv toga neopravdanoga postupka i zahtijevao, da se njemu vrate otete stvari ili dade dolična novčana odšteta, a za Ivana Trogirca tražio je (15. travnja iz Knina) naknadu štete, koja je procijenjena na 1.500 dukata. Mletačko vijeće zaključi tad (31. ožujka 1362.), da se imade banu poslati jedan bilježnik, koji će opravdati postupak mletački. Bilježnik međutim nije mogao pred banom opravdati Mlečane poradi postupka s njegovom lađom, naprotiv je ban Mlečanima dokazao, da su njegovi ljudi s pravom nanijeli štetu Kapruljanima, jer su oni „prekršili stare odredbe njegovih zemalja“ (ne kaže se: koje i čime), pa zato oni nijesu imali pravo tražiti, da se banova barka zaplijeni. S toga zaključi vijeće (12. svibnja 1362.), da se banu dade odšteta za tu zaplijenjenu i prodanu lađu s njezinom robom, što je doista i učinjeno, jer je banovu punomoćniku Ivanu Gallu Zadraninu isplaćena (16. rujna 1362.) u to ime svota od 59 libara, 10 solida, 4 groša i 21 denara u zlatu. Što se pak tiče Ivana Trogirskoga, nije mletačko vijeće htjelo priznati, da je zapovjednik brodovlja pogriješio, pa je zato iza dužih pregovora zaključilo (12. siječnja 1365.) samo to, da se Ivanu Trogirskomu imade dati odšteta od 150 dukata, ali samo kao milost, a ne što bi imao kakvo pravo na to, i uz obavezu, da je time sasvim namiren i da više ne će ništa tražiti od Mlečana.[1] Budući da se više ništa ne spominje o ovoj tražbini, vjerojatno je, da se Ivan zadovoljio i ovom odštetom.

Ovi neprijateljski odnošaji u Dalmaciji sklonili su valjada kralja na to, da je naumio lično doći onamo. Početkom naime godine 1363. razglasilo se po Dalmaciji, da će kralj doći u Zadar za-

[1] Ljubić o. c. IV. str. 46—47., 51—52. i 75.

Digitized by Google

jedno sa svojom majkom. Te vijesti donijeli su u Trogir poslanici zadarski i dubrovački, koji su onamo došli valjada zato, da se s Trogiranima (a tako i s drugim dalmatinskim gradovima) dogovore o tom, kako će kralja i kraljicu dočekati i u kojem će smjeru s kraljem raspravljati, ako bi on htio s njima raspravljati o državnim poslovima. Trogirani su lijepo primili te poslanike i počastili ih na općinski trošak doznačivši (9. veljače 1363.) u to ime 40 malih libara, a zatim su zaključili (14. veljače 1363.), da se imade poslati poslanstvo u Zadar pred kralja i kraljicu i pozvati ih, da dođu i u Trogir. Međutim se doskora čulo, da ima samo kralj doći u Zadar, a na to vijeće zaključi (4. ožujka 1363.). da se pošlju preda nj dva poslanika.[1]

Ovi poslanici nijesu valjada ni otišli u Zadar, jer kralj nije ni došao u Dalmaciju. Drugi važni državni poslovi zapriječili su ga, da nije mogao izvesti svoga nauma, a naročito rat na Bosnu. Otkad se ban Tvrtko morao (negdje u srpnju 1357.) pokoriti kralju Ludoviku i ustupiti mu Zahumlje,[2] kako sam već spomenuo u predašnjoj svojoj akademijskoj raspravi, bio je on držan kao vazal ug.-hrv. kralja.[3] No taj podređeni položaj nije se milio ni njemu ni njegovim podanicima, naročito velikašima, te su oni stali raditi o tom, da se oslobode toga vrhovništa. Kad je to doznao kralj Ludovik, stao se spremati, da udari s vojskom na Bosnu.[4] U tu svrhu imao je ban Seč sakupljati po svojoj banovini

[1] Notae Ioannis Lucii ibid. str. 237. i Lucije o. c. str. 280.

[2] Ispravu je priopćio I. Kukuljević u Arkivu za jugosl. povj. II. 1. str. 35., samo je on krivo stavlja u g. 1360., dok pripada u g. 1357., kako je dokazao I. Ruvarac: Banovanje Tvrtka bana (1353—1377.) u „Glasniku muzeja za Bosnu i Hercegovinu“ sv. VI. (1894.) str. 229—230.; on je još i to dokazao (o. c. str. 611—615.), da je tada kralj Ludovik od Zahumlja dobio samo jedan dio, naime zemljište između Cetine i Neretve.

[3] Dubrovčani o njemu pišu (9. kolovoza 1359.) kralju ovako: „magnifico viro dom. Tuartcho de vestro regali mandato bano Bossine“, a u drugom pismu vele mu: „Domino bano . . . Bossine . . . tamquam domino vicario dom. nostri dom. regis in partibus istis gerenti“ (Monumenta Rag. L. r. II. 281.).

[4] U mnogim ispravama veli kralj, da je ovu vojnu na Bosnu poduzeo radi toga, da iskorijeni mnogobrojne heretike i patarane, koji su se tamo bavili na štetu prave vjere (Fejer o. c. IX. 3. str. 395—397. i 411—414.), ali pravi uzrok bolje nam označuje ugarski kroničar Ivan Kokelski veleći: „Item ad terram Bozne similiter regie corone subiectam, ad conterendam proterviam quorundam rebellancium . . . Konth pa-

Digitized by Google

četa, lađa i drugih ratnih potrepština. Tako je dobio od Trogirana nekoliko strijelaca (ballestrarii), a kad ih je poslije opet deset tražio, nijesu mu ih htjeli dati (6. travnja 1363.), nego su mu poslali poslanike, da mu se poradi toga ispričaju. Poslije je opet tražio, da mu pošlju 6 strojarnika u Klis, ali su mu Trogirani to opet odbili (21. svibnja 1363.). Još je tražio, da mu dadu svoju galiju, a oni su mu javili (13. lipnja 1363.), da je galija odsutna, ali kako se vrati, da će se spremiti i oružati na općinski trošak i njemu poslati. Napokon pošalju još kralju (29. lipnja 1363.) četiri strojarnika i četiri plaćenika sa dovoljnim brojem strjelica, a podjedno zaključe, da se (za svaki mogući slučaj) popravi gradski zid.[1] U isto se doba oružalo i u Ugarskoj, kako nam svjedoči jedna isprava od 14. travnja 1363. (izdana u erdeljskom Kološmonostoru), gdje netko zapisuje svojim nećacima dva oklopa i kola s konjma, da uzmognu učestvovati u „sadašnjoj kraljevoj vojni".[2] Tu se doista ne veli izrijekom, za koju su se vojnu te pripreme pravile, ali kako kralja Ludovika I. skoro zatim (u srpnju) nalazimo na vojni u Bosni, nema sumnje, da su se te pripreme pravile za bosansku vojnu. A i u mnogim ispravama iz g. 1363. spominje se vojna na Bosnu, jer se kaže, da je kralj 27. kolovoza označio kao rok, do kojega je plemstvo bilo dužno, da služi kralju na bosanskoj vojni.[3]

---

latino . . . magno exercitu destinavit (sc. Ludovicus rex)" (Chronicon Dubnicense ap. M. Florianum „Historiae hung. fontes domestici" Vol. III. Leipzig 1884. str. 184—185.).

[1] Notae Ioannis Lucii u Starinama XIII. 237.

[2] Sam. Barabás „Codex diplom. familiae Teleki de Szék" sv. I. Budimpešta 1895. str. 123., gdje se kaže: „ad presentem exercitum regalem proficiscendum".

[3] Te su isprave priopćene kod Fejera o. c. IX. 3. str. 377. i IX. 7. str. 522. i „Codex diplomaticus comitum Zichy". Izdanje madž. akademije, Pešta 1874. sv. III. str. 217—8. br. 156. Tu se spominje „residentia regalis exercitus versus (contra) Bosnenses moti". I u još jednoj ispravi kod Fejera (o. c. IX. 3. 228.) spominje se „residentia reg. exerc. versus Bozna moti", ali se tu ta vojna krivo meće u g. 1360. Po tome, što se i tu veli, da je kao rok vojevanja označena osmina sv. Stjepana (t. j. 27. kolovoza), kao i u onim drugim gore navedenim ispravama, a i po sadržaju same isprave zaključujemo, da tu stoji krivo g. 1360. mjesto 1363. „Residentia reg. exercitus" jest rok ili posljeduji dan, do kojega je plemstvo bilo dužno, da služi u kraljevoj vojsci (v. Nándor Knauz „Kortan" Budapest 1874. str. 254. sub voce „residentia exercitus regis").

Digitized by Google

Dubrovčani su za rana doznali za neko komešanje u Bosni, za kojega su došli u pogibao njihovi trgovci u Pod-Visokom, pa zato su zaključili (31. prosinca 1362.), da se imadu zamoliti Sanko i Gradoje, da te trgovce zaštite svojom četom, da se mogu bez pogibli vratiti sa svojom robom kući, a ako Sanko i Gradoje to ne bi htjeli, onda se trgovci imadu povući u jednu tvrđavu bana Tvrtka. Koje se od toga dvoga dogodilo, ne kaže nam se; no naskoro je jamačno komešanje postajalo sve veće, a Dubrovčani su valjada doznali i to, da se i kralj Ludovik I. sprema na Bosnu, pa ih je to sve ponukalo, da su se stali brinuti za spas svih svojih trgovaca u Bosni, prepustivši (20. svibnja 1363.) tu zadaću knezu i malom vijeću. Ovi tad naložiše (po zlataru Simi Stjepanovu, Ratku Zamanji i Nikši Blaževu Saraki) tim trgovcima, da se nijedan ne smije usuditi boraviti u bosanskim tvrđavama ili tamo pohraniti svoju robu, nego neka se radije povuku u sigurnije primorje. Ali trgovci nijesu namah htjeli poslušati naloge svoje vlade s tim manje, što im ona tri punomoćnika vladina nijesu točno izručila te naloge, pa zato je vijeće bilo prinuđeno, da još dvaput (5. i 18. lipnja 1363.) ponovi te svoje odredbe zaprijetivši im se prvi put globom od 500 perpera, a drugi put gubitkom lične slobode i imutka.[1]

Ove su prijetnje po svoj prilici sklonile trgovce, da poslušaju svoju vladu, a bilo je i krajnje vrijeme, da to učine, jer je kralj Ludovik I. skoro zatim započeo vojnu na Bosnu. On se naime početkom srpnja uputio iz Višegrada prama Bosni, pa prešavši Savu uputio se (dolinom Vrbasa) na Sokol-grad u plivskoj župi, gdje ga 8. i 10. srpnja 1363. nalazimo.[2] No kod podsade ovoga

[1] Monum. Rag. L. r. III. 241., 266., 269. i 272.

[2] To nam dokazuju kraljeve isprave izdane ta dva dana u taboru (za podsade) Sokola u „Hazai okleveltar" 1234—1536. Budimpešta 1879. str. 269. i 270. i Ljubić o. c. IV. 57. — Kako je kralj još 30. lipnja 1363. bio u Višegradu (Rathova zbirka isprava, str. 61. kod dra. M. Wertnera „Itinerar des K. Ludwig I." u „Vjesniku zem. arkiva" G. V. 131.), slijedi jasno, da je on početkom srpnja išao na vojnu. Putem je valjada pisao Dubrovčanima pismo, ali nam se ne kaže kakova sadržaja. Vjerojatno je, da ih je molio, neka ga potpomognu u ovom ratu. Malo vijeće dubrovačko zaključi (14. srpnja 1363.), da se to pismo imade sjutra iznijeti u senatu. To bi i učinjeno, ali je odgovor na nj odgođen najprije do budućega ponedjeljka (17. srpnja), a toga dana opet do četvrtka (20. srpnja), kad je izabran bio odbor od 3 lica, koji je imao sastaviti odgovor i donijeti ga pred senat u utorak (24. srpnja). On to i učini, a senat odobrivši odgovor

Digitized by Google

grada jamačno je nastradao, kad se naskoro vratio iz Bosne, jer ga već 19. srpnja nalazimo u Virovitici.[1] Zasluga je bila Vukca Hrvatinića, oca glasovitoga hercega Hrvoje, da se obranio Sokol i da je Ludovik I. bio suzbijen, jer mu je kasnije (11. kolovoza 1366.) bosanski ban Tvrtko darovao čitavu župu plivsku „za njegovu vjernu službu u ono vrijeme, kada se podiže na me ugarski kralj, u ime Ludovik, i prihodi u Plivu pod Sokol, i onda mi vojevoda Vukac vjerno posluži".[2]

Ludovik I. htjede oprati ovu ljagu, pa zato posla (negdje u rujnu 1363.) na Bosnu novu vojsku pod vodstvom ostrogonskoga nadbiskupa i državnog kancelara Nikole i palatina Nikole Kontha. Ona doista doprije (kroz Usoru) sve do grada Srebrnika, ali uza sve to ne bijaše ona bolje sreće od pređašnje vojske. Ne samo da nije mogla osvojiti Srebrnika, kao ni pređašnja Sokola, nego se još s gubitkom ljudi i stvari morala vratiti kući; pače u noći bude iz nadbiskupova šatora ukraden kraljev dvogubi pečat, koji su kasnije tati prodali nekomu zlataru u Bistrici.[3] I tako se izjalovio

---

zaključi (25. srpnja 1363.), da se imade otpremiti kralju, a sličan odgovor da se ima poslati i ostrogonskom nadbiskupu i palatinu (Mon. Rag. L. r. III. 275—7.). Sadržaj tih pisama nije nam međutim poznat.

[1] S. Barabas o. c. I. str. 125.

[2] Dr. Đ. Šurmin „Acta croatica" Zagreb 1898. str. 83—84.

[3] Ovu vojnu opisuje tajnik kraljev Ivan arhiđakon Kokelski u „Chronicon dubnicense" ed. M. Florianus „Historiae hung. fontes domestici" Pars I. Script. Vol. III. Lipsiae 1884. str. 184—5. Krađu pečata spominje i kralj u mnogim svojim ispravama od g. 1364. kod Fejera o. c. IX. 3. str. 395., 397., 411. i 415. — Vrijeme ovoj drugoj vojni možemo ustanoviti po jednoj kraljevoj ispravi od 2. rujna 1363., u kojoj kralj veli, da nema pri sebi pečata, pa zato da će ovu ispravu, kad mu bude opet predočena, „sub maiori sigillo nostro privilegialiter emanare" (Fejer o. c. IX. 3. str. 346.). Iz ovih riječi možemo zaključiti, da se do tada nije zgodila ili bar u Višegradu nije još bila poznata zgoda s velikim državnim pečatom; u takom naime slučaju kralj bi istakao, da će ispravu potvrditi novim pečatom (koji spominje u gore navedenim svojim ispravama od g. 1364.), dok u ovoj ispravi od 2. rujna 1363. ipak je govor još uvijek o starom pečatu. S toga možemo staviti ovu drugu vojnu u mjesec rujan, a možda još i listopad. Svakako treba uvažiti, da palatin Konth opet vodi svoje zvanične poslove dne 18. studenoga, a novi se pečat spominje kao već u porabi dne 9. travnja 1364. (Fejer o. c. IX. 3. str. 373. i 412.). Ovako dobro razlaže dr. F. pl. Šišić „Studije iz bosanske historije I. O ratu bana Tvrtka s ugarskim kraljem Ljudevitom g. 1363." u Glasniku zem. muzeja u Bosni i Herceg. XV. (1903.) str. 324—5.

Digitized by Google

ovaj pokušaj kralja Ludovika I., da Bosnu sasvim spravi pod svoju vlast. Ona je sačuvala svoju političku samostalnost, pa zato od sada ne zovu više njezina vladara Tvrtka „po kraljevoj odredbi ban Bosne“ (de regali mandato banus Bosne), kako su ga prije (g. 1359.) zvali Dubrovčani, što smo već spomenuli, nego „po božjoj milosti ban cijele Bosne“ (dei gratia banus totius Bossine), kako su ga zvali Mlečani, kad su ga imenovali (7. rujna 1364. zajedno s bratom Vukom i majkom Jelenom) svojim građaninom.[1]

Međutim su se nastavila u Dalmaciji neprijateljstva između Mlečana i kraljevih podanika, te se naročito spominju Omišani, da napadaju na mletačke brodove. Kad je to doznalo mletačko vijeće od svoga konzula u Kotoru, naloži (11. lipnja 1363.) zapovjedniku brodovlja u Jadranskom moru, da pošlje 2—3 svoje galije (pod zapovijedi Nikole Faliera i Andrije Loredana) pod Omiš, da tamo paze na sigurnost brodarenja, a Omišane da napadnu i kazne, ako bi i nadalje gusarili po moru. Podjedno šalje ono kralju svoga bilježnika (Bartola Ursia), da mu se potuži na taj postupak njegovih podanika, da traži odštetu za počinjene štete, i osim toga izdanje odredaba, da se to više ne događa. Bilježnik je stigao kralja kod Sokola u Bosni, te mu je tu izručio poruku mletačku. Kralj na to odgovori (10. srpnja 1363.) Mlečanima, da je naložio banu Seču, da ispita te pritužbe njihove, pa ako su opravdane, neka odšteti njihove podanike. Podjedno ih moli, da i oni pošlju svoga čovjeka u Dalmaciju, koji će zajedno s banom povesti istragu, pa ako se nađe, da su mletački podanici štogod krivi, neka se onda dade odšteta i njegovim (kraljevim) podanicima. Konačno moli kralj, da mu odgovore ili po svojem čovjeku ili po njegovu poslaniku Ivanu, izabranom biskupu vackom, koji se tada kod njih nalazio, da se zauzme za kraljeva saveznika Cararu, padovanskoga gospodara, s kojim su se Mlečani zavadili bili radi nekoga prijepornoga zemljišta (otoka sv. Ilarija).[2]

Mlečani odgovoriše kralju po skoroteči, da će najprije čekati, dok se zapovjednik brodovlja vrati kući i o ovom ih prijeporu

[1] Ljubić o. c. IV. 74.

[2] Ljubić o. c. IV. 55—7. — O prijeporu između Mlečana i Carare govori S. Romanin „Storia documentata di Venezia“ T. III. Venezia 1855. str. 215. — Mlečani su odgovorili biskupu vackomu, da kralj nije dobro upućen, jer prijeporno zemljište pripada Mlečanima (Ljubić IV. 56.).

Digitized by Google

izvijesti, a istom onda da će sudjelovati kod istrage. Kralj je bio zadovoljan s tom odlukom njihovom, ali ih podjedno pozva (18. kolovoza 1363. iz Lipča), da poslije zapovjednikova dolaska svakako pošlju svoga čovjeka banu, da zajedno povedu rečenu istragu. Još im izreče svoje veselje, da su se nagodili i izmirili s Cararom.[1] Istraga se ta valjada povela i razmirica mirnim putem riješila, jer se poslije o njoj ništa više ne spominje.

U to doba bjesnila je u Dalmaciji (kao i po drugim krajevima Evrope) kuga, koja je poharala silu svijeta. Osobito je mnogo trpio Dubrovnik. Da se obrani grad od te pošasti, zabrani vijeće (13. i 15. svibnja 1363.) svojim podanicima pod prijetnjom gubitka lađe svako trgovanje s okuženim krajevima (Apulijom i Markom Ankonitanskom), a opet stanovnicima tih krajeva ulaz u Dubrovnik i njegovo zemljište pod prijetnjom kazni od 500 perpera, već ako im to dozvoli knez s malim vijećem. No sve to nije pomoglo, kuga se uvukla i u Dubrovnik, a stanovništvo je stalo bježati iz grada misleći time izbjeći smrti. No kako je od toga prijetila gradu pogibao, da će opustjeti, bude vijeće prisiljeno, da zabran, (22. svibnja 1363.) seljenje iz grada; samo je dozvolilo pojedincimai da mogu otići po svom poslu u kotar dubrovački na jedan dan (poslije 16. lipnja dozvoljava se na dva dana), na dubrovačke otoke na tri (poslije šest) dana, a u Ston i Stonski Rat na šest (poslije deset) dana (no svih tih ljudi ne smije biti više od 40, 20 plemića i 20 seljaka, po zaključku od 16. lipnja). Oni pak, koji su se iselili, imadu se pozvati, da se do određenoga roka vrate kući. Tko prekrši ove odredbe, izgubit će svoje imanje, a ako je ono vrijedno manje od 1.000 perpera, onda će biti bačen u tamnicu i tamo zadržan tako dugo, dok ne plati ono, što manjka do 1.000 perpera. Trgovcima pak i mornarima moći će knez s malim vijećem dozvoliti, da sa svojom robom i s lađama mogu isploviti iz grada.[2]

Uza sve ove mjere, koje je vijeće bilo poprimilo, harala je pošast sve više, tako da se često nije mogao sakupiti dovoljan broj članova za vijećanje u malom ili velikom vijeću. Zato je veliko vijeće dozvolilo (27. lipnja 1363.), da knez i malo vijeće mogu otpravljati neke državne poslove i uz manji broj članova, nego li je to statutom određeno bilo, pače je u samom velikom

[1] Ljubić o. c. IV. 57.
[2] Monum. Rag. L. r. III. 264., 266—7. i 271.

Digitized by Google

vijeću bilo predloženo (28. lipnja), da se umanji broj članova velikoga vijeća, koji je nuždan za stvaranje zaključaka. No taj prijedlog nije bio prihvaćen, nego je bila određena kazan (od 5 perpera za svaki pojedini put) za svakoga člana velikoga vijeća ili senata, koji ne bi došao na sjednicu, već ako je bolestan. Tim se prisilnim sredstvom mislilo postići nuždan broj članova za stvaranje zaključaka. Naskoro je ipak počela jenjavati ta pošast, dok napokon nije sasvim prestala, tako da je vijeće (23. srpnja 1363.) opet dozvolilo građanima, da mogu po volji izići iz grada, kao što su mogli prije pošasti. Budući da je pak pošašću poginulo mnogo žiteljstva gradskoga, stalo se sad vijeće brinuti o tom, kako bi grad opet napučilo, pa je zato odabralo (23. srpnja) poseban odbor (od 3 lica), koji će imati vijeću staviti zgodne prijedloge, kako da se grad napuči. A budući da je poradi velikoga pomora plemstva teško bilo naći takvih bračnih parova, koji ne bi bili u krvnom srodstvu, zaključi vijeće (2. kolovoza 1363.), da se u sporazumku s nadbiskupom imade zamoliti papa, da dozvoli ženidbu između takvih bračnih parova, koji su u četvrtom stupnju krvnoga srodstva. No poslije je vijeće odustalo od te nakane zaključivši (12. kolovoza 1363.), da se ta molba ne otpremni papi, ali nam se ne veli, zašto je od toga odustalo.[1]

Vojna na Bosnu zapriječila je, kako spomenusmo, kralja Ludovika I., da dođe u Dalmaciju početkom g. 1363., kako je namjeravao. No on je valjada pod jesen mislio izvesti taj svoj naum, jer se u

[1] Monum. Rag. L. r. III. 272—3., 276—278. — Dobra nekih Dubrovčana, koji su bili otišli iz grada, a nijesu se u nj htjeli povratiti, bila su doista zaplijenjena i vijeće je već zaključilo (23. srpnja 1363.), da se ona imadu prodati, no poslije se ipak predomislilo i oprostilo (23. rujna 1363.) svima, pozvavši naročito one Dubrovčane, koji su se nastanili bili u Kotoru, da se bez straha vrate natrag. — Kasnije se opet bilo pročulo, da je u Kotoru ponovno buknula kuga, pa zato je vijeće zabranilo (9. studenoga 1363.) Kotoranima dolazak u Dubrovnik, no doskora se ono uvjerilo, da je ta vijest lažna, pa je namah (15. studenoga 1363.) opozvalo ovu svoju odredbu (Monum. Rag. III. 276—7., 285., 290. i 291.). — Dubrovčani su nastojali, da što prije napuče svoj grad time, što su inostrance imenovali svojim građanima, koji su se onda morali nastaniti u Dubrovniku. No bilo je valjada Kotorana, Ulčinjana i Barana, koji su u tu svrhu bili imenovani građanima, a ipak se nijesu nastanili u Dubrovniku, jer vijeće zaključi (10. srpnja 1364.), da se ti ljudi smiju imenovati građanima samo onda, ako su se sa svojim obiteljima nastanili u Dubrovniku (Monum. Rag. IV. 18.).

Digitized by Google

to vrijeme opet stao širiti glas po Dalmaciji, da će kralj doći onamo. Tako zaključi dubrovačko vijeće (10—12. rujna 1363.), da se imade kralju otpremiti poslanstvo, ako on dođe u primorje, koje će ga pozdraviti u ime Dubrovčana i donijeti mu dar od 300 dukata, isto tako hrv.-dalm. banu dar od 100 dukata, a ostalim velikašima, koji će s njim doći, običajne darove, kao i do sada. Poslanicima biše izabrani Marin Junijev Menčetić, Nikola Kaboga, Ivan Bunić i Ivan Gradić, a s njima će ići 8 sluga, 1 blagajnik, 1 svećenik, 1 pisar i 1 kuhač. Odvest će ih galija, kojom će zapovijedati Paskve Bunić. Prije nego li poslanstvo ode, otići će lađom u Zadar jedan glasnik (Maroje Stjepanov), da se tamo popita, da li će kralj doista doći u Dalmaciju, pa kako dozna, da će doći, imade se namah vratiti u Dubrovnik, da to dojavi, pa će se odmah poslanstvo dati na put. Sa sobom ponijet će glasnik pisma na bana, trogirskoga kneza (Zadranina Franju Đorđića) i zadarske rektore, u kojima se ovi mole, da budu njihovu glasniku na ruku i da mu priopće novosti o dolasku kraljevu u Dalmaciju. Osim toga otpremit će se dva skoroteče u Ugarsku, da se također popitaju o tom putu kraljevu. Nekoliko dana iza toga (18. rujna 1363.) zaključi senat, da se dar kralju imade sastojati od skerleta, a knez i malo vijeće da imadu odrediti plaću i odštetu za troškove glasniku Maroju.[1]

Valjada namah iza toga uputio se Maroje u Zadar, gdje je isprva dobio takove ubavijesti, da će kralj doista doći u Dalmaciju, a on je sigurno tako javio u Dubrovnik, kad je senat izabrao (30. listopada 1363.) odbor od 3 lica, koji će se pobrinuti za novce, nužne za poslanstvo kraljevo, i kad je odredio, da se imadu popisati ljudi (njih 120), koji će imati služiti na galiji, štono će odvesti poslanstvo pred kralja. No naskoro su jamačno od glasnika Maroja došle protivne vijesti, naime da kralj (za sada) ne će doći u Dalmaciju, jer je senat zaključio (2. studenoga 1363.), da se Maroje pozove kući, a popisivanje ljudi za galiju da se od-

[1] Monum. Rag. L. r. III. 282—4. Kod zaključaka od 18. rujna nalazi se tiskarska pogrješka, jer stoji samo „VIII. septembris". No kako su ovi zaključci priopćeni između drugih zaključaka od 17. i 18. rujna, a i s obzirom na njihov sadržaj moramo suditi, da ovdje mora stajati „XVIII. septembris". — Preporučno pismo Franji Đorđiću i naputak Maroju priopćeni su u Monum. Rag. III. 296. i kod Gelcich-Thallóczyja o. c. str. 40—41. br. 33. i 34.

Digitized by Google

godi.[1] I doista kralj nije ni sada došao u Dalmaciju, jer ga iza bosanske vojne nalazimo u g. 1363. uvijek u Ugarskoj.[2]

U to doba pobunio se otok Kandija (Kreta) protiv Mlečana htijući se ocijepiti od njih.[3] Ovi zamoliše namah razne evropske vladare (cara, papu, napuljsku kraljicu i dr.), da ne bi podupirali buntovnikâ, pa zato zamoliše (11. listopada 1363.) i kralja Ludovika I. On im na to odgovori (6. studenoga 1363.), da će svojim podanicima strogo zabraniti, da Krećane podupiru, i ujedno im izriče svoje sažaljenje radi te bune. Jednako su Mlečani zamolili i Dubrovčane, pa im i oni javljaju (23. studenoga 1363.), da su proglasili njihova pisma, kojima se pozivaju dubrovački podanici, da ne podupiru buntovnih Krećana. Još su Mlečani zamolili (3. prosinca 1363. po bilježniku Bartolu Ursiu) kralja, da im dozvoli, da u njegovim zemljama uzmu u najam 200 strijelaca, a također i knezove Stjepana i Ivana Frankapana, gospodare Krka, Senja, Gacke i Modruša, da mogu najmiti kod njih četa. Kralj im nije uslišio molbe, jer je izrijekom zabranio svojim podanicima, da služe tuđinu bilo za novac ili badava, ali su bili sretniji kod Frankapana, jer je mletački bilježnik Zanbernardo sklopio (24. siječnja 1364.) u Senju ugovor s Mojsijem, sinom senjskoga suca Bartola, i s Nikolom, sinom Vincenca Vindona od Cherlina, da će oni za novac služiti mletačkoj državi sa 100 konjanika, a isto tako je i neki Gothomcher najmljen u Senju zajedno s njegovih 50 oklopnika. Napokon su Mlečani poslali (5. ožujka 1364.) bilježnika Andriju Olteda, da zamoli kretskoga nadbiskupa i kancelara kralja ciparskoga, „neka oni pišu kralju ugarskomu, koji imade mnogo primorskih zemalja i mjesta, kuda će mletačke čete proći, da te zemlje oskrbe mletačku vojsku živežom i drugim potrepštinama za gotov novac".[4]

---

[1] Monum. Rag. L. r. III. 288—9.

[2] To nam dokazuje Itinerar kralja Ludovika I., što ga je priopćio dr. Moriz Wertner u „Vjestniku zem. arkiva", g. V. (1903.) str. 131—2.

[3] O uzrocima i tečaju ove pobune razlaže potanko S. Romanin „Storia docum. di Venezia" III. 217—227.

[4] Ljubić o. c. IV. 58—64. i Monum. Rag. L. r. III. 296. — Trogirani zabranjuju 28. ožujka, a Dubrovčani 4. travnja 1364. svojim podanicima službovanje kod tuđina (Notae I. Lucii u Starinama XIII. 237. i Monum. Rag. L. r. IV. 15.), a čine to sigurno po nalogu kraljevu. — I poslije su Mlečani po državini Frankapana naimali čete protiv Krećana; tako pišu (10. svibnja 1365.) Leonardu Lagnelli

Digitized by Google

Kralj Ludovik I. sigurno je dozvolio, da mletačka vojska, koja se imala uputiti na Kretu, kupi sebi živeža u njegovim zemljama za svoj novac, ali se s druge strane zabrinuo, da ne bi ona, ploveći kraj Dalmacije, najednom udarila na tu zemlju i osvojila je ili joj bar nanijela šteta. Zato se stao brinuti za njezinu sigurnost i u to ime skupljati brodovlje u Zadru. Pozva dakle dalmatinske gradove, da pošlju svoje lađe i galije u Zadar. Kad je kraljev poslanik stigao u Dubrovnik s tim pozivom, zaključi namah vijeće (17. siječnja i 20. veljače 1364.), da se galije spreme i pošlje kralju poslanik, koji će mu valjada to dojaviti. Zapovjednikom galija bi imenovan (14. ožujka 1364.) Dživo Pavlov Gundulić i napokon zaključeno (26. travnja 1364.), da galije mogu otploviti, kad to knez i malo vijeće odredi. Isto su tako i Trogirani odredili (24. travnja 1364.), da se imade poslati u Zadar u kraljevu službu jedna galija i jedna mala lađa.[1]

Ove su kraljeve pripreme bile doista potrebne, jer je mletačko brodovlje uz put napadalo kraljeve zemlje u Dalmaciji i nanosilo im šteta. Tako je jedna njihova lađa, kojom je zapovijedao Ivan Arduin, ploveći kraj Stonskoga Rata otela u mjestu Dubravi šest volova dubrovačkim podanicima, a ove progonila strjelicama, kad su kušali obraniti volove. Dubrovčani su se namah potužili (26. ožujka 1364.) poradi toga Mlečanima i zahtijevali odštetu, ali im trud bijaše uzalud. Kad su zatim doznali, da će naskoro proći kraj Dubrovnika glavno mletačko brodovlje (pod zapovijedi Ivana Dandola) idući na Kretu, pobojaše se za sigurnost svoga grada, pa zato odrediše (11. travnja 1364.), da se imadu povećati čete u gradu. I bile su nužne ove odredbe, jer je ovo brodovlje doista navalilo na dubrovačko zemljište. Plaćeničke čete udariše na mjesto Vigel, poharaše osam seljačkih kuća, pogubiše jednog seljaka, a smrtno raniše jednu ženu. Dubrovačko vijeće potuži se opet (23.

---

u Senju, da im je milo, što je najmio 50 konjanika, a kasnije (9. svibnia 1366.) upućuju Pavla Morosinija u Modrušu, da s privolom Frankapana najmi u tamošnjem kraju do 500 pješaka. U ovom su poslu osobito podupirali Mlečane službenici Frankapanski: Frison, potknez u Senju, i Nikola, potknez na Krku, pa im mletačko vijeće na tim uslugama najljepše zahvaljuje (26. travnja i 17. lipnja 1365.). Ljubić o. c. IV. str. 82—85.

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 8., 9., 14. i 18. — Notae I. Lucii u Starinama XIII. 237. i Lucije „Mem. di Traù" str. 280.

Digitized by Google

travnja 1364.) Mlečanima na to nasilje i zahtijevaše odštetu za obje štete.[1]

Nijesu bolje prošli ni Zadrani. Plaćenici sa jedne mletačke galije iskrcaše se (18. ožujka 1364.) na dva mjesta na zadarskom otoku sv. Marije, koji su imala u zakupu dva zadarska građanina Sime Botono i Ivan Gallo, kako već spomenusmo, i tamo oplijeniše muškarce, žene i djecu, otevši im novce, odijelo, sukno i sir, sve skupa u vrijednosti od 400 malih libara. Mjesec pak dana iza toga ponoviše se isti događaji uza sve to, što se ban Seč potužio (4. travnja 1364. iz Zadra) Mlečanima na to nasilje (a i ono od g. 1361., koje smo prije spomenuli) i tražio odštetu. Jedna mletačka galija zarobi na zadarskom otoku Neumu 25 komada marve, koja je pripadala zadarskomu građaninu Jakovu Varikašiću, a druga lađa, koja je iza ove došla, otela mu je 70 jaraca i 43 koze. Kad je zatim ovuda prolazilo cijelo brodovlje mletačko, navali ono na otočić Barac kraj Pašmana, gdje ote Dani Varikašiću, bratu Jakovljevu, 110 komada sitnoga blaga, i na otok Silbu, gdje ote Tolsi, svećeniku zadarske crkve sv. Stjepana, i njegovim pastirima marve, sira, žita, brašna i drugih stvari u vrijednosti od 200 dukata, a nanese razne štete i žiteljima toga otoka. Sad se ponovno obrati (19. travnja 1364.) ban na Mlečane, da se potuži na te čine i da traži odštetu, a učiniše to i rektori grada Zadra (20. travnja 1364.) spominjući ne samo ova nasilja, nego i predašnja od mjeseca ožujka, pače i ona od g. 1361.[2]

Na ove ponovne pritužbe odgovoriše (29. travnja 1364.) Mlečani banu, da veoma žale ove događaje, jer su oni zapovjednicima brodovlja i lađa dali stroge zapovijedi, da ne smiju dirati u kraljeve podanike i njihova dobra. No lako se dadu protumačiti, kad se uzme u obzir, da su njihove plaćeničke čete sastavljene od ljudi raznih naroda (Nijemaca, Engleza, Ugara, Slavena, Talijana i dr.), koje su neobuzdane i teško se dade njima upravljati, pa su protiv volje zapovjednika počinile ova nasilja, što se vidi i otuda, da su one nanijele šteta i mletačkim podanicima u Istri. A isto su to učinile i kraljeve čete, koje su dozvolom njihovom (mletačkom) prolazile Trevisanskom markom u pomoć papi pod Bolognu;

[1] Ljubić o. c. IV. 65. i 68. — Prvo dubrovačko pismo navedeno je i u Monum. Rag. L. r. IV. 20., samo je ovdje datum: 27. ožujka 1364., dok je kod Ljubića (l. c.): 26. ožujka. Odredbe za sigurnost Dubrovnika navode Monum. Rag. L. r. IV. 16.

[2] Ljubić o. c. IV. 66—68.

Digitized by Google

premda je njima dozvoljeno bilo, da za svoj novac sebi pribave živeža, ipak su one nanijele mletačkim podanicima štete od preko 5.000 libara, koje nijesu nikada naknadili. Ipak mole Mlečani bana, da ispita točno, koji su to njihovi ljudi počinili te štete i kako se zovu zapovjednici tih lađa, a oni će to i sa svoje strane učiniti, pa će krivce strogo kazniti i prisiliti ih, da štete naknade. Ovaj odgovor kao i prijepis pisma banova posla mletačko vijeće (29. travnja 1364.) bilježniku Bartolu Ursiu, da ga preda kralju zajedno s pismom, u kojem mu vijeće veli, da ga ubavješćuje o ovom odgovoru zato, da ne bi bio s koje druge strane manje istinito ubaviješten, moleći ga podjedno, da im javi, ako ne bi bio zadovoljan s njihovim postupkom, nego bi želio, da Mlečani za uređenje ovoga prijepora nešto drugo učine, jer su oni u ovom pogledu pripravni da učine sve, što je pravo i pravično.[1]

Kralj Ludovik I. jamačno je doista dobio od druge strane (t. j. od hrv.-dalm. bana) izvještaj o nasiljima mletačkih plaćenika po Dalmaciji, kad je u to doba bio silno razljućen na Mlečane i stao kovati razne osnove protiv njih. To je doznao knez Đuro (Krbavski), kad je boravio na dvoru kraljevu, pa je to namah javio mletačkomu vijeću i nekim knezovima mletačkih gradova, kad se vratio kući (u Istru).[2] Osim toga je poručio vijeću, da bi bio voljan doći lično u Mletke, da vijeću potanje razloži o ovom kraljevu raspoloženju spram Mlečana, ali da se to boji učiniti radi nekih riječi, koje je protiv Mlečana izrekao. Na to mu piše vijeće (3. svibnja 1364.), da se ono čudi, što se kralj na Mlečane ljuti, jer su oni njemu skloni i iskreni, pa zato bi vijeće rado, da on (Đuro) bez svake bojazni dođe u Mletke, da mu priopći razloge, s kojih je kralj srdit na Mlečane. Ne znamo, je li se Đuro odazvao pozivu Mlečana, ali je vjerojatno, da se nije odazvao, jer su mu naskoro (24. srpnja 1364.) oduzeli onu plaću za 10 konjanika, koje je imao držati za obranu mletačkoga zemljišta u Istri. Oni su to možda učinili zato, jer su posumnjali na nj, da šuruje s kraljem Ludovikom I., koji je baš negdje u to doba radio na papinskom

[1] Ljubić o. c. IV. 68—70.

[2] Knez Đuro, sin Grgura Kurjakovića, koga je Ludovik I. odveo bio u Ugarsku u sužanjstvo, dobio je bio (negdje pod konac g. 1358.) u zalog tvrđavu Raspurg u Istri od goričkoga i tirolskoga kneza Meinharda, a na to su ga Mlečani (14. siječnja 1364.) uzeli u najam, te se on obavezao, da će za te mletačke novce držati 10 konjanika, s kojima će braniti mletačko zemljište u Istri (Ljubić o. c. IV. 6—8.).

Digitized by Google

dvoru oko toga, da papa dozvoli oglejskome patrijarhu, da ovaj dade njemu (Ludoviku) u najam Istru, obećavajući u to ime veći najam, nego li ga drugi daju, pa je to i prinudilo Mlečane, da su pozvali (11. ožujka 1364.) patrijarha, neka to nastojanje kraljevo kod pape zapriječi, jer bi to bila propast i za njegovu državinu kao i za mletačko zemljište u Istri. Patrijarhu i Mlečanima pošlo je valjada za rukom, da su zapriječili namjere Ludovikove, jer Istra nije došla u njegove ruke. Kraljevo pak raspoloženje spram Mlečana jamačno je krenulo na bolje, kad je primio mletačko pismo, u kojem oni žale ona nasilja svojih plaćenika i obećavaju, da će krivce kazniti i oštećenike odštetiti, jer im on javlja (17. svibnja 1364. iz Budima), da je zadovoljan s odgovorom, što su ga dali banu radi tih nasilja i nada se, da će oštećenim zadarskim građanima ishoditi pravednu odštetu od onih, koji su te štete počinili.[1] To se valjada i dogodilo, jer se poslije o toj razmirici ništa ne spominje.[2]

7. Rat između Vojslava i Balšića (g. 1363. i 1364.). — Dubrovčani se brinu za slobodnu trgovinu po zemljama ovih zaraćenih knezova i zauzimlju se za Balšiće (g. 1363. i 1364.). — Raspre Dubrovčana s Ulčinjanima (g. 1364.). — Kraljevi podanici iz Omiša i Krajine napastvuju Dubrovčane (g. 1362—1368.). — Za rata između Mlečana i Genovljana brine se Ludovik I. za sigurnost Dalmacije (g. 1364.). — Ponovne raspre između Ludovika I. i Mlečana radi osiguranja slobodne trgovine po Jadranskom moru (g. 1364. i 1365.). — Ludovik I. nastoji povećati svoje prihode u Dalmaciji (g. 1365.). — Nove pravne uredbe u Dalmaciji (g. 1366—1368.). — Neprilike dubrovačkih trgovaca po Bosni (g. 1366.). — Buna u Bosni. Neki bosanski velikaši traže utočišta u Dubrovniku. Tvrtko se sprema u Dubrovnik, ali ne dolazi onamo (g. 1366.). — Raspra Dubrovčana s Urošem IV. radi danka (g. 1366.). — Karlo Drački u Dalmaciji (g. 1365. i 1366.). — Ludovik I. sprema križarsku vojnu na Turke (g. 1366.), do koje međutim nije došlo. — Nove razmirice u Bosni, posredovanje Dubrovčana, dolazak bana Tvrtka u Dubrovnik (g. 1367.). — Nikola Altomanović prijeti Dubrovčanima, koji se oružaju, ali do rata ne dolazi (g. 1367.). — Ludovik I. nameće svoga čovjeka Spljetu za kneza, a zadarskoj nadbiskupiji za nadbiskupa.

---

[1] Ljubić o. c. IV. 64—5. i 70—73.

[2] Međutim su Mlečani svladali bunu na Kreti i to namah dojavili raznim evropskim vladarima (njemačkom i bizantinskom caru, papi, Ludoviku I. i dr.), koji su im namah čestitali na pobjedi (Romanin o. c. III. 225.). Ludovik I. poslao im je čestitku iz Lipče (26. lipnja 1364.) (Ljubić o. c. IV. 73.).

Digitized by Google

Spomenuli smo već, kako su nastale razmirice između Vojslava, Dubrovčana i Površka (kastelana Balšića u Budvi) radi toga, što Vojslav dugo nije htio da ispuni sve uvjete mira, naročito nije htio Dubrovčanima da vrati sve poklade i zaplijenjene za rata stvari njihove, a Površku nije htio pustiti na slobodu zasužnjenu kćerku i muža joj. Te su razmirice napokon dovele do toga, da je nastao očiti rat između Vojslava i Balšićâ. Za toga rata obratile su se obje stranke Dubrovčanima s molbom, da im dadu jednu galiju u ratne svrhe, no ovi im odgovoriše (27. ožujka i 3. travnja 1363.), da im to ne mogu učiniti, jer i sami trebaju galije zbog onih razmirica s Dračanima, a i zato, jer se ne žele miješati u tu njihovu borbu, koje bi se morali okaniti i izmiriti se, jer su podanici jednoga istoga gospodara.[1]

Ta opomena nije međutim koristila i rat se nastavio, koji je prijetio dubrovačkoj trgovini po zaraćenim zemljama. Zato zaključi dubrovačko vijeće (26. travnja i 2. svibnja 1363.), da se imade poslati braći Balšićima (Đuri, Sracimiru i Balši) poslanik, koji će tražiti, da se otvori i osigura put trgovcima po srpskim zemljama; a prije toga odbilo je ono (15. travnja 1363.) neke zahtjeve Balšićâ, ali nam se ne kaže, kakvi su bili. Poslanikom bi izabran (4. svibnja 1363.) Junije Bunić, koji je imao Balšićima donijeti i dar u vrijednosti od 150 perpera (i to oružja, kako se 13. svibnja zaključilo). No to poslanstvo nije valjada imalo uspjeha, kad su se Dubrovčani i kasnije morali brinuti za sigurnost svojih trgovaca po Balšićevim zemljama. Tako je 23. studenoga 1363. veliko vijeće prepustilo knezu, malom vijeću i senatu, da se za to pobrinu, a kad njihovo nastojanje nije uspjelo, zaključilo je (20. siječnja 1364.), da se ima u tu svrhu ponovno poslati poslanik ne samo Balšićima, nego i Vukašinu, koji je već tada svu vlast u srpskoj državi sebi prisvojio istisnuvši cara Uroša IV. Poslanikom bi izabran (26. siječnja 1364.) Jakov Menčetić, koji je sa sobom imao donijeti i darova (poslastica, šafrana, papra i dr.) u vrijednosti od 300 dukata. Ne kaže nam se, da li je ovo poslanstvo uspjelo, ali svakako su za dubrovačke trgovce nastupile

[1] Junije Resti o. c. u Monum. Slav. mer. XXV. 145. i Monum. Rag. L. r. III. 256—7. U ovom drugom izvoru navodi se potanko odgovor Vojslavu, dok se za Đuru Balšića veli samo općenito, da mu se odgovori „per illam formam, quae arengata fuit". Tu se još navodi, da je Đuro Balšić nudio Dubrovčanima i neke taoce (ne kaže se, u koju svrhu), ali oni ih ne htjedoše primiti.

Digitized by Google

povoljnije okolnosti, kad se više ne čuju nikakve tužbe na smetanje slobodne trgovine.[1]

Međutim se rat i dalje nastavljao i tekao nepovoljno po Balšiće i njihova budljanskoga kastelana Površka. Kad su ovi jednom podsjedali Kotor, dođe do bitke, u kojoj pogibe Površko, budući izdan od svojih, dok je sam Đuro Balšić (bilo ovom ili kojom kojom drugom zgodom) dospio u sužanjstvo ulčinjskoga gospodara Karla Topije,[2] takmaca Balšićâ. Dubrovčani se zauzeše namah za

[1] Monum. Rag. L. r. III. 256.. 257., 259—261., 264., 290—1. i IV. 4—7. — Dubrovčani su poslali svoga poslanika Vukašinu i zato, jer je tada već bio mrtav Vojslav, kako se vidi iz zaključka dubrovačkoga vijeća (od 4. prosinca 1363.), po kojem se ima odgovoriti na pismo sinu pokojnoga Vojslava i tomu sinu poslati dar u vrijednosti od najviše 30 perpera (Monum. Rag. III. 292.). — Kako Balšići dugo nijesu htjeli ispuniti zahtjeve dubrovačke, nije čudo, da su i Dubrovčani odbijali sve njihove molbe. Tako je Đuro kupio jednu galiju, pa je onda zamolio Dubrovčane, da mu dadu vesala za nju i svojih ljudi, koji će je do njega dovesti. Dubrovčani mu to odbiše (16. svibnja 1364.), kao i nešto kasnije (26. svibnja 1364.) neku drugu molbu, za koju nam se ne kaže, kakva je bila (Ibidem III. 265. i 268.). — U to doba bila su u Dubrovniku najprije dva poslanika bosanskoga bana, a zatim cara Uroša IV. i udove Vojslavljeve, ali se ne veli, po kojem poslu. Samo su nam poznati zaključci dubrovačkog vijeća (od 4. i 17. prosinca 1363.), da se tim poslanicima ima odgovoriti i pismeno i usmeno (Ibidem III. 294.). Poslije je opet došao jedan poslanik carev u Dubrovnik, ali se ni sad ne kaže, po kojem poslu. Vijeće zaključi (12. veljače 1364.), da se caru ima što ljepše odgovoriti, a poslaniku da se ima dati dar (u robi). No kako se skoro zatim zaključilo (20. veljače 1364.), da se caru imade odgovoriti poradi danka, i to po jednom skoroteči zajedno sa skorotečom Dragoslavom, to je vjerojatno, da je taj carev poslanik bio ovaj Dragoslav (a tako uzimlje i Jireček o. c. u Bullettinu XI. Dodatak str. 20.) i da se radilo o danku sv. Dimitrije, koji je car tražio, da se njemu isplati, a ne možda Vukašinu (Monum. Rag. IV. 8—9.). I doista su Dubrovčani uvijek Urošu IV. davali danak, i onda, kad ga je već Vukašin bio skinuo s vlade (Jireček o. c. str. 20.). Nešto kasnije (21. ožujka 1364.) nadarili su Dubrovčani careva protovestijara Ivana Stehatu darom vrijednim 30 perpera (Monum. Rag. IV. 13—14.).

[2] Porodica Topija bila je roda francuskoga, jer se naš Karlo zove „primus de domo Franciae“ (Hopf „Cronic. rom.“ str. 532.). On se iza pobjede nad Niceforom II. Orsinijem, despotom epirskim, proglasio (g. 1358.) „knezom od Albanije“, a stolovao je obično u Kroji. God. 1366. imenovali su ga Mlečani svojim građaninom, a zovu ga „gospodarom primorske Albanije oko Drača“. Poslije je dobio u svoju vlast i Drač, jer u jednom ugovoru, štono ga je sklopio 18. kolovoza 1386. s Mlečanima, zove se on „knez od Albanije i gospodar od Drača“

Digitized by Google

svoga prijatelja Đuru i poslaše (20. listopada 1364.) svoga poslanika Lovru Menčetića Topiji, da ga zamoli, neka bi Đuru pustio na slobodu. Ovome poslanstvu pošlo je valjada za rukom skloniti Topiju, da je bio voljan izmijeniti Đuru (valjadà s onim svojim ljudima, koji su bili u sužanjstvu Balšićâ). U isto doba prestade smrću Površkovom podsada Kotora, pače se Kotorani sad uputiše pod Budvu, da je osvoje. Porodica Površkova (majka, žena i sin njegov), koja je bila u budljanskoj kuli, obrati se sad u ovoj stisci za pomoć Dubrovčanima, jer je pokojni Površko bio dubrovački građanin, kako već spomenusmo. Dubrovčani odazvaše se toj molbi Površkove porodice i otpremiše (30. studenoga 1364.) svoju galiju pod zapovijedi Jakova Đorđića pod Budvu, da tamo ukrca tu porodicu s njezinom imovinom i dovede je u Dubrovnik. Ako li bi pak Kotorani smetali Đorđića, da izvede ovaj nalog, onda je imao protiv njih i silu upotrebiti. Još je imao zapaliti stroj za razbijanje zidova, koji se nalazio u kuli, ako bi vidio, da će ova pasti u ruke Kotorana. Ne nađe li Đorđić ove porodice u Budvi, imade je potražiti na drugom kojem mjestu, ako se bude nalazila u predjelu od Dubrovnika do sv. Nikole od Oldrina, i ukrcati na galiju. Kad dođe na galiju, imade joj Đorđić izreći sažaljenje Dubrovčana poradi nesreće, koja ih je stigla smrću njihova vjernoga brata, prijatelja i sugrađanina (t. j. Površka). Ako li se pak porodica ne bude htjela ukrcati na lađu, onda neka se vrati kući. Nađe li Đorđić u primorju i Balšu Balšića, imade poslati i k njemu jednoga svoga čovjeka, koji će mu u ime Dubrovčana izreći sažaljenje poradi udarca, koji ga je stigao zasužnjenjem brata Đure i smrću njegova službenika Površka, i uvjeriti ga o nepokolebljivom prijateljstvu Dubrovčana.[1]

Đorđić je sretno izveo svoju zadaću i doveo porodicu Površkovu u Dubrovnik, gdje je boravila sve dotle, dok nijesu prestale ove borbe između Kotorana i Balšićâ. On se sastao i sa Balšom te mu je izručio i saučešće dubrovačko, a na to ga je Balša zamolio, da bi mu Dubrovčani posudili svoju galiju u to ime, da dovede Đurđa iz sužanjstva kući, jer će ga on iskupiti od Topije. Dubrovačko

(Predelli „Commemoriali di Venezia“ T. III. str. 181., 259. i 361. br. 46., 164—7. i 231. Isp. 230.). Umr'o je u siječnju 1388. (Ove podatke daje nam L. le cte. de Mas Latrie „Trésor de chronologie etc.“ Paris 1889. str. 1771—2. i 1785.).

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 23—4. i 32. i J. Resti o. c. u Monum. Slav. merid. str. 146.

Digitized by Google

vijeće odazva se njegovoj molbi zaključivši (6. prosinca 1364.), da mu se dade galija, kadgod je bude u rečenu svrhu trebao.[1] To se valjada i zbilo, jer poslije nalazimo Đuru na slobodi, pače on se kasnije ponovno posvadio s Topijom i zatim opet izmirio. Na zamolbu Topijinu posredovali su Dubrovčani (28. srpnja 1366.) kod toga izmirenja, poslavši mu u to ime svoga poslanika Matu Bodaču.[2]

U isto doba imali su Dubrovčani i raspru s Ulčinjanima. Ovi su naime oteli bili neku robu (osobito sô) Dubrovčaninu Grubi Menčetiću, a na to je dubrovačko vijeće zaključilo (18. i 20. listopada 1364.), da se imade poslati jedan poslanik (Lovre Menčetić) Karlu (Topiji), gospodaru Ulčinja, koji će zatražiti, da dade odštetu za tu otetu sô. No to poslanstvo nije valjada imalo uspjeha, jer je naskoro (5. studenoga 1364.) senat ovlastio kneza i malo vijeće, da mogu pisati općini ulčinjskoj, pa Karlu Prvošu i Juniju Sabastu (valjada obližnjim boljarima, kojì su upleteni bili u ovu otimačinu) radi odštete za otetu sô. Kad ni ovaj poziv nije imao uspjeha, zaključi dubrovačko vijeće (25. studenoga 1364.) na zamolbu Grube Menčetića, da se imadu zaplijeniti sva dobra Ulčinjana, koja se nalaze u Dubrovniku, kadgod to senat nađe za dobro. Je li zapljena izvedena, ne znamo, ali to znamo, da Ulčinjani još uvijek nijesu dali odštete i da su pače učinili novo nasilje nekomu dubrovačkomu lađaru Bratoslavu, tako da je vijeće moralo ponovno pisati (7. prosinca 1364.) Ulčinjanima poradi odštete i potužiti se na ovo novo nasilje. Na to je Topija obećao Dubrovčanima, da će vratiti otetu sô i dati odštetu, ali je s ispunjenjem toga obećanja zatezao, tako da su ga Dubrovčani morali opomenuti (28. srpnja 1366.) po svom poslaniku Mati Bodači, koji

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 38. i Resti o. c. ibidem.

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 48—49. — Kasnije (30. kolovoza 1366.) šalju opet Dubrovčani svoga poslanika Blaža Gradića u Budvu ili Kotor Đuri Balšiću s darovima (u platnu i suknu), ali se ne veli, u koju svrhu (Ibidem str. 53—54.). No kako je dubrovačko vijeće 24. kolovoza zaključilo, da se ima poslati jedna oružana lađa u potjeru za nekim Raševićem i Pastrovićem, Balšićevim ljudima (Ibidem str. 52.), moglo bi biti, da je Gradić radi toga poslan bio Đuri. Ovaj je doista bio nešto poručio Dubrovčanima za Mljet (koji je za pravo pripadao Srbima, ali su ga Dubrovčani uživali), te su neki u vijeću predlagali (5. rujna 1366.), da se Đuro zamoli, da Mljet sasvim ustupi Dubrovčanima, ali je većina zaključila, da se o tom ništa ne spominje Đuri (Ibidem str. 54.).

Digitized by Google

je išao posredovati oko mira između Topije i Đure Balšića, da održi svoju riječ, što je valjada napokon i učinio, jer se kasnije o tom ništa više ne spominje.[1]

Dubrovčani međutim nijesu imali neprilika samo od tuđih podanika, nego pače i od samih podanika kralja Ludovika I., kojega su vlast i oni priznavali. Naročito iz kraja oko Neretve, koji se zvao Krajina, onda iz Desne i Omiša napadali su često kraljevi podanici na Stonski Rat i tamo nanosili štete harajući zemlje, otimljući marvu, pa ranjavajući i ubijajući ljude. Osobito su se u tom pogledu morali Dubrovčani žaliti na Zadranina Filipa Nosdronju, koji je valjada bio u službi kraljevoj u ovom kraju oko Neretve. Već g. 1361. dodijavao je on Dubrovčanima, te je vijeće zaključilo bilo (17. svibnja 1361.), kako spomenusmo, da se imadu poslati Nosdronji dva plemića, koji će nastojati, da dođe do mira između njega i Dubrovčana. To je nastojanje valjada i uspjelo, jer duže vremena ne čujemo ništa o kakvoj svađi između njih, pače je jednom dubrovačko vijeće nadarilo (17. lipnja 1362.) Filipa darom od 70 perpera, što je znak međusobnih prijateljskih odnošaja. No tako nije dugo potrajalo. Neko vrijeme iza toga nanese Filip opet štete Dubrovčanima, koji tada zaključiše (7. listopada 1362.), da se imadu hrvatsko-dalmatinskom banu potužiti na tu otimačinu njegova službenika Filipa. Skoro zatim navali opet kraljev kastelan u Desni na neke dubrovačke lađe, ote robu s njih, a ljude na njima ili rani ili poubija. Vijeće otpremi na to (30. prosinca 1362.) svoga poslanika kastelanu, da ga zapita, zašto je učinio to nasilje, i da traži zadovoljštinu. No svi ti koraci Dubrovčana ostadoše bez uspjeha, a na to zaključi vijeće (16. siječnja 1363.), da se imade ponovno potužiti banu radi ovih nasilja Filipa i kastelana od Desne, pa tražiti odštetu i zadovoljštinu.[2]

Kad ni ova pismena pritužba nije koristila, a štete se od kraljevih podanika ponavljale, otpremiše Dubrovčani u tu svrhu banu poslanika Maroja Radena. On je imao (po naputku od 7. svibnja 1364.) izjaviti banu, da su se Dubrovčani često pismeno, a i po poslaniku Jakovu Menčetiću njemu pritužili na nasilja, koja su im nanosili njegovi podanici, ali on nije nikada kaznio krivce i stao

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 32., 35., 36., 38. i 49. — I drugi jedan arbanaski velikaš, Blaž Matarango, pravio je neprilike dubrovačkim trgovcima, te se dubrovačko vijeće moralo za njih zauzimati (25. studenoga 1366. i 19. lipnja 1367. Ibidem IV. 70. i 95.).

[2] Monum. Rag. L. r. III. 79—80., 198., 230., 241. i 244.

Digitized by Google

na kraj tim nasiljima, nego ona traju i nadalje; naročito njegovi ljudi iz Krajine navaljuju na Stonski Rat i tamo haraju i otimlju, a ljude ranjavaju ili ubijaju, kao da su Dubrovčani njihovi najljući dušmani, a ne podanici istoga kralja kao i žitelji iz Krajine. Dubrovčani bi se doista bili mogli i sami pobrinuti za svoju obranu, ali nijesu to htjeli učiniti s obzirom na čast banovu, nego su se radije obratili njemu s molbom, da već jednom stane na kraj tim napadajima da se pobrine za naknadu ovih njihovih šteta i da strogo kazni krivce, jer će se inače morati obratiti kralju, da u njega potraže pravice i zaštite.[1]

I ovo poslanstvo bilo je uzaludno kao i sva dosadašnja nastojanja Dubrovčana. Zato oni sad doista odlučiše (koncem rujna 1364.), da će izvesti svoj naum, što su ga očitovali banu, naime da će se uteći kralju Ludoviku I. posebnim poslanstvom. Ti su poslanici (imena se njihova ne spominju) imali zamoliti kralja (po naputku od 10. listopada 1364.), da učini kraj ovim nasiljima njegovih podanika, naročito iz Omiša i Desne. No podjedno su se stali Dubrovčani i sami brinuti za svoju obranu, pa su zato zaključili (12. listopada 1364.), da će povećati posadu u Stonu i poslati tamo jednu oružanu lađu. Kad su skoro zatim stigle vijesti o novim navalama Krajišnika na dubrovačko zemljište, odredi vijeće (20. listopada 1364.), da se imade namah pisati knezu u Ston i zapovjedniku u Trstenici, neka se propitaju, da li su ove vijesti o napadajima istinite, a podjedno neka budno paze na sebi povjerena mjesta i zemljišta. Još je zaključeno, da se izabere posebni zapovjednik neretljanskoga mora i kraja (na šest mjeseci), koji će se imati brinuti za sigurnost toga mora i kraja, a tim zapovjednikom bi izabran (28. listopada) Marin Ranjina. Napokon je vijeće odredilo (29. listopada 1364.) i to, da se imadu popisati svi za oružje sposobni ljudi u Dubrovniku, samo da bude grad za svaki slučaj spreman. Ove mjere dubrovačke jamačno su pomogle, jer su sad neko vrijeme Dubrovčani imali ovdje mir. No negdje početkom g. 1366. bude opet izvedeno na Dubrovčanima nasilje, jer je Filip Nosdronja napao dubrovačke trgovce u Drijevi,

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 21—22. — Za Jakova Menčetića znamo već, da je dva puta (5. travnja i 12. srpnja 1362.) poslan bio banu kao poslanik, ali oba puta po drugom poslu, kako već spomenusmo, a ne poradi ovih nasilja. Po tome moramo uzeti, da je još jednom morao biti kod bana baš po ovom poslu, ali nam dotični zapisnik dubrovačkog vijeća nije sačuvan.

Digitized by Google

pače je neke bacio u tamnicu. Na to otpremiše (30. travnja 1366.) Dubrovčani svoga poslanika Leonarda Držića Nosdronji u Drijevu ili Desnu, gdje se već bude nalazio, da ga zamoli, da pusti utamničene Dubrovčane na slobodu i da s dubrovačkim trgovcima postupa dobro prema dosadašnjim običajima i ustanovama. No sve je to malo pomoglo, jer pod konac godine (3. prosinca 1366.) morali su se opet Dubrovčani zauzeti (pismeno) za svoje trgovce u Drijevi, jer su im se valjada ponovno pravile neprilike. Kad je pak i to bilo uzalud, pače su Krajišnici i po moru napadali Dubrovčane, zaključi vijeće (6. i 7. veljače 1367.), da se pošlje jedna oružana lađa na obranu Stonskoga Rata, da se opomenu Krajišnici (po poslaniku Radoslavu Čirabiću), da odustanu od tih napastvovanja, i napokon da se dojavi banu ovaj postupak Krajišnikâ. Na moru su tad prestala ova nasilja, jer se o njima ništa više ne čuje, ali na kopnu bilo je stanje dubrovačkih trgovaca u Drijevi tako nesnosno, da je napokon dubrovačko vijeće moralo naložiti (26. srpnja 1368.) svojim tamošnjim trgovcima, da ostave Drijevu sa svojom robom i vrate se u Dubrovnik.[1]

Dubrovačko poslanstvo, koje je išlo kralju Ludoviku I., imalo je kod njega učiniti još jedan posao. Kako su se u to doba zaratili Mlečani i Genovljani, poboja se kralj za sigurnost Dalmacije, pa zato naloži dalmatinskim gradovima, da spreme svoje galije i pošlju ih u Zadar njegovu admiralu Jakovu de Cesano, koji će se brinuti, da ne bi koja od zaraćenih vlasti udarila na Dalmaciju ili joj štete nanijela. A budući da je trebao svoje dalmatinske podanike za svoje galije i za obranu Dalmacije i također htio biti neutralan u ovom ratu, zapovjedi svojim podanicima u Dalmaciji, da nijedan ne smije stupiti u ratnu službu bilo Mlečana bilo Genovljana. I Dubrovčani su bili pozvani, da pošlju svojih galija u Zadar i da zabrane svojim podanicima službovanje u vojskama zaraćenih vlasti. Oni se odazvaše tome pozivu i proglasiše (16. listopada 1364.) tu

[1] Monum. Rag. L. r. IV. str. 29—30., 32—34., 40—41., 73., 82. i 113. — Kako znamo, imali su (g. 1362.) dubrovački trgovci u Drijevi neprilika od zahumskoga velikaša Stjepana Čikurića, pa im je zato dubrovačko vijeće bilo naložilo (21. listopada 1362.), da ostave to trgovište, ali neka ne razruše svojih tamošnjih kuća. Vjerojatno je, da su oni to i učinili, ali poslije su se jamačno opet vratili u Drijevu, kad ih sada g. 1367. opet nalazimo ovdje. Ovaj su pak put imali neprilike od banova čovjeka Nosdronje, te im je dubrovačko vijeće moralo opet naložiti, da ostave trgovište, što su oni valjada i učinili, samo da se ugnu napadajima.

Digitized by Google

zabranu svojim podanicima, a podjedno poručiše kralju po onom svome poslanstvu, da će mu galija dati, kako želi, ali ga samo mole, da im galije vrati, kad izvrše svoju službu. Kako je međutim trebalo vremena, dok su galije bile spremljene, pobojao se admiral Jakov de Cesano, da mu možda Dubrovčani ne će poslati tih galija, pa ih zato pismeno požuri, da mu ih pošlju. Dubrovčani mu na to odgovoriše (25. studenoga 1364.), da će oni održati svoje obećanje, koje su dali kralju za galije, i da će ih što prije poslati u Zadar.[1] Oni su to valjada i učinili, ali pogibli za Dalmaciju nije bilo nikakve, jer zaraćene vlasti nijesu dirale u Dalmaciju, a skoro su se zatim i izmirile, te nije bilo nužno, da kralj drži na okupu galije dalmatinskih gradova.

Spomenuli smo već, da je kralj Ludovik I. odbio (g. 1361.) prijedlog Mlečana, da se izda od obojih neka deklaracija one točke zadarskoga mira, koja govori o slobodi trgovine po mletačkim i kraljevim zemljama, i ostao kod svoga zahtjeva, da se cijela ta točka promijeni tako, da će sloboda trgovine po mletačkom zemljištu biti kraljevim podanicima isto tako potpuno zajamčena, kako je mletačkim podanicima u kraljevim zemljama. Mlečani međutim nijesu nikako htjeli da ispune tu želju kraljevu, radi čega su se onda nastavila ona međusobna neprijateljstva na Jadranskom moru,

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 30., 31. i 36. — Tek što je ovo poslanstvo otišlo na put, bili su Dubrovčani prisiljeni, da opet jednoga poslanika otpreme kralju. U Srijemu bili su naime neki dubrovački trgovci napadnuti od kraljevih ljudi, a na to zaključi vijeće (10. studenoga 1364.), da se imade poslati jedan skoroteča u Sv. Dimitriju (u Srbiji), da se tu popita, jesu li zbilja učinjene te štete dubrovačkim trgovcima, a ako jesu, neka se onda otpremi kralju poslanik, koji će mu se potužiti poradi tih nasilja (Ibidem IV. 35—36.). Poslije nam se ništa više ne kaže o ovom događaju. Dvije godine zatim (g. 1366.) učinio je opet mačvanski ban Nikola Gorjanski nasilje Dubrovčaninu Pokri Benešiću. Ovomu banu i Mihajlu Rosdiju (valjada kakvom velikašu) bio je Dubrovčanin Ilija Jakopčić dužan neku svotu, pa kad je nije htio vratiti, ban je zgrabio Benešića (valjada je njegovu robu zaplijenio). Dubrovačko vijeće naloži tad (25. studenoga 1366.) Jakopčiću, da plati svoj dug, da ne trpi nedužni radi njega. No on to nije učínio, a na to su ban i Rosdi opet zaplijenili u trgovištu Sv. Dimitriji (u Srbiji) dvjema Dubrovčanima (Petru Ukolčiću i Milecu Voliškoviću) 5 komada sukna. Na to naloži opet (19. studenoga 1369.) dubrovačka vlada Jakopčiću, da pod prijetnjom kazni od 100 dukata imade (za 8 dana) otići u Sv. Dimitriju banu i Rosdiju i platiti im dug (Monum. Rag. IV. 70. i 114.). To je valjada i učinio, jer se poslije o tom više ništa ne veli.

Digitized by Google

kako smo već spomenuli, koja su bila na štetu slobodnoj trgovini. Kralju je kod ovih pregovora bilo najviše do toga, da ishodi kod Mlečana slobodan uvoz dalmatinske (osobito paške) soli u mletačku državu i preko nje u susjedne sjevero-talijanske države (Padovu, Feraru i dr.). Zato kad nije mogao isposlovati kod Mlečana, da se ona točka mira promijeni onako, kako je on želio, bio je sad pripravan da prihvati njihov prijedlog, naime da se izda neka deklaracija o toj točki mira, ali je htio, da bi ona glasila drugačije, nego li su je predlagali Mlečani, tako da bi tim sloboda njegove trgovine po mletačkom zemljištu bila bolje zajamčena. U to ime otpremi on u Mletke svoja dva poslanika, Genovljanina Baltazara Sorbu, predstojnika tridesetnice i kraljevskih solara u Hrvatskoj i Dalmaciji, i Zadranina Danijela Varikašića, koji stigoše tamo 14. veljače 1364. Oni zahtijevahu u mletačkom vijeću, da se izda takva deklaracija one točke mira, po kojoj bi kralju bilo moguće, da se njegova sô uvozi u Mletke, gdje bi je mogli kupovati i Mlečani i drugi talijanski narodi. No vijeće nije htjelo na to pristati tvrdeći, da Mlečani imadu dosta svoje soli, a Padovanci i Ferarci da su po ugovorima obavezani, da kupuju mletačku sô.[1]

Ovaj otklon kraljevih zahtjeva sigurno je ozlovoljio kralja, kad su se Mlečani odlučili (11. lipnja 1364.), da će mu poslati svoga poslanika, državnog kancelara Benintendija de Ravignanis, da s njim ponovno ugovara o uređenju ovoga prijepora. Kancelar je imao izjaviti kralju, da su Mlečani voljni izdati deklaraciju, ali ne onakovu, kako kralj želi, nego onakovu, kakvu su oni već prije (t. j. g. 1361.) bili predložili kralju, a ako kralj ne bi s tim bio zadovoljan, da su oni voljni promijeniti samu onu točku mira, ali u onom smislu, u kojem se imala izdati i ona deklaracija. Ne pristane li kralj ni na to, onda to ima kancelar dojaviti u Mletke i čekati na dalje naloge. O uvozu kraljeve soli u Mletke neka sam ništa ne spominje kralju, ali ako bi on o tom zapodio razgovor, neka mu izjavi, da Mlečani imadu u izobilju svoje soli, a što je također uvoze iz dalekih prekomorskih krajeva, to čine zato, da dadu zaslužbe svojim građanima i njihovim lađama.[2]

---

[1] O ovom nas ubavješćuje mletački kroničar Caroldo, iz kojega crpe Lucije „Mem. di Traù“ str. 282. i „De regno Dalm. et Croat.“ str. 230—1. Isp. Ljubić o. c. IV. 72.

[2] Ljubić o. c. IV. 72. Na putu se jamačno kancelaru nešto dogodilo (možda je obolio), kad je javio svojoj vladi, da će se morati vratiti

Digitized by Google

Kancelar je stigao kralja u Ugarskoj i izručio mu poruku mletačkoga vijeća, koja ga valjada nije zadovoljila, jer je on namah zatim poslao svoga poslanika u Mletke, da tamo nastavi pregovore i vijeće skloni na popust. U to je ime još i pisao vijeću, da su Mlečani s obzirom na njihov rat s Genovljanima sumnjičeni pred njime (t. j. da će oni možda ovom prigodom udariti na kraljevu Dalmaciju), ali on da nije povjerovao tim sumnjičenjima, nego je dao proglasiti, da će u ovom ratu biti neutralan. No sve to nije sklonilo Mlečane, da popuste, t. j. da promjene onu točku mira po želji kraljevoj, a na to kraljev poslanik nije ni zapodio pregovora o slobodnom uvozu kraljeve soli u Mletke.[1]

Ova tvrdokornost Mlečana ogorčila je jako kralja, tako da je odlučio upotrebiti druga uspješnija sredstva, da ih umekša i postigne svoju svrhu. On se poče oružati, naručivši u Provenci 10 galija, koje su se imale sagraditi na njegov račun, a u Dalmaciji dade proglasiti, da na dani znak imade svatko pod prijetnjom gubitka glave i imutka pograbiti oružje, kadgod to bude nužno. Pače on započe i neprijateljstva s Mlečanima, te su jednom 4 njegove galije (slavenske t. j. Hrvatâ u Dalmaciji), izišavši iz Zadra, napale i zarobile u istarskoj luci Rubinu jednu mletačku lađu, tako da je stanovništvo Poreča na glas zvona pograbilo oružje, da se brani od mogućeg napadaja. Napokon da bi vratio Mlečanima milo za drago, izda on također zapovijed, da se spali svaka mletačka lađa, koja bi solju natovarena uljezla u koju kraljevu luku u Dalmaciji. Kad su Mlečani doznali za ove kraljeve

---

kući. Na to zaključi vijeće (9. srpnja 1364.), da se mjesto kancelara imade poslati kralju Rafaino Caresini, a kancelar neka se preko Senja vrati kući, ako ne može svoj put nastaviti. U Senju neka ostavi bilježnika Bartola Ursia, koji ga prati na putovanju, i neka mu preda sve spise s nalogom, da tu čeka dolazak novoga poslanika, s kojim će nastaviti put kralju. No čini se, da je kancelar ipak mogao dalje putovati i izvršiti svoju zadaću, jer 3. kolovoza 1364. naloži vijeće zapovjedniku lađe, koja je stražila istarsku obalu, da ide s lađom u Senj po kancelara, koji se vraća iz Ugarske, i da ga otuda dovede u Mletke (Ljubić o. c. IV. 73.).

[1] Ovo doznajemo iz pisma mletačkoga vijeća kralju Ludoviku I. (od 24. siječnja 1365.) i pisma nadbiskupa ostrogonskoga i palatina kancelaru (od 15. veljače 1365.) (Ljubić o. c. IV. 74—5. i 78—79.). Ovo drugo pismo izdano je u „subotu poslije Valentinova“ (14. veljače), a to je g. 1365. bilo 15. veljače, a ne 11. siječnja 1365., kako krivo veli Ljubić.

Digitized by Google

odredbe i čine, silno se uznemiriše, jer su se valjada bojali, da se kralj ne bi pridružio Genovljanima i s njima zapodio očit rat. Zato otpremiše ponovno (negdje koncem siječnja 1365.) kancelara Benintendija kralju u Ugarsku, da mu se prituži radi tih novotarija u Dalmaciji i radi toga, što njegov poslanik nije htio s njima raspravljati o uvozu soli u Mletke, pa da nastoji, da se mir i prijateljstvo između njih sačuva.[1]

Istodobno poslaše oni (24. siječnja 1365.) jednoga svoga čovjeka (valjada bilježnika) Ivana od Pulja u Rab i Senj, da se tamo popita, je li doista izdan nalog, da se imadu spaliti mletačke lađe, koje bi vozile sô u dalmatinske luke, a ako je izdan, onda neka pošlje kralju po glasniku pismo, koje mu se u to ime uručuje, a isto tako neka potajno uruči Frisonu, vikaru frankapanskom u Senju, jedno pismo kancelarovo za Frankapane (u kojem se valjada ovi mole, da rade u prilog Mlečana), a zatim neka se vrati kući. Nije li pak izdan onaj nalog, onda neka ne otpremi tih pisama. U pismu na kralja spominju Mlečani, kako im je njihov kancelar, kad se vratio od njega, pripovijedao o naklonosti kraljevoj spram njih, a isto tako i kraljev poslanik, koji je bio u Mlecima, a to dokazuje i njegovo pismo, kojim on njima javlja, da će prigodom njihove borbe s Genovljanima biti neutralan, na što mu oni srdačno zahvaljuju, ali ga podjedno sjećaju na to, da je valjada bez njegova znanja izdan onaj nalog u Dalmaciji, koji je protivan ustanovama mira, po kojima njihovi podanici sa svojim lađama mogu bez zapreke dolaziti u kraljeve zemlje, samo ako se ne ogriješe o stare uredbe i običaje kraljeve, kao što to jednako vrijedi i za kraljeve podanike, koji dolaze u mletačke zemlje, pa ga zato mole, da ukine tu nepravdu.[2]

---

[1] Ljubić o. c. IV. 74—79. — Nije nam sačuvan zaključak mletačkoga vijeća, da se kancelar ima ponovno poslati kralju u Ugarsku, ali doznajemo od drugud, da je kancelar i početkom g. 1365. bio kod kralja kao i ljeti g. 1364. Još 24. siječnja 1365. veli vijeće, da se kancelar vratio prije nekoga vremena od kralja, a već 15. veljače (i 5. ožujka) 1365. odgovaraju nadbiskup ostrogonski Nikola i palatin Konth (u Višegradu i Budimu) kancelaru na njegove pritužbe (Ljubić o. c. IV. 73., 78. i 81.), pa je otuda jasno, da se kancelar tada ponovno nalazio u Ugarskoj kao mletački poslanik.

[2] Ljubić o. c. IV. 76—77. i 78—9. Ovdje vele Mlečani, da je bio izdan nalog, da se spale ne samo mletačke lađe, nego i ljudi na njima, što će biti pretjerano.

Digitized by Google

Dok su ovako Mlečani s jedne strane radili, da gnjev kraljev ublaže, s druge su se strane stali brinuti i za svoju sigurnost. Oni su pisali (24. siječnja 1365.) svim upraviteljima svojih istarskih gradova, da budno paze na sigurnost svojih gradova (t. j. da ne bi na njih udario Ludovik I.), a kad su doznali za navalu kraljevih galija na onu mletačku lađu u luci Rubinu, pisali su namah (5. veljače 1365.) porečkomu i puljskomu knezu, da im jave, je li se to doista dogodilo, a uz to da budno paze na sigurnost sebi povjerenih gradova. I radi onih galija, koje je kralj dao graditi u Provenci, pokrajini napuljskoj, pisali su oni (22. siječnja 1365.) Rafainu, svome bilježniku na papinskom dvoru (u Avignonu), da se ima popitati, da li se te lađe doista grade u Provenci i za koga, a isto su tako uputili Anastazija, svoga bilježnika na napuljskom dvoru, da posjeti kraljicu (Ivanu I.) i reče joj, da ne dozvoli gradnju tih 10 galija, za koje se čuje, da ih daje praviti ugarski kralj u Provenci i Nizzi, već s obzirom na to, što su Mlečani podupirali kraljicu, kad je kralj na nju navaljivao, a ako kraljica to ne bi htjela učiniti izgovarajući se time, da je već kralju obećala, da će mu dozvoliti gradnju galija, onda neka joj izjavi, da će se Mlečani već pobrinuti za svoj spas i svoju sigurnost, ako bi te lađe nanijele šteta njihovu zemljištu ili njihovim podanicima. Napokon su se Mlečani obratili i na austrijskoga vojvodu Rudolfa IV. i na cara Karla IV. s molbom, da bi oni ublažili gnjev kralja Ludovika I. i izmirili ga s njima. U to ime (a i po drugom poslu) otpremiše oni vojvodi (9. veljače 1365.) poslanike Marka Giustiniana i Pantaleona Barba, a caru (12. veljače 1365.) Ludovika Contarinija.[1]

Međutim je mletački kancelar stigao na dvor kraljev, ali kralja nije tamo našao, jer se on bio uputio u Veliki Varadin, pa je zato poruku mletačku izručio (pismeno) kraljevim doglavnicima, ostrogonskom nadbiskupu Nikoli i palatinu Nikoli Konthu. Ovi mu odgovoriše (15. veljače 1365.), da im nije ništa poznato, da su poduzete kakve novotarije protiv Mlečana u Dalmaciji, a i sam kancelar ih pobliže ne označuje u svojem pismu, zato će se popitati za njih, pa će mu onda odgovoriti o tome. Isto tako nije im ništa poznato o tom, da kraljev poslanik nije htio s mletačkim vijećem raspravljati o uvozu soli, zato će mu moći na to odgovoriti istom onda, kad se kralj vrati iz Velikoga Varadina. Na-

[1] Ljubić o. c. IV. 76—80.

Digitized by Google

pokon o utvrđenju mira i prijateljstva između kralja i Mlečana vele oni, da su oni na to uvijek spremni, a i za kralja mogu reći, da on uvijek oko toga nastoji.[1]

U to je donio kralju mletački glasnik ono pismo mletačko (od 24. siječnja 1365.), koje mu je bilježnik Ivan od Pulja imao otpremiti, ako nađe, da je zbilja izdan nalog, da se spale mletačke lađe, koje budu vozile sô u dalmatinske luke. Kralj odgovori namah (2. ožujka 1365. iz Varadina) Mlečanima, da te novosti, koje se čine Mlečanima u Dalmaciji, nijesu izvedene po njegovu nalogu, jer je on uvijek za to, da se sve ustanove mira drže. Zato ih pozivlje, da pošlju nekoliko svojih savjetnika u Zadar, kamo i sam namjerava doći, kako izvrši sadašnje poslove, pa će s njima raspravljati o ovom poslu, kao i o nekim drugima, koji se tiču zajedničkoga boljka i njegova i njihova. Međutim pak naložio je svojim zvaničnicima, a naročito Baltazaru Serbi, da odustanu od svake novotarije protiv Mlečana.[2]

Ovo kraljevo pismo popratili su i kraljevi doglavnici (ostrogonski nadbiskup i palatin) svojim pismom (od 5. ožujka 1365. iz Budima), upravljenim na kancelara Benintendija, u kojem mu javljaju, da su namah poslali odsutnomu kralju ono duždevo pismo, kako su ga primili, zajedno s njegovim (kancelarovim) pismom, a kralj se silno začudio tim novotarijama u Dalmaciji i izdao zgodne odredbe, kako će oni moći doznati iz kraljeva pisma. U ostalom tješe doglavnici Mlečane, da te novotarije ne mogu biti na uštrb utanačenjima sklopljenim između njih i kralja, jer su se dogodile bez dozvole kralja, koji je zapovjedio, da se one dokrajče, pa zato ih pozivlju, neka radi njih mnogo ne taru glave.[3]

Ali Ludovik I. nije mogao izvesti svoje nakane, da dođe u Zadar, pa da tamo lično riješi one prijepore s Mlečanima, jer se naskoro zapleo u rat s Bugarima (u svibnju i lipnju 1365.), a i poslije su ga poslovi neprestano zadržavali u Ugarskoj.[4] No ozbiljne

[1] Ljubić o. c. IV. 74—75. Kako već spomenusmo, ovo je pismo izdano 15. veljače, a ne 11. siječnja 1365., kako veli Ljubić.

[2] Ljubić o. c. IV. 80. Nije vjerojatno, da je zabrana uvoženja mletačke soli izdana bez znanja kraljeva, te će protivna tvrdnja u ovom njegovu pismu biti samo neko izvinjavanje pred Mlečanima. No ako je doista tako, kako kralj veli, onda je tu odredbu izdao na svoju ruku valjada sam Baltazar Sorba, koga i kralj u pismu naročito ističe.

[3] Ljubić o. c. IV. 81.

[4] To se vidi iz itinerara kraljeva za g. 1365. kod M. Wertnera u Vjestniku zem. arkiva. God. V. (1903.) str. 133.

Digitized by Google

one mjere kraljeve sigurno su uplašile Mlečane, te su ponešto popustili, a možda su i car Karlo IV. i vojvoda Rudolf IV. posredovali i utjecali na Ludovika I., tako da je odstranjen oružani sukob između njega i Mlečana i da su se oni nekako nagodili poradi slobodne trgovine i po mletačkim i po kraljevim zemljama, jer se kasnije o tom ne spominju nikakve prepirke. A i mletački kroničar Caroldo[1] veli izrijekom, da su se ove razmirice poradi slobodne trgovine utišale nekim patentima, koji su bili izdani i kraljevim i mletačkim podanicima. Otuda možemo zaključiti, da su se i kralj i Mlečani sporazumjeli o sadržaju deklaracije, kojom se imala objasniti ona točka mira, koja govori o slobodnoj trgovini, jer ti patenti bit će ove deklaracije, o kojima se radilo i koje je svaka država imala posebice izdati. To nam se potvrđuje i time, što je kralj druge godine (1366.) dojavio Mlečanima po posebnim poslanicima (među kojima je bio i Baltazar Sorba), da je dao nalog svim svojim zemljama i mjestima, da imadu dobro postupati s mletačkim građanima i trgovcima (a to su valjada odredili i Mlečani za kraljeve podanike na mletačkom zemljištu), pače je naložio Baltazaru Sorbi, koji je jednom prigodom (valjada za svoga predašnjega poslanstva) u mletačkom vijeću izrekao neke oštrije riječi protiv Mlečana, te se sad radi tih riječi morao vijeću ispričati.[2]

[1] Kod Lucija „Mem. di Traù" str. 276. i „De regno Dalm. et Croat." lib. V. cap. 1. str. 230.

[2] Ovo doznajemo iz naputka, dana (10. svibnja 1366.) poslaniku Leonardu Dandulu, koji je išao kralju Ludoviku I. (Ljubić o. c. IV. 85.). — Što se tiče prodaje kraljeve soli po mletačkom zemljištu, rekao bih, da Mlečani nijesu kralju popustili, kad je ovaj povećao cijenu soli u Dalmaciji, da tim sebi namakne onaj dohodak, što bi ga bio imao od prodaje soli po mletačkom zemljistu Najprije se iznaimao dohodak od soli („solarska komora") za 12.000 dukata, kako se vidi iz zapisnika zadarskoga vijeća od 6. listopada 1366., a poslije za sve veću cijenu, kako dokazuju zapisnici spljetskoga vijeća (Lucije „Mem. di Traù" str. 283.). — Spominjali smo već, da su Frankapani dozvoljavali Mlečanima, da najme na njihovu zemljištu četa za vojnu protiv Krete. Isto smo tako naveli, da je mletački bilježnik potajno imao uručiti neko kancelarevo pismo Frisonu za Frankapane. Na ovo je valjada pismo javio Ivan Frankapan Mlečanima, da bi rado došao k njima ili on ili njegov vikar Frison, da im dojave novosti, pa zato moli zajamčenje sigurnosti, a vijeće im to podjeljuje (10. ožujka 1365.) na 10—15 dana. U isto je negdje doba poslao kralj Ivana oglejskom patrijarhu i padovanskom gospodaru, da ih skloni na mir s austrijskim vojvodom, s kojim su tada bili u ratu (Ljubić o. c. IV. 81—82.). Otuda vidimo, da su se Frankapani veoma dvolično vladali.

Digitized by Google

Iz svega se ovoga vidi, da je ovaj Baltazar Sorba, koji je kao Genovljanin, suparnik Mlečana, bio veoma u milosti kraljevoj, po svom zvanju kao predstojnik kraljevskih carina u Hrvatskoj i Dalmaciji bio onaj glavni faktor, koji je gledao, da na svaki način poveća kraljevske dohotke u ovim zemljama, pa kad mu to nije pošlo za rukom slobodnim uvozom dalmatinske soli u Mletačku, htio je on to postići drugim načinom. U to je ime svjetovao kralja, te je povećao cijenu soli u Hrvatskoj i Dalmaciji, kako već spomenusmo, a sad ga je nagovorio, te je stao uvoditi nove carine. Budući da se plaćala tridesetnina od robe, koju su stranci ili prodavali ili kupovali u dalmatinskim lukama, odredio je kralj po savjetu Sorbinu, da se od sada smije uvoziti strano vino u dalmatinske gradove, nadajući se od toga znatnomu prihodu. No ta se odredba protivila pravima i povlastima dalmatinskih gradova, a bila je i štetna za njih, jer konkurencija stranoga vina snizila bi cijenu domaćemu vinu i time uništila domaće vinogradarstvo, a ujedno bi smanjila dohotke gradske, jer je potrošarina od prodanoga domaćega vina pripadala općinama. Zato su se dalmatinski gradovi digli protiv te kraljeve odredbe. Najprije je Trogir zaključio (16. travnja 1365.), da se imade pisati kralju i kraljici radi (kraljevih) pisama, što ih je poslao Sorba (t. j. moliti kralja, da opozove ovu odredbu o slobodnom uvozu stranih vina), a poslije (2. travnja 1366.) otpremio je Zadar kralju po istom poslu svoga poslanika Pavla Blancarda iz Parme, gradskoga suca u građanskim parnicama. On je imao istaknuti kralju, da je ova njegova odredba protivna zajamčenim gradskim pravima, a uza to na štetu domaćem vinogradarstvu i dohocima grada, a to će baš oslabiti obranbenu snagu grada, jer potrošarina od vina (i mesa) upotrebljava se ponajviše za utvrđenje i čuvanje grada. Zato je imao zamoliti kralja, da ukine ovu svoju odredbu, koja mu i onako ne će donijeti one koristi, kojoj se nada Sorba.[1] Ne kaže nam se, je li kralj uslišio molbu dalmatinskih gradova, ali možda je uslišio, jer se poslije o tom ništa ne spominje.

Ovaj je zadarski poslanik imao kod kralja izvršiti i druge poslove. Ponajprije mu je imao javiti, da se ne čudi, što Zadrani još nijesu dovršili gradnju kule sv. Mihajla, jer od 2.000 dukata, koje je kralj njima u tu svrhu doznačio od dohodaka soli, nijesu

[1] Lucije „Mem. di Traù" str. 281—282. i Notae Ioannis Lucii u Starinama XIII. str. 237.

Digitized by Google

od Sorbe dobili više od 1124 dukata, a ostalo moraju od svoga skuckati, samo da što prije dovrše tu gradnju. Dalje je imao zamoliti kralja, da jednom riješi onu raspru između Zadrana i Šibeničana radi ona prijeporna tri otoka (Srimca, Žirja i Arte), koju se nijesu usudila riješiti kraljeva povjerenstva (od g. 1358. i 1359.). Napokon je imao zamoliti kralja, da već jednom izda svoju odluku o nekom prizivu, što ga je na nj upravio zadarski građanin i trgovac Ivan Guli protiv odredaba gradskoga statuta. Po ovim odredbama mogu se građani prizvati na kralja ili neke pravničke kolegije (u Italiji) istom onda, kad su već (obje) gradske sudbene instancije izrekle svoj pravorijek, no Guli se iza odluke prvoga stepena nije htio najprije prizvati na zadarski senat, nego namah na kralja. Zato je poslanik imao zamoliti kralja, da osudi postupak Gulijev i zapovjedi, da se zadarski građani točno drže odredaba gradskoga statuta.[1] Je li poslanik uspio s ovim svojim molbama i koliko, ne kaže nam se.

Iz riječi ovoga naputka vidimo, da su Zadrani mogli apelirati ili na kralja ili na izvanjske pravničke kolegije (fakultete). Prvobitno je kralj bio odredio (u povelji od 10. veljače 1358.), da Zadrani, koji ne budu zadovoljni s osudama zadarskih sudova, mogu apelirati na kraljevsku kuriju, a tako su i kraljevi povjerenici (od g. 1359.) odredili bili i za Trogirane, kao što smo već sprijeda spominjali. No kasnije je jamačno kralj promijenio svoje mišljenje i dalmatinskim gradovima dozvolio apelaciju i na talijanske kolegije, kad se u ovom naputku veli, da Zadrani mogu apelirati ili na kralja ili na kolegije („possint appellare an velint ad regiam maiestatem an velint ad collegia"); pače imamo kraljevu ispravu (od 18. srpnja 1367.), danu Spljećanima na njihovu zamolbu, da mogu apelirati na pravničke kolegije u Padovi, Bologni i Perugiji. Na osnovi ove isprave izradili su (28. listopada 1368.) knez, suci i povjerljivo vijeće pravilnik, po kojem se imalo postupati kod ovih apelacija na izvanjske fakultete. Za osam dana iza osude drugoga spljetskoga sudišta imala je nezadovoljna stranka kod kneza predati svoj priziv, ako se radilo o svoti, koja je iznosila najmanje 100 libara. Taj priziv imao je knez najkasnije za 30 dana otpremiti zajedno s odlukom drugoga spljetskoga suda jednomu od ona tri fakulteta, ali skrovno, da stranke ne doznadu, kojemu je fakultetu poslan. Stranka, koja kod ovoga priziva iz-

[1] Lucije „Mem. di Traù" str. 281—2.

Digitized by Google

gubi, imade platiti troškove priziva, a osim toga imade prizivatelj, ako izgubi parnicu, platitl još kazan od 4 solda za svaku libru, o kojoj se radilo u toj parnici, od koje će kazni jedna polovica pripasti općini, a druga stranci, koja je pobijedila. Isto se tako zna za Šibenik i Kotor (koji je nešto kasnije također došao u vlast kraljevu), da su apelirali na talijanske kolegije; jedino kod Trogira se uvijek spominje, da su apelati išli na kralja.[1]

Početkom godine 1366. dogodile su se dubrovačkim trgovcima neprilike u Bosni, jer su im stali smetati trgovinu i otimati robu. Na to posla dubrovačka vlada (4. veljače 1366.) Pripča Utolčića kao poslanika banu Tvrtku, bratu mu (Stjepanu) Vukčiću i majci njihovoj Jeleni, da ih zamoli, neka bi se pobrinuli za sigurnost dubrovačkih trgovaca i vratili im otetu robu, a također da se preporuči županu Sanku i knezovima Dabišićima (Vladislavu, Purći i Vuku), ne bi li tim prije postigao svoj cilj.[2] No Utolčić je slabo mogao uspjeti sa svojim poslanstvom, jer kad je došao u Bosnu, našao je zemlju u velikom prevratu. Jedan dio velikaša, na čelu im Dabišići, digoše se na svoga bana Tvrtka te ga zajedno s majkom protjeraše iz zemlje, a na banstvo podigoše njegova brata Stjepana Vukčića (ili Vuka). Tvrtko se uteče za pomoć kralju Ludoviku I., koji mu usliši molbu i pripomože mu, da se mogao vratiti na bansku stolicu i sebi pokoriti veći dio buntovnih velikaša. Vukčić i Purća Dabišić spasoše se u Dubrovnik (ili po drugim vijestima u Ugarsku), dok su Vladislav i Vuk Dabišić došli u ruke Tvrtkove; prvi bi oslijepljen, a drugi bačen u tamnicu. Još ne bijaše Tvrtko ni svladao cijele zemlje, kad mu stiže mletački bilježnik Anastazije i zamoli ga u ime mletačke države, da bi štitio mletačka prava (t. j. slobodnu trgovinu mletačkih podanika po Bosni) i kaznio neke svoje podanike, koji kuju krive mletačke novce. Tvrtko odgovori (29. ožujka 1366.) Mlečanima, da se još nije sasvim učvrstio na prijestolu, ali kako se to zbude, da će rado učiniti po njihovoj zamolbi.[3]

Sanko nije valjada bio upleten u bunu protiv bana, ili ako je bio upleten, valjada se s njime pomirio, jer je ban došao k njemu

---

[1] Lucije „Mem. di Traù" str. 285—288.

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 39—40. i Gelcich-Thallóczy o. c. str. 43—4. br. 36.

[3] Ove događaje opisuje sam Tvrtko u svom pismu na Mlečane (Ljubić o. c. IV. 84.). Isp. Vj. Klaića „Povjest Hrvata". Sv. II. D. I. str. 141—2.

Digitized by Google

u pohode. Kad su čuli Dubrovčani, da će ban doći Sanku, zamoliše ovoga namah (13. srpnja 1366.), da im javi, kad će ban doći k njemu, jer mu žele poslati svoje poslanstvo. Ne veli se, u koju je svrhu ono imalo ići, ali je vjerojatno, da je imalo čestitati banu pobjedu nad njegovim protivnicima i zamoliti ga opet za zaštitu dubrovačkih trgovaca. Međutim stigoše Dubrovčanima pisma i od Sanka i od bana Tvrtka, u kojima se javlja, da ovaj sam glavom namjerava doći u Dubrovnik. Vijeće se poveseli tomu i zaključi (16.—20. srpnja 1366.), da se imadu spremiti jedna galija i jedna manja lađa (od 20 vesala), koje će ići po bana, a na njima će ići banu u susret četiri dubrovačka plemića (Dobre Kalić, Miša Bobalić, Jakov Sorkočević i Jakov Menčetić), kojima će Jakov Menčetić biti glava i ujedno zapovjednik galije. Uzaimaju se također novci za svečani doček banov, a knezu, malom vijeću i senatu se povjerava, da ugovaraju s banom na korist grada, kad stigne u Dubrovnik. Šalje se napokon Nikša Saraka banu i Sanku, valjada zato, da im javi, da je ban dobro došao Dubrovčanima i da će ga radosno pozdraviti u svojoj sredini. No poslije je jamačno Tvrtko promijenio svoju nakanu te nije došao u Dubrovnik, jer se o tom ništa ne spominje u dubrovačkim zapisnicima, pače se navodi zaključak dubrovačkoga vijeća (od 1. kolovoza 1366.), da se imadu riješiti dužnosti oni ljudi, koji su bili popisani, da imadu služiti na galiji, štono je imala otići po bana, a to je znak, da galija nije ni išla po bana, dakle ga nije ni bilo u Dubrovniku.[1]

Nešto kasnije čini se da je župan Sanko došao u neki prijepor s banom Tvrtkom, jer je zamolio Dubrovčane, da pošlju banu svoga poslanika (valjada zato, da kod njega posreduje na korist Sanka), a vijeće se odazvalo (5. studenoga 1366.) toj zamolbi i odredilo, da poslanik imade otići ne samo banu, nego i kneginji udovi Vojslavljevoj, jer se valjada i nje ticao taj prijepor. Poslanikom bi izabran (28. studenoga 1366.) Blaž Gradić, kojemu se odredila i svota od 20 perpera, da kupi zgodnih darova za bana i kneginju.[2] Kakav je to bio prijepor, u kojem je imao Gradić posredovati i koliko je u tome uspio, ne kaže nam se.[3]

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 45—48. i 50.

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 66. i 72.

[3] Dne 29. studenoga 1366. prihvaćen je u senatu naputak, koji se daje Gradiću, ali se sadržaj njegov ne spominje (Monum. Rag. L. r. IV. 72.).

Digitized by Google

U isto doba bili su Dubrovčani u prijeporu sa srpskim carem Urošem IV. i kraljem Vukašinom radi isplate danka sv. Dimitrije (od 2.000 perpera). Ovaj su danak isplatili Dubrovčani (27. listopada 1366.) kneginji udovi Vojslavljevoj (kao i g. 1364.) s privolom carevom, ali to poslije caru nije bilo pravo, nego je tražio od njih, da taj danak plate njemu. Isto je tako i kralj Vukašin tražio taj danak oslanjajući se valjada na to, što je sad on za pravo bio pravi vladar srpski, dok je Urošu IV. ostao samo naslov carski. No Dubrovčani odbiše (16. studenoga 1366.) Vukašina, jer su ga valjada držali nametnikom. Caru pak odgovoriše (23. studenoga 1366.), da su oni taj danak prema ugovoru s carem platili kneginji, jer je ona donijela na dan sv. Dimitrije carevu ispravu, potvrđenu njegovim lavljim pečatom, kojom se dozvoljava, da se kneginji isplati taj danak. Tada je car morao priznati, da su Dubrovčani postupali, kako valja, a ovi su ga na to nadarili (27. studenoga 1366.) darom u vrijednosti od 200 dukata, a njegovu poslaniku dali dar od 10 perpera.[1]

Kako kralj Ludovik I. nije još imao djece, stao se već tada brinuti za svoga nasljednika. U to ime pozva on k sebi na preporuku pape Urbana V. (od 31. srpnja 1364.) svoga rođaka Karla Dračkoga, sina Ludovika, vojvode od Gravine, koji je kao protivnik napuljske kraljice Ivane I. poginuo (g. 1362.) u njezinoj tamnici. Karlo Drački stiže najprije (g. 1365.) u Dalmaciju, gdje su mu Spljećani uzajmili (19. studenoga 1365.) 200 dukata, jer ih je sam kralj zamolio, da bi ga „počastili kao njegova sina i rođaka“ i uzajmili mu novaca, koje će im povratiti njegova solarska i tridesetnička komora. Trogirani su pak dozvolili (8. kolovoza i 25. studenoga 1365.), da se smije iz grada izvesti žita za porabu hercega dračkoga. Karlo se neko vrijeme zadržavao u Zadru, gdje je bio smješten u općinskoj zgradi. To doznajemo otuda, što se 12. kolovoza 1366. držala sjednica gradskoga vijeća u crkvi sv. Platona, jer je vijećnička dvorana bila zapremljena

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 33., 62., 68., 69. i 71—72. — Ovo neplaćanje danka od strane Dubrovčana jamačno je ponukalo cara Uroša IV., da je otok Mljet, nad kojim je imao po imenu vrhovnu vlast, dok su u istinu njime vladali Dubrovčani, darovao (g. 1365.) nekomu Baščiji Rivovikiću i Trivunu Bučiću (Fejer o. c. IX. 7. str. 232.). No ta darovnica nije nadarenima mnogo pomogla, jer oni nijesu imali snage, da taj otok istrgnu iz ruku Dubrovčana, jer ga i nadalje nalazimo u rukama Dubrovćana.

Digitized by Google

od Karla Dračkoga, kako se veli u gradskim zapisnicima. U rujnu g. 1366. bio je još u Zadru, jer je 8. toga mjeseca dozvolilo spljetsko vijeće svome knezu Ivanu Grisogonu Zadraninu, da može otići u Zadar, da se pokloni hercegu, ali već u listopadu uputi se on iz Zadra kralju u Ugarsku, jer 11. toga mjeseca dade zadarsko vijeće Karlu jednu galiju, koja će ga odvesti u Senj.[1]

Međutim se kralj Ludovik I. spremao na vojnu na Osmanlije, koji su prešavši u Evropu sve više prijetili kršćanima. Na poticaj ciparskoga kralja Petra I. Lusinjanskoga, koji je (u proljeću 1363.) boravio kod pape Urbana V. (1362.—1370.), odluči ovaj pozvati evropske vladare, da pođu na križarsku vojnu protiv Turaka i da pomognu bizantinskomu caru Ivanu V. Paleologu (1341.—1391.). Francuski kralj Ivan Dobri (1350.—1364.) stavi se na čelo toj vojni, koja je imala započeti 1. ožujka 1365. (ali na žalost nije došlo do nje). Papa je međutim revno radio o tom te je pozvao dva puta (25. svibnja i 5. prosinca 1363.) i kralja Ludovika I., da se i on pridruži ovoj vojni, jer je njegova država bliža Turcima nego li druge, a i veća je u njega moć nego li u drugih vladara. Ludovik I. odazva se tom pozivu papinu namjeravajući sam glavom ići na tu vojnu te se stade spremati na nju. U to ime posla Mlečanima dva poslanika (od kojih je jedan bio onaj Baltazar Sorba, kako već spomenusmo), koji ih zamoliše, da bi kralju na šest mjeseci prepustili 2, 3 do 5 svojih galija, koje bi on dao oboružati (i opremiti četama) na svoj trošak za ovu križarsku vojnu. No Mlečanima nije to bilo milo, da bi kralj oboružao i svojim četama opremio njihove galije, koje bi on možda mogao upotrebiti i protiv njih (Mlečana). Zato mu po poslaniku Leonardu Dandolu ponudiše (10. svibnja 1366.), da će mu za rečenu vojnu uzajmiti 2, 3 do 5 svojih na svoj vlastiti trošak oboružanih galija na šest mjeseci.[2]

Kralj se isprva i s time zadovoljio zahvalivši im [20. lipnja 1366. iz sikulskoga Sv. Đurđa (Sepsi — St. Gyorgyi)] na ponuđenim lađama, ali kad je poslije promijenio svoju nakanu i mjesto na Turke namislio udariti na raskolnike Bugare i Srbe, zamoli on opet (20. rujna 1366. iz Budima) Mlečane, da mu dadu

[1] Lucije „Mem. di Traù“ str. 283. i „Notae Ioannis Lucii“ u Starinama XIII. 237. pa Bullettino IV. 120. — Pismo papino kod Aug. Theinera „Monumenta Hungariae histor.“ II. Romae 1860. str. 62. Isp. Vj. Klaića „Hrvatski hercezi i bani“ u Radu knj. 142. str. 147—148.

[2] Ljubić o. c. IV. 85—6. — Pisma papina kod Theinera o. c. II. str. 55. i 58. Isp. Vj. Klaića „Povjest Hrvata“ II. 1. str. 140.

Digitized by Google

5 svojih lađa, ali oružanih na njihov trošak i za uvijek, a on će ih opremiti svojim četama, te im u to ime posla svoje poslanike Lukana Grimaldisa i Petra Ligerija de Modija, zagrebačkoga građanina, da s njima o tom raspravljaju. No Mlečani su još manje bili voljni, da mu za uvijek ustupe 5 galija, kad mu ih nijesu htjeli prepustiti samo na 6 mjeseci, te se izgovoriše time, da je srpski vladar njihov građanin, a sa bugarskim da žive u prijateljstvu. Kad su Ludoviku I. njegovi poslanici i mletački bilježnik Bartolomej Ursio dojavili ovaj odgovor mletački, nije mu bilo milo, te on otpremi (6. prosinca 1366. iz Vértesa) ponovno Petra Ligerija k Mlečanima s molbom, da mu ustupe te zahtijevane galije. Ne htijući ga ponovno sasvim odbiti, da ga tim ne bi protiv sebe razdražili, uslišiše mu napokon molbu toliko, te mu bijahu voljni dati dvije galije, koje će međutim on sam na svoj trošak oboružati i opremiti četama. Ludovik im na tom srdačno zahvali (5. ožujka 1367. iz Višegrada) javljajući im, da će već poslati svoje poslanike u Mletke po te lađe, kako ih bude trebao.[1] Je li doista po njih poslao, ne znamo.

Kao od Mlečana tako je kralj Ludovik I. tražio i od svojih dalmatinskih gradova, da mu dadu lađa za ovu križarsku vojnu. U Trogiru su to zatražili njegovi poslanici, onaj Frison, što je bio frankapanski vikar u Senju, a sad se još zvao provizorom kraljevske solarske komore, i Vilim od sv. Pavla, kastelan obrovački, a trogirsko se vijeće odazvalo kraljevu pozivu zaključivši (12. listopada 1366.), da se kralju ima dati na 8 mjeseci jedna mala galija oboružana i opremljena oružanim ljudima. Dubrovčane je pak kralj pozvao pismeno, da mu dadu lađa. Veliko vijeće povjeri (15. listopada 1366.) knezu, malom vijeću i senatu, da vijećaju o ovom zahtjevu kraljevu i stvore zgodnu odluku. Oni su valjada zaključili, da će kralju dati jednu galiju, jer je trogirsko vijeće na zahtjev kraljevih poslanika zaključilo (21. studenoga 1366.), da se kralju dade 60 veslača, koji će zajedno sa 100 ljudi iz Spljeta oboružati dubrovačku galiju.[2]

[1] Ljubić o. c. IV. str. 86—90. — Caroldo (kod Lucija „Mem. di Traù“ str. 283.) navodi nam one tobožnje razloge, zbog kojih su kralju isprva odbili njegov zahtjev. — Vértes je šuma u stolno-biogradskoj županiji, u kojoj je kralj imao svoj lovački dvorac (Wertner „Itinerar des Königs Ludwig“ u Vjestniku zem. arkiva. God. V. (1903.) str. 135.).

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 59. i „Notae Ioannis Lucii“ u Starinama XIII. 237. U trogirskom vijeću (od 12. listopada 1366.) čitalo se i

Digitized by Google

No čini se, da je Dubrovčanima bilo tegotno to oružanje galije, pa su zato odlučili (11., 12. i 14. studenoga 1366.), da će poslati kralju poslanstvo, koje će mu donijeti običajni danak od 500 dukata, a uz to ga valjada zamoliti, da ih riješi dužnosti oružati galiju. Da bolje uspiju, imali su poslanici donijeti kralju i darova: 400 komada baršuna i zlatne kupe u vrijednosti od 200 dukata. Poslanicima biše izabrani Mišo Bobalić i Marin Menčetić, no kad se ovaj zahvalio, bi mjesto njega izabran (19. studenoga 1366.) Jakov Sorkočević, a pratit će ih 11 sluga i 1 blagajnik. Međutim stigoše u Dubrovnik kraljevi poslanici (valjada oni isti, koji su bili i u Trogiru, jer se izrijekom spominje Frison), da požure opremu i otposlanje galije. Dubrovčani im (17. i 21. prosinca 1366.) odgovoriše (a poručiše tako i kralju), da će oni poslati samom kralju svoje poslanstvo, koje će s njime o tom raspravljati. To je pak poslanstvo imalo razložiti kralju, da je stanje grada slabo i da mu prijete razne pogibli, pa zato da mu je teško ispuniti kraljevu želju. No ako bi kralj uza sve to tražio, da Dubrovčani dadu svoju galiju, onda neka prepuste rasudbi kraljevoj, da li Dubrovčani imadu dati galiju ili koju manju svoju lađu na šest mjeseci a na svoj trošak. Kraljevi se poslanici zadovoljiše tim odgovorom i otiđoše iz Dubrovnika, no Frison im naskoro pisa pismo nukajući ih valjada, da što prije otpreme to poslanstvo kralju, a možda ih je i sam novi ban Konja (Nikola) Sečenj požurivao, jer vijeće zaključi (7. siječnja 1367.), da mu se ima darovati 100 dukata (valjada zato, da se umiri); podjedno još odredi, da se s poslanicima imade poslati kralju i kancelar Teodor, a napokon ustanovi (14. siječnja 1367.), da se poslanstvo imade dati na put budućega ponedjeljka (18. siječnja).[1] Što je poslanstvo isposlovalo, ne kaže

kraljevo pismo „de XXX-ma salis“, ali nam se o tom ništa potanje ne kaže.

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 67—69., 74—75. i 78—79. — Zaključak vijeća o odgovoru kralju poradi galije navode Gelcich-Thallóczy o. c. str. 46. br. 40., ali ga krivo meću u g. 1367. (16. prosinca), dok ide u g. 1366., kako se dobro navodi u Monum. Rag. IV. 74. — Da je Frison bio u Dubrovniku, zaključujemo otuda, što mu je dubrovačko vijeće ponudilo (9. prosinca 1366.) za stanovanje kuću pokojnoga Nikole Bučića (Ibidem IV. 74.). — Nikola Seč spominje se kao ban Hrvatske i Dalmacije zadnji put 16. srpnja 1366., a novim banom tih zemalja spominje se Konja Sečenj, sin Tomin, po prvi put 16. kolovoza 1366. (Fejer o. c. IX. Vol. 3. str. 573. i 577.). Na ovom zadnjem mjestu veli se doista „Nicolao de Zeech regni Sclauoniae, Komaniae (?),

Digitized by Google

nam se. Vjerojatno je, da kralj nije odustao od svoga zahtjeva, kao što nije odustao kod Mlečana, s tim više, što su i drugi dalmatinski gradovi (n. pr. Trogir, kako rekosmo) morali kralju obećati lađa, pa su tako i Dubrovčani morali ipak obećati jednu lađu kralju, ali je sigurno nijesu trebali oboružati i otpremiti, kad te križarske vojne nije nikada poduzeo.

U Bosni nije dugo potrajao mir. Nastadoše opet borbe između bana Tvrtka i njegova brata Stjepana Vuka, u koje su Dubrovčani bili opet umiješani. Uz banova brata pristade ovaj put i župan Sanko. Ovaj je valjada molio Dubrovčane, da bi ga pomagali u ovoj buni protiv Tvrtka, jer je vijeće zaključilo (19. travnja 1367.), da se imade odbiti Sankov zahtjev (ali se ne kaže kakav). Međutim se Tvrtko digao s vojskom na Sanka i tim se približio dubrovačkom zemljištu. To uplaši Dubrovčane, da on ne bi udario i na njihovo zemljište, pa zato zaključe (6. i 14. svibnja 1367.), da se imade poslati jedna oružana lađa, koja će čuvati Ston, Stonski Rat i neretljanski kraj, da se imadu stonskom knezu pridijeliti dva plemića (Beneša Benešić i Martinusij Prokul), koji će s njim zajedno zapovijedati tamošnjim četama i brinuti se za sigurnost onih krajeva, i napokon da se imade u Ston poslati 80 momaka sa otoka dubrovačkih (30 sa Šipana, Lopuda i Koločepa, a sa Mljeta i Lastova po 25). Tvrtko međutim nije namjeravao udariti na Dubrovčane, nego je naprotiv izrekao im svoju želju, da bi ih rado u Dubrovniku pohodio. Oni na to zaključe (18. svibnja 1367.), da se imadu k njemu u Hum (do Gackoga) poslati dva poslanika (Blaž Gradić i Andrija Binkola sa 10 sluga), koji će mu javiti, da će ga Dubrovčani rado primiti u svome gradu, i koji će ga podjedno nastojati izmiriti s njegovim bratom (a tim i sa Sankom); za Sanka pak odrede, da će mu općina dati stan i namiriti troškove, ako dođe u Dubrovnik (što se i zbilo), a to je znak, da mu je valjada Tvrtko oteo njegovu državinu, kad nema sredstava za svoje uzdržavanje. Poslanstvu nalože još Dubrovčani, da se imade već sjutra (19. svibnja) dati na put, a uz to za svaku si-

---

Dalmatiae et Croatiae", ali tu je očito krivo štampano Komaniae mjesto Konye (Isp. Vj. Klaića „Hrvatski hercezi i bani" u Radu knj. 142. str. 202. bilj. 1.). — Prije odlaska bana Nikole Seča iz Hrvatske i Dalmacije važan je još taj njegov čin, da je potvrdio (7. ožujka 1366. u Kninu) kninskomu biskupu Nikoli ispravu bana Nikole Banića (od g. 1353.), kojom mu se zajamčuje desetina u njegovoj biskupiji (Fejer o. c. IX. 3. str. 637.).

Digitized by Google

gurnost nastave oružanje dignuvši (20. svibnja 1367.) 100 momaka za obranu Dubrovnika, kojim će zapovijedati Blaž Bobalić i Pavao Sorkočević.[1]

Ali jedva su dubrovački poslanici otišli na put, poruči Tvrtko (po Pavlušku) Dubrovčanima, da bi poslali po nj u Slano lađu, koja bi ga odvezla u Dubrovnik. Ovi namah poruče (20. svibnja 1367.) svojim poslanicima, neka reku Tvrtku, da će ga lađa čekati u Slanom, a podjedno izaberu četiri plemića (Đuru Đorđića, Marina Gučetića, Jakova Sorkočevića i Grubu Menčetića), koji će mu na toj lađi ići u susret, da ga pozdrave i svečano dovedu u Dubrovnik. Budući pak da je i Sanko stigao u Dubrovnik, nadare ga oni odijelom. I ban Stjepan Vuk poslao je u Dubrovnik svoga poslanika Cerepa, sina Ragutova, valjada zato, da sa svoje strane skloni Dubrovčane, da se za nj zauzmu kod njegova brata Tvrtka i s njim ga izmire uza što povoljnije uvjete, ali Dubrovčani ne htjedoše mu ni odgovoriti, jer Čerep nije sa sobom donio nikakve vjerodajnice od svoga gospodara. Međutim je Tvrtko javio Dubrovčanima, da ne će doći u Slano, nego u Cavtat, pa zato moli, da bi po nj poslali tamo lađu, a oni na to namah odrede (28. svibnja 1367.), da se galija imade uputiti u Cavtat. Ali kako se Tvrtko približavao Dubrovniku s vojskom, zaključi dubrovačko vijeće (27.—29. i 31. svibnja 1367.) iz opreznosti, da se imadu oboružati dubrovačke galije, da se imadu sve čete sa Stonskoga Rata smjestiti u Ston, da se svakomu građaninu dozvoli nositi oružje i da se izaberu dva glavna zapovjednika vojske (a izabrani biše Ivan Gundulić i Marin Menčetić), koji će se zajedno s knezom brinuti za sigurnost i obranu Dubrovnika. Vijeće još odredi, da se imade Tvrtko, kad dođe u Dubrovnik, nadariti darom u vrijednosti od 500 dukata, i napokon imenuje tri plemića (Marina Gučetića, Ivana Bunića i Ivana Gundulića), koji će uz kneza raspravljati o izmirenju Tvrtka s bratom Vukom.[2]

---

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 87—91. — Poslije je dubrovačko vijeće uz Bobalića i Sorkočevića imenovalo (29. svibnja 1367.) zapovjednicima ove čete od 100 ljudi Nikolu Čavrnika i Jakova Menčetića (Ibidem str. 93.). — Sa Vojslavljevom udovom živjeli su Dubrovčani u prijateljstvu, te su joj n. pr. isplatili (u veljači 1367.) 800 perpera na ruke njezina konavoskoga kefalije Petra za „kumirk“ (carinu od soli), koji su oni uzeli u zakup od pokojnoga Vojslava, kako znademo (Ibidem str. 86.).

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 91—93.

Digitized by Google

Tvrtko stiže skoro zatim u Dubrovnik i zahtijevaše od Dubrovčana, da potvrde sve običaje i prijateljske ugovore, koji otprije postoje između njih i njega, pa će tada i on to isto sa svoje strane učiniti, i da posreduju oko mira između njega i njegova brata. Dubrovčani prihvatiše (31. svibnja i 1. lipnja 1367.) oba prijedloga Tvrtkova i odrediše još (3. lipnja 1367.), da mu se isplati stonski danak, a tada potvrdi (1. lipnja 1367.) i on njima sve povlastice, kojeno im je dao njegov prethodnik i stric, ban Stjepan Kotromanić. Prihvativši se na to posredovanja, zamoliše (3. lipnja 1367.) Dubrovčani (pismeno po skoroteči) bana Vuka, da im javi svoju odluku i svoje uvjete mira, koji bi se imao sklopiti između njega i brata mu Tvrtka, a obratiše se u tom poslu još jednom (7. lipnja 1367.) na nj, kao što su i sa Tvrtkom o tom raspravljali (4. lipnja 1367.), kad su valjada čuli njegove uvjete mira. Koji su to uvjeti bili i u kojem su se pravcu vodili pregovori, ne kaže nam se; no kako je naskoro prestalo posredovanje Dubrovčana, moramo uzeti, da je došlo do mira među braćom, pa je time Dubrovčanima nestalo razloga, da i dalje drže na okupu veći broj četa; zato zaključiše (8. lipnja 1367.), da se raspuste čete iz Stona (osim običnih straža).[1]

Sanko se valjada ponukom Dubrovčana također izmirio s Tvrtkom i dobio natrag svoju državinu, ali to ne potraja dugo. Naskoro se on opet odmetnuo od njega i priznao vrhovno gospodstvo župana Nikole Altomanovića, sinovca pokojnoga Vojslava (sina njegova brata Altomana). Ovaj je isprva vladao u kraju rudničkom (u današnjoj Srbiji), otkuda je po smrti svoga strica Vojslava stao širiti svoju vlast na zapad otimljući Vojslavljevoj udovici zemlju za zemljom. Tvrtku dakako nije bila mila ova ponovna nevjera Sankova, pa je zato opet počeo udarati na nj, ne bi li ga pokorio. Dubrovčani počeše se opet bojati, da time ne bi trpjela njihova trgovina po Humu i Bosni i da ne bi možda opet neprijateljska vojska došla u blizinu dubrovačku i zaprijetila njihovu

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 93—5. — Tvrtkova potvrda dubrovačkih povlastica navodi se kod Miklosicha „Monum. serbica“ str. 176. i M. Pučića u „Spomenicima srpskim“ str. 126. (isprava od g. 1415.). — U to je doba i srpski kralj Vukašin nešto pisao Dubrovčanima (ne znamo što), a vijeće zaključi (3. lipnja 1367.), da mu se odgovori onako, kako je raspravljeno u vijeću (ali se ne kaže kako). Isto su tako Balšići dva puta nešto tražili od Dubrovčana (ne veli se što), ali su ih Dubrovčani oba puta (12. siječnja i 24. svibnja 1367.) odbili (Monum. Rag. IV. 79., 91. i 94.).

Digitized by Google

zemljištu, pa zato otpremiše (13. srpnja 1367.) svoga poslanika Blaža Gradića i k Sanku i k Tvrtku, da ih izmiri predočivši im probitke i blagodati mira. Ako ih doista skloni na mir, onda neka od obojice primi zakletvu, da će ga se držati, ali neka ne pristane na eventualni njihov zahtjev, da Dubrovčani preuzmu jamstvo za taj mir, izjavivši im, da to jamstvo i onako ne bi ništa koristilo, ako bi stranke htjele prekršiti mir. Samo na to jamstvo banu Tvrtku neka pristanu, da Dubrovčani ne će dati utočišta u svome gradu Sanku i njegovim ljudima u tom slučaju, kad bi Sanko prekršio mir i opet se odvrgao od Tvrtka.[1]

Poslanstvo Gradićevo nije međutim uspjelo. Tvrtko je bio voljan izmiriti se sa Sankom, ali ovaj to ne htjede. Na to pokušaše Dubrovčani još jednom sreću i otpremiše ponovno (25. srpnja 1367.) svoga poslanika Sanku, naime (Mišu) Bobalića. Ovaj je imao navesti Sanka, da se vrati pod vlast bosanskoga bana, svoga prirodnoga gospodara, a odreći se Nikole Altomanovića, kojega je slavlje samo prolazno, dok je banstvo bosansko vječno i sve će se više širiti spram Nikole, kako se može suditi po novostima, koje glase povoljno po bana. U to su ime Dubrovčani pripravni poslati jednoga ili dva svoja plemića banu, da posreduju oko mira, te nema dvojbe pored dobre volje banove, da će oni to i postići kod bana. A ako bi župan Nikola navalio na Sanka radi toga, što se vratio pod vlast bosansku, obećaju mu u tom slučaju Dubrovčani, da će dati u svome gradu utočišta i njemu i njegovim ljudima, ako bi morali bježati iz svoje zemlje. Bobalić je imao još nešto izvršiti kod Sanka. Župan Nikola stao je priječiti dubrovačkim trgovcima, koji su išli s robom u Bosnu, prolaz kroz svoju zemlju, a na to su ga Dubrovčani zamolili po Radoslavu Jamometu, da prestane smetati njihove trgovce. No kako još nijesu dobili odgovora od Nikole, nalože oni Bobaliću, da se popita kod Sanka, je li župan dao riječ Jamometu, da će dubrovački trgovci moći sigurno prolaziti njegovom zemljom u Bosnu.[2]

Ali se čini, da ni ovo drugo dubrovačko poslanstvo nije bilo bolje sreće od prvoga, jer je bosanski ban zatražio (u rujnu 1367.)

---

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 98. — Isp. Jireček o. c. u Bullettino XI. str. 21.

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 99—100. Tu se poslanik zove samo prezimenom (d. Babalio), ali nema dvojbe, da je to bio Mišo, koji je tada bio znatan u Dubrovniku, te smo ga i mi imali prigodu češće spomenuti.

Digitized by Google

četa u Dubrovčana (valjada protiv Sanka i Altomanovića), a Sankov sin, koji je htio doći u Dubrovnik (također u rujnu, valjada za to, da s njima raspravlja o izmirenju), najednom je promijenio svoju nakanu i odlučio ne doći u Dubrovnik. Da nije došlo do izmirenja, bit će po svoj prilici kriv župan Nikola Altomanović, koji je valjada zaprijetio Sanku, a počeo je u isto doba prijetiti i Dubrovčanima i spremati vojsku, da udari na njih. Pače i sami podanici kneginje udove Vojslavljeve (naročito Trebinjci) počeli su (možda prisiljeni od župana Altomanovića) napadati podanike dubrovačke. To je prisililo Dubrovčane, da su se počeli brinuti za svoju obranu. Oni zaključe (23. rujna 1367.), da se imadu poslati čete u Ston, a kasnije (30. i 31. listopada 1367.) određuju, da se spremi i oboruža jedna galija i jedna manja lađa, da se zamoli za pomoć hrv.-dalm. ban (Konja Sečenj) protiv Altomanovića, i da se pošlje poslanik Sanku (valjada zato, da odvrati Altomanovića od navale na dubrovačko zemljište). Osim toga uzeli su oni u najam nekoga Volkotu i Maslovića, da im dođu sa svojom četom služiti u Ston. Udovi pak Vojslavljevoj pošalju (5. listopada 1367.) jednoga glasnika, da joj se potuži na napadaje njezinih podanika na Dubrovčane. Konačno podignu (6. studenoga 1367.) još novih četa za obranu Stona, a glavnim zapovjednikom svih četa u Stonu imenuju Đuru Kabogu, njegovim savjetnicima Petra Predanelu i Pavla Sorkočevića, a pomorskim zapovjednikom Benešu Benešića.[1]

Ovo ozbiljno oružanje Dubrovčana naskoro je postiglo svoju svrhu i dovelo do mira. Altomanović posla u Dubrovnik svoga glasnika, pa premda nam se ne kaže izrijekom u koju svrhu, možemo ipak suditi po onom, što je kasnije slijedilo, da je taj glasnik imao poraditi o izmirenju. Ponude Altomanovićeve o uvjetima mira jamačno su zadovoljile Dubrovčane, kad su oni odlučili, da odustanu od najma Volkote i Maslovića i njihovih četa, jer su dobili „dobrih novosti“ (t. j. da je Altomanović sklon na mir). U to ime naložiše oni (2. studenoga 1367.) zapovjednicima vojske i upraviteljima u Stonu, da namah pošlju jednu lađu u susret Volkoti i Masloviću, ako još nijesu sa svojim četama prispjeli u Ston, koja će im donijeti ubavijest, da se mogu vratiti kući i tamo pri-

[1] Monum. Rag. L. r. IV. 103. i 106—8. — Dubrovčani se još ispričavaju (31. listopada 1367.) hrv.-dalm. banu, da od straha pred Altomanovićem ne mogu poslati svojih sudaca u Neretvu, gdje bi morali suditi u nekoj raspri radi trgovaca (valjada dubrovačkih) (Ibidem str. 107.).

Digitized by Google

čekati pripravni, ako bi ih ipak trebali Dubrovčani.[1] Glasniku pak Altomanovićevu odgovorila je (5. studenoga 1367.) dubrovačka vlada usmeno, a i pisala je Altomanoviću onako, kako je bilo razloženo u vijeću, no ne veli se kako; po svoj je prilici vijeće, saslušavši Altomanovićeve prijedloge o izmirenju, dojavilo mu one uvjete, uz koje je voljno s njime sklopiti mir. Altomanović je jamačno te uvjete prihvatio, jer je naskoro nastao mir između njega i Dubrovčana. Već 11. studenoga 1367. pisali su Dubrovčani hrv.-dalm. banu, da nije nužno, da im šalje četa u pomoć, jer ih za sada ne trebaju; dva dana zatim zaključili su, da se otpuste čete Volkote (i Maslovića), a njihove sinove nagradili (17. studenoga 1367.) novčanim darovima (Volkotine sa 6 dukata, a Maslovićeve sa 80 dukata) i napokon odredili (18. studenoga 1367.), da cijela vojska, koja je skupljena u Stonu, imade otići kući, a oružje da se imade dovesti u Dubrovnik. Da bi pak u buduće bila zemlja bolje pripravna za slučaj ovakovih pogibli, zaključe Dubrovčani (22. studenoga i 4. prosinca 1367.), da se imadu podići neke nove utvrde i u Dubrovniku i u Stonu. Kako se međutim riješila raspra između Tvrtka i Sanka, ne kaže nam se. Dubrovčani su valjada i dalje posredovali između njih, jer su najprije poslali (20. studenoga 1367.) svoga poslanika bosanskomu banu, a kasnije (27. studenoga 1367.) opet Blaža Gradića Sanku (sve do Popova polja), no na koncu su ih po svoj prilici nekako nagodili i izmirili, jer se poslije ne čuje ništa o njihovim razmiricama.[2]

Spominjali smo već, kako kralj Ludovik I. nije tako dugo mirovao, dok nije prisilio Spljećane, da su izabrali (3. svibnja 1359.) svojim knezom hrv.-dalm. bana Nikolu Seča. Ovaj ostade knezom nekoliko godina, no g. 1364. zamijeni ga u kneževstvu Zadranin Ivan Grisogono, kraljev vitez. Ali g. 1367. nijesu Spljećani više htjeli izabrati Grisogona svojim knezom, jer su valjada bili nezadovoljni s njime, nego izabraše opet tadašnjega bana Konju

[1] Volkota i Maslović bili su međutim već došli u Ston, kad je ovaj nalog tamo stigao. Poslije su Dubrovčani preporučivali (6. studenoga 1367.) ovoga Volkotu hrv.-dalm. banu (Monum. Rag. L. r. IV. 108.).

[2] Monum. Rag. L. r. IV. 107—111. — Kotorani su valjada u ovoj razmirici potpomagali župana Altomanovića, jer se Dubrovčani tuže (6. studenoga 1367.) na njih, da su dali lađica „Sclavis“ (t. j. Srbima) (Ibidem str. 108.). — Osim ratnih neprilika tištala je u to doba Dubrovčane nestašica hrane, pa su zato morali uvoziti žita iz Sicilije, a molili su (6. kolovoza 1367.) i Ludovika I., neka im dozvoli, da iz Senja izvezu žita za svoju porabu (Ibidem str. 101.).

Digitized by Google

Sečenja, koji je već bio i zadarski knez, i to na dvije godine uz godišnju plaću od 300 dukata, a mjesto njega imao je voditi upravu i sudstvo jedan iskusan pravnik (iz Padove) kao njegov zamjenik uz plaću od 200 dukata. No kralj je veoma volio Ivana Grisogona, pa kad je doznao (valjada od samoga Ivana) o izboru bana za spljetskoga kneza, nije mu to bilo pravo, jer je Ivanu bio obećao, da će ga dati opet izabrati za spljetskoga kneza. S toga naloži Spljećanima (iz Višegrada 30. lipnja 1367.), da imadu opet izabrati Ivana Grisogona svojim knezom na dvije godine, jer ne može potvrditi izbor bana Konje. Međutim stiže kralju spljetski poslanik Ivan (Zanin) Ciprijanić, da kralja zamoli, neka bi izbor banov potvrdio. Ali kralj ne htjede odustati od svoga nauma, pa zato je Spljećanima ponovno pisao (iz Predave 18. srpnja 1367.), da imadu Ivana Grisogona izabrati svojim knezom, samo popusti toliko, što je sad zahtijevao, da Ivana izaberu na jednu godinu, a ne na dvije, kako je prije tražio. Osim toga im je obećao, da će ga namah skinuti s te časti, ako bi se u čemu ogriješio, tako da bi zavrijedio takovu kazan.[1] Spljećanima nije na to ostalo drugo, nego da se pokore kraljevoj zapovijedi, s tim više, što je kralj baš na zamolbu Ivana Grisogona i njemu za volju dao Spljećanima već spomenutu dozvolu, da protiv odluka spljetskih sudova mogu u svojim parnicama apelirati na pravne

[1] Lucije „Memor. di Traù“ str. 284—5. Lucije drži, da se spljetsko vijeće nije htjelo pokoriti prvomu kraljevu nalogu, nego je po poslaniku Ivanu Ciprijaniću zamolilo kralja, da bi svakako potvrdio izbor bana. No nije vjerojatno, da je vijeće istom onda izabralo i otpremilo Ciprijanića kralju, kad je dobilo onaj kraljev nalog od 30. lipnja 1367., jer kako je drugi kraljev nalog izdan već 18. srpnja, to bi za 18 dana moralo doći pismo od kralja Spljećanima i spljetski poslanik iz Spljeta kralju (pače i za kraće vrijeme, ako uzmemo u obzir, da je nekoliko dana proteklo i na to, dok su kralj i vijeće stvorili svoje odluke). Kratkoća dakle vremena čini to doista nemogućim, te je zato vjerojatnije, da je kralj o izboru bana Konje bio prije upućen (valjada po samom Ivanu Grisogonu), nego li je došao k njemu spljetski poslanik (zato i veli „ad aures nostre maiestatis est deductum“), te je namah izdan onaj prvi nalog, a kad je međutim stigao poslanik, koji je sigurno već bio na putu, kad je kralj napisao svoju prvu zapovijed, izdao je onaj drugi nalog od 18. srpnja 1367. Tako sudi i Klaić „Pov. Hrv.“ II. 1. str. 202—3. — Konja se spominje kao zadarski knez u jednoj zadarskoj ispravi od 30. travnja 1367. (pogrješno je navedeno 1377.) u Starinama XIX. 116. — U spomenutim spljetskim ispravama zove se Konja krivo „ban *Toma*“, jer je to bilo ime njegova oca.

Digitized by Google

fakultete u Padovi, Bologni i Perugiji, kao što on sam navodi u spomenutom svojem drugom pismu (od 18. srpnja 1367.).

Ovaj spljetski poslanik imao je kod kralja izvršiti još jedan posao. Spljećani su naime imali razmirice radi međa s Klišanima i s Omišanima, a i neke druge razmirice (ne kaže se kakve) s Bračanima, pa zato je poslanik zamolio kralja, da bi te raspre riješio (dakako na korist Spljećana). Kralj odgovori na to Spljećanima, da je naložio hrv.-dalm. banu (Konji), neka bi te prijepore ispitao i onda zajedno s jednim poslanikom spljetskim, koga imadu Spljećani njemu poslati, došao pred njega (kralja), da on na osnovi toga izreče pravednu odluku.[1] To se valjada i zbilo, ali kako je odluka glasila, ne kaže nam se.

Kao što je kralj po svojoj volji odlučivao o kneževskoj časti u dalmatinskim gradovima, htio je da odlučuje i o ispražnjenim biskupskim stolicama. Tako je on odlučio o popunjenju zadarske nadbiskupije, kad je bio umr'o (g. 1367.) nadbiskup Nikola Matafarić. On naloži iz Zagreba nadbiskupskom ekonomu Grguru, župniku sv. Marije, da mora dohotke nadbiskupske uručiti onomu, komu reče Zadranin Stjepan Franjin, a ovomu je opet rekao kralj usmeno, da se imadu dati fra Dominiku, biskupu korčulanskomu, što je i učinjeno. Otuda se vidi, da je kralj htio imati za zadarskoga nadbiskupa korčulanskoga biskupa, pa zato je naložio, da mu se predadu nadbiskupski dohoci još prije, nego li ga je papa potvrdio, samo da tim sigurnije iznudi od pape njegovu potvrdu za nadbiskupa, što se doista i dogodilo.[2]

* * *

[1] Ovo sve spominje kralj u onom drugom pismu kod Lucija „Mem. di Traù" str. 284.

[2] Lucije o. c. str. 288. — Tijekom godine 1365. piše se u zadarskim ispravama „Lodovico rege, Nicolao de Matapharis archiepiscopo itd.", 30. travnja 1367. (krivo zabilježeno 1377.) veli se „Lodovico rege, Cogne bano comite, vacante archiepiscopatu ob mortem archiepiscopi", a g. 1368. piše se „Lodovico rege, fratre Dominico archiepiscopo etc." (Ljubić „Dva popisa manastira sv. Krševana" u Starinama XIX. 115. i 116.). — Ovaj Dominik, biskup korčulanski, bio je onaj isti biskup Dominik Tobia, koji je htio biti i dubrovački nadbiskup (g. 1360.), ali ga Dubrovčani nijesu htjeli imati, pače su mu zabranili boraviti u Dubrovniku, zbog čega su se kasnije morali opravdavati pred kraljem, kojemu ih je on tužio, kako smo to sve spominjali.

Digitized by Google

Iz ovoga prvoga dijela naše rasprave vidimo, kako je kralj Ludovik I. nastojao, da se što bolje učvrsti na obalama Jadranskoga mora, da osigura i raširi trgovinu svojih dalmatinskih podanika po tom moru i da sebi pribavi pomorsku silu, t. j. brodovlje, s kojim bi se jednom mogao upustiti u borbu s Mlečanima za prevlast na tom moru i preoteti im dosadašnje njihovo gospodstvo na njemu. U isto je doba gledao, da uredi upravu u novo stečenoj kraljevini Dalmaciji po svojem mišljenju, naime tako, da kraljevsku moć u njoj poveća sabravši što više vlasti u svojoj ruci. U to je ime stao gradovima nametati za knezove takve ličnosti, koje su bile njemu po volji, a tako i biskupijama biskupe njemu odane; također je povećavao poreze ili uvodio nove po svojoj volji, samo da poveća svoje dohotke. To je dalo povoda mnogim pritužbama i nezadovoljstvu dalmatinskih gradova poradi toga često samovoljnoga postupka. Osim toga je kralj krnjio i bansku vlast, jer je dao, da mnogim najvažnijim državnim poslovima upravljaju mimo bana ili uz bana posebna kraljevska povjerenstva, što je bilo protivno pravima i sloboštinama hrvatskoga kraljevstva. Ovo kraljevstvo, koje je još za Arpadovića bilo takva država, koja je samo u osobi kraljevoj bila spojena s Ugarskom, počinje se za Anžuvinaca, a najpače za Ludovika I., sve više privezivati uz Ugarsku i ograničivati u svojim pravima, tako da je to kraljevstvo sve više iz personalne unije prelazilo u realnu.

Digitized by Google

Ispravci.

U ovoj radnji u „Radu“ knj. 168. ima se ovo ispraviti;

Na str.	181. (71.)	redak	12.	odozgo	ima se pred riječ „Casemate“ dodati „grada.“
„ „	188. (78.)	„	2.	„	ima se iza riječi „punomoćnike“ dodati „na stanak.“
„ „	189. (79.)	„	11.	„	ima se iza riječi „Vojslavom“ dodati ovo: „te je ovaj put bio sretniji nego li do sada.“
„ „	190. (80.)	„	25.	„	ima se iza riječi „Dubrovčana“ dodati ovo: „neka ih potopi, ako li nijesu skrivili.“
„ „	196. (86.)	„	17.	odozdo	ima mjesto „*ts*atus“ stajati „*st*atus.“
„ „	196. (86.)	„	7.	„	ima se pred riječ „stavlja“ metnuti „samo.“
„ „	201. (91.)	„	11.	odozgo	ima mjesto *2.* stajati *30.* (prosinca).
„ „	213. (103.)	„	6.	odozdo	ima mjesto exer*tc*ius stajati exerc*it*us.
„ „	219. (109.)	„	16.	odozgo	ima mjesto poznaj*e* stajati poznaj*u*.
„ „	236. (126.)	„	11.	odozdo	ima mjesto 8. *rujna* stajati 8. *ožujka*.
„ „	240. (130.)	„	2.	„	ima mjesto men*t*is stajati mensis.

Digitized by Google

Metrika narodnih naših pjesama.

Predano u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 5. srpnja 1905.

Napisao pravi član dr. T. Maretić.

(Svršetak.)

II. odsjek: Produljivanje stihova.

Rastezanje kratkoga ъ.

57. Dosta se često mjesto kratkoga ъ, t. j. mjesto *je* uzima *ije*, da bi riječ dobila jedan slog više. To se rastezanje nalazi samo u junačkijem desetercima. Primjeri:

pleći dade, *biježati* stade. II. 468.
pleći dade, *bijegati* stade. 585.
od ka' ga je okom *vidijela*. 613.
kako njine *posijeći* glave. III. 308.
biježat ćeš, no pobjeći ne ćeš. 338.
što l' se tako *smiješljivo* piše. 378.
al' ne dade bane *bijegati*. 410.
no da ti je *vidijeti*, kado. IV. 7.
zasuka se na *obije* strane. 63.
obije mu vatru prifatile. 161.
Laka ću ti sabljom *posijeći*. 439.
pleći daše, *biježati* staše. 527.
jesi l' brata *vidijela* moga? V. 354.
i t. d.

Svi su ovi primjeri uzeti iz pjesama ispjevatih južnijem govorom, ali se takovo rastezanje nalazi i u pjesmama, koje su ispjevate istočnim i zapadnim govorom. Evo primjera iz jednih i iz drugih:

tere prosi Mandu *dijevojku*. I. 242.
pleći dade, *biježati* stade. 546.

Digitized by Google

onoga ću biti *dijevojka*. 558.
dade pleća, stade *bijegati*. III. 397.
i Romana druga *vijernoga*. 432.
a ustalo Grče *nevijerno*. 508.
a osiče *dijevojci* glavu. 514.
biježat ćeš, no pobeći ne ćeš. IV. 225.
pleća daše, *bijegati* staše. 225.

Ovdje se mogu dodati stihovi iz pjesama istočnoga govora, u kojima nalazimo *Sijenje, Sijenjanin, sijenjski* mjesto: *Senje* (t. j. Senj; ispor. đe je *Senje* tama popanula III. 223), *Senjanin, senjski:*

i sa š njima *Sijenjanin* Iva. III. 173.
i dođemo zdravo u *Sijenje*. 175.
kad to čuli *sijenjski* junaci. 175.
da me čuješ, *Sijenjanin* Ivo! 211.
preko polja od *Sijenja* bela. 213.

U savezu s onijem, što je do sad rečeno o glasu ѣ, reći ćemo još ovo: u ikavskim i ekavskim pjesmama često se mjesto dugoga ѣ uzima *ije* po svojstvu južnoga govora. Evo samo nekoliko primjera (opet samo iz junačkijeh deseteraca, jer iz drugijeh stihova nema takvijeh primjera):

ide Jela dvoru *bijelome*. I. 241.
nek glas nose svuda po *svijetu*. 545.
bratu Pavlu *odsiječe* glavu. 580.
zna li koja kakvoga *lijeka*. II. 52.
već ga staše strelom *strijeljati*. 78.
trgovci mu *cijenili* nože. 97.
bijelijeh brada do pojasa. 164.
ti *živijem* ognjem izgoreo. 570.
pak me vodi dvoru *bijelome*. 619.
skočila se *lijepa* divojka. 619.
i t. d.

Druk̃čije rastezanje rijèčî.

58. a) Veoma se rijetko dug vokal rasteže tako, da iziđu dva. To imamo u primjerima:

dvaa konja, dva samara. I. 513.

*

valjaane konje i junake. II. 230.
među use upušćaše Turke. III. 459.

Digitized by Google

U prvom primjeru *dvaa* stoji mjesto *dvâ*, u drugome *valjaane* mjesto *valjáne*, u trećemu *među use* mjesto *mĕđû se*. Vidimo dakle, da je u sva tri slučaja rastegnut dugi vokal.

b) Sasvijem je osamljen ovaj stih:

raduj mi se, *vojinova* majko! I. 45.,

gdje *vojinova* stoji mjesto *vojnova* (pridjev izveden od imenice *vójno*).

c) Samo od nevolje glasi u jednoj pjesmi genitiv *Zadara* mjesto *Zadra*:

no ga začu od *Zadara* bane. III. 411.
ču li mene, od *Zadara* bane. 416.

Pomično dakle *a*, koje je zakonito samo u nominativu *(Zadar)*, zavučeno je i u genitiv; ali u toj pjesmi nalazimo i pravilne oblike *Zadra*, *Zadru*. Tako je isto samo od nevolje, što se katkad glasovi *-in-* zavlače iz singulara, gdje su zakoniti, i u plural, gdje ih po gramatici ne bi smjelo biti. To imamo opet samo u junačkijem desetercima. Primjeri:

sto Tatara, dve sta *Arapina*. I. 160.
i *Srbini* sva tri pogubiše. IV. 149.
žderi, Savo, naše *dušmanine*. 208.
a *Srbine* meće na busije. 243.
ova pjesma svjema *Srbinima*. 336.
'vako pali naši *dušmanini*. V. 543.

Superlativ mjesto pozitiva.

59. Često se poradi potrebe stiha uzima *prebijeli*, gdje bi se u običnom govoru reklo samo *bijeli*. Evo samo nekoliko primjera:

da umesim *prebele* kolače. I. 606.
ti umesi *prebelu* pogaču. 620.
kod dvora je *prebijela* crkva. II. 41.
otvori mi *prebijelu* kulu. 177.
da joj viđu *prebijelo* lice. III. 380.
đe mi javi *prebijele* ovce. IV. 364.
prošetala *prebijela* vila. V. 303.
pusti mene *prebijele* ruke. 443.
i t. d., i t. d.

Od drugih pojedinih pridjeva malo ima ovakovih primjera, ali od svijeh zajedno ima ih dosta. Primjeri:

Digitized by Google

majku *presrditu*. I. 411.

*

kao mati čedo *premaleno*. I. 377.
oj čuješ li, *prelijepa* Janjo. 560.
i zaklaše čedo *prenejako*. II. 10.
to je moja želja *prevelika*. IV. 70.
i pašine *prevelike* muke. 344.
hajd' otole, čedo *prenejako*. V. 160.
obljubio *prelijepu* Anđu. 314.
nego žalim čedo *premaleno*. 540.
pa odnese agi *prebolanom*. 582.
i t. d.

U savezu s ovakovom porabom pridjeva dodat ćemo još ovo: ima nekoliko primjera, gdje se poradi potrebe stiha komparativ slaže s riječcom *po*. Imamo na pr.

poljepši su moga Petra dvori. I. 4.
poviša je ruža od viojle. 62.
na tebe su *pobolje* haljine. II. 146.
u plećima *poširega* nema. 228.
što *počešće* k mene ne idete. 233.
pobolji je malo od vrančića. III. 128.
a *pobolje* straže nameštaje. IV. 346.
ta ja umem još *polepše* presti. V. 582.
i t. d.

Genitiv mjesto akuzativa.

60. Da bi izišao u stihu potreban broj slogova, često pjevači uzimaju (osobito u junačkijem desetercima) genitiv mjesto akuzativa od riječi, koje u genitivu imaju jedan slog više nego u akuzativu. Primjeri:

munja *groma* nadigrala. I. 152. te su *grada* okitili. V. 83.
vi uzmite *moga mača*. 337. i ti traži *groba tvoga*. 174.

*

prostri mi *meka dušeka*. I. 311.

*

nađe Pavle *sitnoga đerdana*. I. 199.
da ja viđu *beloga Budima*. 442.
i *časnoga krsta* celivao. II. 88.
pa vas može s konjem pregaziti
i *grdnijeh*, đeco, ostaviti. 226.
da *Srijema ravnoga* pregaze. III. 51.
porobit će *našeg namastira*. 73.
te pohvata *svijeh* u planini. 330.

Digitized by Google

on dofati *tankoga durbina*. IV. 156.
i pomesti *dvora bijeloga*. V. 188.
pa izvadi *srebrna handžara*. 539.

*

da *vilina grada* ori i nje bedeme. V. 189.

Po analogiji takovijeh primjera nastali su i drugi, gdje bi se mogao uzeti i pravi akuzativni oblik, pa bi bio isti broj slogova; na pr.

al' on skida *zlatna šestoperca*. II. 142.
čuvaj, care, ti *gospodstva tvoga*. 145.
kad sagradi *Smedereva* grada. III. 2.
daj, đevojko, *ruse glave tvoje*. V. 188.
vrati mene *lijepe đevojke*. 319.
pozna konjic *svoje gospođice*. 433.
skida s konja *lijepe đevojke*. 506.
i t. d.

Poradi potrebe stiha stoji katkad genitiv mjesto akuzativa također iza prijedloga, koji se slažu s akuzativom; na pr.

ti mi idi u *Budima grada*. II. 55.
što me, more, ti za *roda* pitaš? 80.
te dolazi u *ravna Kruševca*. 286.
kazat ću ti, kad sam za *mejdana*. 404.
pa išeta pred *šatora svilna*. 487.
hoće paša nama na *konaka*. III. 17.
i pođoše na *Stambola grada*. 65.
podaj barjak, ko je za *barjaka*. 338.
da otide u *Lijevna* grada. 440.
na *Ljubića* brdo dopratiše. IV. 346.
sakri konja u *zelena luga*. V. 417.

Vokativ mjesto nominativa.

61. Ovo je upotrebljavanje veoma obično od imenica, koje u vokativu imaju jedan slog više nego u nominativu. Tako je na pr. u stihovima:

susrete ih *Stevane*. I. 130.

*

al' mu veli stari *svate*. I. 67.
progovara *čobanine*. 114.
ma je *krâlje* s kraja gleda. 342.
na njih sjedi srećni *kume*. V. 28.
njega pita *domaćine*. 127.
i iziđe stari *pope*. 460.

*

Digitized by Google

što *bane* tako besedi. I. 587.

*

pa besedi neženjen *Voine*. I. 535.
al' besedi mladi *Vukomane*. 618.
a za njega *care* i ne znade. II. 136.
kako nas je zaklinjao *kneže*. 301.
i tu dođe *Rosniću Stevane*. III. 302.
vino pije *Višnjiću Jovane*. 313.
to izreče *Petroviću* Đorđe. IV. 148.
knjigu piše crni *Arapine*. 295.
razbolje se *beše Ljubovića*. V. 431.
opremi se *Vukašine kralje*. 543.

*

podrani *pope* s đakom u crkvu. I. 216.
posija *đede* po dolu dinje. 297.
ručni *devere* na sunce maše. V. 64.

*

zastara se *domaćine* u domu. I. 317.
ma joj veli *krstitelju Jovane*. V. 153.

*

vidio je *domaćine* i gospodin Bog. I. 71.
njoj dolazi lepi Pavle, mili *devere*. 612.
njemu veli mlađanićan *braine*. 614.
služi vino *kneže Vuče*, taj ognjeni zmaj. V. 403.

Po analogiji takvijeh riječi razvio se vokativ mjesto nominativa katkad i ondje, gdje ta obadva padeža imaju isti broj slogova; na pr.

al' mu veli *prvijenče*. I. 67.
otud ide *svekre Petre*. 170.

*

smilovao sveti *Arañele*. II. 95.
pobježe mu *Nestopoljče* Janko. 142.
što je junak *Petre* Mrkonjiću. III. 308.

*

vidio ga *prvijenče* i gospodin Bog. I. 71.

Vrlo je neobičan vokativ mjesto nominativa od riječi, koje se u nominativu sing. svršuju na *a*. Imamo samo ova tri primjera:

dok odraste moja *sirotice*. I. 572.
kakva j' krasna Kaica *vojvodo*. II. 483.
pošetala *Srškinjice* Savka. V. 294.

Digitized by Google

Imamo, istina, još i primjer:

to začula nežnjevena *všenice*. I. 447.,

ali to je štamparska pogrješka, kako se dokazuje tijem, što u lajpciškom izdanju (knj. I., 1824) na str. 239. taj stih ima *všenica*.

Inače je zakon, da imenice na *a* stoje u svome nominativnom obliku i onda, kad su združene s drugom kakvom imenicom, koja stoji u vokativu. Primjeri:

veli njemu *sluga* Milovane. II. 175.
al' ne dođe *paša* Seidime. 454.
prevari se Komnene *vojvoda*. 457.
progovori *vojvoda* Milošu. 546.
više njega Maksime *vladika*. 575.
ali ne šće *sluga* Huseine. III. 9.
preminu vam *vojvoda* Maksime. IV. 528.
pogibe nam Drinčiću *vojvoda*. 528.

Ponajviše se uzima vokativ mjesto nominativa od riječi, koje znače ljude (ili bića, koja se misle kao ljudi, na pr. *aranđeo)*; mnogo rjeđe upotrebljavaju se tako riječi, koje znače životinje; na pr.

njoj doleće siv *sokole*. I. 61.
crni *vrane* preletio. 95.
k njoj doleće plahi *zmaje*. 189.
na kor'jen mi *zmaje* sjedi. 488.
čij je konjic i *sokole*. V. 311.

*

doleće sivi *sokole*. I. 11.
sokole njojzi govori. V. 409.

*

kao da je crn *vrane* panno. I. 459.
orle veli: nije, nego moja. 489.
pogubi me *zvijere arslane*. II. 47.
zakla njega kao *vuče* jagnje. 286.
al' besedi sura tica *orle*. 328.
k njemu dođe siv zelen *sokole*. 383.
a čuje se na planini *vuče*. III. 364.

Isto tako rijetko nalaze se u vokativu (mjesto u nominativu) riječi, koje znače stvari:

(đe se munja gromom igra)
a *javore* jabučicom. I. 52.
usred toga zelen *bore*. V. 51.
i *stože* mi s'jena dade. 473.

*

isteče sjajan *mjeseče*. V. 391.

*

Digitized by Google

lepo ti je rodio *jablane*. I. 319.
pocmilio sitan *bosioče*. 489.
kad se vrati perni *buzdovane*. II. 213.
kako puče puška *džeferdane*. III. 187.
više valja zlatan *dževerdane*. 317.
slomi mi se puška *dževerdane*. IV. 27.

*

al' u gori zelen *bore* listao. I. 332.

U svijem primjerima, što su do sad navedeni, vokativ stoji mjesto nominativa, koji je subjekt; mnogo rjeđe uzima se vokativ mjesto nominativa, koji je predikat, i u tom se događaju može katkad reći, da vokativ stoji mjesto instrumentala. Primjeri:

provrć ću se prepelicom; — a ja starac suri *orle* (t. j. provrći ću se). I. 435.

provrć ću se jagnjičicom; — a ja stari mrki *vuče* (t. j. provrći ću se). I. 435.

*

načini se crni *Bugarine*. II. 138.
a Leka je krasan *prijatelju*. 224.
ja nijesam paša *Seidime*. 456.
stari *svate* da si pred svatove. 534.
on je s Hajkom Bogom *pobratime*. III. 182.
Ivo mi je Bogom *pobratime*. 203.
tuna ko je nad vojskom *vezire?* 296.
ti li si se *care* učinio? 352.
on je tebi Bogom *pobratime*. 373.
ta ja nisam *Grče prikomorče*,
veće jesam Sekula *nećače*. V. 612.

Deminutivi.

62. Veoma mnogo upotrebljavaju narodni pjevači deminutive, kadgod to traži potreba stiha. Oni na pr. mjesto *gora*, *konj*, *sunce* vrlo rado uzimaju deminutivne oblike *gorica*, *konjic*, *sunašce*, jer su ti oblici za jedan slog u svijem padežima dulji nego li su imenice, od kojih su izvedeni, i poradi toga deminutivi vrlo dobro dolaze pjevačima, kad bi inače bili u neprilici, kako će stih ispuniti, da ne bude ispodbrojan.

Naši narodni pjevači najčešće upotrebljavaju deminutive od imenica ženskoga roda, manje od imenica muškoga roda, a još manje od onijeh srednjega roda. Ja ću se u navođenju primjera ograničiti samo na najobičnije deminutive, jer kad bih htio navoditi primjere i za one, koji su manje obični, bilo bi primjera previše.

*

Digitized by Google

Prije nego uđem u taj posao, samo ću još spomenuti, da vrlo malo ima primjera, gdje bi deminutiv u narodnijem pjesmama imao u nominativu sing. više od 4 sloga, kako imaju riječi *golubičica, lovoričica, masliničica, udovičica*, kojima će se potvrde navesti u §. 64.

Deminutivi muškoga roda.

bojak: teški *bojak* mi s Turci trpljesmo. II. 327.
je li *bojak* tri bijela dana? IV. 246.
jednako je *bojak* na Loznici. 251.

bratac: *bratac* na ženidbu. I. 107.

*

hoće l' *bratac* žaliti. I. 205.
dao mi ga *bratac* tvoj. 344.

*

u njojzi *bratac* i seja. I. 212.
ma ne da *bratac* najmlađi. 309.

*

da ti *bratac* steče prijatelje. II. 236.
kad mu *bratac* riči razumio. III. 556.
mio *bratac* slavna knez Miloša. IV. 345.

*

a *bratac* sestri otporučuje. I. 214.
najmlađi *bratac* pred konjma stoji. V. 17.

*

bratac će za seju Budim grad zidati. I. 218.

*

obazri se, lepa Cveto, *bratac* te zove. I. 47.

danak: na veseli Spasov *danak*. I. 189.
svaki *danak* i nedelju. V. 177.

*

neg' ljetni *danak* do podne. I. 311.
kad dođe *danak* nedelja. V. 25.

*

susjeda me svaki *danak* kara. I. 531.
i drža ih petnaest *danaka*. II. 479.
kajat će me godinu *danaka*. III. 513.

*

ves'o ti je ovi *danak*, moj mili Bože! I. 44.
doći će ti Đurđev *danak*, ogrijat će te. 296.

konjic: pod njim *konjic* žut beo. I. 453.
na *konjicu* bijelu. V. 186.

*

Digitized by Google

konjic ti se rasrdio. I. 276.
oj *konjicu*, dobro moje! 453.

*

ili mu *konjic* ohronu. I. 224.
žedan ti *konjic* vodice. 340.

*

dok mi Omer *konjica* ne primi. I. 254.
vas mu *konjic* u krv ugreznuo. II. 293.
da uzmemo dva dobra *konjica*. III. 168.

*

sedlan ga *konjic* pri br'jegu čeka. I. 84.
doveo mi je vrana *konjica*. 491.

*

pod njima je dobar *konjic* nejahan. I. 153.

*

što moj vranac *konjic* poda mnom ne igra. I. 392.

*

pod njime je vranac *konjic* roda vilina. V. 42.

listak: u zelen *listak* povila. I. 65.

*

pisat ću mu *listak* knjige tanke. I. 268.

*

te otpade jedan *listak* od bora. I. 332.

*

listak pade na livadu, čija j' livada? I. 343.
za *listak* se zaklanjala od zla bremena. V. 352.

sanak: i u *sanku* snjela. I. 410.

*

snim li *sanak* ili vidim? I. 191.

*

ne vrgoh *sanka* na oči. I. 223.

*

ne imali u bolesti *sanka!* I. 276.
u vino ih *sanak* prevario. II. 49.
hoću malo *sanak* boraviti. III. 125.

*

ali mene *sanak* ne će, nego Jova mog. I. 193.

stručak: jedan *stručak* bosioka. V. 385.

*

kad ubrah *stručak* ružice. I. 224.
ubrao *stručak* ružice. V. 20.

*

na ruci joj *stručak* fesliđana. V. 294.

*

ti uzberi jedan *stručak* ružice. I. 402.

Digitized by Google

Deminutivi srednjega roda.

gr'oce: zlatno puce pod *gr'ocem.* I. 341.

*

da ga meću sebi pod *gr'oca.* I. 432.
i stat ću mu nogom pod *gr'oce.* II. 312.
svaki joj se pod *gr'oce* maša. III. 40.
a koje je puce pod *gr'ocem.* 375.

krioce: crnu knjigu pod *krioce.* I. 95.
nevjestama u *kriocu.* V. 392.

*

panuo joj glavom na *krioce.* II. 279.
da ti metnem na *krioce* glavu. III. 510.
pa se Draškn savi u *krioce.* IV. 62.

*

pa đevojci u *krioce* baca jabuku. V. 358.

njedarca: u *njedarca* jabuke. V. 390.

*

a u zimu u *njedarca.* I. 174.
pak se maši u *njedarca.* 391.

*

te je sipa Mari u *nedarca.* I. 553.
pa joj turi u desno *njedarce.* II. 241.
zavučem mu ruke u *njedarca.* III. 318.

*

pa ga metni u *nedarca* do srca. I. 402.

srdašce: na *srdakcu* mome. I. 393.

*

od svojega od *srdašca.* I. 144.
al' mu jadi na *srdahcu.* 174.

*

desnu ruku na *srdašce* meće. II. 477.
udara se mlada u *srdašce.* III. 505.
kako kojoj jeste bez *srdašca.* IV. 333.

*

prva mi je tuga na *srdaščn* mome. I. 392.

sunašce: do *sunašca* spavala. I. 520.

*

ustani malo, *sunahce.* V. 14.

*

iznesi me pred dvor na *sunašce.* I. 551.
on je ozdo, a *sunašce* ozgo. II. 278.
da izvode roblje na *sunašce.* III. 567.

*

lako polako, *sunašce* jarko. V. 17.

Digitized by Google

63. Deminutivi ženskoga roda.

djevojčica: *devojčice*, belo lice! I. 114. al' besedi *devojčica*. 438.
kad bi znale *djevojčice*. 226. čuvala ih *đevojčica*. V. 190.
ja postavih *djevojčicu*. 363.

*

devojčica ružu brala, pak je zaspala. I. 269.
božja pomoć, *djevojčice* b'jela, rumena! 294.
u to kolo *đevojčica*, vila bijela. V. 42.

*

devojčica vodu gazi, noge joj se bele. I. 427.

dušica: ne boj mi se, *dušice!* I. 287.
oj djevojko, *dušice*. 412.

*

a *dušica* raj dopala. I. 416.

*

ustani, Stane *dušice*. V. 41.

*

to izusti pa *dušicu* pusti. II. 81.
al' se Jovo sa *dušicom* bori. 575.
za *dušicu* lijepe đevojke. III. 521.

godinica: čudna ti mi *godinica* dođe. I. 237.
nego ima *godinica* dana. II. 256.
evo danas *godinica* dana. III. 498.
kako ljeljen od tri *godinice*. IV. 280.
ne udaj se za tri *godinice*. V. 574.

gorica: neven vene za *goricom*. I. 276.
i zabježe za *goricu*. 391.
uz *goricu* maslinovu. V. 172.

*

gorica listom listala. I. 212.

*

ljekarica iz *gorice* vila. I. 430.
ne streljajte, braćo iz *gorice!* II. 79.
u *gorici* pod jelom zelenom. III. 14.

gospođica: domaćice *gospođice*. V. 125.

*

gospođice, Radulbegovice. I. 229.
a s kraljicom svojom *gospojicom*. 443.
od kadune moje *gospođice*. 460.
o Milice, draga *gospođice!* II. 636
volim biti Vuku *gospođica*. III. 381.

jetrvica: to su moje *jetrvice*. V. 5.

*

Digitized by Google

đe se kunu dvije *jetrvice*. I. 559.
oj Boga mi, moja *jetrvice*. II. 15.
ona ode svojoj *jetrvici*. 120.

*

pile su mi vina do tri *jetrvice*. I. 429.

*

jetrvice vodu nose, a ti, nevo, spiš. V. 4.

kćerca: a svaka *šćerca* uz tajka. I. 223.
po *ćercu* bana Jovana. 304.

*

ja sam *kćerca* cara čestitoga. I. 164.
majka *šćerci* tiho odgovara. 466.
nek ti otme *šćercu* od Arapa. II. 390.

*

dat ću tebe moju *šćercu*, te je kod mene. V. 385.
služi bolje, kneže Vuče, da ti *šćercu* dam. 403.

krvca: *krvca* njemu kapaše. V. 184.

*

proli *krvcu* ljepš' od zlata. V. 177.

*

od srca joj *krvca* udarila. I. 605.
za krst časni *krvcu* proljevati. II. 81.
jedan drugom *krvcu* halališe. III. 381.
da mu *krvca* oči ne zaliva. IV. 88.

lozica: i *lozicu* s grozdima. I. 287.
i vinova *lozica*. V. 390.

*

a *lozica* bimber-grožđem. I. 150.
crna vina od *lozice*. V. 173.

*

iz divojke vinova *lozica*. I. 244.
ni u brdu vinova *lozica*. II. 310.

nedjeljica: visila je *nedjeljicu* dana. I. 480.
u mjesecu svake *neđeljice*. II. 39.
vino piše *neđeljicu* dana. 133.
pa kad prođe *neđeljica* ravno. 583.
dok i sveta *neđeljica* dođe. III. 206.

nevjestica: *nevjestice*, bleda ti si. I. 490.
među njima *nevjestica*. V. 12.
imaš devet *nevjestica*. 274.

*

nut Jelina, *nevistice* moja! I. 578.

*

Digitized by Google

nevestica vino pije, prilika joj je. I. 59.
spremit ćemo *nevjesticu*, da te preveze. V. 142.

noćca: to je meni tavna *noćca*. I. 145.
i držah je c'jelu *nojcu* V. 439.

*

kol'ka je *noćca* noćašnja. I. 222.
s tobom će *noćcu* noćevat. V. 607.

*

pa su onđe *nojcu* boravili. II. 33.
u njoj ga je *noćca* uhvatila. III. 97.
jednu *noćcu* da prekonačimo. IV. 62.

*

koj' prespava zimnu *noćcu*, ne okrene se. V. 352.

obrvica: onake su *obrvice*. I. 325. a nogama *obrvice*. V. 244.
(kljunom ću mu izbit oči) da ti vidim *obrvice*. 284.

*

obrvice, morske pijavice. I. 219.

*

hladak će im biti moje *obrvice*. I. 171.

očice: svako zv'jere s *očicama*. I. 189.

*

ljubi joj crne *očice*. I. 341.

*

probudite se, *očice* čarne. V. 62.

*

očicama zvezde broji, je li ih mlogo. I. 613.

robinjica: do sad si mi *robinjica* bila. I. 458.
nije moja Jela *robinjica*. II. 437.
moja ljuba tebi *robinjica*. III. 381.
o Kumrija, moja *robinjice!* 406.
zarobiše tri sta *robinjica*. IV. 196.

sestrica: brata i *sestricu*. I. 107.

*

sestrice im otp'jevale. I. 118. budi ga Janja *sestrica*. I. 162.
u Božića tri *sestrice*. V. 137. *sestrica* bratu govori. 212.

*

kao svojoj *sestrici* rođenoj. II. 376.
opremio sebo i *sestricu*. III. 386.
i *sestrica* bez bratske zakletve. IV. 20.

*

k njojzi dolaze njene *sestrice*. I. 491.

*

Digitized by Google

ni otac ni majka ni brat ni *sestrica*. I. 438.

*

to ti podaj lepoj Janji, miloj *sestrici*. I. 613.

snašica: oj *snašice* Nedo! I. 108.

*

te on budi *snašicu*. I. 520.

*

snašice me potvoriše. I. 510. teši je mila *snašica*. I. 303.
već *snašica* soli tuče. V. 127. evo ti vodim *snašicu*. V. 42.

*

o *snašice*, da od Boga nađeš! I. 610.
da daruje braću i *snašice*. II. 41.
blago mene, eto mi *snašice*. III. 524.

*

što je tebi, lepa Janjo, mila *snašice?* I. 612.

svekrvica: da dam vode *svekrvici*. I. 308.
to su moje *svekrvice*. V. 5.

*

svekrvice, mila majko moja. I. 605.
u Jelice mile *svekrvice*. 606.
slušala je mila *svekrvica*. 617.
svekrvice, majko Damjanova! II. 306.

travica: a *travica* grli. V. 321.

*

a Velimir u *travici* leži. II. 251.
kada junak iz *travice* dihne. III. 119.
mrtav pusnik pade u *travicu*. 310.
mrtav Omer pade u *travicu*. IV. 333.

vodica: i *vodice* donesemo. I. 192. i nosi Todi *vodice*. I. 289.
vrgla noge u *vodicu*. 330. donesi hladne *vodice*. V. 419.

*

pa otide, da *vodicu* pije. I. 153.
umij mene studenom *vodicom*. II. 293.
dones'der mi studene *vodice*. III. 258.

*

hoću li ti doć pomoći crpat *vodicu?* I. 294.
na Sitnici na *vodici* bor se zeleni. V. 335.

zaovica: to su moje *zaovice*. V. 5.

*

eto ti jedna *zavica*. I. 75.
ali je ćeši *zavica*. 304.

*

Digitized by Google

da Boga ti, mila *zaovice!* I. 258.
zavidila svojoj *zaovici.* II. 15.
ne pitaj me, moja *zaovice.* 623.

*

đe su mene *zaovice*, da ih darujem? V. 4.

zemljica: o *zemljice* crna! V. 321.

*

u *zemljici* pod kamenom. V. 97.
svilen gajtan do *zemljice.* 126.

*

kroz *zemljicu* ruke sastaviše. I. 244.
kako pade zmija na *zemljicu.* II. 53.
ne gubi me na *zemljici* suhoj. III. 82.
i pred Stokom u *zemljicu* čarnu. IV. 275.

zopca: niti *zopcu* zoblju. I. 387.

*

sitna mu je *zopca* ustaknuta. II. 565.
pa im onda *zopcu* ustakoše. III. 152.
svatski konji *zopcu* pozobaše. 473.
konjma sitnu *zopcu* ustakoše. IV. 26.

zorica: ustala je rano do *zorice.* I. 211.
al' kad jutro o *zorici* bilo. 460.
još *zorica* nije zab'jelila. II. 605.
ni *zorice* ni bijela dana. IV. 102.

*

rano rani mladi Jovan prije *zorice.* V. 211.

64. Koliko su narodu mili deminutivi u njegovijem pjesmama, to se vidi otud, što rado uzima po dva ili po više njih zajedno, koje može biti ili u jednome istom stihu ili u zasobičnijem stihovima. Najprije evo nekoliko primjera za prvi slučaj.

bez *svjećice*, bez *stražice.* I. 93.
(metnuh kalpak na jabuku)
a *puščicu* na *kruščicu.* 116.
kroz *sedlašce* u *srdašce.* 178.
a *sestrici godinice.* 178.
u *čašicu*, u *vodicu.* 303.
o *jablanče*, tanko *drvce!* 509.

*

žedan ti *konjic vodice.* I. 340.

*

za njom *bratac papučice* nosi. I. 220.
zaovice, vojnova *sestrice.* 425.
danak prođe, tavna *noćca* dođe. II. 195.
snašica je kao i *sestrica.* 361.
čudan *sanak*, a u čudan *časak.* 364.
da s' napijem *krvce* od *konjica.* III. 490.

Digitized by Google

sanak snio, u *sanku* vidio. IV. 328.
noćca prođe i *zorica* dođe. 383.

*

mila *majčice*, bela *crkvice!* I. 17.
otpuhni *cv'jetak*, napij se *vinca*. 87.
udovičice, *golubičice!* 231.

*

đevojčice, *ljubičice*, ružo rumena! I. 426.
đevojčice, *narandžice*, čija li si ti? 427.
dobro jutro *svekrvice*, mila *majčice!* V. 4.

A sada evo primjera, u kojima deminutivi stoje u dva ili u više zasobičnijeh stihova:

mile *zaovice*
kao i *sestrice*. I. 412.

*

kažite nam *stazice*
do te svete *vodice*,
da operem *ručice*. I. 136.
momčić ide *strančicom*,
zakićen je *grančicom*. 345.
u jelovoj *gorici*
na studenoj *vodici*. 366.
u zelenoj *šumici*
na tanahnoj *grančici*. 482.
izvirala *vodica*,
pitala je *gorica*. V. 320.

*

vodi Boga za *ručicu*
u svilenu *kavadiću*
i u žutih *cipelicah*. I. 118.
vidite me *očicama*,
a čujte me *ušicama*,
darujte me *ručicama*. 140.
jednoj ime *Ljubičica*,
drugoj ime *Grličica*. 454.
otresi se od *zemljice*
kao soko od *rosice*. V. 114.
u crljenoj *dolamici*,
u krvavoj *košuljici*. 181.
čuvala ih *đevojčica*,
na đevojci *košuljica*,
vrh košulje *dolamica*,
na glavi joj *okrušica*,
na nogama *papučice*. 325

*

dala mu piti *vodice*
iz svoje desne *ručice*. V. 20.

*

a odaje i pendžere *lovoričicom*,
a ikone i stolove *masliničicom*. V. 143.

U svim tim primjerima stoje deminutivi na kraju stihova i čine obično među sobom srok; mnogo rjeđe stoje deminutivi na početku zasobičnijeh stihova, kako je u ovom primjeru:

vodice, studena li si!
gorice, zelena li si! V. 360.

Digitized by Google

O deminutivima valja napokon upamtiti, da se dosta često upotrebljavaju i ondje, gdje to ne traži potreba stiha, t. j. gdje deminutiv ima isti broj slogova kao i njegova temeljna riječ; na pr. deminutivi *lišce, vince* isto tako imaju dva sloga kao i imenice, od kojih su izvedeni: *lice, vino.* Kad se dakle u pjesmama uzimaju riječi *lišce, vince,* onda tome nije nikakav drugi uzrok nego analogija sa stihovima, u kojima su deminutivi opravdani potrebom stiha. A sada evo primjera za porabu deminutiva „ex analogia".

ili *vince* pije. I. 268.
i *vinca* ne piti. 334.

momčić ide strančicom. I. 345.
momčić čuva jaganjce. V. 267.

*

što si *skuce* obrosjela? I. 76.
i po gori svako *drvce.* 119.
desnica ti *cvetkom* cvala. 147.

nek su majci crni *danci.* 178.
pune *skuce* i *rukavce.* 234.
da ti vidim b'jelo *lišce.* V. 284.

*

uzdiže *skuce* visoko. I. 359.
Jelica *bracu* govori. 590.

iz svoga *skuca* svilena. V. 41.
a dulji *danci* ljetošnji. 283.

*

od *sestrica* i milih nevjesta. I. 18.
ja ti nisam *sinka* udavila. 256.
na pendžeru na debelom *hlatku.* 258.
te okiva *braca* rođenoga. 543.
Petar uze *vince* i šenicu. II. 2.
desnom rukom *braca* zagrlila. 166.
o jeseni o Dmitrovu *danku.* 355.
nesta *hljepca* i crvena *vinca.* III. 302.
za godinu *lišca* ne umila. 513.
bili su se polovinu *danka.* IV. 292.
ne bi l' snasi ugledao *lišce.* V. 589.

*

ti nam daj *vince* veselo piti. I. 78.
a desna ruka mog *braca* Pavla. 491.

*

pile su mi *vince* do tri jetrvice. I. 429.
da bi uživala sve *danke* u miru. V. 36.

Udvajanje prijedloga.

65. Da bi pjevač dobio jedan ili dva potrebna sloga za potpun stih, često udvoji prijedlog te ga jednoć metne pred imenicu, a drugi put još pred njezin pridjev ili zamjenicu ili pred drugu imenicu, koja se na onu proteže. Takovo se udvajanje najviše nalazi u junačkijem desetercima i u običnijim osmercima, sasma rijetko u drugim stihovima. Ja ću sada pokazati po azbučnom

Digitized by Google

redu sve prijedloge, koji se tako udvojeni nalaze češće ili rjeđe u nar. pjesmama.

bez: a *bez* suza *bez* sirotinjskijeh. II. 326.

ispod: *ispod* b'jela *ispod* grada Budima. I. 401.

iz: *iz* zla sela *iz* Popova. V. 449.

*

iz Gradačca *iz* bijela grada. IV. 264.

kod: *kod* Sitnice *kod* vode studene. II. 294.
a *kod* Bosne *kod* vode studene. III. 1.
kod Neretve *kod* vode studene. 541.

kroz: *kroz* sve noge *kroz* četiri. I. 178.

na: oj *na* djelu *na* golemu. I. 118.
al' *na* drago *na* kamenje. V. 281.

*

na ubavu *na* polju Kosovu. II. 189.
Murat pao *na* Mazgit *na* polje. 313.
na mojemu *na* konju doratu. III. 308.
na Loznicu *na* grad udariše. IV. 242.

*

oj *na* brdu *na* borovu bor se zeleni. I. 521.
na Sitnici *na* vodici bor se zeleni. V. 335.

niz: *niz* polje *niz* jadikovo. V. 21.

*

niz Grahovo *niz* polje široko. III. 379.

o: *o* tvom grlu *o* bijelu. V. 344.

*

o čestitu *o* Lučinu danu. IV. 41.

od: *od* roda je *od* velika. I. 6.
od svojega *od* srdašca. 144.

*

od sestrića *od* Voinovića. II. 135.
od principa *od* Čarnojevića. 571.
od lijepe *od* vjere rišćanske. III. 48.
a *od* turske *od* nečiste ruke. IV. 201.

*

od roda sam *od* golema, te sam tako lep. I. 59.

oko: *oko* grada *oko* bela Budima. I. 402.

po: *po* svem svetu *po* ovome. I. 115.

*

po polju *po* mjedenome,
po guvnu *po* srebrnome. I. 41.

*

po čestitoj *po* Maćedoniji. II. 216.

Digitized by Google

pod: *pod* Maksimom *pod* mojijem sinom. I. 399.
pod visokom *pod* Kučaj-planinom. II. 326.
a *pod* mojom *pod* vrenđijom kulom. III. 108.
da ja idem *pod* grad *pod* Šibenik. V. 610.

pokraj: *pokraj* Raške *pokraj* vode hladne. II. 229.

pred: a *pred* moju *pred* bijelu kulu. III. 110.
pred Ristovo *pred* cvjetonosije. IV. 175.
pred Brodačku *pred* bijelu crkvu. 202.

preko: *preko* gore *preko* Javorove. I. 575.
preko Save *preko* vode hladne. III. 450.

u: *u* jedne su *u* devojke. I. 341.

*

u kite *u* plemenite. V. 206.

*

a *u* sinje *u* debelo more. II. 442.
u Ružicu *u* bijelu crkvu. IV. 14.
u široko *u* polje vidinsko. 296.
u široko *u* polje Grahovo. 447.

ukraj: *ukraj* Laba *ukraj* vode hladne. II. 170.
ukraj Šarca *ukraj* vode hladne. IV. 134.
ukraj Drine *ukraj* vode hladne. 179.

uz: *uza* Savu *uza* vodu hladnu. IV. 281.

više: *više* Raške *više* vode hladne. II. 227.

za: *za* staroga *za* Badnjaka, *za* sve luge *za* zelene. V. 38.
za mladoga *za* Božića. I. 115. *za* Jokicu *za* našega. 91.
oj *za* gorom *za* zelenom. 213.

*

sunce zađe *za* Neven *za* goru. I. 217.
za života jošte *za* svojega. II. 166.
za Ivana *za* brata mojega. III. 186.
a *za* vrana *za* mlada bećara. V. 338.

Uzimanje različnih nepotrebnih riječca.

66. Dosta se često uzimaju različne jednosložne riječce, koje za smisao ni malo nijesu potrebne, već služe samo zato, da bi se stih ispunio i dobio nuždan broj slogova. Od tijeh riječca neke su zamjenice, neke su prilozi, neke veznici, a nalazi se među njima i jedan prijedlog.

Od zamjenica idu ovamo enklitike *mi, ti*, koje gotovo svagda stoje u prvome članku, i *ga*. Prva se od tijeh riječca veoma često upotrebljava, kadgod pjevaču treba u stihu jedan slog, a ne misli se pri tome ni na kakav „etički dativ". Između goleme množine pri-

Digitized by Google

mjera za upotrebljavanje riječce *mi* poradi potrebe stiha evo ih samo nekoliko.

svako *mi* zrnce
(dukata valja). I. 56.

*

i skoči *mi* Ajka
(s visoka čardaka). 388.
đevojka *mi* njemu
(tiho odgovara). 411.

*

ma *mi* soko govori. V. 343.

*

tu *mi* sedi mlado momče. I. 100.
fala *mi* ti, desna ruko! 147.
legoše *mi* pospavati. 170.
jedna *mi* je zlatoglava. V. 151.
nju *mi* tješi mila mati. 447.

vile *mi* njega viđeše. I. 191.
ja ću *mi* tebe sjetovat. 418.
njojzi *mi* bane besedi. 588.
Kosto *mi* Stani poruči. V. 40.
fala *mi* Bogu milome. 42.

*

*

nju *mi* pita gromovnik Ilija. II. 1.
nju *mi* fale, a njega ne kude. 224.
da *mi* padne kaplja od oblaka. 606.
smjerno *mi* se caru pokloniše. III. 79.
nju *mi* češlja sedam češljarica. 130.
jedno *mi* je Sava od Posavlja,
drugo *mi* je Starovlaše Pavle. 369.
te *mi* prose lijepu đevojku. 472.
tu *mi* stade tri bijela dana. IV. 3.
te *mi* Petra ukopaše dimno. 365.
tu *mi* Turci konje odsjedoše. 384.
pak *mi* aga na ata usjede. 470.
a Miću *mi* kalpak pokloniše. V. 79.
pa *mi* kaže milu bratu svome. 370.

*

ali *mi* đače Stani govori. I. 216.
jednu *mi* đede pod glavu meće. 297.
njojzi *mi* Ranko otporučuje. V. 63.

*

srete *mi* ih pod nebesa vojvoda. V. 154.

*

njojzi *mi* dolaze prekupci trgovci. I. 279.
nju *mi* soko budi: ustani devojko! 410.
pile su *mi* vince do tri jetrvice. 429.

*

jelenak *mi* goru lomi, putak da mu je. I. 58.
na njoj su *mi* tri kavada od suva zlata. V. 42.
Stane *mi* se rodu moli: mili rode moj! 51.

Digitized by Google

Rjeđe se u ovome poslu upotrebljava riječca *ti*. Primjeri:

evo *ti* ide mlad kralje. V. 608.

*

pa *ti* Leki riječ progovara. II. 235.
on *ti* sestru razumljuje svoju. 237.
Kaica *ti* na noge ustade. 484.
zeman dođe, da *ti* doma pođu. 548.
prvo *ti* je pope Milutine. IV. 416.
i Bunu *ti* vodu pregazila. 469.
tu *ti* Turci popeše čadore. 469.
i on *ti* je vojsku pokupio. 470.[1]

Katkad, i to samo u uzvikivanju, upotrebljava se poradi potrebe stiha zamjenička enklitika *ga;* na pr.

crne oči, vi *ga* ne gledale! I. 270.
a vodice, ti *ga* usahnula! 324.
vez'te brzo, u jadu *ga* vezle! 389.
u zo čas *ga* roda potražio! II. 68.
zle *ga* seo, Predrag harambaša! 79.
u mome *ga* dvoru zapjevala! V. 217.

67. Priloge, koji se uzimaju poradi potrebe stiha, navest ću po azbučnom redu:

baš: tu ja uzeh *baš* za brata. I. 306.
al' ga koze zakopale
baš nogama u plandištu. 527.
i prođe mi jedno ljeto,
pa mi prođe *baš* i drugo. V. 47.
dođoše mi tri delije
baš u mene krčmarice. 207.

*

volim ti se obesiti. majko,
baš pred dvorom o avlinskih vratih. I. 551.
vezak vezla Ljubovića Fate
baš u bašči pod žutom narančom. 562.
sagradiše visoke Dečane,
baš Dečane više Đakovice. II. 199.
ona nosi u desnici ruci
baš bisage žutijeh dukata. III. 99.
ne povedi sestrića tvojega,
baš sestrića mlada Marijana. 211.

[1] Ne brojim ovamo primjere, gdje enklitika *ti* isto znači što i *li* u uzvikivanju (vidi §. 28), kao što vidimo u stihovima:

l'jepo *ti* je pogledati. I. 66.
lijep *ti* te dar dopade! 67.
za malo *ti* se gledasmo. 274.

Digitized by Google

ljuta ga je rana dopanula,
baš od koje preboljeti ne će. IV. 411.
dođ' do veče, terzibaša Jovo,
baš u bašču bega Atlagića. V. 591.

Rijetko se *baš* meće dalje od početka stiha, na pr.

svake svile *baš* od Sarajeva. I. 471.
a kad dođe *baš* u Janja grada. II. 72.
bez Jelice *baš* tvoje sestrice. 463.

bre:
bre viknuše ti laki čauši. II. 57.
ka' je junak tâme dopadnuo,
bre tavnice cara tirjanina. 320.
bre koliko Novak podvikuje,
sve sa gore lišće otpadaše. III. 32.
bre kakva je cura pristanula! 472.
bre da vidiš lijepu đevojku! 480.
nagoni se junak na junaka,
bre koji će ponaprijed poći. IV. 220.
bre kakav je Pocerac Milošu. 244.

još (veoma rijetko):
a ja odoh kovati đogina,
kovati ga i *još* opremiti. III. 130.
i danaske stoji košturnica
od Srbalja i *još* od Turaka. IV. 175.

pak:
na Senovca i *pak* Orahovca. II. 230.
očevine i *pak* postojbine. 275.
braćo moja i *pak* porodice! 566.
mene, babo, ne će oženiti
ni đevojkom ni *pak* udovicom. III. 23.
nijesam se, braćo, prepanuo
od Turaka ni *pak* od pandura. 306.[1]

68. Sad evo primjera za veznike, koji se uzimaju samo zato, da bi se stih ispunio:

a:
ja s' ne mogu sam pomoći,
a bez vaše desne ruke. I. 139.

*

dobri došli, kićeni svatovi,
a za Maru gizdavu đevojku! I. 17.
a moj dragi amber-dušom diše.
(prvi stih u pjesmi!) 360.
Predrag majci do konja doraste,
a do konja i do bojna koplja. II. 75.

[1] Primjeri svi osim četvrtoga stoje u pjesmama jednoga istog pjevača (starca Milije).

Digitized by Google

car volede carstvu nebeskome
a nego li carstvu zemaljskome. 296.
da imade Turkinja đevojka
a u vašoj bijeloj Udbinji. III. 131.
vi se mome dvoru potrudiste
a prositi moju sinovicu. 475.
i Srbinji od stra poskakaše
a u Savu vodu valovitu. IV. 285.
šetala se Asma pašinica
a sa svojih devet sinovaca. V. 581.

*

(on je meni moje žarko sunce),
a koje mi sunce nigda ne zahodi. I. 406.

Vrlo se rijetko ovakovo *a* nalazi u stihu dalje od početka, kako je u ovom primjeru:

ta i ti li mome bracu dođe
mome bracu *a* u dugovanje? II. 570.

Katkad se mjesto *a* uzima *ja;* na pr.

već ćeš bolan umrijeti, Marko,
ja od Boga, od starog krvnika. II. 440.
kad hajduci viđeše dolamu,
ja kako je krvlju pokapana. III. 369.
kada viđe Čupiću Stojane
ja u boju Crnobarca Stanka. IV. 189.
ako li nam ne dadeš indata,
ja indata do neđelje prve. 249.

Katkad se opet mjesto samoga *a* uzima *a i, a baš*, kako vidimo u primjerima:

Bog ga s dinom sastavio
a i s dinom i s imanom! I. 275.

*

godinice, loša ti mi dođe
a i meni a i konju mome. I. 364.
smori mene i družinu moju
a i glađu i junačkom žeđom. III. 303.
dovikuje čoban-bašu Đura,
a baš brata Vatrice Stjepana. 90.

da:
mole sveca, kud će svetac poći,
da kojoj će Laza zadužbini:
il' Opovu ili Krušedolu
il' će Jasku ili Bešenovoj,

*

Digitized by Google

da ili će u Maćedoniju. II. 326.
ostavih mu budak više glave.
da čim će ga zakopati Turci. III. 3.
ja đevojka jali udovica,
da koja bi bila pašinica? 89.
nek se hvali po Orašcu Turkom,
da kako se bio oženio. 261.
ni na čije dvore ne padoše,
da đe bi se malo odmorili. 561.
pa dok mi je trećeg kapetana.
da od Drine Bjelić Ignjatija. IV. 289.

i: oj *i* dva svata, dva uprosnika!
(prvi stih u pjesmi!) I. 1.
i mi idemo, momu tražimo. I. 1.

*

i sinoć sam sam sedeći mislio
(prvi stih u pjesmi). I. 343.

Vrlo se često *i* udvaja poradi potrebe stiha:

Bog ubio *i* stara *i* mlada! I. 244.
to su jadi *i* tvoji *i* moji. 463.
i bez vjere *i* bez čiste duše. II. 2.

*

imam seju mladu *i* prelju *i* tkalju,
otkat će mi vaćov *i* tanji *i* ljepši. I. 429.

Više ovakovih primjera imat ćemo u §-u 81.

ni (veoma rijetko): (što se sunce pokraj gore krade?)
nije ono *ni* žarko sunašce. I. 578.

no (veoma rijetko): a navali i muško i žensko,
no da sretu u polju svatove. II. 547.

ta: rajske slave uživala
ta u carstvu nebeskome. I. 147.

*

a kad vidje Skadarka djevojka,
ta da će je Ture sastignuti. I. 602.
trgovci mu cijenili nože:
ta jedan mu dva dukata daje,
a drugi mu tri dukata daje. II. 97.
onde j' pala krvca od junaka
ta dobrome konju do stremena. 319.
jera zove od Kotara Janko
ta Alila na megdan mojega. III. 109.
u mog brata Mustaj-bega ličkog
ta imaju dvije kule blaga. 123.

Digitized by Google

Čupić sluša pak suze proljeva
ta od jada gledajuć očima. IV. 187.

Vrlo rijetko ovakovo *ta* stoji dalje od početka stiha:

ne može mi *ta* obraz podneti. II. 432.

te:
onda osta njina stara majka,
te da njija čedo u kolevci. II. 120.
ostavi joj prozor na očima,
te da gleda ka bijelu dvoru. 124.
pa potrže zlaćena kubura,
te da gađa u leđa junaka. III. 185.
na njega se Ture zagonilo,
te da bi mu okinulo glavu. IV. 10.

Veoma je rijetko ova riječca dalje od početka stiha; na pr.

svaki beži *te* na svoju stranu. III. 189.
sve se jedan za drugoga jemči
sve bogati *te* za bogatoga. 323.

Da bi se stih ispunio, upotrebljava se često prijedlog *do*, ali samo pred brojevima, kako pokazuju primjeri:

dajte nama *do* dvije. I. 2.

*

do tri ću ti bilja kazat. I. 182.

*

Bogom braćo *do* dva pobratima. I. 247.
čujete l' me, *do* dve mile ćerke. II. 52.
da ti kažem *do* dve *do* tri reči. 73.
već namače *do* devet dželata. 166.
a sa begom cigle *do* tri sluge. 449.
sa mojijeh *do* šest mile braće. III. 164.
đe se staju *do* puta četiri. IV. 401.
goji majka *do* devet sinova. V. 156.
u njega su *do* četiri sina. 523.
pa poveza *do* devet konjica. 606.

*

navadiše se *do* tri đevojke. I. 297.

*

pitala ih *do* dva bora zelena. I. 358.
pred tobom su *do* tri gore zelene. 402.
letila su *do* dva bela goluba. V. 152.

*

pile su mi vince *do* tri jetrvice. I. 429.

Digitized by Google

Artikul.

69. Narodni naši pjevači upotrebljavaju dosta često zamjenice *taj* i *onaj* ne u njihovu pravom pokaznom značenju, već u oslabljenom, u onome, što ga ima t. zv. artikul u jezicima, koji se njime služe. To se u našim narodnim pjesmama osobito onda lijepo vidi, kad pomenute zamjenice stoje u prvome stihu, gdje dakle o pravom pokaznom značenju ne može ni govora biti; ali i na drugijem mjestima osim početka rečene zamjenice imaju artikulno značenje. Budući da naš jezik nije artikula razvio niti se u običnome govoru osjeća njegova potreba, zato ćemo reći, da se zamjenice *taj* i *onaj* u svome artikulnom značenju uzimaju u narodnijem pjesmama samo zato, da bi se stih ispunio, da ne bi ostao ispodbrojan. Još ćemo ovdje dodati, da se rijetko uzima koja imenica sama s artikulom, već ponajviše imenica ima uza se još kakav pridjev.

Primjeri za artikulnu porabu riječi *taj:*

ti si zaleteo
u *to* tuđe jato I. 103.

(za grlo joj vežite)
to studeno kamenje. I. 132.

*

na *te* mudre roditelje. I. 90.
ed crkovne *te* gospode. 92.
jes' išao niz *to* polje? 325.

te on gleda niz *to* polje. V. 200.
u *tom* kolu među đevojke. 214.
već se čudim *toj* danici. 392

*

(i u ruku je celiva)
i u *to* desno koleno. I. 588.

*

ona pade na *tu* ravnu Bačku. I. 497.
tu viknuše *ti* laki čauši. II. 57.
pa ga baci u *to* more sinje. 71.
razapeše *te* bele šatore. 507.
i pripaso *to* svetlo oružje. III. 499.
otići ću u *tu* goru čarnu. 501.
s vojskom ode uz *tu* vodu Drinu. IV. 195.
te s' ugleda *to* polje vidinsko. 304.
daj ti nama od *tog* raja ključe. V. 158.
poćeraše niz *to* polje ravno. 442.

*

tkala je Janja *to* belo platno.
(prvi stih u pjesmi). I. 491.

*

ti otidi u *tu* bašču zelenu. I. 122.
jeste l' skoro od *te* Bosne ponosne? 358.

*

Digitized by Google

sokola sivoga *tom* dragu mojemu. I. 279.

*

služi vino kneže Vuče, *taj* ognjeni zmaj. V. 403.

Primjeri za artikulnu porabu zamjenice *onaj:*

pod *onom* gorom visokom
crljeno cv'jeće i modro
(na početku pjesme). I. 202.
pod *onom* gorom zelenom
(vrani se konji igraju)
(na početku pjesme). 303.
(da te ja ne smem poslati)
na *onu* vodu studenu. 589.
pod *onom* gorom zelenom
(malo se selo viđaše)
(na početku pjesme). V. 39.
a Stane Kostu poruči
po *onom* sivom sokolu. 40.

*

i od *onog* cveća svakojaka. I. 493.
u *onoga* Senjanina Ive
(početak pjesme). 533.
a kad došla *ona* noćca tamna. II. 497.
zaviše mu *one* rane grdne. III. 382.
te on pije *ono* vino hladno. 425.
pošilje ih Skadru na Bojanu
ka *onome* Bušatli-veziru. IV. 210.
često knjige zemlju prelaziše
od *onoga* Petrovića Đorđa. 287.
(poručuje blažena Marija)
po *onome* krilatu anđelu. V. 164.
(poviđela boru zelenome),
bor zeleni *onoj* zemlji crnoj. 243.
te poreza *onu* b'jelu ruku. 497.

*

Božić zove svrh planine *one* visoke
(početak pjesme). V. 143.

Dvojako izricanje istoga padeža.

70. U običnom se govoru ne može uzeti zamjenica trećega lica pored imenice, kojoj pripada, a obje da stoje u istom padežu. Ne može se na pr. reći, ili ako se reče, vrlo je neobičan pleonazam: Kraljević Marko *on* je bio sin kralja Vukašina, — ili: mojemu bratu *njemu* nije to po volji i t. d. Ali u narodnijem pjesmama, koje su ispjevate junačkijem desetercima, takovi se pleonazmi dosta često nalaze poradi potrebe stiha. Primjeri:

a četiri sluge Arapove,
koje nije hteo pogubiti,
opravi *ih* po Kosovu Marko. II. 425.

Digitized by Google

pobratimu Novaković Gruju
njemu dade zlatna boščaluka. III. 22.
al' ne bere Grčiću Manojlo
on ne bere ljute Martoloze. 25.
Ibrahimu, sinu carevome,
dođoše *mu* dvije sablje britke. 78.
moje toke od oke četiri
one da su od suhoga zlata. 440.
a deliji Koičić Ivanu
njemu daše ata đogatasta. 537.
Ivan kneže Semberiji glava
on Kulinu često odlažaše. IV. 195.
a dvojici, što najpre ubiše,
Omer-agi, Muli-evendiji,
njima Bjelić odsiječe glave. 286.
sultan Mahmut od Stambola b'jela
on pošilje na Bosnu vezira. 366.
beg Džindž-agu, careva gaziju,
njega ubi Jakovović Anto. 444.
i još onom deli Radivoju
njemu daju dunju od sto lista. V. 451.

Takovi se pleonazmi nalaze katkad i s prijedlozima; na pr.

u Maksima sina despotova
u njeg bjehu tri kitice cv'jeća. I. 399.
u onoga Senjanina Ive
u njega mi čudno čudo kažu. 533.
u nekoga Ljutice Bogdana
u njega mi lepu sestru kažu. 537.
za Turčinom alaj-beg Mehmedom
za njim ide Osman Ture mlado. III. 196.
za vlašićem Petrom Mrkonjićem
za njim ide haračlijn ćehaja. 305.
na onome starom Vujadinu
na njem binjiš od suhoga zlata. 355.
a u tvoga Kulin kapetana
u njeg bješe sto hiljad' Turaka. IV. 205.

Katkad vidimo, da se tako pleonastički uzimaju i zamjenički adverbi *tu*, *ondje;* na pr.

u jelovoj gorici
na studenoj vodici
tu djevojke dolaze. I. 366.

tamo dolje preko mora
tu mi raste zlatni biser. V. 384.

*

al' na brdu pod jelom zelenom
tu bijaše zaspala đevojka. I. 317.

Digitized by Google

na čardaku na lijevu stranu
tu bijaše sovra postavljena. II. 231.
eto gore na bijeloj kuli
onđe ima dvoje Latinčadi. 475.
eto dolje pod bijelom kulom
tu imaju tri konja viteza. 476.
na bijelom gradu Dmitrovici
onđe bješe starac Kuzun Janjo. III. 53.
na onome Biogradu stojnu
onđe bjehu dva Jakšića mlada. 53.
al' eto ti Jajcu na kapiji
sjede *onđe* tri alaj' Turaka. 334.

Pleonazam u porabi imenica.

71. Dosta često vidimo, gdje se koja imenica ponavlja, a po pravilima običnoga govora ili je ne bi trebalo nikako uzeti ili bi trebalo upotrebiti zamjenicu trećega lica. Tako na pr. imamo stihove:

a kad *Marko* lice ogledao,
viđe *Marko*, kad će umrijeti. II. 441.
ako l' kako *blago* dobijemo,
bratski ćemo *blago* dijeliti. III. 435.

U drugome stihu prvoga primjera riječ je *Marko* posve zališna, jer iz prvoga se stiha vrlo dobro razabira, da je govor o Marku; ali pjevač ponavlja riječ *Marko*, jer da bude rekao: viđe, kad će umrijeti, — ili: on viđe, kad će umrijeti, stih bi bio ispodbrojan. U drugom stihu drugoga primjera reklo bi se po pravilima običnoga govora: bratski ćemo *ga* dijeliti, ali pjevač nije mogao tako reći, jer bi stih imao jedan slog manje, nego li treba, za to je mjesto *ga* uzeo riječ *blago*, t. j. ponovio ju je iz prvoga stiha. Katkad se ovako poradi potrebe stiha uzme koja imenica i po tri puta ili po više puta. A sada evo nekoliko primjera ovakovim pleonazmima.

to ne dade Jelena,
kako gospod miluje,
nego baci *Jelena*
s desne noge pašmagom. I. 130.
susrete ga naučen
pak besedi *naučen*. 515.

*

veće su mi dodijali
česti puti u mehanu:
mene svežeš za *mehanu*,
a ti ideš u *mehanu*,
u *mehani* tri devojke. I. 454.
kada Vide s vojske dođe,
sede *Vide* da večera. V. 124.
kad je Vukić razumio,
Vukić caru poručuje. 206.
u srijedu soko sjedi,
soko gledi ravno polje. 347.

*

Digitized by Google

kad viđe vila istinu, brže se Mara napravi,
onda mu *vila* govori. I. 65. izađe *Mara* pred dvore. V. 37.

*

dokle ih je Asan ugledao,
Asan njima dobre konje prima. I. 596.
ode Simo u svijet bijeli,
hoda *Simo* devet godinica,
traži *Simo* roda i plemena. II. 66.
koje sluge poslije dođoše,
sve se tebe *sluge* udvoriše,
sve si *sluge*, care, iženio. II. 181.
ide bane po polju Kosovu,
ide *bane* na četiri strane,
traži *bane* silna Vlah-Aliju,
al' ne može *bane* da ga nađe;
spušti s' *bane* ka vodi Sitnici. 272.
više glave koplje udario,
a za *koplje* Šarca privezao. 327.
Stojana je tetka poznavala,
pa *Stojanu* vrata otvorila. III. 131.
pa on stade majci više glave
te on *majku* za ponude pita. 553.
vi nemojte raji gorki biti,
veće *raji* vrlo dobri bud'te. IV. 134.
ti ćeš najpre udarit na Turke;
ako *Turci* počnu bježat mladi,
ne će *Turci* bježat niza Savu
nit će *Turci* drumom širokijem;
znadu *Turci*, na drumu j' busija,
već će *Turci* pobjeć uza Savu. 281.
kad se ženi ban vojvoda Janko,
Janko tri sta svata sakupio,
pa je *Janko* svate razredio. V. 57.

*

domaćinu dobri gosti dođoše,
zastara se *domaćine* u domu. I. 317.

Često se ovako zajedno s imenicama ponavljaju i druge riječi, što uza njih stoje; na pr.

k njem' dolazi Ilija, pa besedi *Ilija*
(mironosna vojvoda), (mironosna vojvoda). I. 134.

*

te se časnom krstu poklonio
i *časnoga krsta* celivao. II. 88.
no to viđe srpski car Stevane
te govori *srpski car Stevane*. 130.

Digitized by Google

pa provodi svojega kulaša
pa *kulašu svome* progovara. 148.
sve to gleda Đerzelez Alija,
pa govori *Đerzelez Alija*. 591.
al' divojki dođe knjiga bila,
od babe joj *bila knjiga* dođe. III. 548.
u Klijenje selo dolećeše,
a kad biše u *selo Klijenje*.... 183.
kad to viđe Bogićević Anto,
prepade se *Bogićević Anto*. IV. 245.

*

često zalivaj struk ruzmarina,
da ne uvene *struk ruzmarina*. I. 33.

*

izilazi sveti otac Nikola
pa besedi *sveti otac Nikola* V. 152.

Ponavljanje iste riječi u istom stihu.

72. Za takovo ponavljanje nema baš mnogo primjera, a svi su takovi, da riječ, koja se ponavlja, stoji u različnijem člancima istoga stiha. Gotovo je i zališno dodavati, da se takovo ponavljanje u običnom govoru ne nalazi i da ga pjevači upotrebljavaju samo poradi potrebe stiha. Primjeri:

oj *nevene*, moj *nevene!* V. 6.
o *đevere*, moj *đevere!* 12.
oj ti *snaho*, moja *snaho!* 12.
o ti *vjetre*, tihi *vjetre!* 347.

*

hvala Bogu, *hvala* jedinome! I. 168.
dva sestrića, *dva* Voinovića. II. 133.
hvala Bogu, *hvala* istinome! 238.
drže skute i *drže* rukave. 240.
znaš li, bane, *znaš li* Strahiniću? 274.
odoh k caru i *odoh* k veziru. 275.
s *devet* sina *devet* Jugovića. 297.
hoće zemlju, *hoće* i gradove. 480.
podvi skute i *podvi* rukave. 529.
hvala Bogu, *hvala* jedinome. III. 60.
hvala Bogu, *hvala* velikome. IV. 152.
začu lelek i *začu* kukanje. V. 526.

*

da *fala* Bogu, *fala* jednome! I. 217.
čuješ devojko, *čuješ* lepoto! 324.

*

jao Duka, *jao* Leka vojvoda! I. 208.
hajde Duka, *hajde* Leka na vojsku. 208.

Digitized by Google

Napose navodim ovdje, da se turske riječi *aga*, *beg*, *paša* često po dvaput među uz imenice, kojima pripadaju, jednoć pred njima, drugi put za njima; na pr.

pred dvorove *bega* Jovan *bega*. I. 372.
na sramotu *agi* Asan *agi*. 596.
to su dvori *age* Arap *age*. II. 622.
i svojega *agu* kizlar-*agu*. III. 85.
pokraj njega *bego* Ašin *bego*. 366.
ide li mi *paša* Bećir *paša?* 563.
ču li mene, *pašo* Osman *pašo!* IV. 215.
u Srbiji *pašu* Čaja-*pašu*. 342.
kako reče *beže* Asan *beže*. 437.
kad nam *aga* Smail-*aga* pođe. 464.
aga pođe, *beg* Rustan *beg* dođe. 464.

Ovamo se može dodati i stih, u kojemu se udvaja turska riječ *bula:*

jašu konje *bule* jenđi-*bule*. I. 615.

Ponavljanje rijèčî u zasobičnijem stihovima.

73. Ovijem se načinom mnogo služe narodni pjevači, da im stihovi ne bi bili ispodbrojni, t. j. ovu ili onu riječ iz stiha, u kojemu je za smisao nužna, ponavljaju u stihu, gdje je smisao ni malo ne traži. Imamo na pr.

poranio Kraljeviću Marko,
poranio niz Kosovo ravno. II. 417.
ja sam cura davno *isprošena*,
isprošena u kršne Kotare. III. 478.

Svatko vrlo lako uviđa, da u drugom stihu riječ *poranio* za smisao nije ni malo potrebna, pa tako isto i riječ *isprošena* u četvrtom stihu, da su dakle te riječi samo zato ponovljene, da bi izišao potreban broj slogova.

Nije ovakovo ponavljanje u svijem pjesmama jednako obično; najviše se taj način upotrebljava u pjesmama ispjevatima junačkijem desetercem i običnijim osmercem; dosta se upotrebljava u rjeđim osmercima i u ženskim desetercima; a u ostalijem stihovima slabo se taj način nalazi. Prije nego stanemo pregledati, kako se riječi u pojedinijem vrstama stihova ponavljaju, reći ćemo, da ono, što se ponavlja, stoji u drugome stihu ponajviše na početku. Veoma je malo izuzetaka od toga pravila, kao n. pr.

Digitized by Google

dođe koka, *ukljunu ga*,
jao mene, *ukljunu ga*. I. 527.

*

a po njemu Šarengaća *šeta*,
samo bosa po snijegu *šeta*. I. 527.

Nekoliko ovakovih izuzetačnih primjera imat ćemo u §. 77 i 78. — Mi smo, istina, u §. 71. imali nekoliko primjera, gdje se po dva zasobična stiha svršuju jednako; ali oni primjeri čine za se osobitu kategoriju, koje ne smijemo miješati s primjerima, o kojima sad treba da govorimo; tamo se ponavljaju samo imenice (i ono, što je s njima združeno), a ovdje i svakakve druge riječi. Mi dakle ne ćemo reći, da se primjer:

no to viđe *srpski car Stevane*
te govori *srpski car Stevane*. II. 130.

protivi malo prije navedenome pravilu. A ako bi tko baš silom htio u takovim i sličnim stihovima nalaziti izuzetak od rečenoga pravila, morao bi priznati, da takovi stihovi čine za se osobitu kategoriju.

Još ću ovdje dodati, da se u peteračkim i u šesteračkim pjesmama katkad po čitav stih ponavlja; na pr.

dobar čoeče! — što ti ostane,
dobro ti reče, — *predi darove*,
dobro ti reče, — *predi darove*,
brzo se steče! I. 30. — pođi za mene. V. 133.

*

ako l' drugu ljubi, — a sad mi te, dragi,
od mene mu prosto, — *crna zemlja ljubi*,
od mene mu prosto, — *crna zemlja ljubi*,
od Boga prokleto! I. 268. — a travica grli. V. 321.

Ovakovo ponavljanje čitavijeh stihova jamačno nije naravi metričke, jer bi dotične pjesme i bez njega bile sasvijem dobre. Ako je kakova potreba to ponavljanje izazvala, tâ je potreba naravi muzičke, t. j. osnovana je u napjevu dotične pjesme.

74. U peteračkijem pjesmama ne nalazi se ponavljanja pojedinijeh riječi, a u šesteračkima ga je vrlo malo; na pr.

Digitized by Google

(popovi su dvori)
borjem ograđeni,
borjem i javorjem. I. 101.
na guvnu je *hrpa*,
hrpa od bisera. 102.

(kralju vrana konja),
a kraljici *vence*,
vence i oboce. 103.
perjem iskićena,
perjem i koviljem. V. 103.

I u sedmeračkim je pjesmama vrlo rijetko ponavljanje pojedinijeh riječi; imamo na pr.

pa *siđoše* anđeli,
siđoš' s neba na zemlju. I. 129.

posla mene moj popa,
posla mene, da orem. 511.

U rječim osmercima ono, što se ponavlja, vrlo rijetko obuhvaća samo dva sloga, kako je u primjeru:

a *mene* vilu od gore,
mene je gora rodila. I. 65.

U istijem stihovima slabo kad ono, što se ponavlja, obuhvaća pet slogova; primjeri su:

ma ne da *bratac najmlađi*,
najmlađi bratac Manojlo. I. 309.
i metnu *kalpak na glavu*,

na glavu kalpak dugački. 587.
veseo ide Ivan ban
veseo ide na divan. 589.

Ono, što se u rječim osmercima ponavlja, ponajviše obuhvaća 3 sloga; na pr.

doleće sivi sokole,
doleće Petru na dvore. I. 11.
jer sam đevojka *vjerena*,
vjerena, nepovedena. 42.
koja je ljepša *od mene*,
od mene, vile od gore. 65.
ali mi ne da *tuđinka*,
tuđinka, dobra devojka. 212.
tako ti Boga, *mlad Pavle*,
mlad Pavle, brate rođeni. 586.

pušta ga Šćepo delija,
pušta ga malo naprijed. V. 1.
nemoj nam biti *srdita*,
srdita i ognjevita. 3.
a sad ga svijaj *u kite*,
u kite u plemenite. 26.
Stane mu konja *privodi*,
privodi, da ga napoji. 41.
oni se junak *vjerio*,
vjerio i oženio. 306.

U ženskijem desetercima ono, što se ponavlja, obuzima svagda pet slogova, a gotovo svagda je to sobom članak. Najčešće se događa, da drugi članak prvoga stiha stoji kao prvi članak u drugome stihu. Primjeri:

oproštaj ište *od svoje majke*,
od svoje majke, od svoga oca. I. 16.
a sestra Jela *kroz pendžer gleda*,

Digitized by Google

kroz pendžer gleda, tiho besedi. 22.
tvoja će majka *većma plakati*,
većma plakati, tebe žaliti. 24.
blago družini, *s kojom vojuje*,
s kojom vojuje i vino pije. 79.
taj ti je cv'jetak *od vjerenika*,
od vjerenika iz tuđe zemlje. 87.
sokole sivi, *ja te ne hranim*,
ja te ne hranim, čime se hrani. 476.
dok moja seja *s rodom s' izljubi*,
s rodom s' izljubi, s majkom oprosti. V. 17.
kako je koga *majka rodila*,
majka rodila i odgojila. 63.
i t. d.

Rjeđe se događa, da članak, koji se ponavlja, stoji u obadva stiha na početku; na pr.

sinoć sam bio s dilber Ilijom,
sinoć sam bio i vino pio. I. 477.
k njojzi dolaze njene sestrice,
k njojzi dolaze pak joj besede. 491.
Dunavom plovi drvo zeleno,
Dunavom plovi, grad ga se boji. V. 64.
oprošt'aj ište Milka devojka,
oprošt'aj ište od svoje majke. 66.

Ovamo ide dakako i primjer:

da pod njom sede Rankovi svati,
pod njom da sede, vino da piju. I. 60,

gdje je u drugome stihu malko promijenjen red riječi onome, što se ponavlja.

Posve su osamljeni primjeri, u kojima ono, što se ponavlja, ne čini članka u prvome stihu:

valja *mu dati jagnje* pečeno,
jagnje mu dati, noža ne dati. I. 385.
svlači, devojko, ruho *očino*,
očino svlači, naše oblači. V. 64.

I tu je dakle red riječi u drugom stihu promijenjen.

Vrijedno je dodati, da se katkad u zasobičnim ženskim desetercima ne ponavlja samo po jedan članak, nego po dva ili po tri, kako vidimo u primjerima:

Digitized by Google

dok ne dotera *kola sedmera,*
kola sedmera, konje sedmake,
konje sedmake, svate jednake,
svate jednake, jenđe đevojke. I. 17.
srebrno stablo, *zlaćene grane,*
zlaćene grane, biserno lišće,
biserno lišće, merdžan jabuke. I. 60.
stara mu majka *čašu napija,*
čašu napija, a suze roni,
ej suze roni, tiho besedi. 489.

Sličnijeh primjera u običnijim osmercima i junačkim desetercima vidi u §. 78.

Što ima primjera za ponavljanje u dvanaesteračkijem pjesmama, svi su takovi, da drugi članak prvoga stiha stoji u drugome stihu kao prvi članak. Imamo na pr.

devojkama kažu *Budim grad zidati,*
Budim grad zidati, kule izvoditi. I. 218.
ukopaj me, majko, *kod Marina stana,*
kod Marina stana, gdjeno Mara spava. 261.
branila devojka *lava i labuda,*
lava i labuda i sivog sokola. 279.
u zelenoj bašči *pod žutom narandžom,*
pod žutom narandžom, u srebrnu stolu. 357.
već me pitaj, majko, *kom sam ruku dala,*
kom sam ruku dala i srce predala. 407.
soko gnezdo vije *u jelovoj gori,*
u jelovoj gori, na jelovoj grani. 487.

U jedanaesteračkim i trinaesteračkim pjesmama veoma je rijetko ponavljanje:

oni su se *iz malena* gleđali,
iz malena, do golema djeteta. I. 401.

*

livada je lepe Mare, al' *je odbegla,*
odbegla je žalosnica caru pod šator. I. 343.
u mene su *hitre noge,* poskočit ću mu,
hitre noge, b'jele ruke, zagrlit ću ga,
b'jele ruke, medna usta, celivat ću ga,
medna usta, crne oči, pogledat ću ga. V. 8.

75. Sada treba da ogledamo ponavljanja u stihovima, u kojima se najčešće nalaze, a to su, kako već znamo, običniji osmerac i junački deseterac. U tijem stihovima ono, što se ponavlja, obu-

Digitized by Google

hvaća ponajviše četiri sloga; a vrlo često nalazi se to u obadva stiha na početku. Primjeri:

navez'der mi, lepa Ružo,
navez'der mi desno krilo. I. 61.
dobre sreće nahodili,
dobre sreće, lepog zdravlja! 141.
ljuto cmili đevojčica,
ljuto cmili, ne prestaje. 189.
paslo konja mlado momče
paslo konja spram mjeseca. 391.
pošetala sveta majka,
pošetala k sinu svome. V. 179.

*

poručuje Karanfile Jovo,
poručuje šećerli djevojci. I. 165.
đul miriše, mila moja majko,
đul miriše oko našeg dvora. 246.
stajaše mu sveti Aranđeo,
stajaše mu na desnom ramenu. II. 94.
ako pijem uz ramazan vino,
ako pijem, vera mi donosi. 432.
dozivao care Sulemane
dozivao Ćuprilić vezira. III. 57.
kad ugleda ostarila majka,
kad ugleda svog Stojana sina. 172.
puče pušak' od Jurišić Stanka,
puče pušak' sedamdeset ravno. IV. 180.
činili bi po našem Drobnjaku,
činili bi što je nama drago. 466.
zašto mene, zlato materino,
zašto mene tako izneveri? V. 498.
ujak dade Sekuli nećaku
ujak dade konje pod opremom. 612.

Ono, što se ponavlja, može u prvom desetercu stajati u sredini; na pr.

tu mi vež'te *milom kumu* konja,
milom kumu i starome svatu. I. 13.
brzo mu se *ljekarica* nađe
ljekarica, iz gorice vila. 430.
sta se *dobra konja* prihvatati,
dobra konja i svetla oružja. II. 157.
pa on *uzja ždrala* visokoga,
uzja ždrala, ode u Kruševac. 208.
no položi *majstorima* blago,
majstorima, što ste pogodili. 210.
u nedelju *prije zore* b'jele,
prije zore i jarkoga sunca. III. 72.
okrenut ću *niz Hrvate* vojsku,
niz Hrvate u Kotare ravne. 263.
al' se *s ljutom zmijom* zavadio,

Digitized by Google

s ljutom zmijom Limunom hajdukom. 486.
od kog boljeg *u svoj Bosni* nema,
u svoj Bosni i Hercegovini. IV. 4.
kada dođe *Kulinovu* kneže
Kulinovu svilenu čadoru. 197.

Katkad je onome, što se u drugom stihu ponavlja, izvrnut red (hijazam); na pr.

đe *nevjeste sve* dohode,
sve nevjeste i đevojke. V. 58.

*

a on *uze čašu* u desnicu,
čašu uze pa se prekrstio. III. 191.
ukraj druma *obje nabi* Stako,
nabi obje na glogovo kolje. IV. 333.

Ono, što se ponavlja, stoji veoma često u prvom stihu na kraju. Primjeri:

u ruci joj *žuta dunja*,
žuta dunja i četruna. I. 67.
kanda su vas *zmije pile*,
zmije pile i gušteri. 170.
ljubila bi *čobanina*,
čobanina Kostadina. 336.

divno kolo *djevojaka*,
djevojaka i momaka. 366.
pa on ubra *jednu kitu*
jednu kitu bosioka. V. 311.
već to bile *tri đevojke*,
tri đevojke jednolike. 323.

*

služio sam dobra *gospodara*,
gospodara Kraljevića Marka. I. 413.
lepo su se s majkom *izljubili*,
izljubili, pak su se rastali. 575.
a u moje Bogom *posestrime*,
posestrime krčmarice Jane. II. 35.
tako caru dade *Bog jedini*,
Bog jedini i sreća careva. 156.
vidite li onaj *pramen magle*,
pramen magle ispod gore čarne? 428.
s desne strane njemu *do ramena*,
do ramena Kovačina Ramo. III. 113.
od Srbalja niko *ne pogibe*,
ne pogibe, samo petorica. 261.
već ja žalim, đe ću *poginuti*,
poginuti danas bez zamjene. IV. 20.
šestu posla, brate, *na četiri*
na četiri sandžak-alajbega. 240.
ne bismo li kako *prevarili*,
prevarili tri drobnjačka bana. 466.

Digitized by Google

Katkad je i ovdje izvrnut red onome, što se u drugom stihu ponavlja; na pr.

već u njemu jedno *muško čedo*,
čedo muško, od sedam danaka. II. 64.
pa sjedoše rujno *piti vino*,
vino piti i veseliti se. 372.
po dolami troje *toke zlatne*,
zlatne toke po od dvije oke. III. 118.
bih rekao, e si *junak dobar*,
dobar junak, careva delija. 351.

76. Onome, što se ponavlja, dosta su često dijelovi u prvom stihu rastavljeni; imamo na pr.

malo joj je *roka* ostavila,
malo roka, za nedjelju dana. I. 253.
hajde, Jelo, *našem* belom *dvoru*,
našem dvoru, našoj staroj majci. 572.
svaku *čašu* prije cara *pije*,
čašu pije, caru je nazdravlja. II. 203.
pišti jadan po tamnici *Marko*,
pišti Marko, do Boga se čuje. 379.
udariše *ispod* tanke *kule*,
ispod kule kralja budimskoga. 592.
gledaj, majko, prebijele *dvore*,
gledaj dvore i sve oko dvora. III. 130.
malo tako *bilo* postajalo,
malo bilo, za dugo ne bilo. 269.
na kraj ravna *polja* počinuše,
na kraj polja u goru zelenu. IV. 53.
ja otidoh, *da* sablju *napojim*,
da napojim krvi od Turaka. 231.
i *dva* fesa biserom *nizana*,
dva nizana, a dva nenizana. V. 302.

I ovdje je katkad izvrnut red onome, što se u drugom stihu ponavlja:

na njih *sjedi* srećni *kume*,
kume sjedi pa besjedi. V. 28.

*

Bogdan *primi* zlatnu *kupu* vina,
kupu primi, a piti je ne će. II. 184.
care *prima* zlatnu *kupu* vina,
kupu prima, a piti je ne će. 203.
kumim tebe *Bogom* istinijem,
Bogom kumim, a ruku ti ljubim. IV. 384.

Digitized by Google

Ovdje se mogu dodati ova 3 primjera, u kojima je hijazam nuždan poradi enklitike, koja dolazi u onome, što se ponavlja:

majka mi *ga* s pendžera *gledaše*,
gledaše ga te mu govoraše. I. 235.
što *si*, hrano, ti *zavio* glavu,
zavio si svilenom maramom? 540.
koji *te* je u braće *prosio*,
prosio te, al' te nisu dali. III. 546.

Nalazi se i takvijeh primjera, gdje ponavljanje nije sasvijem čisto, jer je ova ili ona riječca zamijenjena drugom, ali smisao ostaje isti:

onda momče *nju poljubi*,
poljubi je, odr'ješi je. I. 214.

*

pak on prima zlato na konjicu,
on ga prima i na zemlju skida. I. 255.
hranila je sina Useina,
hranila ga, pa ga oženila. 608.
još ja ne znam, *đe ti* bratac *spava*,
đe li spava, đe l' se raspasuje. 616.
tad dolazi care Sulejmane,
on dolazi tavnici na vrata. II 320.
pak dohvati Ljuticu Bogdana,
dohvati ga zubi za oždrelje. 453.
a dozivlje Gavran harambaša,
on dozivlje svoje mlogo društvo. III. 312.
a pokliče oba pobratima
i pokliče petnaest hajdukah. IV. 55.

Sasma rijetko ono, što se ponavlja, stoji u tri zasobična stiha, a gotovo svagda je takovo ponavljanje na početku stihova:

kaži pravo, kraljice gospojo,
kaži pravo, što ću te pitati,
kaži pravo, tako bila zdravo! I. 443.
tražio je Bolozanoviću,
tražio je ljetni dan do podne,
tražio je, ne mogo je naći. 566.
pogleduje srpski car Stjepane,
pogleduje svu redom gospodu,
pogleduje, pake progovara. II. 187.
pregleduje na gradu topove,
pregleduje svoju gospoštinu,
pregleduje, brate, carevinu. 538.

Digitized by Google

napuniše trideset topova,
napuniše Krnja i Zelenka,
napuniše pa ih prepuniše. 543.
Boga moli proiguman stari
Boga moli i svetoga Savu,
Boga moli pa se domolio. III. 74.
ne bismo li danas *iz kaura*
iz kaura iznijeli glave,
iz kaura roblje izvodili. 269.

Ona dva stiha, u kojima je ono, što se ponavlja, mogu biti rastavljeni jednim stihom ili dvjema ili trima, kako pokazuju primjeri:

darujte me, *braćo moja,*
plemenita i čestita,
braćo moja milostivna! I. 138.

*

no za dugo bane *začamao,*
kažu, brate, za tri godinice,
začamao u zemlji Bugarskoj. II. 171.
nju mi jeste drugi *preprosio*
na sramotu mene i mojima,
preprosio Novljanin Alija. III. 249.
(ja ne imam nikoga od roda),
već Turčina Bogom *pobratima*
u Konjicu gradu bijelome,
pobratima bega Ali-bega. 370.
Matijino *sve pospalo* društvo
oko sovre popa Lješevića,
sve pospalo kao i poklano. IV. 383.

Ono, što se ponavlja, vidimo da u ovijem primjerima stoji u drugom članku prvoga stiha; običnije to u takvijem primjerima stoji u prvome članku prvoga stiha; na pr.

gledale ga svasti i punice
sa čardaka, sa kokošinjaka,
gledale ga, pa su govorile. I. 523.
gledale ga još tri šićardžije,
jedno jeste Đakovica Vuče,
a drugo je Nestopoljče Janko,
a treće je momče Prijepoljče;
gledali ga, pak su govorili. II. 141.
viknu bane iz bijela grla
nekakoga hrta Karamana,
što je hrče na lov naučio,

Digitized by Google

viknu bane i opet priviknu. 285.
(pak ti dođi ka Stambolu gradu)
te se moli Bogu istinome
i vašemu krstu po zakonu
te se moli za nedelju dana. III. 64.
nagoni ga od Barata Mujo,
da Ivanu osiječe glavu,
nagoni ga, a vranac zazire. 102.
ćera njega Šandiću Jovane
kroz Vezentu visoku planinu,
ćera njega puna dva sahata. 341.
Boga moli Čelović serdare,
da mu puhne vijor od istoka,
da se vidi, ko je junak bolji,
Boga moli, pa ga domolio. IV. 7.

77. U junačkijem desetercima ono, što se ponavlja, može obuhvatati šest slogova, ali je takoga ponavljanja znatno manje nego li onoga, koje obuhvata četiri sloga. Po šest slogova vidimo da se ponavlja u primjerima:

pozadugo bane gostovao,
pozadugo bane začamao. II. 264.
sedamdeset rana dopanuo,
sedamdeset rana od Arapa. 368.
Turci će mi dete zarobiti,
Turci će mi dete poturčiti. III. 37.

U ta tri primjera vidimo da ono, što se ponavlja, stoji u obadva stiha na početku; mnogo je od toga običnije, da ono, što se u šest slogova ponavlja, obuhvata u prvom stihu drugu polovinu (a u drugom je stihu to dakako na početku). To pokazuju primjeri:

dok me nije *obuzela brada*,
obuzela brada i brkovi. I. 380.
bijele im *savezao ruke*,
savezao ruke naopako. II. 208.
ako ću se *privoleti carstvu*
privoleti carstvu zemaljskome. 296.
a sa svoja *do četiri brata*,
do četiri brata Mrkonjića. III. 164.
te čekaše *od Petrova dana*
od Petrova dana do Ilijna. 314.
iz te tame *sijevaju munje*,
sijevaju munje i gromovi. IV. 8.

Digitized by Google

U tim i sličnim primjerima poređane su riječi, koje se ponavljaju, jednako; ali ima i takovih primjera, gdje je red tijem riječma izvrnut; to vidimo u stihovima:

majka će mu *povoj načiniti*,
načiniti povoj i pelene. I. 500.
već ti uzmi *moju milu seju*,
seju moju milu Jevrosimu. II. 113.
iznese mu *ruho Momčilovo*,
Momčilovo ruho i oružje. 114.
sitne knjige *zemlju prijeđoše*,
prijeđoše zemlju i gradove. III. 78.
daleko ih *starac ugledao*,
ugledao starac igumane. IV. 103.
kad se ćaše *po zemlji Srbiji*
po Srbiji zemlji da prevrne. 130.

Da su pjevači u tim i sličnim primjerima uzeli isti red riječi u prvome stihu kao i u drugome, onda bi se na kraju prvoga stiha našla dvosložna riječ, kojoj je prvi vokal kratak *(povoj, milu, ruho . . . .)*, a mi znamo iz §-a 33., da takove riječi na kraju junačkijeh deseteraca nijesu mile narodnijem pjevačima. Eto u tome leži uzrok, zašto je u ovim sada navedenim primjerima izvrnut red riječî. Po analogiji takovijeh primjera izvrnut je kašto red i u drugima, gdje to ne bi moralo biti, jer da i nije izvrnut, ne bi se na kraju prvoga stiha našla dvosložnica sa kratkim prvim vokalom. Takovi su na pr. stihovi:

Jabučilo *krila popuštio*,
popuštio krila do kopita. II. 109.
ili ti je *ljuba donijela*,
donijela ljuba od miraza. 343.
dao bih ti *seju Anđeliju*,
Anđeliju seju za ljubljenje. III. 205.

Vrlo su rijetki primjeri, gdje je ono, što se ponavlja u šest slogova, drukčije kako namješteno, nego li smo do sad vidjeli. To imamo u primjerima:

o Prijezda, *dragi gospodaru*,
ja se bojim, *dragi gospodaru*
(nas će Turci lagumom dignuti). II. 503.
pa da *Turke* odmah *ras'ječemo*,
ras'ječemo Turke na buljuke. IV. 186.

Digitized by Google

Nema baš mnogo primjera, gdje ono, što se u običnijim osmercima i u junačkim desetercima ponavlja, obuhvaća dva sloga. To vidimo u stihovima:

grehota je *mene* proći, a i *s dinom* i s imanom. 275.
mene slepu i nevoljnu. I. 146. podaj njima piti *vina*,
Bog ga *s dinom* sastavio, *vina* dosta izobila. V. 208.

*

a po njemu Šarengaća *šeta*,
samo bosa po snijegu *šeta*. I. 527.
ona *vodi* vilovna đogata,
vodi njega u arove puste. 543.
ovđe *ima* u Leđanu gradu,
ima jedan Balačko vojvoda. II. 151.
uze Marko perna buzdovana,
uze njega u desnicu ruku. 442.
gleda Hajka iz zelene trave,
često *gleda* pod Kunor planinu. III. 127.
ja bih *rada*, mila moja strina,
rada viđet ostaralu majku. V. 194.

Ovakovom je ponavljanju dosta često uzrok u tome, što dvosložna imenica, koja se ponavlja, u prvom stihu nema uza se nikakav pridjev, a u drugom ga ima; na pr.

evo su ti *gosti* došli, đe ti braća *dvore* grade,
dobri *gosti* koleđani. I. 116. tavne *dvore* bez pendžera. V. 95.

*

ne mogoh joj *oči* sagledati
crne *oči* ni bijelo lice. I. 431.
kad je dete do *konja* doraslo,
dobra *konja* i svetla oružja. II. 71.
kad je *guja* jeste zaprosila,
ljuta *guja* Grčiću Manojlo. III. 24.
o vratu mu *biser* objesila,
sitan *biser* i kamenje drago. 351.
i tu sam ti osvetio *kulu*,
moju, Marko, pod Golijom *kulu*. IV. 44.
savila se nasred druma *guja*,
ljuta *guja* Petar od Dobrinje. 220.

78. Veoma su rijetki primjeri, gdje ono, što se ponavlja, obuhvata 1 slog ili 3 ili 5 ili 8, kako to vidimo u ovim junačkim desetercima:

(zaprosio čelebija Pero)
na daleko lijepu *đevojku*,
baš *đevojku* prelijepu Anu. I. 3.

Digitized by Google

koji ore pa *sirote* hrani
i *sirote* i crva i mrava. 138.
što, Omere, želila te majka,
što devojka grozne suze roni? 251.
da je ljuba *dovela* mu doru,
baš *dovelu*, od Turak' otela. 604.
može biti, *da je* ljutit *Marko*,
može biti, *da je* pijan *Marko*. II. 226.
uze njega *za* bijelu *ruku*,
a *za ruku* i za desnu nogu. 348.
nit ja znadoh, *kad mi* ljeto *dođe*,
nit ja znadoh, *kad mi* zima *dođe*. 377.
i odatle *poćera* dorata,
poćera ga dolje niz planinu. III. 482.
(Bog te zdravo i mirno nosio)
od *dušmanske ruke* zaklonio,
grdne rane i *ruke dušmanske*. 393.

Ono, što se ponavlja, katkad u drugom stihu ima jedan ili dva sloga više nego li u prvome, jer se od iste riječi uzme dulji oblik. To imamo u primjerima:

već on *đipi* na noge lagane,
đipio je, ide pred djevojku. I. 254.
ustr'jelit će *mog sina* jedina,
sina moga, Omer momče mlado. 254.
već *ga hrani* u svom namastiru,
hrani njega medom i šećerom. II. 64.
sveza Vuči *ruke* naopako,
saveza mu i noge i *ruke*. 252.
ti mi zovni *mog* rođenog *brata*,
moga brata Maksima vladiku. 573.
već sam, oče, *čudan san* usnio,
čudan sanak, a u čudan danak. III. 73.

Ovamo se mogu dodati i ovi primjeri, u kojima riječca *i* čini suvišak u drugom stihu:

nisam, dušo, *života mi moga*,
života mi i moga i tvoga. I. 249.
pozdravlje ti *od tvog gospodara*,
gospodara i moga *i tvoga*. II. 451.
vide mu se džigerice *crne*,
vide mu se i crne i b'jele. III. 31.
ode slušat, *što besjedi Đoko*,
što besjedi i aga *i Đoko*. IV. 491.

Digitized by Google

Podosta ima primjera, gdje je ono, što se ponavlja, u drugom stihu kraće nego li u prvom, jer je ova ili ona riječ uzeta u kraćem obliku. Primjeri:

i od tebe i *od brata tvoga*,
od tvog brata, sjajnoga mjeseca. I. 305.
za zalogu *mojega bratinstva*,
mog bratinstva, a tvoga sestrinstva. 604.
zašto, vilo, da te Bog ubije,
zašt' ustreli pobratima moga? II. 218.
koja seče *drvlje* i *kamenje*,
drvo, *kamen* i studeno gvožđe. 502.
stala Jana te *gleda Budima*,
Budim gledi, grozne suze roni. 638.
tada *bere* Starina *Novače*
bere Novak kićene svatove. III. 25.
ja imadem *Bogom pobratima*,
Bogom pobra, Nasta bazerđana. 370.
a *otide* Vučko Ljubičiću
zdravo *ode* Gračcu bijelome. 428.
tad utekoh ja *zetu našemu*
sa Stanojem i dva moja sina
našem zetu, knezu Ivanišu. 462.
ali Turci careve ičage
al' promiču na skelu Jamenu. IV. 280.

Nalazi se primjera, gdje u tri zasobična stiha vidimo po dva različna ponavljanja riječi; t. j. nešto se iz prvoga stiha ponavlja u drugom, a nešto iz drugoga u trećem; dakle kao što smo vidjeli u §. 74. pri ženskijem desetercima. Takovi su primjeri:

provede ga *iz daleka*,
iz daleka preko mosta
preko mosta srebrnoga. I. 7.
(nemojte me prolaziti),
moga dara pronositi,
moga dara ubogoga,
ubogoga malenoga. 138.
da zaliva *rano cveće*,
rano cveće bel bosiljak,
bel bosiljak, žut karanfil. 330.

*

sada mrtva Omera ti *nose*,
ta *nose* ga mladi *nosioci*,
nosioci momci neženjeni. I. 259.
kad me pitaš, kralju gospodaru,
kad me pitaš, kazat ću ti *pravo*,
hoću *pravo*, tako bila zdravo. 443.
grad gradili Skadar na Bojani,
grad gradili tri godine dana,
tri godine sa tri sta majstora. II. 115.
pa potrča niz visoku kulu,

Digitized by Google

pa potrča, a iz grla *viknu*,
viknu sluge, nabreknu sluškinje. 527.
đe si bila, zvijezdo danice,
đe si bila, đe si *dangubila*,
dangubila tri bijela dana? 626.
baš ka da je ruka *od hajduka*,
od hajduka tvoga *pobratima*,
pobratima od Sokola Rada. III. 365.
kralje ga je divno *dočekao*,
dočekao pa ga *darovao*,
darovao i omilovao. IV. 329.
tad stari Vlah oni *poharaše*,
poharaše pa i *popališe*,
popališe pa i porobiše. 525.

Katkad se i to nalazi, da se iz prvoga stiha nešto ponavlja u drugom, a nešto opet u trećem:

što učini od Omera moga,
od Omera, od sina jedina,
što učini, da od Boga nađeš? I. 256.
teške sam ti *muke dopadnuo*,
teške muke u arapske ruke,
dopadnuo ropstva i tamnice. II. 382.
s desne strane Ivan *objesio*
s desne strane o desnom kolanu
objesio đumišli gadaru. III. 536.

Glava IV.

Red riječi.

Red riječi u pjesmama prema običnom govoru.

79. Riječi se u pjesmama namještaju ponajviše onako kao i u običnom dobrom govoru. Vrlo su rijetki primjeri, u kojima vidimo da se pjevač bez ikakve nužde udaljuje od običnoga govora, kako je u stihovima:

a više *mi* glave
(koplje posadite). I. 394.

*

misli momče, činjet *što će*. V. 310.

*

ti se ne znaš, *od roda kakva si*. II. 65.
oko mene trava *okrenu se*. 331.
al' ga niko da odnese *nema*. 461.

Digitized by Google

kumim nebo, nad tobom *koje je*,
zemlju kumim, pod tobom *koja je*. 603.
opet Ture da s' okani *ne će*. III. 3.
a to paša ni da sluša *ne će*. 90.
na to Tale ni da gleda *ne će*. 259.
no to svati ni da haju *ne će*. 503.
sve im što je i kako je, *kaže*. IV. 108.
tu mi *pope cmili* Dragoviću. 378.
đe se staju do *puta četiri*. 401.

*

čuješ, gospo, čuješ dušo, ptice *što* vele? I. 270.

Vidimo dakle, da su u tijem stihovima riječi neobično poređane bez ikakve nužde, i pjevači su vrlo lako mogli, da su htjeli, namjestiti riječi po pravilima običnoga govora.[1]

Veoma su neobično namještene enklitike u stihovima:

care, *će ti* raskivati Turci. II. 204.
more, *ću ti* dara pokloniti. 556.,

jer u običnom govoru ne može stajati nikakva enklitika odmah iza vokativa, koji je na početku rečenice.

Rekao bi čovjek u prvi mah, da su i ovi stihovi vrlo pogrješni:

da Bog dâ, *je* lovci uhvatili! I. 274.
da Bog dâ, *ga* uzjahali Turci! III. 105.
da Bog dâ, *ga* zaklali kurjaci! V. 592.

U tijem dakle stihovima stoji enklitika na početku rečenice, što u običnome govoru ne može biti; ali valja znati, da narod rečenicu *da Bog dâ* uzima kao kakav prilog, za to i u prozi stavlja enklitiku iza toga *da Bog dâ*, kako dokazuje narodna poslovica (u Vuka 47): da Bog da *mi* svaka sreća posahnula! (Takav prilog doista ima u jeziku i glasi *bôgdicê*, lat. utinam). Zato upravo i ne treba u navedenijem stihovima stavljati zarez ispred enklitike.

Neobičan je namještaj enklitike u stihu:

istina, ću tebe pravo kazat. III. 181.,

[1] U stihu:

i pita se lijepo za zdravlje. III. 131.

ne treba reći da zadnje tri riječi stoje mjesto: *za lijepo zdravlje*, jer ništa nam ne smeta držati, da je riječ *lijepo* u tome stihu adverb, koji se proteže na glagol *pita se*.

Digitized by Google

ali pjesma, iz koje je taj stih, potječe od pjevača, u kojega se govoru nalaze i druge neke osobine većini naroda manje ili više neobične.

Pogrješno je postavljena riječca *ta* u stihu, što smo ga imali u §. 68.:

ne može mi *ta* obraz podneti.

Toj se pogrješki treba čuditi, kad se uzme na um, da joj se pjevač vrlo lako mogao ukloniti; trebalo je samo da reče:

ta ne može obraz mi podneti.

U istom §-u imali smo i primjer:

ta i ti li mome bracu dođe
mome bracu *a* u dugovanje?

Tu je pjevač neobično ili bolje reći pogrješno namjestio veznik *a;* ali on se tome nije mogao ukloniti, jer da ga je metnuo na početak stiha, ne bi mu izišli čisti članci 4 + 6, kakovi moraju biti u junačkom desetercu. Vidimo dakle, da pjevača može nagnati nuždа, te se katkad ogriješi o pravila, koja vrijede za red riječi u jeziku našem.

80. Težnja za čistoćom članaka uzrok je neobičnome redu riječi i u ovijem stihovima:

a poleće Jovan na nebesa,
pred Gospodom *te je* izlazio. II. 82.
pa dohvati đakona Jovana
i njegove đece trista lude,
u ćeliju *te ih* zatvorio. 128.
uzeh njega za bijelu ruku
i baš *onu za nogu* desnicu. 347.
nasred *ga je* gore sustigao. 459.
tebe majka *kako je* rodila,
odmah te je drugom nam'jenila. III. 544.
kad *nas ima u sedam* dahija
u svakoga po magaza blaga. IV. 136.
Osmanova ugrabila vranca,
do Đorđije *ter ga* privođaše. 161.
ja ne žalim nit se toga strašim,
mi vojvode *što bi* izginuli. 245.
meterize tvrde ufatiše,
među sobom *te ih* opkolišo. 403.

Digitized by Google

srpsko roblje odmah otpuštiše,
od Turaka *koje* su oteli. 527.
tu se staše te se povratiše,
pred kadijom *te se* posestriše. V. 331.

Ovamo se može dodati i primjer:

misleć, mene mati moja *za koga će* dati. I. 378.

U primjeru:

ustan' se, Maro nevjesto,
u bašči *pa se* prošetaj. V. 203.

moglo bi se, istina, reći i po pravilu običnoga govora: *pa se* u bašči prošetaj; ali onda bi petosložni članak na početku toga stiha bio po onome, što je rečeno u §-u 32., neobičan; t. j. u njemu bi bilo 2 + 3, a mnogo je običnije 3 + 2. Poradi toga imamo neobično namještenu enklitiku u isto takovom stihu:

nasred *se* pakla savila. I. 275.

Neobično su namještene enklitike i u ovim junačkim desetercima poradi težnje za čistoćom članaka:

ostali *se* na moru vozeći. I. 44.
sad *će* sluge iz lova *mi* doći. 399.
ako li *ću* zakleti *se* krivo. 562.
da *je* ljuba dovela *mu* doru. 604.
da bijelu naprave *ti* crkvu. II. 126.
mrzi *me se* ovđe raspasivat. 345.
sramotan *je* svaki *se* vraćao. 494.
preonoć *je* na snu *ga* gledala. 613.
poslije *ćeš* dat *ih* na sramotu. III. 81.
đe u njemu bijeli *se* kula. 356.
kuda jarko smiruje *se* sunce. 523.
kad *je* Stane u dvor *se* vratila. V. 59.
kad kraljica polak *je* popila. 197.

Katkad je enklitika neobično namještena zato, da na kraju četvorosložnoga članka ne mora stajati naglašena jednosložna riječ (vidi u §-u 25):

i da daš *mi* tridest kesa blaga. III. 417.
mi dat *ćemo* Turke zulumćare. IV. 150.

*

i onoga, koga Bog *mi* u sreću dadne. I. 426.

Digitized by Google

Više ili manje neobičan red riječi uzet je u gdjekojim junačkim desetercima zato, da ne bi na kraju morala stajati dvosložna riječ sa kratkim prvim vokalom, a mi znamo iz §-a 33., da se takove riječi nerado stavljaju na kraj pomenutijeh stihova. Primjeri:

obe čarne oči *izvadi joj*. I. 546.
za Dunavom skela *dogodi se*. II. 248.
hran' je, majko, mene *kakono si*. 375.
konj mu nije, konji *kakvino su*. 398.
ako l', braćo, vajde *mi* ne bude. III. 92.
idu viđet, pobit *kako će se*. 114.
ide viđet, pobit *kako će se*. IV. 171.

Kraća i dulja riječ jedna do druge.

81. U junačkim narodnim desetercima razvilo se ovo pravilo: kad se nađu dvije riječi jedna do druge združene veznikom *i*, *ni*, *ili*, onda se gotovo svagda kraća riječ stavlja pred dulju. To isto vrijedi i za one (rijetke) slučajeve, kad nema nikakvoga veznika među one dvije riječi. Evo samo nekoliko primjera:

donese mu *divit i hartiju*.
beg se brani *drvljem i kamenjem*.
viđe okom *konja i junaka*.
po njoj plove *konji i junaci*.
hrani njega *medom i šećerom*.
nek ga jedu *orli i gavrani*.
nek ti kupi *roba il' robinju*.
ti ne imaš *roda ni plemena*.
Milica je *sjetna nevesela*.
i donese *srnu i košutu*.
jer je tanka *stasa i uzrasta*.
da ne gleda *sunca ni mjeseca*.
ne će rodit *vino ni pšenica*.
primakni mi *vina i rakije*.

Više primjera (s naznakom knjiga i strana) vidi u „Nastavnom Vjesniku". X. 147—149.

Riječi, koje se ovako združuju, ne moraju stajati na kraju deseterca, kako je u navedenijem primjerima, premda je ponajviše tako. Imamo na pr.

tako njemu *Bog i sreća* dade. II. 51.
no Mirčeti *Bog i sreća* dala. 445.
ne bi li nam *Bog i sreća* dao. III. 329.
car i ćesar kad se zavadiše. IV. 140.
kada sjutra *dan i zora* dođe. 126.
kade snasi *glas i knjiga* dođe. 361.
mač i puška i otac i majka. III. 463.
mir i vjera za godinu dana. IV. 518.
nek im bule *sir i maslo* kupe. 193.

Digitized by Google

Vrlo malo ima izuzetaka od ovoga pravila, a što ih i ima, sve su to takovi izuzeci, da oni sami sobom sačinjavaju pravilo; t. j. iza trosložne riječi može stajati samo onakova dvosložna, kojoj je prvi vokal dug. To nam pokazuju stihovi:

kako j' bilo *Arapu i Marku.* II. 425.
i čestiti *carevi i kralji.* 192.
jer je vaše *gospodstvo i carstvo.* 360.
prelećeše *Grahovo i Zvr̂snô.* IV. 6.
pozdrav'te se *Jerini i Đurđu.* II. 495.
dobro čuvaj *Loznice i Jádra.* IV. 288.
rodila nam *pšenica i vino.* V. 262.
sira, hljeba, *rakije i vina.* III. 152.
dohvatiše *ranjene i mrtve.* IV. 524.
već prosipaj *rižnicu i blago.* II. 490.
pa joj dođe *roditelj i majka.* V. 574.
braćo moja, *Vuica i Janko!* IV. 181.
do godine *zemljica i trava.* V. 306.

Ovakoga primjera nema u Vuka ni jednoga više, dok onijeh, gdje kraća riječ stoji pred duljom, ima jamačno preko hiljade.

Zališno je spominjati, kako se zadnjih ovih 13 stihova lijepo slaže s poznatim iz §-a 33. pravilom o dvosložnijem riječma na kraju deseterca. Tako isto lijepo se slažu oni s pravilom, koje nam sada dolazi i koje glasi: kad se pomenutijem načinom sastanu dvije dvosložne riječi, od kojih je jednoj prvi vokal kratak, a drugoj je dug, onda se one namještaju tako, da ona prva stoji pred drugom. Primjeri:

majka Maru *i bije i kara.* saznade ih *i otac i majka.*
treći smisli *i Boga i dušu.* ti imadeš *i oca i majku.*
al' da vidiš *i čuda i hvale.* ni u jednog *ni puške ni noža.*
Šarca konja *i grli i ljubi.* sastaše se *i Srbi i Turci.*
tko rastavi *i milo i drago.* vjeruj, Jovo, *i srce i dušo!*
prebio mu *i noge i ruke.* koji nema *ni vjere ni duše.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 152.

Kad obje dvosložne riječi, koje se ovako sastaju, imadu na prvom slogu istu kvantitetu, onda nema pravila za njihov namještaj. To se osobito lijepo vidi iz ovakovih stihova:

bez prestanka, *i dnevi i noći.* II. 6.
nu osluškuj *i noći i dnevi.* 533.
a to Dmitar *i gleda i sluša.* II. 624.
sve to Petar *i sluša i gleda.* IV. 58.
sijeda mu *i brada i glava.* III. 274.
prosjeda mu *i glava i brada.* IV. 508.

Digitized by Google

82. Na pitanje, zašto kraća riječ stoji pred duljom u desetercu, odgovaram ja, da je to ostalo od starine, kad su se riječi tako namještale i u običnom govoru. Tome su dokaz neke stajaće fraze, koje su se do danas sačuvale. Govorimo na pr. *kuka i motika*, *malo i veliko*, *sito i rešeto* („bio na situ i na rešetu“), *smilje i bosilje*, *tuga i nevolja*, *kost i koža* (vidi u akad.-rječn. kod riječi „kost“), *Bog i duša*, *ni kriv ni dužan*, koji *vedri i oblači*. Sve mi se čini, da se govori: tko je to *čuo i vidio*. Često se združuju ovako sinonimne riječi; na pr. *slika i prilika*, *jad i čemer*, *čast i poštenje*, *strah i trepet*, *puk i narod* („čuj, puče i narode!“), *crn i žalostan*, *zlo i naopako*, nemam *kuće ni kućišta*, *uboština i siromaština*.[1]

Imamo i fraze: *bez kraja i konca*, *tušta i tama*, gdje je prvi vokal u *kraja* i u *tušta* kratak, a u *konca* i u *tama* je dug; kad bi se takvijeh fraza našlo poviše, moglo bi se zaključivati, da one potječu iz starine te da njihov namještaj odgovara namještaju *grli i ljubi*, *noge i ruke* u desetercima.

Gotovo svi primjeri, što smo ih u predašnjem §-u imali, pokazuju namještaj kraće riječi pred duljom u drugom, t. j. šestosložnom članku junačkoga deseterca. S tijem se vrlo lijepo slaže činjenica, što isto takav namještaj nalazimo i inače u šestosložnim člancima. Primjeri:

svekru i svekrvi. I. 100.	brata i sestricu. 107.
kumu i deveru. 100.	slike ni prilike. 108.
mlado i zeleno. 100.	smiljem i bosiljem. 121.
borjem i javorjem. 101.	hodže i hadžije. 260.

*

hranila devojka *lava i labuda*. I. 279.
ne da je viditi *suncu ni mesecu*. 356.

Što nema ovakijeh primjera više, to je s toga, jer osim junačkijeh deseteraca ima u narodu posve malo drugijeh stihova sa šestosložnijem člancima.

Kraću riječ pred duljom vidimo i u ovijem stihovima:

---

[1] Ovakav namještaj u stajaćijem frazama kao da poznaju i drugi jezici; ispor. ruski умъ-разумъ, родъ-племя, съ честью-съ радостью, (довольно) питья-кушанья, (скажи мнѣ) правду-истину, любить-жаловать (vidi: B. Delbrück, Vergl. Syntax der indogerm. Sprachen III. 155., 188). Ispor. i češki: hrom a peklo, — njem. Land und Leute, Spott und Schande, Tod und Teufel, fix und fertig.

Digitized by Google

zet se *i šura* dogovaraju. V. 65.

*

odnese me *Bog i sreća* Jovu na dvore. I. 34.

Ali kod vrlo maloga broja primjera može to biti i slučajno kao i namještaj u stihovima:

na moje *svasti i šure*. I. 213.

*

je li mi ljuba *zdravo i mirno?* 477.,

gdje je dvosložnica sa kratkim prvim vokalom na prvom mjestu, a s dugijem na drugom.

U običnijim osmercima nalazi se nekoliko primjera, gdje kraća riječ stoji pred duljom; na pr.

to su *svekar i svekrva*. I. 64.
da smo *jadni i žalosni*. 92.
sveti *Petar i Nikola*. 118.
u svom *rodu i plemenu*. 142.
ti si *trudan i umoran*. 193.
ne išt' *pare ni dinara*. V. 208.
e je *trudan i umoran*. 214.

Tako je i u ovom trinaestercu:

svemu *rodu i plemenu* na veliku čast. I. 30.

Ali svi su ti primjeri takovi, da u njima red ne može drukčiji ni da bude, ako članci imaju biti čisti. U tijem dakle primjerima stoji kraća riječ pred duljom zato, jer to donosi sa sobom narav članaka; a ta narav može sa sobom i to donijeti, da se dulja riječ nađe pred kraćom, kako je na pr. u ovijem stihovima:

Anđelija i Marija. I. 119.
plemenita i čestita. 138.
Radoica i Gruica. 177.
devojaka i momaka. 375.
siromahe i uboge. V. 144.

Vrlo se rijetko može dogoditi, da se u običnijim osmercima i u trinaestercima kraće i dulje riječi mogu namjestiti bez obzira na narav članaka. To vidimo u stihovima:

slava i čast domaćinu! I. 115.

*

zavadi se *baba i đed*, ne će da zbore. V. 463.

Dakle i u ta dva jedina primjera nalazimo pravilo o namještaju kraćih i duljih riječi izvrnuto!

Digitized by Google

Po dvije imenice jedna do druge.

83. Češće nego u običnom govoru upotrebljavaju se u narodnijem pjesmama po dvije imenice jedna do druge i onda jedna prema drugoj stoji u službi apozicije (na pr. *gospodin paša*) ili atributa (na pr. *sužanj nevoljnik*). Kad je kraća od tijeh dviju imenica dvosložnica s prvim kratkim vokalom, njoj je mjesto svagda pred duljom imenicom. Primjeri:

kako dođe *Arap prekomorac.*
ti ne kazuj *begu gospodinu.*
pozdravi mi *cara poočima.*
jer ja nisam *drvo vrbovina.*
poskidaše *kape kamilavke.*
na livadi tri *konja viteza.*
već besjedi *paši gospodinu.*
i opasa *sablju dimiskiju.*
i daj mene *sablju postalicu.*
i med njima *ptica kukavica.*
i on nosi *pticu lastavicu*
daruj mene *sužnja nevoljnika.*
kad dođoše do *vode čatrnje.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 154.

Dvosložne imenice, kojima je prvi vokal dug, mogu stajati ispred dulje, ali i za njom. Lijepo se to vidi iz primjera:

govori joj *bane gospodine.* I. 482.
vrat' se dvoru, *gospodine bane.* II. 642.
otud ide *đače samouče.* I. 452.
protužilo *samouče đače.* III. 72.
i odvede *ljubu vjerenicu.* IV. 119.
no ga pita *vjerenica ljuba.* III. 445.
što nošaše *raja sirotinja.* II. 188.
da osvetim *sirotinju raju.* IV. 131.
sve sa sabljom i *rukom desnicom.* III. 262.
pa je ljubi u *desnicu ruku.* I. 253.
Bog t' ubio, *vilo posestrimo!* III. 33.
đe si danas, *posestrimo vilo?* II. 409.

Još možemo dodati primjere:

ono su ti *guje prisojkinje.* III. 157.
što će tebe *ljuba nerotkinja.* I. 566.
žao bješe *starcu igumanu.* II. 66.
prođite se, *Turci janjičari.* 434.
jesu l' živa dva *blizanca sina?* 458.
pa donesi *crveniku vino.* 389.
podiže se *gospodine kralju.* 481.
da potrgne *jatagana noža.* IV. 338.
s njom udari o *kamenu stancu.* II. 19.
da pijemo *rujevinu vino.* I. 544.
ražljuti se *zagorkinja vila.* 430.

Digitized by Google

Kad se nađu dvije trosložne imenice jedna do druge, od kojih je jednoj srednji vokal kratak, a drugoj je dug, onda gotovo svagda prva imenica stoji pred drugom. Taj namještaj lijepo odgovara onome namještaju, što smo ga imali u §. 81., na pr. i *bije i kara*, i *Boga i dušu* i t. d., gdje imamo po dvije neprave trosložnice (§. 23). Primjeri:

pa ti kreni *svijera arslana*. II. 44.
pogubi me *svijere arslane*. 47.
dodija mi *Arapka đevojka*. 377.
kad to viđe *gospođa devojka*. 162.
dovedoše *lepotu devojku*. 24.
jošte brane *ljepotu đevojku*. 585.
al' dopade *robinja devojka*. 373.
jošte kune *Ružica djevojka*. I. 320.
pa besedi *siroti devojki*. II. 244.
te pripali *bojnicu lubardu*. 458.
da joj rodi *žutica naranča*. I. 624.
i t. d.

Izuzetaka ima vrlo malo; ovo su jedini:

i deseta *crljênka jabuka*. I. 548.
i desetu *crljenku jabuku*. 548.

Riječ *djevojka* po analogiji navedenijeh primjera stavlja se također iza trosložnijeh imenica, kojima je srednji vokal dug; na pr.

veli njemu *Bugarka đevojka*. II. 336.
klobuk dade *Kosovki devojki*. 303.
sukobi ga *Kosovka devojka*. 417.

Za namještaj onakovih trosložnih riječi, koje obje imaju srednji vokal kratak, mislim da nema pravila. To se vidi iz ovijeh primjera, koji dokazuju, da se takove riječi mogu dvojako namještati:

da s' nazoveš *banica gospođa*. I. 550.
ugosti ga *gospođa banica*. II. 172.
te on seje *belicu pšenicu*. 7.
al' uzrasla *šenica bjelica*. 105.
al' govori *carica gospođa*. 166.
pa besedi *gospođi carici*. 166.
i izišla *danica zvijezda*. III. 49.
mjesec kara *zvijezdu danicu*. II. 626.
tad otrča *kraljica gospođa*. 53.
da ga vjenča s *gospođom kraljicom*. I. 363.

Digitized by Google

Dosad je bio govor u ovome §-u samo o junačkijem desetercima, a o drugijem stihovima ni riječi. Ovdje ću dodati, da se pomenute sveze dviju imenica jedne do druge vrlo rijetko nalaze izvan junačkijeh deseteraca. S onijem, što smo dosad vidjeli, slaže se namještaj u stihovima:

đače samouče. I. 105.
lepotu devojku. V. 496.

*

njojzi mi dolaze *prekupci trgovci*. I. 279.

A ne slaže se u ovima:

u! *djevojko ljepoto!* V. 441.

*

to začula *zelenika jabuka*. I. 447.

Ali u ta dva stiha i ne stoje obje imenice u istome članku.

Namještaj „prijedložnih izraza".

84. U šestosložnijem člancima junačkijeh deseteraca često se namjeravamo na prijedložne izraze (t. j. na sveze, kao što su na pr. *iz jezera*, *na koljenu* i t. d.), a pred njima ili za njima stoji kakova dvosložna imenica ili zamjenica ili drugi prijedložni izraz. Prije nego pokažem pravila za namještaj tih prijedložnih izraza, reći ću, da u drugim šestosložnim člancima izvan junačkijeh deseteraca (dakle u šestercima, dvanaestercima i u četrnaestercima) tako malo ima primjera, koji bi ovamo išli, da ih čovjek može mirne duše i ne spominjati. Ja ću dakle ovdje govoriti o prijedložnijem izrazima u junačkijem desetercima bez ikakvoga gotovo obzira na druge stihove.

Kad se koji prijedložni izraz nađe uz dvosložnu imenicu (ili zamjenicu), kojoj je prvi vokal kratak, onda ta imenica (ili zamjenica) ponajviše stoji pred prijedložnijem izrazom, vrlo rijetko za njime. Primjeri:

knjigu piše *aga od Ribnika*.
da vozimo *biser iz jezera*.
vi imate *brata u planini*.
pa im dade *čedo iz kolevke*.
ode pravo *drumom niz planinu*.
bacala je *đerdan od bisera*.
ti se vidiš *junak od mejdana*.
brže pišu *knjigu na koljenu*.

hoćeš dati *konja na razmjenu?*
biju đeca *nišan oko crkve*.
i uze mu *sablju od pojasa*.
dželat trže *sablju ispod skuta*.
pa on proli *suze niz obraze*.
da izbavim *tebe iz tavnice*.
koji drži *vjeru u Turčinu*.
nek ti vraća *žalost za sramotu*.

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 158 i d.

Digitized by Google

Izuzeci od ovoga pravila veoma su rijetki. U Vuka se nalaze samo ova 3:

nemo dobra nit' *kod crkve groba!* I. 635.
do po jednu *o pojasu sablju.* II. 266.
a izbira *po izboru momke.* IV. 344.

Dvosložnice s dugim prvim vokalom stoje često ispred prijedložnoga izraza, ali često i za njime. Primjeri:

a) a ostavi *društvo na planini.* udari ga *rukom uz obraze.*
on mu daje *ključe od riznice.* da donese *sunca u nedrima.*
da sazidam *kulu od kamena.* da ja imam *šćercu na uduju.*
izvadi joj *nože od pojasa.* te izvede *vranca bez biljega.*

b) da donesem *za otkupa blago.* ostaviše *na tavnici pendžer.*
pa poteže *od bedrice ćordu.* ne imali *u bolesti sanka.*
jedva nosim *u kostima dušu.* da mi krstiš *u bešici sina.*
dok je meni *na ramenu glave.* dokle zađe *za goricu sunce.*
ono su ti *pod kamenom guje.* kada viđe *oko kuće Turke.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 160—161.

Sada će nam biti posve razumljivi stihovi, gdje ista dvosložnica s dugim prvim vokalom može stajati pred istim prijedložnim izrazom i za njim. Primjeri:

privedoše *dora od mejdana.* oženi se *kralje od Budima.*
te prigoni *od megdana dora.* kad to začu *od Budima kralje.*
skinut će mi *glavu sa ramena.* udari se *rukom po koljenu.*
kad mi uzme *sa ramena glavu.* udari se *po kolenu rukom.*
te izvadi *ključe od tavnice.* kažite mi *vrata na tavnici.*
pa uzima *od tavnice ključe.* pa otvori *na tavnici vrata.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 161—162.

85. Kad se kakova trosložnica nađe pored kakova trosložnog prijedložnog izraza te se jedno od drugoga razlikuje u kvantiteti srednjega vokala, onda obično na drugo mjesto dolazi ono, čemu je srednji vokal dug (ispor. s tijem primjere u §. 83. *zvijera arslana* i t. d.). To nam pokazuju stihovi:

a) pa se igra *jabukom od zlata.* II. 10.
pa mu baci *jabuku od zlata.* 476.
na ruci mu *koprena od zlata.* 318.
ostav'te mi *pendžerić na gradu.* I. 370.
zaiska mu *siniju od slata.* II. 518.
pa joj dade *tojagu u ruke.* 633.

b) za kalpakom *od srebra čelenka.* 483.
kad umire *pod prsten devojka.* 23.

Digitized by Google

nego jedna *iz sela djevojka*. I. 404.
gledala ga *s pendžera đevojka*. 416.
svak će dati *za tebe devojku*. III. 174.
a ostaše *u gori hajduci*. 26.
o bora mi, *iz gore hajduci!* 481.
te prevrće *po krvi junake*. II. 315.
pak ti kupi *pod barjak junake*. III. 297.
ne zaslužih *na noge opanke*. 1.
da joj kažem *od cara pozdravlje*. II. 56.
udariše *po moru talasi*. 100.
mio sinak *od mora vezira*. III. 295.

Nema mnogo primjera, koji se ovima pod a) i pod b) protive. Takovi su:

da udari *meneka na konju*. III. 36.
što nošaše *od svile haljine*. II. 188.
imao sam *od zlata jabuku*. 122.
na čadoru *od zlata jabuka*. 272.
te strijeljaj *na kuli jabuku*. 477.
i dovati *od grada ključeve*. 606.
svakom svatu *od svile košulju*. 57.
on podviknu *na gradu tobdžije*. III. 409.
poslaše mu *od zlata siniju*. 400.
samom caru *od zlata sinija*. III. 78.

Kad je prijedložnom izrazu i trosložnici pored njega srednji vokal iste kvantitete, onda prijedložni izraz ponajviše stoji na prvome mjestu:

a) i popeše *po polju čadore*. III. 237.
spade mene *sa glave čelenka*. IV. 27.
da otmemo *iz mobe devojku*. I. 170.
ne će dati *za slugu đevojku*. II. 182.
Ivan vodi *u crkvu đevojku*. III. 102.
da ti tražim *od mora ećime*. II. 512.
da on traje *u jadu godine*. I. 385.
ja bih, sinko, *sa bukve jabuku*. II. 31.
pa još ozgo *od mača kaišem*. III. 184.
u njima je *bres cene kamenje*. 499.
kad zabraniš *u polju livadu*. II. 531.
da s njim nema *od srca poroda*. 13.
ne imao *od srca poroda*. 299.
načiniše *od stakla tepsiju*. IV. 132.
već ti traži *za sebe Turkinju*. III. 477.
b) udariše *svekirom na vrata*. II. 192.

Nije mi jasno, zašto primjera, kakovi su pod a), ima mnogo više nego li onijeh, kakovi su pod b).

Digitized by Google

Posvojni dativ stoji ispred prijedložnoga izraza, o kojemu zavisi, tako često, da se taj namještaj može zvati stajaći Evo samo nekoliko primjera:

ona strča *avliji na vrata.* I. 251.
i hvata se *boru za ogranke.* 244.
pa je metnu *đogu u zobnicu.* 546.
pa se penje *gradu uz bedene.* II. 113.
i iziđe *gradu na kapiju.* 250.
stade Marko *kapiji na vrata.* 478.
pa me sveži *konjma za repove.* 17.
pak pogleda *konjicu u noge.* I. 580.
ona pade *moru u dubine.* II. 82.
rasti, jelo, *nebu u visine.* I. 442.
on odleće *nebu pod oblake.* II. 426.
dođi mene *tamnici na pendžer.* 379.
kad je bio *vodi na ćupriju.* 411.
a kad dođe *Zadru na kapiju.* III. 414.
i t. d.

Ovoga ima i u drugijem stihovima:

zaspala devojka *drenku na korenku.* I. 171.
dok je dogorela *sokolu do gnezda.* 487.

*

odnese me Bog i sreća *Jovu na dvore.* I. 34.
Beogradu pod zidove voda donosi. 420.

Od ovoga pravila ima vrlo malo izuzetaka, t. j. da posvojni dativ stoji iza prijedložnoga izraza; u tom događaju je posvojni dativ ili trosložna riječ ili takova dvosložna, kojoj je prvi voka dug. Imamo:

maša s' majka *u džepe dolami.* I. 540.
i došla je *u krioce majci.* II. 62.
bacaju je *u krioce majci.* 306.
udrite ih *pod noktove Radu.* III. 359.
šćera mene *za uši Šarinu.* II. 220.
objesi je *o sedlu Šarinu.* 331.
privlači se *na pendžer tavnici.* 246.

86. Često se nađu po dva prijedložna izraza jedan do drugogal Ako je kraćemu od njih prvi vokal kratak, mjesto mu je svagda ispred duljega izraza. Primjeri:

a ja idem *s agom na kadiju.* II. 359.
noću spava *s begom u dušeku.* I. 420.

Digitized by Google

nemoj ići *na boj na Kosovo.* II. 292.
pogledat ćeš *s desna na lijevo.* 440.
baciše ga *na dno u tamnicu.* 213.
brže trče *na drum pred Ivana.* III. 400.
ti izidi *na dvor pred kapiju.* I. 552.
otidoše *u lov na jezera.* II. 110.
i doći ćeš *k mene u primorje.* III. 417.
ode pravo *k moru na krajinu.* 471.
da juriši *na most među Turke.* IV. 338.
da ja prođem *proz raj u pakao.* II. 11.
no je spremi *u rod u matere.* V. 509.
meću Marku *na skut na dolamu.* II. 437.
ode Stojan *s tetkom u mehanu.* III. 131.
moli s' Bogu *za zlo bez nevolje.* 308.

Ovdje se mogu dodati i ovi primjeri iz šesteračkijeh pjesama:

za grad na livadu. I. 387.
s lučem po dušeku. V. 440.

Kad krači prijedložni izraz ima duljinu na prvom vokalu, on može stajati ispred duljega, ali i za njim. Primjeri:

a) hoće Turčin *s blagom uz planinu.* III. 301.
kad sam bio *s društvom na deobi.* II. 77.
no sam ode *k đogu u ahare.* 270.
pak on bjega *s glavom bez obzira.* IV. 23.
ode aga *s ljubom na čardake.* I. 576.
sede Jela *s majkom na kočije.* 573.
pognaše se *s njime po megdanu.* IV. 351.
sjede Stojan *s njome za večeru.* III. 138.
eto mene *s vojskom u Drobnjake.* IV. 490.
b) ako ležiš *u ložnici s ljubom.* 311.
on otide *u pećinu k majci.* II. 28.
sjede Marko *za večeru s majkom.* 330.
i ne dođem *pod Goliju na te.* IV. 39.
kamo l' terat *po mejdanu s Turci.* III. 391.
pa ja odoh *u Drobnjake s vojskom.* IV. 490.
pa odoše *na Rudine s vojskom.* 47.

Kad i jedan i drugi prijedložni izraz imaju po tri sloga pa se razlikuju u kvantiteti srednjega vokala, onda na drugom mjestu vrlo rado stoji onaj, kojemu je taj vokal dug. Sličan smo namještaj imali već u §-ima 83 i 85. Primjeri:

a carica *s bulama u šetnju.* III. 168.
sobom bije *o duvar po kuli.* IV. 449.

Digitized by Google

i otide *kroz goru u društvo.* III. 319.
kao vrapci *od kopca po trnju.* II. 428.
skinite me *sa konja na travu.* III. 526.
daleko je *od mora do Save.* 454.
a skočiše *na noge iz trave.* 93.
pa ga vrže *kraj njega u travu.* IV. 26.
pa me metnu *za sebe na Šarca.* II. 329.
pa je baci *za sebe na vranca.* V. 418.
pa istrča *na sokak na vrata.* I. 247.
skoči Ramo *na stube pred kulu.* IV. 93.
Katić Janko *u zemlju preda se.* 181.

Za obrnuti namještaj imam samo jedan primjer:

odnese ih *u dvore za stole.* II. 356.

Kad obadva trosložna prijedložna izraza imadu na srednjem vokalu istu kvantitetu, onda nema pravila za njihov namještaj. Primjeri:

a) sreće radi *na božić u jutru.* III. 419.
a đevojka *pod đerdan u grlo.* I. 568.
pa ti idi *za goru na vodu.* III. 553.
ode Niko *na vodu za goru.* 554.
da ja idem *na mejdan u polje.* II. 144.
zlatna kruno *pod nebom na zemlji.* 538.
obesi je *o sedlu na konja.* I. 627.
skoči Jovan *od zemlje na noge.* II. 32.
bane skoči *od zemlje na noge.* 180.
b) prostrije je *pod jelom po travi.* II. 443.
dva devera *u kulu s devojkom.* III. 508.
pade Mujo *u travu na glavu.* I. 546.
glava pade *u travu pred telo.* IV. 174.

Imena i prezimena.

87. U običnom govoru je pravilo za imena i prezimena (ili ono, što se drži kao prezime), kad se uzimaju jedno do drugoga, da ime stoji pred prezimenom, na pr. *Đuro Daničić*, *Petar Preradović*, *Nikola Zrinjski.* Takav je namještaj bio i u starini, kako dokazuju spomenici našega jezika iz prošlijeh vijekova (na pr. u Miklošićevu zborniku „Monumenta serbica“ i u knjizi „Hrvatski spomenici“ izd. Jugosl. akad. 1898.). Narodni su pjevači s neznanoga razloga razvili obrnuti namještaj, kojega se ponajviše drže. Ovdje treba dodati, da narav ženskijeh pjesama sa sobom donosi, da se u njima nalazi vrlo rijetko ime i prezime zajedno; za to će ovo moje raz-

Digitized by Google

laganje obuhvatati gotovo samo junačke deseterce; a o drugijem stihovima ne može se u tom predmetu više reći, nego li je rečeno već u §. 35. Evo primjera, gdje stoji prezime pred imenom, i to najprije u prvom članku junačkoga deseterca, a onda u drugome (da bi ime dolazilo u jednom članku, a prezime u drugom, to je veoma rijetko, kako znamo iz §-a 35). Imamo dakle:

a) *Jakšić Štepan* okroči đogina. II. 616.
Jakšić Mitar u vojvode Janka. 617.
Jakšić Bogdan ljubi besjedio. 634.
Jakšić Mitar ljubi besjedio. 636.
Jakšić Dmitar s vojvodom Stjepanom. III. 53.
Diklić Janko čardak napravio. 273.
Katić Janko iz sela Rogače. IV. 178.
Čupić Stojan zmaju iz Noćaja. 178.
Đurđić Joko s Komarnice ravne. 485.[1]

b) ono jeste *Banović Strahinja.* zarobili *Jakšića Stjepana.*
a do sluge *Brankovića Vuka.* s Bogom pošo, *Kraljeviću Marko!*
pojit ću te, *Brđanine Đemo.* pa govori *Kraljeviću Marku.*
podiže se *Crnojević Ivo.* vino pije *Musiću Stevane.*
razbolje se *Despotović Jovo.* tu se desi *Nemanjiću Savo.*
u onoga *Grčića Manojla.* na junaka *Orlovića Pavla.*
kad to viđe *Jakšić Dimitrije.* kad se ženi *Radanović Lazo.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X 167.

Veoma rijetko se ženska imena uzimaju zajedno sa prezimenima, kako imamo u stihovima:

platno beli *Varadinka Mara.* I. 597.
besedila *Kružićeva Jela.* 605.
gledala ga *Jugovića Fate.* V. 411.

Dvosložna imena, kojima je prvi vokal dug, i trosložna stoje katkad ispred prezimena. Primjeri:

no da vidiš *Aćima Kostića.* IV. 411.
ne naprijed, *Aćime Kostiću!* 411.
povrati se, *Đemo Brđanine.* II. 413.

[1] Da prezime zajedno s imenom dolazi u prvom članku deseterca, tome ne će biti više potvrda, nego li što ih je navedeno ovdje; to je s toga, što u opće slabo ima prezimena, koja bi imala dva sloga, pa i koja to imaju u nominativu, nemaju u drugijem padežima, a onda već ne mogu zajedno s imenom stajati u prvom članku deseterca, jer ime ne može imati manje od dva sloga; dakle u drugom kojem padežu osim nominativa ne mogu ime i prezime zajedno imati manje od pet slogova, a toliko ne može stati u četverosložni članak.

Digitized by Google

ti sokole, *Đuro Kujundžiću.* 535.
pa sam došo *Ivu Senjaninu.* III. 203.
pobratime, *Marko Taušane.* IV. 325.
kad se prenu *Marko Kraljeviću.* II. 338.
da udari *Marka Kraljevića.* 408.
Bogom brate *Pero Bugarine!* I. 126.
da okumim *Vasu Čarapića.* 500.
napit ću je *Vuku Brankoviću.* II. 310.

Ovo nijesu svi ovakovi primjeri, ali njih za cijelo ima mnogo i mnogo manje nego li onijeh, što su naprijed navedeni. A sad evo primjeri, gdje žensko ime stoji pred prezimenom:

i prenese *Maru Varadinku.* I. 599.
čuješ mene, *Maro Đurkovića.* III. 480.
i vode li *Maru Đurkovića.* 481.
vidio sam *Kosu Smiljanića,*
kod nje sjedi *Jela Mandušića.* III. 147.

88. Budući da dvosložne riječi sa kratkim prvim vokalom stoje (kako već vrlo dobro znamo) rijetko na kraju deseterca, zato je sasvijem u redu, što takova dvosložna imena u drugom članku deseterca stoje gotovo svagda ispred prezimena. Primjeri:

pred njima je *Boško Jugoviću.* Janko gleda *Relju Bošnjanina.*
na koljeno *Duki Hercegovcu.* al' eto ti *Relje Krilatice.*
pake đipi *Ivan Ćarnojević.* treće bješe *Selak Vasojević.*
al' ugleda *Kostu Ciganina.* onda usta *Todor Pomoravac.*
veli njima *Miloš Vo·nović.* podaj ćerku *Vilipu Madžaru.*
a na ime *Petru Boškoviću.* da tražimo *Vučka Ljubičića.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 168.

Od ovoga pravila nalaze se samo dva izuzetka, i to oba u istoj pjesmi:

pobaci ga *Crnojević Ivan.* II. 564.
začu netko *Obrenović Jovan.* 566.

Zanimljivi su primjeri, u kojima nominativ *Đûrađ* stoji pred prezimenom, a oblici *Đûrđa* ili *Đûrđu* iza prezimena:

ljuto tuži *Đurađ Čarnojević.* II. 568.
kad to čuo *Đurađ Čarnojević.* 569.
pa je šalje *Senkoviću Đurđu.* III. 390.
eto starca *Senkovića Đurđa.* 394.

Nije bez zanimljivosti ni to, što ime *Pëtar, Pètra, Pètru* dolazi pred prezimenom, a *Péro* iza njega:

Digitized by Google

u tamnici *Petra Mrkonjića.* II. 96.
da ja idem *Petru Mrkonjiću.* 96.
za vlašićem *Petrom Mrkonjićem.* III. 305.
što je junak *Petre Mrkonjiću.* 308.
a to bješe *Mrkonjiću Pero.* IV. 105.
zdrav da si mi, *Mrkonjiću Pero.* 106.
onda skoči *Mrkonjiću Pero.* 107.

Mjesto prezimena često se uz ime nalazi prijedložni izraz; tada za namještaj vrijede poznata nam pravila; t. j. iza prijedložnoga izraza stoje trosložna imena i ona dvosložna, kojima je prvi vokal dug; a ispred njega stoje ona dvosložna imena, kojima je prvi vokal kratak. Primjeri:

a) kad to začu *od Senja Ivane.* III. 205.
ona kaže *od Senja Ivanu.* 207.
al' eto ti *od Sibinja Janka.* II. 473.
a sa kumom *od Sibinja Jankom.* 583.
jedno bješe *od Prilipa Marko.* 219.
veli junak *od Prilipa Marku.* 411.
al' eto ti *sa Kladuše Muja.* III. 151.
čuješ li me, *sa Kladuše Mujo?* 166.
nema nama *od Senja Tadije.* 165.
pa udara *od Senja Tadiju.* 166.
napr'jed prođe *od Zadra Todore.* 159.
al' eto ti *od Zadra Todora.* 163.
i t. d.

b) treće bješe *Miloš od Pocerja.* II. 219.
cvili junak *Miloš od Pocerja.* 245.
drugo bješe *Relja od Pazara.* 219.
a za Markom *Relja od Pazara.* 474.
odvede je *Todor od Stalaća.* 493.
i sa njime *Todor od Stalaća.* 500.[1]

Gdjekoje dvosložno ime, kojemu je prvi vokal dug, može stajati iza prijedložnoga izraza i ispred njega; na pr.

jedno bješe *Porča od Avale.* II. 587.
poznadoše *od Avale Porču.* 588.
slugo moja, *Rade od Pazara!* 457.
slugo naša, *od Pazara Rade.* 457.
drugo kulaš *Tala od Orašca.* III. 404.
obazre se *od Orašca Tale.* 268.

[1] Ovamo pristaju i primjeri, u kojima nemamo lično ime, već geografičko:
grad gradili *Skadar na Bojani* II. 115.
malo l' ti je *Skadra na Bojani?* 530.

Digitized by Google

Često se koje ime (ljudsko ili životinjsko ili geografičko) združuje s kojom imenicom, koja mu služi kao apozicija (na pr. *car Suleman)* ili atribut (na pr. *starac Jezdimir).* U tome događaju imamo ista pravila, što smo ih imali dosad. Kraća dakle riječ, kojoj je prvi vokal kratak, stoji pred duljom; na pr.

kad sagleda *bega Dragutina.*
opkoliše *Duku zulumćara.*
knjigu piše *Gavran harambaša.*
živo pređi u *Goleš planinu.*
da ti imaš *konja Jabučila.*
al' eto ti *starca Jezdimira.*
i tvojega *hrta Karamana.*
ti osedlaj *konja Lastavicu.*
okreće se niz *vodu Maricu.*
i jadan ti *Miloš vojevoda.*
i s njom posla *Petra apostola.*
i povede *pašu Seidima.*
besedi mu *care Sulemane.*
a na ruke *popu Vukosavu.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 170—171.

Od ovoga pravila ima vrlo malo izuzetaka; takovi su:

a djevera *apostola Petra.* I. 156.
što me zoveš, moj *đevere Petre?* 616.
od Žabljaka do *Cetinje vode.* II. 538.
ma ga pita *Sokolović paša.* III. 81.
kada dojdu na *Miletin vodu.* 549.

Ovi se izuzeci mogu razumjeti: u prvom primjeru stoji *Petra* na kraju zato, jer stih taj stoji među takovima, koji svi imaju na kraju ime kakova sveca *(Nikolu, Jovana — Panteliju, Mariju, Iliju),* dakle je red *apostola Petra* uzet poradi simetrije s drugijem stihovima; — u drugom primjeru kad bi se reklo: *Petre, moj đevere,* stajala bi interpunkcija iza šestoga sloga, a da to nije pjevačima milo, vidjeli smo u §-u 37; red pak *moj Petre đevere* bio bi svakako vrlo neobičan; i tako nije bilo druge nego reći *moj đevere Petre;* — treći primjer dolazi u istoj pjesmi, u kojoj dolaze i dva izuzetačna stiha navedena na početku ovoga §-a (pobaci ga Crnojević Ivan, — začu netko Obrenović Jovan), a pjevač te pjesme je starac Milija, koji se u građi svojih deseteraca i inače odmiče kašto od načina drugijeh pjevača, odmiče se zato, jer je u vrijeme, kad je Vuk bilježio od njega pjesme, bio i tjelesno i duševno već klonuo što od starosti, što od pretrpljenih negda rana, a k tome je bio i rakijaš; nije dakle čudo, da je Milija u to vrijeme slabo već pamtio pjesme, pa je Vuk poradi nesavezna njegova pjevanja bio na muci s njime bilježeći mu pjesme; takav dakle pjevač nije više imao potpunoga i pravog osjećanja ni u građi stihova (vidi Vukove bilješke o starcu Miliji u predgovoru

Digitized by Google

IV. knjizi iz g. 1833); — četvrti se stih nalazi u istoj pjesmi, u kojoj i stih: k njem' dolazi *paša Sokolović;* tako isto peti stih nalazimo u istoj pjesmi, u kojoj i stih: i donesu *vode Miletina;* pjevači dakle tijeh dviju pjesama uzeli su i pravilni i nepravilni red; oni su osjećali, što je pravilno, samo što nije to osjećanje bilo tako jako, da ih odvrati od izuzetka.

89. Kraća riječ, kojoj je prvi vokal dug, može stajati ispred dulje, ali i za njom. Lijepo se vidi to iz ovijeh primjera:

društvo diže *Limo harambaša.*
pobratimu *harambaši Limu.*
zaprosio *bego Ljubovića.*
pak se diže *Ljubovića bego.*
što govori *kralju Mijailo.*
tada reče *Mijailo kralju.*
veli njojzi *bane Milutine.*
gospodaru, *Milutine bane.*
svojim bratom *Mirkom vojevodom.*
dokle bješe *vojevoda Mirko.*
ja ne gradim *crkvu Ravanicu.*
započeše *Ravanicu crkvu.*
kad su došli *gradu Smederevu.*
pa on ode *Smederevu gradu.*
al' besedi *sluga Vaistina.*
vino služi *Vaistina sluga.*

Više primjera ima u „Nast. Vjesn." X. 172—173.

Još možemo dodati primjere:

a) druga knjiga od *Budima grada.* otidoše ka *Prilipu gradu.*
kad su došli *Dubrovniku gradu.* kod bijele *Samodreže crkve.*
nasmija se *krčmarica Janja.* netko bješe *Strahiniću bane.*
pa besedi *vojevodi Janku.* proli suze *proiguman Vaso.*

b) no mu stoji *ljuba Anđelija.* pa dozivlje *slugu Milutina.*
te kazuje *majci Anđeliji.* on podviknu *Rada neimara.*
on doziva *slugu Desimira.* začula ga *vila Ravijojla.*
a gleda ga *ljuba Ikonija.* a pod dvorom *kralja Šišmanina.*
al' eto ti *starca Jezdimira.* ode pravo *gradu Varadinu.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 170—172.

Ovdje možemo dodati i šesterac:

ćerka Sinđelija. I. 101.

Kad se nađe trosložno ime pored kakove trosložne imenice, a razlikuju se u kvantiteti srednjega vokala, onda je pravilo, da na prvom mjestu stoji ona, kojoj je taj vokal kratak, a na drugom ona, kojoj je dug. Primjeri:

Digitized by Google

progovara *Jelica đevojka*
javi mu se *Jerina đevojka.*
te doziva *devera Manojla.*
da uhvati *majstora Manojla.*
vino služi *provizur Mihajlo.*
Lazo hoće *Milicu đevojku.*
lov lovio *Murate vezire.*
suze roni *protopop Nedeljko.*
mače vojsku *erceže Stepane.*
pak doziva *Todora vezira.*
dočekat ću *Voina trgovca.*

Više primjera vidi u „Nast. Vjesn." X. 173.

Ovdje se može dodati i šesterac:

Margitu devojku. I. 120.

Izuzeci su od ovoga pravila veoma rijetki; nalaze se samo:

zasija se *Jastrébac planina.* II. 257.
pa ne bježi *Jastrépcu planini.* 260.

Gdje obje ovakove trosložnice imadu istu kvantitetu na srednjem vokalu, tamo mislim da nema pravila za njihov namještaj. To se potvrđuje tijem, što gdjekoje takove riječi mogu biti dvojako namještene, kako je na pr. u stihovima:

glas dopade *Dragiji vojvodi.* II. 452.
služio je *vojvodu Dragiju.* 450.
kad to vide *Jerina gospođa.* 498.
podranila *gospođa Jerina.* 497.
jedno jeste *Milošu vojvoda.* II. 316.
kad se šeta *vojvoda Milošu.* 317.
gospodaru, *Momčilo vojvoda!* 108.
a moj brate, *vojvoda Momčilo!* 112.

Namještaj pridjeva.

90. Sve će se moje razlaganje, koje ide pod ovaj natpis, ticati samo junačkijeh deseteraca, jer su se samo u tijem stihovima razvila neka osobita pravila za namještaj pridjeva.

Kad bi se epitetske sveze upotrebljavale u običnom govoru, ponajviše bi pridjev stajao pred imenicom; govorilo bi se na pr. *zelena gora, lagane noge, široko polje, bijele ruke* i t. d. U junačkijem desetercima nalazimo vrlo često obrnuti namještaj, t. j. imenica stoji pred pridjevom; a to osobito onda biva, kad je imenica dvosložna riječ s prvim kratkim vokalom, a pridjev je trosložnica ili četverosložnica ili onakova dvosložnica, kojoj je prvi vokal dug. Svrha je dakle ovakome namještaju, da dvosložnica s prvim kratkim vokalom ne stoji na kraju stiha. Evo nekoliko primjera:

Digitized by Google

tako meni *Boga velikoga.*
avaj mene do *Boga miloga.*
odvede ga *caru čestitome.*
udari ga u *čelo junačko.*
mili Bože, *čuda velikoga!*
idi, majko, u *goru zelenu.*
pak povika iz *grla bijela.*
na mačeve i na *koplja bojna.*
otidoše preko *mora sinjeg.*
za tri dana i tri *noći tavne.*
već on ðipi na *noge lagane.*
usta Steva na *noge junačke.*
planu Juže kako *oganj živi.*
pak pobježe preko *polja ravna.*
ode Miloš niz *polje široko.*
zavijaše svoje *rane grdne.*
kliče Nenad kako *soko sivi.*

Više primjera (s naznakom knjiga i strana) vidi u: „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ VIII. 2—4.

U običnom govoru svagda stoji pridjev pred onom imenicom, s kojom zajedno čini ime nečemu, na pr. *slijepi miš*, *suha bolest*, *živo srebro* i t. d., pa tako je i *Crna Gora;* ali u pjesmama nalazi se red *Gora Crna;* na pr.

u Cetinju usred *Gore Crne.* IV. 12.
od primorja i od *Gore Crne.* 47.
iz Rovina sasred *Gore Crne.* 98.
po Brdima i po *Gori Crnoj.* 376.

Izuzeci od pravila, na kojem su osnovani dojakošnji primjeri, sasma su rijetki; imamo na pr.

viknu Leka iz *bijela grla.* II. 230.
a do konja i do *bojna koplja.* 75.
kad je bilo ispred *tavne noći.* 393.
pa poskoči na *lagane noge.* 239.
pod Žabljaka u *široko polje.* 535.
da mi lečiš moje *grdne rane.* I. 351.
treće bješe Mutap *sivi soko.* IV. 526.
na Trutinu na *studenu vodu.* II. 597.
pak zapišta kao *ljuta zmija.* III. 400.

Ovo nijesu svi primjeri, što ovamo idu; još ih se nalazi nekoliko, ali njihov broj kud i kamo zaostaje iza broja primjera, gdje dvosložna imenica sa kratkim prvim vokalom stoji pred epitetom. Dodat ću još, da znatan dio primjera kao što su: iz *bijela grla* i t. d. dolazi u pjesmama starca Milije, o kojemu vidi u §. 88.

Dvosložne imenice s dugim prvim vokalom stoje veoma često iza epiteta; evo samo nekoliko primjera:

Digitized by Google

ona ode u *zelenu bašču.* na ročište *čestitome knezu.*
na sastanku kod *bijele crkve.* kod kraljice na *bijeloj kuli.*
osta sama u *bijelu dvoru.* a ti trči niz *tananu kulu.*
odvede ga u *bijele dvore.* roni suze niz *bijelo lice.*
a ja volim moju *rusu glavu.* dede reci svojoj *vjernoj ljubi.*
za nama su dva *bijela grada.* uze Sima za *bijelu ruku.*
ona pisnu kano *ljuta guja.* brže viknu svoje *vjerne sluge.*
naslanja ga na *zelenu jelu.* pade Ivan u *zelenu travu.*

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 6. 7.

Dosta često nalazimo ovakove imenice također ispred epiteta, ali rjeđe nego li iza njega. Imamo na pr.

ja se šetah po *bašči zelenoj.* pa sjedoše pod *jelu zelenu.*
već ti idi *dvoru bijelome.* ode Ture u *kulu bijelu.*
išetala pred *dvore bijele.* iziđoše na *kulu tananu.*
ka Prilipu *gradu bijelome.* Maksim pade u *travu zelenu.*
pišti soko kako *guja ljuta.*

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 7—9.

U pjesmama po južnom govoru nalazimo svagda namještaj: *vjerna ljuba, vjerna sluga*, jer je pridjevu prvi slog kratak; a u pjesmama ispjevanima istočnim govorom nalazimo i obrnuti namještaj: *ljuba verna, sluga verna*, na pr.

ja na domu imam *ljubu vernu.* II. 361.
o Bogdane, moja *slugo verna.* 453.

To je zato, jer se u istočnom govoru govori *vêran, vêrna.*

Rijetko se događa, da je epitet dvosložnica sa kratkim prvim vokalom, a imenica da je riječ od tri sloga; u takovom događaju imenici je mjesto dakako iza epiteta; na pr.

da je baci u *tiho Dunavo.* II. 52.
što podavi u *tihom Dunavu.* 250.
udovice u *meke dušeke.* I. 487.
pa on leže u *meke dušeke.* 568.
tebe ć' uzet za *vjernu ljubovcu.* 338.

Kad su u epitetskoj svezi dvije trosložnice, pa se razlikuju u kvantiteti srednjega vokala, onda na prvom mjestu stoji ona riječ, kojoj je taj vokal kratak, a na drugom ona, kojoj je dug (vidi u §. 83. i 89.). Primjeri:

Digitized by Google

već isprosi *lijepu đevojku.* II. 43.
poklanja se *lijepa đevojka.* 337.
ne nosi mi *svijetla oružja.* III. 452.
pripasaše *svijetlo oružje.* IV. 149.
jer vidiš li *šestoper pozlaćen?* II. 359.
a u levu *šestoper pozlaćen.* 495.
s druge strane *šestoper pozlaćen.* III. 519.

91. U dobrom običnom govoru vrlo se rijetko rastavlja pridjev od imenice, na pr. *kakvo* je Bog *čudo* učinio. U narodnijem pjesmama takav je namještaj veoma običan i možemo reći, upravo stajaći. Ponajviše biva, da među tako rastavljenim riječma stoji odmor, te se može uzeti za cijelo, da je tome rastavljanju uzrok baš u odmoru. Pridjev sa svojom imenicom čini dosta tijesnu cjelinu po smislu; pjevačima se dakle čini nekako hrapavo, kad takove dvije riječi stoje jedna do druge, a rastavljaju se odmorom; zato im je milije umetnuti među njih još koju riječ, jer se tijem načinom nekako zatire ona cjelina po smislu, i tako odmor izlazi čistiji. Premda je namještaj, o kojemu ovdje govorimo, običan i preobičan, ali valja uzeti na um, da se pri tome namještaju veoma rijetko događa, da bi na kraju stiha stajala dvosložna riječ sa kratkim prvim vokalom. Evo ovo su svi takovi primjeri, što ih ima u Vuka:

on ti *sestru* razumljuje *svoju.* II. 237.
do po *jednu* o pojasu *sablju.* 266.
kad *četvrto* osavnulo *jutro* 548.
svu *gospodu* pokupio *tursku.* 610.
u *pitomoj* pokraj Save *drači.* III. 364.
i *sestrice* ražališe *mile.* IV. 8.
staše *svoje* potpraživat *puške.* 283.
od njih *grdne* počiniše *jade.* 351.

Kako se vidi, imamo samo osam primjera, dok stihova, koji pri ovakome namještaju imaju na kraju riječ od četiri ili od tri sloga ili dvosložnu s dugim prvim vokalom, ima jamačno sto puta više. Još ćemo dodati, da se prva tri od navedenih primjera nalaze u pjesmama starca Milije, za kojega već znamo iz §. 88., da je i zašto je bio izgubio pravo i potpuno osjećanje u građi stihova, te je dvosložnice sa kratkim prvim vokalom stavljao češće na kraj deseterca nego li drugi pjevači. A sada evo nešto malo iz goleme množine primjera, gdje pri pomenutom namještaju stoji na kraju

Digitized by Google

četvorosložnica ili trosložnica ili onakova dvosložnica, kojoj je prvi vokal dug:

da mi *naše* ne harčimo *blago*. kad *našega* uhvate *junaka*.
te je *svoju* obrijao *bradu*. *boljom* ću te oženiti *ljubom*.
divne mi je poklonio *dare*. kad *Pavlova* ugledala *majka*.
ostalo mu priskočilo *društvo*. *Stojanovo* izvadi *oružje*.
i *bijele* komad *džigerice*. al' je *jadno* u te *pouzdanje*.
a da *druge* ne vide *đevojke*. *bijelu* mu poljubila *ruku*.
pak mu *rusu* odsiječe *glavu*. u *ostale* udario *Turke*.
a kad *peta* nastade *godina*. da se *rujna* nakitimo *vina*.
troljetna je uhvati *groznica*. sva će *turska* izginuti *vojska*.
na *zeleno* u gori *jezero*.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 11—13.

U svim ovim sada navedenim primjerima vidi se da pridjev stoji na prvom, a imenica na drugom mjestu. Mnogo rjeđe nalazimo obrnuti namještaj, kako je na pr. u stihovima:

pa je *voda* udarila *mutna*. na *dorata* usjede *svojega*.
i na *muke* udari ga *teške*. a u *zemlju* pogledali *crnu*.
već *sokola* ščepa *vezireva*. ja sam *četu* pokupio *malu*.
dok se *zakon* izvrši *hrišćanski*.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 14.

Partitivni genitiv s riječju, o kojoj zavisi, čini također tijesnu svezu po smislu; zato se i ta sveza dosta često onako rastavlja kao i pridjevi od imenica. Imamo na pr.

kad se *malo* ponapiše *vina*. i *komadi* odlijeću *mesa*.
sedamdeset pustio *sužanja*. i *šesnaest* posjekoše *glava*.
mi smo *mlogo* istrošili *blaga*. *polovina* osta im *oružja*.
jer sam *sedam* zimovao *zima*.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 14.

92. Kad dakle dvosložnice sa kratkim prvim vokalom nerado stoje na kraju stiha, onda je posve prirodno, što se takove riječi ne rastavljaju od one, s kojom čine tijesnu svezu po smislu, premda je među njima odmor. Tome ima veliko mnoštvo potvrda; evo ih samo nekoliko:

al' se *milu Bogu* ražalilo. on je *tursku četu* ugledao.
nek se *naša braća* oslobode. kad je *drugo jutro* osvanulo.
i mi *našeg cara* ne slušasmo. na *studen* se *kamen* naslonila.
on je *bijel čador* razapeo. ja ću *sitnu knjigu* opraviti.

Digitized by Google

Digitized by Google

pridjeva i u onakijem stihovima, gdje to ne traži narav odmora. Imamo na pr. stihove:

jednu babo sagradio *crkvu*. II. 101.
svojoj junak *šarci* vatru dade. IV. 333.
i u njima *čudno* kažu *blago*. III. 434.

Ti bi stihovi mogli također glasiti:

jednu crkvu babo sagradio,
svojoj šarci junak vatru dade,
i u njima *čudno blago* kažu,

pa bi bili posve dobri, ali su pjevači ipak rastavili pridjev od imenice, jer im je takav namještaj vrlo omilio. A sad evo još nekoliko primjera sličnih navedenim trima:

zlatan sjaje na plećima *štitak*. II. 553.
sva mu šćaše da pogori *vojska*. III. 63.
rusu njemu ods'jecite *glavu*. 90.
tridest Stojan odsiječe *glava*. 128.
srpska njega ne priviđe *straža*. IV. 262.
drugu Ivan *knjigu* opravlo. II. 534.
loša Muju *sreća* priskočila. III. 102.
golu nosi *sablju* u rukama. 166.
kakve njima *muke* udaraše. IV. 51.
drugu vezir *knjigu* opremio. 213.
zlu se Miloš *poslu* domislio. 236.
al' on sjedi, *rujno* pije *vino*. II. 371.
kralj budimski *svoga* ženi *sina*. 635.
u Ilije *mlada* osta *ljuba*. III. 168.
i onđe je *rujna* pila *vina*. 202.
radi bismo *dobre* kazat *glase*. IV. 166.
pa on stade *silnu* brati *vojsku*. 216.
čim će vezir *svoju* hranit *vojsku*. 280.
štono bi nam *prava* bila *raja*. 466.
od kud će mu *jadna* doći *majka*. V. 574.
i t. d.

Vrlo se rijetko ovijem načinom nađe dvosložnica sa kratkim prvim vokalom na kraju; takova su samo ova dva stiha (od kojih je drugi iz pjesme od starca Milije):

a kad Marko *britku* prebi *sablju*. II. 442.
a po krvi *jedan* gazi *junak*. 561.

U ova dva stiha makar se kako riječi namjestile, svakako bi na kraj došla dvosložnica sa kratkim prvim vokalom, jer su sve tri riječi drugoga članka takove.

Digitized by Google

Anafora i hijazam.

93. Kad se u kojoj rečenici ili u dvije rečenice, što stoje jedna za drugom, nađu po dvije ili po više riječi od iste gramatičke kategorije, onda te riječi mogu biti poređane ili istim redom ili obrnutim. Prvo imamo u primjeru: Tko visoko leti, nisko pada, — a drugo bi bilo, kad bi se reklo: Tko visoko leti, pada nisko. Prvi se namještaj zove anafora, a drugi hijazam. Tko bi htio saznati, koji od ova dva namještaja u narodnoj našoj prozi više preteže, vrlo bi malo građe za taj posao našao u narodnijem pripovijetkama, jer se pomenute dvije figure ponajviše nalaze u antitezama i kad se što izbraja, a toga jednoga i drugog slabo ima u nar. pripovijetkama. U njima se dakle vrlo rijetko dešava slučaj, da se upotrebi ili anafora ili hijazam, a i kad se dešava, biva to nehotice. Zato ako hoćemo vidjeti, što voli narod u svojoj prozi, dali anaforu ili hijazam, treba da ogledamo drugu vrstu narodne proze, t. j. narodne poslovice, u kojima poradi vrlo običnih i za poslovički stil upravo karakterističnih antiteza mnogo češće nastaje potreba, da se upotrebi anafora ili hijazam. Ako dakle s te strane ogledamo naše narodne poslovice, uvjerit ćemo se, da one mnogo više upotrebljavaju anaforu nego li hijazam, te se upravo može reći, da je u poslovicama anafora pravilo, a hijazam da je izuzetak. — Sada evo iz Vukova zbornika nar. poslovica (Beč, 1849) nekoliko primjera za anaforu u poslovicama, a moglo bi ih se navesti još veliko mnoštvo.

Ako zima ustima ne ujede, ona repom ošine. — Bolje je na mekinjama dobiti nego na zlatu štetovati. — Bolje je s mudrim plakati nego s ludim pjevati. — Đe marjaši zvuče, filosofi muče. — Zvao ga na čast, a posadio ga za peć. — Kad ima hljeba, nema soli; a kad ima soli, nema hljeba (govori se za velikoga siromaha). — Kako ovaca ne držim, pasa ne čuvam. — Ko žali klinac, izgubi potkovu. — Ko se ljudi ne stidi, ni Boga se ne boji. — Novci sitno zveče, al' se daleko čuju. — Po ocu sin, a po materi kći poznaje se. — Riba bez vode, a vuk bez gore ne može življeti. — Riječ iz usta, a kamen iz ruke. — Sačuvao te Bog s rogatijem se bosti i s ćelavijem se čupati. — Sad jaja kakoću, a kokoši ćute. — Skup više plaća, a lijen dalje ide. — Um za morem, a smrt za vratom. — Car daleko, a Bog visoko. — Što smije pop, ne smije đak i t. d.

Digitized by Google

Anaforu nalazimo u poslovicama i gdje nema antiteze, na pr. Kud me oči vode i noge nose (na pr. ići ću). — Pozna đeca gotove sirote.

Primjeri za hijazam: Dobar je Bog, ali su i đavoli jaki. — Duga bolest smrt gotova. — Zla usprema šteta gotova. — Ko se riječi ne boji, ne boji se ni batine. — Luda pamet pogibija gotova. — U tuđem oku vidi slamku, a u svome grede ne vidi.

Jednu poslovicu ima Vuk i s hijazmom i s anaforom: Ženi sina, kad hoćeš, a kćer udaji, kad možeš. — Sina ženi, kad hoćeš, a kćer udaj, kad možeš.

Ako hoćemo da govorimo o anafori i hijazmu u narodnijem pjesmama, treba najprije da ih prema njihovijem stihovima razdijelimo u dvije grupe; u jednu ćemo metnuti pjesme ispjevate makar kojim stihom osim junačkijem desetercem, a u drugu ćemo metnuti pjesme ispjevate junačkijem desetercem; ta je dioba zato potrebna, jer su pravila za anaforu i hijazam različna u te dvije grupe.

94. Za pjesme prve grupe vrijedi pravilo ili upravo zakon, da se riječi ređaju anaforskijem redom, gdjegod je tome prilika; hijazam je u tijem pjesmama tako rijedak, da prema anafori iščezava gotovo sasvijem. Ovo će biti svi primjeri, što ih ima u pjesmama prve naše grupe u Vuka:

drugo pero mjesec sjajan,
treće pero žarko sunce. I. 449.
vodi li mu kolo majka,
začinju li sestre pjesme? V. 38.
kose su joj suho zlato,
lice joj je sunce žarko. 274.

*

zimi vodu nositi,
leti žnjeti pšenicu. I. 516.
popušti tanke konope
i razvi jedra bijela. V. 24.

*

oko nje su tri ćemera *srebra bijela*,
a na grlo tri đerdana *drobna bisera*. V. 42.

U zadnja tri primjera uzrok hijazmu leži u potrebi stiha, jer da je u četvrtom primjeru mjesto *žnjeti pšenicu* rečeno *pšenicu žnjeti*, izišao bi vrlo rđav sedmerac; tako isto narav rjeđega osmerca zahtijeva, da se u petom primjeru reče *jedra bijela*, a ne *bijela jedra* (vidi u §. 32); u šestom opet primjeru kad bi se reklo *bisera drobna*, bilo bi to mnogo manje obično nego li *drobna bisera* (vidi u istom §-u). Ostaju nam dakle samo 3 primjera, gdje je uzet

Digitized by Google

hijazam, a da pjevače nije na to nagonila potreba stiha. Dok za hijazam dakle u pjesmama naše prve grupe ima tako malo primjera, a ono ih za anaforu ima velika množina, od koje ću ja ogleda radi navesti samo nešto malo primjera. Jedne ću od tijeh primjera metnuti pod slovo *a*, t. j. one, gdje anafora obuzima jedan stih; a pod *b* ću metnuti primjere, gdje anafora obuhvata dva stiha ili više.

a) anđel piše, Gospod gledi. I. 145.
v'jence viju, kite vežu. 234.
crne oči, belo lice. 341.
kuga mori, paša robi. 376.
ruku pruža, cv'jeće dava. 423.
tanka brka, crna oka. 441.
glave nose, roblje vode. V. 87.
Boga moli, suze roni. 184.

*

zagali ruke, zasuči brke. I. 86.
il' zvona zvone, il' petli poju. 214.
ne roni suze, ne kvari lice. 231.
ruže smo brale, vijence vile. 518.
da kosu češlja, da svate čeka. V. 62.

*

sunce obasjalo, lice potavnilo. I. 410.
soko gnezdo gasi, a devojku kune. 488.

*

dvore meteš, suze roniš, to nije dobro. I. 612.

*

b) hrom sam u nogu,
sakat u pleću. I. 186.

*

bosiljak ti beru,
kaloper ti seku. I. 99.
prsten izgubila,
burmu sakrušila. 101.
leti od oranja,
zimi od ovaca. 104.
umrijeti hoću,
preboljeti ne ću. 260.
od mene mu prosto,
od Boga prokleto. 268.
v'jenca ne nositi
i vinca ne piti
ni rabra ljubiti. 334.
niti trave jedu
niti vode piju
niti zopcu zoblju. 387.

*

sa strahom će stajati
i s oprezom gledati. I. 136.
kurjak barnu izeo,
a kusonju naklao. 511.

*

vodi li mu majka kolo,
začinju li sestre pjesme? I. 8.
belim grlom vino piješ
i očima biser brojiš
i rukama gajtan pleteš. 115.
mene vode tuđe oči,
mene hrane vaše ruke. 139.
sinoć mi je s puta doša,
a sjutra se na boj spravlja. 194.
gde junaci vino piju,
mladi momci kamen meću,
gde neveste kolo vode,

Digitized by Google

a devojke pesme poju. 339.
na ruku joj prsten zvekće,
na glavu joj kruna trepti. 342.
al' za gorom oganj gori,
oko ognja kolo igra. 391.
bistra voda presahnula,

jarko sunce pomrčalo. 392.
b'jela lica i rumena,
tanka struka i visoka. V. 47.
sluge će ti vodu nosit,
zave će ti kuću mesti. 274.

*

Petar im vino služaše,
braća mu čašu primahu. I. 58.
ravno je polje široko,
mutna je voda duboka. 212.
zadeh joj lale za glavu,
metnuh joj prsten na ruku. 222.
Manojlo pođe u lovu,

Milenko dođe pred dvore. 309.
da hladne vode zahitim
i belo lice umijem. 591.
babo mi svilu krojio,
majka mi kosu gojila,
sestre mi biser nizale. V. 39.

*

zlato mi treba konju na uzdu
(kada ga jezdim, nek mi je lepo),
biser mi treba ljubi na grlo. I. 214.
i na tom konju sedlo vojničko
i o tom sedlu ruka junačka. 491.

*

više moje glave ružu usadite,
sniže mojih nogu vodu izvedite. I. 393.

*

usta baba lonce gledat, nogu prelomi,
usta starac babu tražit, bradu zapali,
stade momče bradu gasit, momu odvede. I. 522.

*

kesege mu kolo vode, a grgeči glede,
kečike mu njivu oru, a morune vlače,
somovi mu žito seju, a jesetre žanju,
linjaci mu slamu dele, a štuke mu vršu. I. 513.

Ovamo se mogu dodati i ova dva jedanaesterca, koji imaju anaforu među riječma prvoga članka:

ode Jovo i odigra alata,
osta Mara držeći se za vrata. I. 401.

Kad dva zasobična stiha ili više njih u pjesmama naše prve grupe imaju u istom članku koju zajedničku riječ, ona se rado postavlja tako, da ne stoji na istom mjestu članka:

pak djevojci *jagluk* dade:
„naj ti dušo, svilen *jagluk*". I. 392.
igra li mu pred dvor *kolo*,

vodi li mu *kolo* majka? V. 38.
veli momče: Anđe s Bogom!
Anđe *veli:* ja ću s tobom. 307.

*

Digitized by Google

sestrica *svaka* uz brata,
a *svaka* šćerca uz tajka,
snašica *svaka* s đeverom. I. 223.

*

s *Bogom* ostaj, moja ružo rumena!
pošo s *Bogom*, moj siv zelen sokole! I. 402.[1]

Ali zajedničke riječi mogu biti postavljene i na istijem mjestima:

nazvah Anđi dobru *veče*,
Anđa meni: dođ' do *veče;*
ja ne pođoh onu *veče*,
nego pođoh sutra *veče*. V. 307.

*

s njom ode *gorom zelenom;*
kad bješe *gorom zelenom*,
(pušti se grana od jele). I. 310.

95. Sada treba da se zabavimo oko anafore i hijazma u pjesmama, koje su ispjevate junačkijem desetercem. Mi ćemo iz velikoga mnoštva primjera za anaforu u tijem pjesmama navesti samo nešto malo, a rastavit ćemo ih u tri odijeljka; u prvom će *(a)* stajati primjeri, gdje se anafora nalazi među riječma prvoga i drugog članka jednoga deseterca; — u drugom će odijeljku *(b)* biti primjeri, gdje anafora obuhvaća dva ili više zasobičnih stihova, i to u oba im članka, ako ne s kraja na kraj, a ono bar počevši od druge riječi u prvom članku; — u treći ćemo odjeljak *(c)* staviti primjere, gdje anafora obuzima samo drugi članak dvaju deseteraca.

a.

rukav primi, ujaka poljubi.
zlatnom rukom i srebrnim srpom.
s mora smokve, iz Mostara grožđe.
dobra konja, a loša junaka.
napoj žedna, a nahrani gladna.
dnevi leže, a noću putuju.
tvoje ruše, a naša đevojka.
prsten dao, svadbu odredio.
nogam' bije, a ušima striže.
Turci tamo, Brđani ovamo.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 20—22.

[1] U ovom zadnjem primjeru imamo na kraju stihova hijazam, kojemu uzrok leži u naravi jedanaesterca, za koji stih znamo da gotovo svagda ima u zadnjem članku trosložnicu (vidi u §. 24); dakle je potrebno, da ovdje budu na kraju riječi *rumena — sokole.*

Digitized by Google

b.

za Đurđem je kosu odrezala,
za đeverom lice izgrdila,
a za bratom oči izvadila. —
po vrhu te oganj opalio,
a po dnu te voda zanijela,
po srijedi kuga umorila! —
dva srebrna izlomiše noža,
dve voštane izgoreše sveće. —
ne poštuje mlađi starijega,
ne slušaju đeca roditelja. —
i zelenim ulistala listom
i bijelim ucvatila cvetom. —
u jednome hlađane vodice,
u drugome rumenoga vina. —
bijele mu dvore poharajte
i tanku mu kulu oborite,
a vernu mu ljubu zarobite. —
a objesi pušku o ramenu
i pripasa sablju o pojasu,
pa miluje kadu po obrazu. —
u mladosti šćeri poudao,
u starosti sine iženio. —
ne goni li mačvanskijeh krava,
ne vodi li srpskijeh robinja? —
bijele mu savezali ruke,
namastirsko oduzeli blago.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 25—30.

c.

poredo nam rake iskopajte
i kroz rake ruke sastavite. —
kupila joj đerđef od merdžana
i lijepu iglu od biljura. —
stoje li mu dvori otvoreni
i u dvoru konji osedlani? —
ne ćeš izić ni iznijet glave,
a kamo li izvesti đevojke. —
ja njoj dadoh struk rumene ruže,
ona mene struk bela bosiljka. —
jer su Srbi teške pijanice,
a u kavzi ljute kavgadžije. —
da si mene juče pobjegao,
opet bih te danas pristigao. —
svati nama hranu izjedoše,
svatski konji zopcu pozobaše. —
ubili bi pod oblakom ždrala,
a kamo li na zemlji junaka. —
lasno ti je starca izgubiti,
no je muka momče dočekati.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 30—32.

Mjesto anafore nalazi se često hijazam. U mnogo je slučajeva hijazmu uzrok, što pjevač neće da na kraj deseterca metne dvosložnu riječ sa kratkim prvim vokalom. Takovi su ovi stihovi:

α.

zlu svekrvu, a *svekra* gorega.
crna knjiga, a u *doba* crno.
na zlo mesto u *srce* junačko.
tvrda jamca *Boga* istinoga.
snaho moja, *tanka* Anđelija.
čauš viknu, *kucnu* dalbulana.
od dva grla, od *zrna* četiri.
pijte vino, al' *pamet* štedite.
ja utekoh, *osta* mi družina.
crna brka, a *oka* krvava.

Više primjera ima u „Zborniku“ VIII. 23.

β.

oplest će ti *jasle* jadikove
metat će ti gorke čemerike. —
suzama je *more* zamutila,
a jadima ustavila lađu. —

Digitized by Google

nju mi sestri *Bogom* velikijem
i zaklinje svetijem Jovanom. —
rad' komada *hljeba* bijeloga
i rad čaše crvenoga vina. —
odvede mi *konje* iz arova
i odnese iz riznice blago. —
jeste u dnu *srebrom* zaliveno,
a po sreći prepleteno zlatom. —

ne seče ih po *grlu* bijelu,
već ih seče po svilenu pasu. —
dok se Mijat *bule* naljubio,
junaci se ponasuše blaga. —
pa odvede *konje* u podrume,
a odvede u ćelije Turke. —
kako jesu *Srbi* zadobili,
kako li su zaglavili Turci.

Više primjera ima u „Zborniku" VIII. 35. 36.

γ.

svetli care, ogrijano sunce,
svetli care, *kruno* pozlaćena!
gunja pade u zelenu travu,
a jabuka u *vodu* studenu.
ono nisu dva putnika stara,
već su ono dva *božja* anđela.
imam staru samohranu majku
i jednoga *brata* rođenoga.
jedna sovra od suhoga zlata,
druga sovra od *srebra* čistoga.

kum će kuma po sudu ćerati,
a brat brata *zvati* po megdanu.
ljuba sedla debela dorata
i iznosi *koplje* ubojito.
a po njima tri ćemera zlatna,
oko grla tri *sitna* đerdana.
neka stane na istoku sunce,
nek zaigra *mjesec* na zapadu.
od njih pusto oduzeše blago
i dobre im *konje* pohvataše.

Više primjera ima u „Zborniku" VIII. 37. 38.

Primjeri pod β i pod γ razlikuju se u tome, što pod β dvosložnica sa kratkim prvim vokalom stoji u prvom stihu, a pod γ u drugome.

96. Pošto se ovijem načinom našlo u junačkijem desetercima mnogo primjera s hijazmom, onda su pjevači zaboravivši pravi uzrok tome počeli po malo uzimati hijazam i ondje, gdje takvoga uzroka nema. Evo nekoliko primjera takvoga neopravdanog, analogičkog hijazma:

a.

mili Bože i nedeljo mlada.
zora sine i ograne sunce.
Turčin mahnu, a dočeka bane.
rujno vino ni šenica bela.
teška bolest, srdobolja ljuta.
lako maše, al' udara teško.

snahu prosi, a prosiplje blago.
s dugom kosom, a pameću kratkom.
sitan biser i kamenje drago.
tvog zlotvora, a krvnika moga.
Miloš piše, a govori Anto.
bojak biti i zametat kavgu.

Više primjera ima u „Zborniku" VIII. 23. 24.

b.

u jednom je kujundžija Janko,
u drugome Janja hitroprelja.

ja sam ljuba Jova Popovića,
a seja sam Kraljevića Marka.

Digitized by Google

što su vaši dvori otvoreni,
što po dvoru gologlave sluge?
pod grlom mu ruka materina,
a u ruci tetkini noževi.
opravi mu gospodsku užinu
i spremi mu vina rujevnoga.
jer su Srbi teške pijanice,
a u kavzi kavgadžije ljute.
konje vode u podrume donje,
a junake na bijele kule.
spušti njega u tavnicu tavnu,
pa otide na tananu kulu.
umij mene studenom vodicom,
a pričesti vinom crvenijem.
pašama su roblje poklanjali,
vezirima donosili glave.
b'jelu ću mu kulu poharati,
a njegovu posjeći ću glavu.
to veljaše Đoko Maloviću,
a to čuo Karadžiću Šujo.

Više primjera ima u „Zborniku" VIII. 32—34.

Primjeri, što idu pod *a*, ponajviše su takovi, da na kraju stiha stoji dvosložnica s dugim prvim vokalom; vrlo rijetko stoji na kraju trosložnica ili četverosložnica, kako je u stihovima:

ptice poju, cvetaju ružice. I. 395.
ljubo moja, pitoma ružice. 406.
čula jesam, al' nisam videla. II. 108.
boja biju, brane ranjenike. IV. 115.

Uzrok tome pojavu nije poznat; ali treba dodati, da mi i inače katkad vidimo, kako pjevači mjesto trosložnih i četverosložnih riječi na kraju deseteraca vole uzimati dvosložnice s dugim prvim vokalom; vidi u §. 87. *(Kraljeviću Marko)* i 90. *(u zelenu baščU)*.

Da se hijazam doista razvio otud, što se pjevači uklanjaju dvosložnicama sa kratkim prvim vokalom na kraju stiha, to se može tijem potvrditi, što ima vrlo malo primjera za hijazam, gdje na kraju stiha stoji onakova dvosložnica. Takovi su primjeri:

a) Bože vječni i presveti oče. II. 82.
oči sklopi te boravi sanak. 279.
b) kad je Omer za ženidbu bio
i Merima bila na udaju. I. 252.
nije ovo zmija kraosica,
no je ovo ognjaniti zmaju. II. 63.

Ove činjenice ne mogu pobiti stihovi, gdje se pjevač nikako nije mogao ukloniti dvosložnici sa kratkim prvim vokalom na kraju stiha, jer makar kako namjestio riječi, svakako bi se takova dvosložnica našla na kraju:

a) uči knjigu, grozne suze lije. IV. 249.
živa skoči, zemlji pade mrtva. 394.

Digitized by Google

b) nemade se jedno muško čedo,
no s' imade jedna zmija ljuta. II. 55.
ode pravo preko polja ravna
kano zvezda preko vedra neba. 56.
naporedo jezde dobre konje,
naporedo nose koplja bojna. 215.
i pod jelom jedan bijel kamen,
kod kamena jedna voda hladna. III. 301.

Znatno više ima stihova s anaforskijem namještajem, koji na kraju imaju dvosložnicu sa kratkim prvim vokalom; takovi su na pr.:

a.

kite kiti, podvezice plete. I. 158.
travu pasti, a rosicu piti. 612.
pušti ruke i pokloni život. III. 311.
mrka brka, a krvava oka. 407.
suze roni, a robinje tješi. IV. 198.

b.

crne oči u zemlju obara,
desnu ruku na srdašce meće. I. 477.
tko je žedan, neka vodu pije,
tko je bolan, nek jabuke jede. 576.
iz usta mu živi oganj sipa,
a iz nosa modar plamen suče. II. 140.
pa išeta iz bijele crkve
te on sjede u srebrna stola. 383.
on buzdovan o unkašu nosi,
a brkove pod kalpakom drži. IV. 139.

c.

pak proleće preko ravna polja
kano zv'jezda preko vedra neba. I. 164, III. 546.
što prehodi preko vedra neba
kao pastir pred belim ovcama. I. 305.
ja ne gledam tavnoj noći doba
nit moj konjic mutnoj vodi broda. 441.
treći junak crne brke veže,
a četvrti s'jedu bradu kreše. III. 337.
i t. d.

Vidi se dakle, da je pjevačima anafora milija od hijazma toliko, da poradi nje podnose počesto na kraju dvosložnicu sa kratkim

Digitized by Google

prvim vokalom, kakovom se završetku inače uklanjaju, kolikogod mogu.

97. Često se na kraju dvaju zasobičnih junačkih deseteraca nalaze po dvije ili po tri iste riječi (koje ne moraju biti u istom obliku). Pjevači u tome slučaju upotrebljavaju sad anaforu, sad hijazam, a ne može se reći, koji im je od ta dva namještaja miliji. Anaforu vidimo u primjerima:

svih je devet *iženila majka*,
a kad ih je *iženila majka* . . . I. 125.
dođe knjiga *ljubi Momčilovoj*,
knjigu gleda *ljuba Momčilova*. II. 106.
dodaše mu *zlatnu kupu vina*,
primi Miloš *zlatnu kupu vina*. 200.
o Prijezda, *dragi gospodaru*,
ja se bojim, *dragi gospodaru*. 503.
dok je bracu *lice ugledala*,
a kad bracu *lice ugledala* . . . III. 171.
brže ide u *Korita ravna*,
kada dođe u *Korita ravna*. 460.
nagone se u *vodu Moravu*,
krvavi se sva *voda Morava*. IV. 222.
a s Gacka ćeš *u Rudine ravne*,
no kad dođeš *u Rudine ravne* . . . 384.
ne bih li se *blaga nakupio*;
a kad bi se *blaga nakupio* . . . . V. 487.
i t. d.

Hijazam pokazuju stihovi:

pak izvadi dve *trnjine crne*,
al' to nisu dve *crne trnjine* . . . . I. 540.
da vidimo *đakonovu ljubu*,
što nam radi *ljuba đakonova*. II. 8.
već uhvati *Šarca za vođice*,
desnom rukom *za vođice Šarca*. 358.
prav' odoše *Smederevu gradu*,
kad su došli *gradu Smederevu*. 479.
on dozivlje *posestrimu vilu*:
Bog t' ubio, *vilo posestrimo!* III. 33.
do bijele *Toškovića kule*,
još i b'jelu *kulu Toškovića*. IV. 32.
još ne (= nas) nije *sunce ogrijalo*,
a danas je *ogrijalo sunce*. 321.
iskočiše dva *sivi sokola*,
to ne bjehu dva *sokola sivi* . . . . 377.
i t. d.

Digitized by Google

Vidi se_eto, da pjevačima nije uvijek milo, da na kraju dvaju zasobičnih stihova stoji ista riječ; iz te dakle težnje za izmjenom uzimaju oni često hijazam. Mnogo potvrda takovoj težnji vidimo i onda, kad po dva zasobična stiha imaju u drugom članku samo jednu zajedničku riječ, te nju pjevači namještaju tako, da u oba stiha ne bude na kraju. Primjeri:

a.

ne ću tužan vjere *izgubiti*,
makar znao *izgubiti* glavu. I. 225.
kad su došli dvoru *đevojačkom*,
išetala *đevojačka* majka. 582.
Simeuna baci u *tavnicu*
pa zatvori *tavnicu* prokletu. II. 69.
vodite me caru *roditelju*,
da ja pitam *roditelja* moga. 163.
jer je nisam bila *ispunila*,
a sad sam je *ispunila* zlatom. 635.
oni traže slatke *medovine*,
al' ne mogu *medovine* naći. III. 39.
ako si me s konjem *rastavio*,
sa sabljom me *rastavio* nisi. 398.
tad je srpsko poginulo *carstvo*,
mi smo onda *carstvo* zadobili. IV. 134.
svijeh ih je devet *poženila*;
a kad ih je *poženila* majka . . . . V. 156.
i u njemu alem kamen *dragi*,
pri čem će mi *dragi* večerati. 338.
i t. d.

b.

baci vedro u *zelenu* travu,
hodi k mene u goru *zelenu*. I. 560.
ne će svetac *zadužbini* tuđoj,
već on hoće svojoj *zadužbini*. II 326.
udari se po *koljenu* rukom,
nova čoha pršte na *koljenu*. 383.
niti može *pogubiti* Marka,
nit se dade Arap *pogubiti*. 399.
tako stade *godine* četiri,
i kad peta nastade *godina* . . . III. 454.
i t. d.

Vrijedno je upamtiti, da ima znatno više primjera, kakovi su oni pod *a*, nego li onakovih, kakovi su pod *b*; t. j. mnogo češće

Digitized by Google

postavljaju pjevači riječ, koja se ponavlja, u prvom stihu na kraj, a u drugome ispred kraja, nego li obrnuto. U prva četiri primjera pod *b* stoji hijazam mjesto anafore zato, da na kraju drugoga stiha ne bi bila dvosložnica sa kratkim prvim vokalom; a u petom primjeru rastavljen je u drugom stihu pridjev od imenice po pravilu, što smo ga imali u §. 91. Vrlo će malo biti primjera, koji bi išli pod *b*, a ne bi se mogli protumačiti kao onih navedenih pet. Takovi su primjeri:

al' me nemoj po *licu* isklati,
da mi majka ne pozna na *licu*. I. 428.
niti mogu *krvcu* da umire,
no i danas tu prosiplju *krvcu*. II. 567.
a sa bratom *vojvodom* Uglješom
i sa bratom Gojkom *vojevodom*. III. 55.
ne bi l' Zlatki *lice* sagledao;
ako l' Zlatki ja sagledam *lice* .... 137.

Ne smije se premučati, da ima mnogo i takvijeh primjera, gdje zajednička riječ stoji na kraju u oba zasobična stiha. Primjeri:

nemam seke, da ga svakom *zovem*,
nemam šćerce, da ga zetom *zovem*. I. 228.
nisam tebe za sestru *doveo*,
već sam tebe za ljubu *doveo*. 618.
kralj pohara dvore *Momčilove*,
pa on uze sestru *Momčilovu*. II. 115.
nagoni ga preko *vinograda*,
pa on lomi grozna *vinograda*. 219.
ti me posla, da ti čuvam *stražu*;
tko bi tebi sačuvao *stražu*? 434.
ako možeš Sáva *poturčiti*,
sva će ti se zemlja *poturčiti*. III. 57.
a u Đurđa mlogo kažu *blaga*,
za nj ću uzet šest tovara *blaga*. 395.
dade pleći, ćaše *pobjegnuti*,
ne dade joj Mijat *pobjegnuti*. 436.
kad mi silnu sakupimo *vojsku*,
ti razređuj u Rudine *vojsku*. IV. 46.
on se pljesnu rukom po *koljenu*,
skerlet čoha puče na *koljenu*. 263.
i sitan je vezak *naučila*,
ali nije knjige *naučila*. V. 519.
i t. d.

98. Dosta rijetko se dešava prilika, da u samim prvim člancima dvaju zasobičnijeh deseteraca dolaze riječi, koje mogu biti namje-

Digitized by Google

štene anaforski ili hijastički. Ovdje treba razlikovati tri slučaja: 1. u rečenijem člancima nema ni jedne zajedničke riječi, 2. zajednička je riječ jedna, 3. zajedničke su obje riječi.

U prvom slučaju običnija je anafora od hijazma. Primjeri:

a) *ode Marko* uz kršno primorje,
osta Bogdan ukraj vinograda. II. 223.
podaj sestru, za koga ti drago,
biraj zeta, koga tebe drago. 234.
sjede Marko za večeru s majkom,
stade mati Marku besjediti. 330.
ode Marko bijelu Prilipu,
osta Musa uvrh Kačanika. 410.
oči savi u jagluka tanka,
glavu baci na mermer-čaršiju. 469.
Bogdan ode k ljubi u timare,
Mitar osta dvoru na pendžeru. 634.
puškom biju kako i Senjani,
sabljom seku bolje od Senjana. III. 425.
osta paša Drine čuvajući,
ode Pejzo u Pocerje slavno. IV. 262.
b) *knjigu gleda* dženeralovica,
šalje blago od Prilipa Marku. II. 254.
oči savi u tanka jagluka,
baci glavu u zelenu travu. 468.

U drugom slučaju bit će jednako obična anafora kao i hijazam:

a) *care svraća* Juga na večeru,
Laso svraća devet Jugovića. II. 183.
ode vila u Miroč-planinu,
ode Marko s pobratimom svojim. 218.
ode Bogdan natrag Biogradu,
ode Dmitar kroz zemlju arapsku. 621.
ode Turčin poljem širokijem,
ode Stevo poljem u planinu. III. 311.
ode bane Zadru bijelome,
ode Vuče u primorje ravno. 418.
Turci viču: „umeti Muhamed!“
Srblji viču: „za vjeru rišćansku!“ IV. 189.
paša ode Gacku prostranome,
Ibro ode pod Gol'ju planinu. 385.
b) *oči tvoje* to su strele moje,
tvoje ruke to su moje muke. I. 351.
veli vila: planina je moja,
orle veli: nije, nego moja. 489.
gleda Marko Ljuticu Bogdana,

Digitized by Google

Bogdan gleda Kraljevića Marka. II. 222.
sjede Đemo na zemljicu crnu,
Marko sjede piti mrko vino. 416.
kumim nebo, nad tobom koje je,
zemlju kumim, pod tobom koja je. 603.
ode beše u Udbinju svezan,
Stojan ode u ravne Kotare. III. 129.
od' Ilija dvoru bijelome,
Stojan ode svome vinogradu. 169.
čisti oči srmajli maramom,
suze čisti, ovako govori. V. 315.

U trećem je slučaju anafora običnija od hijazma:

a) *skupi meni*, moja mila majko,
skupi meni mlade nosioce. I. 257.
pošlji meni, mila moja majko,
pošlji meni onu krpu platna. 560.
ona baca svoje b'jelo platno,
ona baca u zelenu travu. 602.
hodi k mene, divski starješina,
hodi k mene, da mi lice ljubiš. II. 29.
osta sama carica gospođa,
osta sama u bijelu dvoru. 72.
viđe njega vojvoda Milošu,
viđe njega sa bijele kule. 225.
pojiš konja jutrom i večerom,
pojiš konja na vodi Sitnici. 278.
kulu gradi crni Arapine,
kulu gradi od dvadest tavana. 385.
često gleda beže Radul-beže,
često gleda u bijele dvore. 449.
modar plamen svetitelju Savi
modar plamen iz usta mu planu. III. 75.
igra konja Šehović Osmane
igra konja i tamo i amo. IV. 26.
zdravo dođe Kčevu krvavome,
zdravo dođe, vesela mu majka. 93.
viče Anto grlom bijelijem.
viče Anto, ko da soko klikće. 243.
i t. d.

b) *ljuto cmile* tići orlovići,
cmile ljuto, jest im za nevolju. I. 489.
Turci prošli drumom širokijem,
prošli Turci u bogatu Mačvu. IV. 184.
platno b'jeli Latinka đevojka,
b'jeli platno na vodi studenoj. V. 428.

Digitized by Google

Ne idu pravo ovamo pod *b* primjeri, gdje je hijazmu uzrok u tome, što se njime dobiva anafora među prvom i drugom polovinom drugoga stiha. Primjeri:

plače Bogdan kao dete malo,
Bogdan plače, a sestra mu peva. I. 538.
ne će Mara za bugarska bana,
Mara ne će, a majka je daje. 550.
čedo malo pade na zemljicu,
malo čedo, jedna muška glava. 623.
gradi kralje Skadar na Bojani,
kralje gradi, vila obaljuje. II. 117.
uze knjigu Kraljeviću Marko,
knjigu uze te Minu vjenčava. 371.
pade Marko u zelenu travu,
Marko pade, a Đemo dopade. 413.
pade Grče u zelenu travu,
Grče pade, a Novak dopade. III. 34.
sjaha s konja prelijepa Mara,
s konja sjaha, u kolo se hvata. 491.
uči knjigu Petroviću Đorđe,
knjigu uči, grozne suze roni. IV. 296.

Ima i takovih primjera, gdje se ovakovim hijazmom dobiva u drugom stihu samo polovična anafora:

presti svilu na zlatno vreteno,
svilu presti, na svili sjediti. II. 105.
sjedi Miloš dolje udno sovre,
Miloš sjedi, ništa ne besjedi. 200.
uze čašu Kraljeviću Marko,
čašu uze, u san se zanese. 364.
uze sablju Kraljeviću Marko,
sablju uze pa je zagleduje. 372.
proli suze Čupiću Stojane,
suze proli, pa opet govori. IV. 182.
znamo svakog, gospo Kulinova,
svakog znamo i kazat hoćemo. 206.

Glava V.

Srok. Asonancija.

99. Srok nije nuždan element u narodnoj našoj poeziji; ako u kojoj pjesmi ili kratkoj ili dugoj ne nađemo ni jednoga sroka, nije joj to nikakva pogrješka ni nedostatak. Ali opet se razabira, da

Digitized by Google

je narodnim našim pjevačima srok mio i da ga rado upotrebljavaju, gdje im se kao sam nàdâ.

Srokova ima uopće više u ženskim nego li u junačkim pjesmama; u onima se katkad vidi, kako pjevači upravo traže, da im što više stihova bude sa srokom; a gdjekoja kraća pjesma ima srokove u svijem stihovima od početka do kraja. Takova je na pr. sedmeračka pjesmica, koja se počinje sa stihom „momče ide planinom“, a imali smo je već u §. 34. Takova je i ova osmeračka pjesmica:

oj đevojko, dušo *moja*,
što govori majka *tvoja*?
hoće li te meni *dati*?
misli l' mene zetom *svati*?
oli dala, ol' ne *dala*,
ti se moja vazda *svala*! I. 315.

U junačkijem se pjesmama hotimično traženje sroka uopće ne vidi, ako i treba reći, da u gdjekojim junačkim pjesmama ima srokova nešto više, nego li bi se razmjerno prema drugim junačkim pjesmama očekivalo. Takove pjesme sa podosta srokova su na pr. u Vuka II. br. 40, 44, 78 i 89, od kojih su prva, druga i četvrta od starca Milije, za kojeg pjevača već znamo, da se i drugim gdjekojim sitnijim osobinama u građi stihova malko odmiče od drugijeh pjevača (vidi u §. 88, 90, 91).[1]

Zašto srok nije u narodnu našu poeziju uzet kao stalan, već samo kao slučajan nakit, to ćemo lako razumjeti, ako uzmemo na um, da od svega, što građi stihova pripada, srok pjesnicima zadaje najviše muke. Pogled na građu narodnih naših stihova dokazuje, da ona pjevačima ne zadaje mnogo muke, da su pravila njena laka, da nijesu ni iz daleka onako teška i umjetna, kao što su na pr. pravila u staroklasičkoj metrici. Kad bi dakle srok u narodnoj našoj poeziji bio nuždan, to bi narodne pjevače odviše stezalo, a sva građa naših narodnih stihova dokazuje, da pjevači nijesu voljni dati se pravilima odviše stezati. Sada ćemo lako razumjeti i to, zašto sroka ima više u ženskim nego li u junačkim pjesmama; to je zato, jer srok poradi svoje teškoće nagoni često pjesnika, da štogod izreče, što jamačno ne bi inače rekao; u ženskijem pjesmama pjevači se lakše podaju toj sili sroka, jer se

[1] Obilno upotrebljavanje sroka u pjesmama u III. knjizi Petranovićeva zbornika (Biograd 1870) dokaz je, da te (junačke) pjesme nijesu u pravom smislu narodne, već onako poluknjiževne i polunarodne. A to dokazuje i njihov sadržaj i uopće građa.

Digitized by Google

s naravi tijeh pjesama lakše može složiti igrivo skakutanje mislî nego li u junačkijem pjesmama, gdje pjevači znadu, da je sadržaj glavna stvar, te nijesu voljni, da koju misao žrtvuju sroku.

Da srok narodnijem pjevačima nije preko svega mio, to se vidi otud, što oni poradi sroka ne će činiti nasilja jeziku (makar u kojem dijelu gramatike), kao što često čine umjetni pjesnici, a kako čine i sami narodni pjevači poradi drugijeh potreba stiha (sjetimo se tvrdijeh elizija u §. 42—48. i razvlačenja kao na pr. *dijevojka, biježati* u §. 57). Ja mogu navesti samo jedan primjer, gdje je poradi sroka učinjeno jeziku nasilje, to je stih:

nek se *sjaje*, nek se moje *znaje*. II. 204.,

gdje je uzet neobičan oblik *znaje* mjesto *zna* ili *znade*.

Za junačke narodne deseterce još treba ovdje upamtiti, kako njihovi pjevači katkad hotimice zanemaruju srok, gdje im se sam nadaje, a oni ipak ne će da ga upotrebe. Tako imamo na pr. stih:

zlatne *toke* od četiri *oke*. II. 138, III. 6, IV. 56.

Tu se dakle lijepo srokuje jedan članak sa drugijem; ali pored toga nalazimo i ovako:

zlatne *toke* od *oke* četiri. III. 96.
moje *toke* od *oke* četiri. 440.

Vidimo dakle, kako je riječ *oke* hotimice u stihu tako namještena, da ne iziđe srok sa *toke*. Budući da je riječ *òke* dvosložnica sa kratkim prvim vokalom, lako nam se domisliti, da je srok u ova dva stiha zato zanemaren, da *oke* ne mora stajati na kraju deseterca, a mi dobro znamo, da takove dvosložnice nijesu narodnijem pjevačima mile na kraju junačkijeh deseteraca. Otud se vidi, da je pjevačima katkad milije zanemariti srok nego li uzeti dvosložnicu sa kratkim prvim vokalom na kraju stiha. Isti je uzrok, što je i u ovijem primjerima srok zanemaren:

a) niti *trenu* nit se *prenu* Mara. I. 553.
to *izusti*, laku *pusti* dušu. II. 564.
dade pleća pak *stade* begati. III. 402.
b) mi siđesmo i mi *pismo* vino,
o svačemu, Leko, *besjedismo*. II. 232.
od kako je *svijet* postanuo,
nije ljepši *cvijet* procvatio.
III. 129, 472, 476, 543, IV. 24.

Digitized by Google

Ali ima i takovih stihova, u kojima nema toga uzroka, pa opet je srok zanemaren, gdje se pjevaču sam nadaje. Imamo na pr.

a) dan *osvanu* i *ogranu* sunce.
I. 556, III. 85, V. 576.
u tom *svanu* i *ogranu* sunce. II. 143, 259.
kada *svane* i *ograne* sunce. III. 132.
no dok *svane* i *ograne* sunce. IV. 158.
kad *svanulo* i *granulo* sunce. V. 586.
b) junak zaspo u *travi* na strani,
pokrio se dolamom po *glavi*. I. 347.
tri puta je *pasom* opasao,
a četvrtom od sablje *kajasom*. 534.
tri puta je *pasom* pripasao,
a četvrti od sablje *kajasom*. 599.
kako trava na *uvojke* raste
kao dojke u mlade *đevojke*. III. 441.

Izvan junačkijeh deseteraca vrlo su rijetki takovi primjeri; može se navesti samo ovaj:

pod njom sjedi stari *starac*,
ja mljah, *jarac* da je. I. 347.

100. Srok je u nar. pjesmama od dvije ruke; jedno je onaj, koji se nalazi između svršetka jednoga i svršetka drugoga stiha, kako je u primjeru:

prosu po njoj burme i *prstenje*,
sitan biser i drago *kamenje*. II. 150.

Ovoga sroka ima u pjesmama, bile ispjevate ma kojim stihom.

Drugi je srok t. zv. leoninski; to je onaj, koji se nalazi u istome stihu na krajevima dvaju članaka, od kojih je drugi na kraju stiha; na pr.

sve se *skita*, a za Musu *pita*. II. 406.

Ovaj je srok u pjesmama ispjevatima junačkijem desetercem običniji od onoga sroka, koji se nalazi na krajevima stihova. Mnogo potvrda leoninskome sroku ima i u pjesmama ispjevatima običnijim osmercem; na pr.

podarujte, obradujte. I. 176.
momče *hodi*, konja *vodi*. 438.
za tri *danka* bez *prestanka*. V. 98.

Digitized by Google

Katkad se nalazi leoninski srok u sedmercima, u dvanaestercima i u ženskim desetercima:

od *komarca rebarca*, i od *raka* dva *kraka*. I. 179.
od *mušice dušice* nek je *sreće* to *veće*. V. 302.

*

ni mutnom *oblaku* ni mladom *junaku*. I. 356.
mrak na zemlju *pade*, svakom pokoj *dade*. 392.

*

odbi se *grana* od *jergovana*. I. 33.
kad ti je *žao*, što si je *dao?* V. 65.

U drugijem stihovima nema leoninskijeh srokova; nalazi se, istina, ovaj trinaesterac:

ja sam *Rada* iza *grada* dizdareva ćer. I. 427.,

ali kako drugi srok ne stoji tu na kraju stiha, već samo na kraju članka, ne može se reći, da je tu leoninski srok.

Katkad nalazimo srok između početka i između svršetka istoga članka; na pr.

drenku na *kor'jenku*. I. 410.

*

ne uteče *oka* za *svjedoka*. I. 158.
ciknu, *viknu* Fatima devojka. 246.
ulovio *Sosu zlatokosu*. 319.
na đečermi *toke* od tri *oke*. 373.
pade Mujo u *travu* na *glavu*. 546.
a ne znade *staza* ni *bogaza*. III. 331.
no ih viđe *čobanče Ivanče*. 333.
ali evo *jada iznenada*. 488.

Za ove se srokove može misliti da su posve slučajni pa da ih sami pjevači ne osjećaju kao srokove. Zato se o takovim srokovima ne će dalje govoriti.

Jednosložni ili t. zv. mušk i srokovi nalaze se samo u stihovima, koji se svršuju sa trosložnim ili petosložnim člankom, na pr.

gospođa si *tî*,
mlađi smo ti *mî*
(nauči nas *tî*). I. 86.

*

kad li draga sama *spi*, ako Bog da, dever *moj*. 344.
u njedra joj dunja *sdri*. I. 287. koji ti je, Mare, *vrag?*
dao mi ga bratac *tvoj*, al' ti, zlato, n'jesam *drag?* V. 228.

*

Digitized by Google

zlatni kove i srebrni, lijepo ti *sjaš!*
prvijenče, mudra glavo, da mnogo ti *znaš!* I. 69.
više valja mudra glava i tvoj pošten *glas*
neg' na tebe zlatna puca i svileni *pâs.* 69.
sjaju mu se brčna pera pa se diči s *njim'*,
i mi s tobom, prvijenče, i imamo s *kim.* 70.
svi se momci poženiše, a ja ostah *sam*,
imam dragu ukraj dvora, ja je dobro *znam.* V. 245.
ali Jovo, mlado momče, nema jadan s *kim*,
to viđela mlađa Mara, ona pođe s *njim.* 335.

Zašto ovakijeh primjera nema za druge stihove, koji se svršuju sa trosložnim ili petosložnim člankom, to je lako razumjeti, kad se uzme na um, što je rečeno u §. 24. i 26., da ti drugi stihovi imaju sasma rijetko ili nemaju nikad jednosložnu naglašenu riječ na kraju.

Jednosložne naglašene riječi ne srokuju se nikad sa dvosložnima; tome se ne protivi primjer:

veseo ide Ivan *ban*,
veseo ide na *divan.* I. 589.,

jer tu na kraju drugoga stiha imamo t. zv. nepravu trosložnicu (vidi §. 23).

Katkad se naglašene jednosložnice srokuju sa trosložnicama; na pr.

u men' ima devet *grad'* i uz gunju *celivam.* 453.
i deseti *Beograd.* I. 417. od gospodstva dava *dar*,
dok devojci gunju *dam* al' ko treba, *nikadar.* V. 412.

*

vino pije Dojčin Petar, varadinski *ban*,
popio je tri sta dukat sve za jedan *dan*
i još k tome vrana konja. zlatan *buzdovan.* I. 456.

O srokovima, koji obuhvataju dvosložne i trosložne riječi, ne treba ništa odjelito da govorimo, jer se sámo sobom razumije, da njih ima u svijem stihovima, koji mogu takove riječi (t. j. dvosložnice i trosložnice) imati na kraju.

101. Iz narodnih naših pjesama može se navesti prilično mnoštvo potpuno čistih srokova, t. j. takovih, gdje se u riječma od dva, od tri ili od četiri sloga počevši od prvoga naglašenog vokala sve slaže, t. j. i glasovi i akcent i kvantiteta (što se tiče

Digitized by Google

jednosložnih riječi u srokovima, o njima ne treba više govoriti, nego što je rečeno u predašnjem §-u). Evo iz različnijeh stihova samo po nekoliko primjera potpuno čistijeh srokova:

vince je *teklo*, ko će me *piti*. 83.
nama je *reklo*. I. 83. ne mogu *bosa*,
ali će *biti*, pala je *rosa*. 418.

*

po dva sunca *greju*, što j' odoljan *trava*. 149.
po dva vetra *veju*. I. 108. dva po polju *trču*,
da zna ženska *glava*, dva mlijeko *srču*. 514.

*

Emka hodi *stranama*,
nakiti se *granama*. I. 519.
nek je *sreće* to *veće*. V. 302.

*

a) da je *cvijet* na 'vi *svijet* su tri *lovca* tri *sinovca*. V. 115.
(najglavniji i najljepši). I. 226. u *Božića* tri *nožića*. 143.
a ja *starac* hromi *jarac*. 436. razvij *grane* na sve *strane*. 360.
momče *hodi*, konja *vodi*. 438.

b) već podeli i *nameni*, sretoh dragu nasred *mosta*,
svoje mrtve sve *spomeni*. I. 138. poljubih je jednom *dosta*. 396.
da vam bude u *pomoći* ti si, dušo, ono *cveće*,
i u danu i u *noći*. 141. nema onog, tko te *ne će*. V. 283.
vrane će ti oči *piti*, kad u tebe đerdan *zvekne*,
a orlovi krilma *biti*. 283. tad u mene srce *jekne*. 344.

*

o tvojoj lepoj *lepoti*,
o tvojoj mudroj *mudroti*. I. 587.

*

a) da bih *dala* ruho na *telala*. I. 298.
Sarájlije, zlatne *amájlije*. 316.
ili *gori* il' ga kuga *mori?* 485.
od *lakátâh* te do vrh *nokátâh*. II. 30.
svud su *brodi*, đegod dođeš *vodi*. 278.
kad se *vrati*, da ti potkov *plati*. 464.
oko *Beča* sva zemlja *zaječa*. III. 50.
bez *testíra* sa Bosne *vezíra*. 273.
čudan *sànak*, a u čudan *dànak*. IV. 176.
pope *Luko*, moja desno *ruko!* 288.

b) moja majko, oženi me *mlada*,
dok me nije obuzela *brada*. I. 380.
kud sam gođe na konju *hodio*,
sve sam Marka sa sobom *vodio*. II. 194.
pa ga snese moru na *jaliju*,
s mrtvim Markom sjede na *galiju*. 444.

Digitized by Google

da ih ljubim, dok se pobro *vrati*
i dok mene potkovicu *plati*. 464.
mimo njih je Todor *prohodio*
i svatove zdravo *provodio*. III. 160.
dat će svaka sitne *perišáne*
i sa grla zlaćene *đerdáne*. IV. 4.
jer se đaur na oružje *diže*,
primiče se ka Kosovu *bliže*. 215.
i sa sobom sve vodi *popove*
i on vozi velike *topove*. 224.
đe joj zmija crne oči *pije*,
a druga se oko grla *vije*. V. 161.
oklen tebe knjiga *šaròvita*,
te je tako pusta *žalòvita?* 585.

*

tvoja *sramota*, naša *yreota*. I. 33.

*

nevjestice mlada, u novome *piru*
da bi uživala sve danke u *miru!* V. 36.
da bi porodila popa *redovnika*,
koji bi nam bio svemu rodu *dika*. 36.

*

vrgoh oči na dubravu, viđeh joj *krunu*
i vilinu rusu kosu bisera *punu*. V. 269.

102. Još više nego ovakovih potpuno čistih srokova nalazi se u narodnim našim pjesmama takovih, koje možemo zvati nepotpuno čistima, t. j. gdje se riječi, koje se srokuju, ne slažu potpuno, već je razlika ili u glasovima ili u kvantiteti ili akcentu. Ja ću sada navesti samo nekoliko primjera takovih nepotpuno čistih srokova, i to samo iz pjesama ispjevatih običnijim osmercem i junačkim desetercem.

a) *podarujte*, *obradujte!* I. 143.
il' *uzeti* il' *umreti*. 442.
za tri *danka* bez *prestanka*. V. 98.

b) moju majku vjerno *slúži*,
da se na te ne *potuži*. I. 54.
što za Boga *udelite*
i za dušu *namenite*. 137.
kupih konja za *hiljadu*,
poigrah ga niz *livadu*. 305.

sakri *zrake* u *oblake*. 107.
sultan-*care gospodare*. 207.
ko me *takne* al' *pomakne*. 244.
koje li je doba *noći?*
rekla mi je draga *doći*. 396.
poljubit ćeš rajska *vrata*
i ključeve suha *zlata*. V. 185.
dade njemu ljubit *lice*,
momče njojzi struk *ružice*. 237.

*

a) u *proleće*, kad im cveta *cveće*. I. 244.
sinu *zora*, a ja još kod *dvora*. 317.

Digitized by Google

skoči *raja* sa četiri *kraja*. 494.
kao *mravi* po zelenoj *travi*. II. 282.
čelo *gori*, s carem se *govori*. 432.
svilu *presti*, na đerđefu *vésti*. III. 416.

b) boluj, dušo, al' nemoj *umreti*,
ja ću tebi ponude *doneti*. I. 283.
dok je meni po Skadru *junaka*,
ne bojim se tvojijeh *Turaka*. 601.
odmah pozna svoga mila *brata*,
pa mu pade mlada oko *vrata*. II. 177.
i umiva svoje lice *belo*
i oblači gospodsko *odelo*. 301.
istom aga za večeru *sio*,
pa s kadunom svojom *besjedio*. III. 361.
ne će proći tri bijela *dana*,
stići će vam pomoć sa svih *strana*. IV. 249.

U umjetnoj dotjeranoj poeziji ne drže se za dobre srokove oni, što se nalaze među riječma, koje su samo prefiksom različne, a korijenom i oblikom jednake, na pr. *dolaziti — odlaziti* ili *otjerala — dotjerala* i t. d. Tako se isto ni oni srokovi ne drže za dobre, gdje su riječi različne, ali su im sufiksi istovetni, na pr. *snašica — ružica* ili *mogaše — smijaše* ili *gorama — vodama* i t. d. Takovi se srokovi ne drže stoga za dobre, jer ih je vrlo lako naći u svakom jeziku, pa zato je u njima premalo originalnosti i svježine. Budući da u narodnoj našoj poeziji srok nije nakit nuždan niti se sistematički upotrebljava, zato nije čudo, što se u njoj nalazi mnogo takvijeh srokova. Navest ću samo nekoliko primjera, i to iz pjesama ispjevatih junačkijem desetercem.

a) živa *nikla*, a mrtva *odnikla*. I. 259.
oj *snašice*, rumena *ružice!* 313.
devojčice, sitna *ljubičice!* 377.
kafu *piše*, dokle je *popiše*. 473.
mobarice, moje *drugarice*. 568.
zlo ga *bije*, da ga Bog *ubije!* III. 46.

b) junak misli, da je *kladetina*,
kad se trže, ali *babetina*. I. 348.
neka znade, da sam *dolazila*,
da sam moje drago *oblazila*. 352.
ne bi li te majka *oterala*
i mom belom dvoru *doterala*. 377.
da ti ruža kroz pas ne *propadne*,
da ti draga drugom ne *dopadne*. 462.
ma se majci ino ne *mogaše*,

Digitized by Google

od Imbrova straha ne *smijaše*. 472.
s Tadijom je njega *rastavio*,
a s crnom ga zemljom *sastavio*. III. 167.

Često se ovakovi srokovi nalaze uzamance u tri (ili u četiri) stiha; na pr.

kažite nam *stazice*
do te svete *vodice*,
da operem *ručice*. I. 136.

*

na dan perce *uzimala*,
u v'jenac ga *uvijala*,
prvijenca *darivala*. I. 54.
na vilino *igralište*,
na junačko *razbojište*
i na vučje *vijalište*. 181.
devojka im *čobanica*,
na njoj kratka *kabanica*
i srebrna *tkaničica*. 431.

*

nemoj ga slati *gorama*
ni mi ga šalji *vodama*,
nego ga paši *strjelama*
pa mi ga pošlji *stranama*. I. 24.
tvoja se sreća *rodila*,
sunčanom ždrakom *povila*,
mjesecem sjajnim *gojila*,
zvjezdama sjajnim *rosila*. 191.

*

gdi je sopra, tu je *dolibaša*,
gdi je vojska, tu je *arambaša*,
gdi je krvca, tu je *delibaša*. I. 444.
u dnu perje srebrom *saliveno*,
a po sredi zlatom *prepleteno*,
a po vrhu biserom *kićeno*. II. 302.
pa otide drumom *pjevajući*,
osta Vilip nogom *kopajući*,
a ljuba mu mlada *kukajući*. 355.

103. Gdje se ovako uzamance srokuju po tri riječi, nijesu svagda srokovi, kao što su u primjerima sada navedenima; ima podosta primjera, gdje su u takvom događaju srokovi čisti (potpuno ili nepotpuno). Takovi su:

kopam zemlju do *kolena*,
grizem travu do *korena*,
pijem vodu sa *kamena*. I. 454.

*

odvila se grana *jergovana*,
pod njom sedi lepa *Julijana*,
pred njome je đerđef od *merdšana*. I. 452.
od *momaka* i od *devojaka*
i od onog cveća *svakojaka*. 493.
dade zemlju ravna *Dukađina*,

Digitized by Google

đeno rodi izdobila *vina*,
dosta vina, više *urmetina*. II. 567.
pa uhvati vodu od *izvora*,
od izvora opet do *ponora*
i dočekaj Jakšića *Todora*. 597.
pošlji nama Njeguše *trgovce*
i po njima talijere *novce*,
e će kupit arbanaške *ovce*. IV. 424.
ono moje, što na putu *šeće*,
putem šeće, a plećima *kreće*,
čini mi se, prevarit me *ne će*. V. 223.

*

izvor voda izvirala bistra *studena*,
izmetala struk bosiljka zimi *zelena*,
čuvala ga dilber Mara b'jela *rumena*. I. 293.
svila sam ti zelen v'jenac ruže *rumene*,
stavila sam u maštrafi, da ne *uvene*,
ako bi ti uvenuo, ne bud' do *mene*. V. 461.

U dva stiha, što stoje jedan za drugijem, dosta je često **srok združen sa ponavljanjem pojedinijeh riječi**, o kojem se ponavljanju govorilo u §-ima 74—78. Primjeri:

darujte me *hranitelji*,
hranitelji, *roditelji*. I. 138.
prostri meni pokraj *peći*
pokraj *peći*, a na *vreći*. 296.
a na treću soko *sjedi*,
soko *sjedi* terno *gledi*. 449.
a ti si mi dukat *dao*,
dukat *dao*, al' je *sao*. 455.
tu je Saća gaće *prala*,
gaće prala pa *zaspala*. 530.
zovi, majko, *Omerina*,
Omerina, *berberina*. V. 396.

*

kad u jutru bio dan *osvanu*,
dan *osvanu* i sunce *ogranu*. I. 256.
vazdan aga u mehani *pije*,
vazdan *pije*, a svu noć me *bije*. 619.
pak pogubi virnu ljubu *moju*,
ljubu *moju*, a nevistu *tvoju*. 622.
kovala su sablju dva *kovača*,
dva *kovača* i tri *pomagača*. II. 283.
utegni me, sele, od *bedara*,
od *bedara* do vitih *rebara*. 465.
s njome hajde na staro *selište*,
na *selište*, davno *razbojište*. III. 275.
bolja ću joj sagraditi *vrata*,
bolja *vrata* od suhoga *zlata*. 327.
kade, braćo, grozna zima *prođe*,
zima *prođe*, Đurđev danak *dođe*. 364.

*

Digitized by Google

ti nam daj vince veselo *piti*,
veselo *piti*, u časti *biti*. I. 78.

*

junacima kažu tanku pređu *presti*,
tanku pređu *presti*, sitan vezak *vesti*. I. 218.
oj devo, devojko, mlogo *devovala!*
mlogo *devovala*, malo *nevovala!* 488.
i Bog mi te dade svijetu na *znanje*,
svijetu na *znanje*, mene na *skončanje*. V. 343.

U ovim sada navedenim primjerima jedan je srok među krajevima prvoga i drugog stiha, a drugi je srok leoninski, koji stoji u drugome stihu. Rjeđi su primjeri, gdje se pored leoninskoga sroka u drugome stihu nalazi ponavljanje prvijeh članaka u dva stiha, koji stoje jedan za drugijem. To pokazuju primjeri:

na njih *sjedi* srećni kume,
kume *sjedi* pa *besjedi*. V. 28.

*

knjigu *štije* Omerova majka,
knjigu *štije*, grozne suze *lije*. I. 256.
to *govori* srpski car Stjepane,
to *govori*, a s dušom se *bori*. II. 188.
nisko *sjedi* Miloš Obiliću,
nisko *sjedi*, al' dobro *besjedi*. 204.
ide *bane* po polju Kosovu,
ide *bane* na četiri *strane*. 272.
stade *zveka* kamena sokaka,
stade *zveka*, stade otud *jeka*. 549.
kosu *reže* ostarila majka,
kosu *reže* pa vinograd *veže*. III. 169.
to *izreče* Staniću Stanojlo,
to *izreče*, crnoj zemlji *kleče*. IV. 332.

104. Stihovi, koji se srokuju treba da su po smislu među sobom tješnje vezani; zato se u umjetnoj poeziji ne drže za dobre srokove oni, koji stoje u stihovima rastavljenima kakvom jakom interpunkcijom. U našoj nar. poeziji veoma se rijetko srokuju takova dva stiha, od kojih prvi ima na kraju jaku interpunkciju (točku ili točku sa zarezom). Primjeri:

(mlado momče jezdi konja),
koje nema ljube *doma;*
to gledala mlada *moma*
(s b'jela dvora nje prozora). I. 191.

*

Digitized by Google

(tvoje sam mu ime nadenula),
kad ga zovnem, da me želja *mine;*
ne zovem ga: hodi k meni *sine*,
(već ga zovem: hodi k meni, dragi). I. 408.
što je godir u Prologu sniga,
sve se ono u Cetinu *sliva;*
a kako je jadna riba *živa*
od onoga prološkoga sniga! 593.
al' đetetu onđe ide *hrana.*
dojiše ga za godinu *dana.* II. 124.[1]
Turci misle, da je raja šala,
al' je raja gradovima *glava;*
usta raja ko iz zemlje *trava.* IV. 150.

U umjetnoj poeziji veoma su često stihovi, koji se srokuju, jedan od drugoga rastavljeni jednim ili dvjema, a katkad i trima stihovima; u našoj narodnoj poeziji tako malo ima primjera za rastavljanje stihova, koji se srokuju, da se može misliti, da su u tom događaju srokovi posve slučajni, t. j. da pjevači na njih nijesu ni mislili. Primjeri, koji ovamo idu, evo ovi su:

zovite trgovce,
neka blago *broje*,
zovite terzije,
neka svilu *kroje.* I. 107.

nevjesta se *bani*
i veoma hvali,
da j' pošteno *hrani*
nje gospodar dragi. 355.

*

majka Maru i bije i *kara*,
đe je bila od jutra do podne;
Mara majci plaho *odgovara.* I. 232.
ko ne može da stigne u *telo*
da poljubi Komnen-barjaktara,
a oni ga ljube u *odelo.* III. 191.
koj' ne pije vina ni *duvana*,
malo vina, ni malo rakije,
no šećerli kafu iz *fildžana.* V. 254.

Neki su srokovi pjevačima pjesama ispjevatijeh junačkijem desetercem tako omiljeli, da ih uzimaju, kadgod im se prilika desi, da ih upotrebe. Takovi dakle srokovi putuju iz pjesme u pjesmu. Ja ću sada navesti nekoliko primjera takovih stajaćih srokova.

a) to *izusti* pa dušicu *pusti.* I. 212., II. 81. (I. 246, III. 226).

[1] U ovom primjeru meće Vuk iza riječi *hrana* zarez, ali po smislu bolje je metnuti točku.

Digitized by Google

to *izusti*, a dušu *ispusti*. I. 239, IV. 5. (I. 607, II, 509, III. 513).
već je *blago*, što je kome *drago*. I. 222, III. 545. (I. 245, III. 141).
danak *prođe*, tavna noćca *dođe*. II. 195, III. 137. (II. 108, III. 367, 439, IV. 383).
u tom *svanu* i sunce *ogranu*. I. 323. (II. 160, III. 353, 358).
Ture *pade*, a Janko *dopade*. II. 323. (II. 400, III. 56, 317, IV. 268, 483).
kaži *pravo*, tako bio *zdravo!* III. 1. (I. 443, 564, III. 490, 567).
pleći *dade*, bježati *stade*. I. 546, II. 468. (IV. 63, 374).
pleći *daše*, bijegati *staše*. IV. 76, 225.
savrh *glave* do zelene *trave*. II. 179, 552. (III. 434, IV. 155).
jedni *miju*, drugi kosu *briju*. II. 254. (II. 337, 404, 524).
iz *pušaka* crnijeh *krušaka*. II. 561, III. 268. (IV. 114, 328).
posred *pasa*, ukide ga s *glasa*. III. 13, IV. 2. (IV. 64, 410, 514).
baš u *puca*, gde mu srce *kuca*. III. 188. (III. 272, IV. 333, 387).

b) od ljudi je zazor i *sramota*,
a od Boga velika *grijota*. I. 256. (II. 77).
od Boga je velika *greota*,
a od ljudi zazor i *sramota*. II. 120. (II. 627, III. 552, IV. 33, 263).
tri puta je opasalo *pasom*,
a četvrtom od sablje *kajasom*. I. 603. (III. 99, 387).
tri puta je opasa *pojasom*,
a četvrtom od sablje *kajasom*. II. 375. (II. 492).
tvoje lice sv'jetlo na *divanu*,
tvoja sablja sjekla na *mejdanu!* II. 197. (II. 484, 558, III. 101).
Bog mu dao u raju *naselje*,
nama, braćo, zdravlje i *veselje!* III. 83, 225. (IV. 5, 366).
kako raste trava na *uvojke*
kao *dojke* u mlade *đevojke*. III. 145, IV. 13. (III. 174, 324).
i muškijem ne pasala *pasom*
i turskijem ne nazvala *glasom*. III. 255. (III. 273, IV. 13, 103).
kak' Piperske sablje *sijevaju*,
turske jadne glave *zijevaju*. IV. 35. (IV. 190, 236, 377).

Digitized by Google

Ovamo pristaju i stihovi:

to *govori*, a s dušom se *bori*,
to *izusti*, laku dušu *pusti*. II. 113, 188, III. 225.

Brojevi u zagradama znače, da se na onijem mjestima nalazi isti srok, ali su pojedine riječi u stihovima više ili manje promijenjene. Tako na pr. prema:

to *izusti*, pa dušicu *pusti*. I. 212.

imamo:

to *izusti* pa i dušu *pusti*. I. 246.
to *izusti*, a dušicu *pusti*. III. 226.
i t. d.

105. Nije srok čist, kad se slažu vokali, ali se ne slaže konsonant među njima, na pr. *budim-ljubim*. Takove primjere i ne treba brojiti među srokove, već se mogu zvati osobitijem imenom: asonancije. U nar. našim pjesmama nalazi se podosta asonancija, ali mnogo manje nego li srokova. Primjeri za asonancije:

gospođa ga *budi*, kad se Mujo *budi*,
u oči ga *ljubi*. I. 103. neka Mejru *ljubi*. 261.
blago tebe, *drûgo*, njemu služi *momče*,
majstorova *ljubo!* 106. na ruci mu *gondše*. 492.

*

koje s' prije *probudi*, preko leđa *poluga*. 441.
jedno drugo da *ljubi*. V. 202. udri kiša *ròsulja*,
prelijepa *ponuda:* na đevojci *košulja*. 442.

*

a) prođe *drugo*, probi *uho*. I. 522. još da imam mlada *draga*,
hajde s *Bogom*, a ja s *tobom*. V. 311. valjala bih *Carigrada*. V. 240.
moja *majka* laka *sanka*. 410. veli momče: Anđe s *Bogom!*
b) mene vode tuđe *oči*, Anđe veli: ja ću s *tobom*. 307.
ja s' ne mogu sam *pomoći*. I. 139. e su sada duge *noći*,
oj na ove duge *noći* ne pada mi san na *oči*. 340.
ko ne ljubi crne *oči*. 222. te preskočih u *albašču*,
ni mi nismo divlji *ljudi*, vezah konje za *naranču*. 349.
i mi znamo, gdi se *ljubi*. 420.

*

u starca kosti *grohoću*,
brzo će starac *pod ploču* V. 465.

*

a) kad me *budiš*, u oči me *ljubiš*. I. 229.
kano *svila* oko kite *smilja*. 259.

*

Digitized by Google

o zlu *drvu*, o mom belu *grlu*. 382.
o zlu *drvu*, devojačkom *grlu*. 397.
dvije *dibe*, četiri *kadife*. 446.
kad me *budi*, u lice me *ljubi*. 565.
pa je *ljubi*, kadgod se *probudi*. III. 102, 129.

b) ja ne gledam tavnoj noći *doba*
nit moj konjic mutnoj vodi *broda*. I. 441.
nek miriše, nek se često *budi*,
neka moje belo lice *ljubi*. 451.
ne će zlato srebro *svakojako*,
veće hoće po izbor *kovato*. 451.

*

majka je *budi*, u oči *ljubi*. V. 62.

*

kad se Mara *budi*, neka mene *ljubi*. I. 261.

*

pod njom sjedi stara *baba*, ja mljah, da je *klada*. I. 347.

Među asonancije možemo brojiti i onakove slučajeve, kad jedna riječ među dva istovetna vokala ima jedan konsonant više nego li druga, na pr. *vince—lice*. Primjeri:

a) nisu *Turci*, već su *vuci*. I. 346.
b) na nečije b'jele *dvore*,
oko dvora često *borje*. V. 348.

*

a) te im *vince* uniđe u *lice*. I. 541. (II. 54, III. 204, IV. 321, 416).
nek se *vješa*, kod mene je *ljepša*. I. 566.
nemo *dobra* ni kod crkve *groba*. 635.
kratki *danci*, a dugi *konaci*. II. 334, 517. (III. 239).
ide *mudro*, progovori *ludo*. II. 525. (III. 220, 386, IV. 227, 331, 455).

b) b'jelo stado, poklali te *vuci*,
a pastiru, posjekli te *Turci!* I. 324.
sakuj meni od zlata *junaka*,
mazit ću ga ko rođena *majka*. 356.
ljubit ću ga do samoga *mraka*,
a grliti do sutrašnjeg *danka*. 356.
da Bog da ga uzjahali *Turci*,
a moj đerdan popili *hajduci!* III. 105.
te ih kolju po Vračaru *Turci*
kao stado po planini *vuci*. IV. 344 (523).

Ovamo se može metnuti i primjer:

oj pelen *pelenče*, moje gorko *cveće!* I. 439.

Digitized by Google

Vidimo, da se osim jednoga jedinog izuzetka *(dānci—konāci)* u asonanciji svuda slažu u kvantiteti prvoga vokala dotične riječi, a ponajviše je i akcent toga vokala isti. Jamačno je to zato, jer bez te sloge malo je asonancije, a još je manje sroka, kao na pr. *ljūbim—kŭdim* ili *vīnce—ptīce*. Zato su rđave asonancije, a po gotovu su rđavi srokovi u ovim i njima sličnim primjerima:

kad uzimam *dece*,
uvenu mi *cveće*. I. 302.

*

svrnuh joj se u *džardin*,
potrgah joj *đelsamin*. I. 287.

*

da ja bojim moje *oke*,
da ja mamim mlade *momke*. V. 281.
kupila mu starić *prosa*,
starić *prosa*, drugi *ovsa*. 455.

*

ti se stvori u dućanu *alva*,
ja ću biti u dućanu *kalfa*. I. 354.
kad se, pobro, sastanemo *bliže*,
mi ćemo se darivati *lipše*. III. 549.

Dodatak.

I. Uvod. U ovome dodatku želim potpunosti radi kazati što i o metrici starih naših narodnih pjesama „bugaršticа". Da bi ovaj dodatak bio što kraći, t. j. da bi se ova radnja što prije svršila, ja ću iz onoga, što su drugi istraživači do sad u bugaršticama opazili i objavili, samo ono i onoliko reći, koliko mi treba za moje dokazivanje, a ostalo će biti u ovome dodatku stvari, koje do sad nijesu (koliko ja znam) nigdje objelodanjene, a vrijedno je, da se i one znadu. I u tome ću poslu biti što je moguće kraći. Brojevi, koji sami stoje uz citate, znače strane Bogišićeva izdanja starih naših narodnih pjesama (Biograd 1878.). Gdje uz broj stoji još slovo *M*, tu je citat iz *Miklošićeva* izdanja „Die Volksepik der Kroaten" (Beč 1870., „Denkschriften" bečke akademije knj. *19)*, a gdje stoji slovo *P*, tu je citat iz *Pavićeva* izdanja „Dvije stare hrvatske narodne pjesme" (Rad jugosl. akad., knj. *47.)*. Iz Bogišićeve sam knjige upotrebio samo prave narodne pjesme, a ne poluknjiževne, kao što su peraške i neke druge.

II. Stope i članci. Kao što u današnjim narodnim pjesmama nema stopa, već su samo članci (vidi u §. 5., 6., 10.), tako je to i u bugaršticama. Miklošić na str. 4. i 5. postavlja doduše za stihove u bugaršticama ove četiri sheme:

Digitized by Google

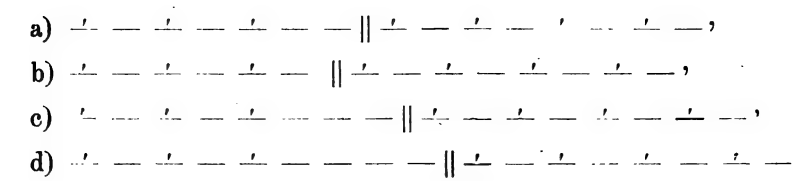

koje on nalazi na pr. u stihovima:

a) dva su brata jezdili planinome konja dobra,
b) stani jure, konju, stani jure, brzi konju,
c) ne znam veće, viju li te, ne znam veće, vidiš li me,
d) a Miloša Kobilovića jedna mlada vlahinjica.

Ali akcenti su u tim Miklošićevim shemama postavljeni vrlo samovoljno, kako je uvidio već Bogišić u predgovoru svoga izdanja str. 12—15; a bez velikoga samovoljstva i ne može se taj posao učiniti, kao što se ne može ni u današnjim narodnim pjesmama. Zato treba reći, da akcent u bugaršticama nije vezat na stalna mjesta u stihovima; a kad je tako, onda ne može biti govora o stopama u njima. — Budući da svaki stih u bugaršticama ima u svojoj sredini jak odmor, otud izlazi, da svaki njihov stih ima dva članka, jedan pred odmorom, drugi za njime, a broj slogova ni prvome ni drugom članku nije stalno određen, kao što nije stalno određen ni čitavom stihu. Bez velikoga se nasilja ne može uzimati, da stihovi bugarština imaju više članaka od dva, pa zato treba reći, da su ti stihovi dvočlani.

III. Pripjevi i kitice. Oni kratki dodaci, koji se u bugaršticama često nalaze iza pravih stihova, nijesu pripjevi, kao što su oni u današnjoj narodnoj poeziji, o kojima se govori u §. 16. Ti se dodaci ne mogu držati za pripjeve, jer nemaju glavnoga obilježja pravijeh pripjeva, t. j. ne ponavljaju se bez promjene, već se ponajviše razlikuju jedan od drugoga. Zato za te kratke dodatke Miklošić na str. 2. pravo uzima izraz „Anhang“, a Bogišić na str. 21—23. „priložak“. Ovaj drugi pisac veli, da „priložak“ ne sadržava ništa novo za smisao, već samo ponavlja štogod iz stiha, koji je pred njime, pa bi se bez ikakve štete za smisao mogao izostaviti. To istina vrijedi za veliku većinu „priložaka“, ali ne za sve bez izuzetka, jer se nalaze katkad i takovi „prilošci“, koji su za smisao potrebni te se bez uštrba za jasnoću i potpunost misli ne bi mogli izostaviti. Takovi su evo ovi primjeri:

Digitized by Google

stade ti mi gospođa uz trpezu darivati
Ugričiće banove. 64.
car Mustafa Otmanović žudeć steći ona mjesta,
koja prednijeh ljeta
vrli Nijemci osvojiše u junačkom vojevanju. 101.
zače mislit oholo, na koji bi mogo način
ime glasovito
cića tega djelovanja nakon sebe ostaviti. 101.
da me hoće privariti, ne bi mene svjetovala
sestra Ivanova. 103.
ono biše delija, koji Turaka ubijaše
svojim buzdohanom. 121.

Ovi primjeri pogotovu nikako ne dopuštaju pomenute dodatke ili priloške držati za pripjeve, koji su u današnjim narodnim pjesmama za smisao svagda posve zališni.

Kao što eto u bugaršticama nema pripjeva, tako u njima nema ni kitica. Ja to držim unatoč Bogišiću i Wollneru. Znatan broj bugaršticа složen je tako, da iza prvoga stiha dolazi priložak, onda iza stiha 3, 5, 7. i t. d., a iza zadnjega priloška dolazi samo jedan stih, s kojim se pjesma svršuje. Bogišić na str. 4. za takove bugaršticе veli: „Razmještaj je stihova strofni: strofu sačinjavaju dva glavna stiha i njima dodani pripjevni priložak. Ipak prva i posljednja strofa svake pjesme nemaju nego samo po jedan glavni stih: prvi ima uz to i pripjevni priložak, a posljednji ga posve nema". — Wollner pak u „Archiv-u für slav. Philol." IX. str. 275. i d. dokazuje za takove bugaršticе da su složene u kiticama, kojima je ovo oblik:

— — — — — — — — — — — — — — — — — (—)
— — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — (—),

t. j. priložak stoji između dva stiha; iza prve takove „kitice" dolazi druga isto takova, iza nje isto takova treća i t. d. Po Bogišiću dakle priložak je kiticama dodat, a po Wollneru je uklopljen u „kitice". Wollnerovo mnijenje nigdje ne kvari simetriju, jer od početka do kraja u pomenutijem pjesmama teku stihovi jednim istim redom; a Bogišić mora uzimati na početku i na kraju onijeh pjesama izuzetak, koji vrlo kvari simetriju. Premda se Bogišić i Wollner u ovoj stvari među sobom razlikuju, ali oni se u tome slažu, što dotične skupove stihova s prilošcima jedan i drugi zovu

Digitized by Google

„kiticama“. Ja ne priznajem, da su bugaršticе složene u kiticama, a zato imam tri razloga. Prvo ja ne mogu nikako dopustiti, da bi narod ikad načinio koju takovu kiticu, s kojom se ne bi rečenica potpuno svršivala, već bi jedan dio (složene) rečenice stajao na svršetku jedne kitice, a drugi dio na početku druge kitice. A tako građenijeh „kitica“ ima dosta u bugaršticama, uzimali ih mi u Bogišićevu ili u Wollnerovu smislu. Bogišićevu se shvaćanju protive ovi primjeri:

stade ti joj Jerini lijepa Mare govoriti:
„kad bi meni bilo djevojci obirati,
Đurđeva Jerino,
ja bih mlada obrala Damijana Šajnovića,
er najljepši . . . . . 35.

Tu dakle vidimo zavisnu rečenicu (kad bi . . . .) na svršetku jedne „kitice“, a glavnu rečenicu (ja bih . . . .) na početku druge. Tako je i ovo:

još mi ga je napojila od godine hladna vinca,
paka ga je uvela u kamari Sekulovoj,
ugrinskoga bana,
da oružje izabira, koga mi je njemu drago;
njega srce . . . . 56.

Tako građenijeh „kitica“ ima, ako ih shvatimo i u Wollnerovu smislu. Nalazimo na pr.

tri ti glasa dopanuli hrabre Marku Kraljeviću,
Kraljeviću Marku,
prvi glas mu dopade od kralja od ugarskoga,
da ga pođe vjenčati kraljicom slavnom gospođom,
kralja ugarskoga;
drugi glas mu dopade od Janka od vojevode,
da mu ide krstiti od srdašca mlado čedo
Ugrin vojevoda;
treći glas mu dopade od cara od čestitoga:
„dođi, slugo, do mene, ere si mi od potrebe,
Kraljeviću Marko,
ere ćemo vojevati lijepom arapskom zemljom,
da mi nosiš alajbarjak pred mojome družinome,
Kraljeviću Marko!“ 20.

Tu nije po smislu potpuna prva, druga i četvrta „kitica“, t. j. nije svršena zajedno s „kiticom“ (složena) rečenica. Ovakovijeh

Digitized by Google

primjera, kojima se ruši i Bogišićevo i Wollnerovo postavljanje „kitica“, moglo bi se još dosta navesti, ali ja ih ne navodim, jer ih svatko sam lako može naći.

Još ima jedna činjenica, koja meni ne dopušta priznavati kitice u bugaršticama. U §§-ima 73—78. govori se o ponavljanju u stihovima, pa smo vidjeli, gdjegod se štogod u dva stiha ponavlja, tamo nikad ne smije među njima biti jaka interpunkcija, kakova treba da bude na kraju kitica. Ako s te strane ogledamo Bogišićeve i Wollnerove „kitice“, vidimo često, gdje se ogrješuju o rečeni zahtjev. Tako nalazimo stihove:

glasi mu su dopanuli hrabre Marku Kraljeviću,
Kraljeviću Marku,
ere mu je Minja Kosturanin *bijele dvore porobio*,
bijele dvore porobio, živijem ognjem opalio 22.

malo dalje u istoj pjesmi:

tamo pođe on Marko *u lijepu Svetu Goru*
Kraljeviću Marko,
u lijepu Svetu Goru u lijepe manastjere.

Ako ćemo uzimati „kitice“ u Wollnerovu smislu, onda ono, što se ponavlja, u prvom primjeru stoji na svršetku jedne „kitice“ i na početku druge, dakle među „kiticama“ nema i ne može biti jake interpunkcije. To isto vidimo u drugom primjeru, ako uzimamo „kitice“ u Bogišićevu smislu.

Kad ja dakle ne priznajem kitica u bugaršticama, pita se: što je ono, što Bogišić i Wollner drže za „kitice?“ Na to ja odgovaram, da su to naprosto skupovi stihova s pravilnim namještanjem priložaka; a ima dosta i takovijeh bugarštica, u kojima prilošci ne stoje iza stalnoga broja stihova, već stoje sad ovdje, sad ondje, kako se gdje sviđalo pjevaču. — Vidi još jedan razlog protiv kitica u bugaršticama pod br. XVIII. pri kraju.

IV. Naglašene jednosložnice stoje dosta često na početku i prvoga i drugog članka, kako je na pr. u stihovima:

glas izide iz oblaka i Turcima govoraše. 8.
ban Milošu ljubljaše dragu sestru Sekulovu. 53.
dukate mi ponesi *ti* milosnoj ćeri svojoj. 12.
pod njima sam ugledala *dva* mlada gospodičića. 47.

Digitized by Google

Vrlo mnogo ima dakako primjera, gdje na rečenijem mjestima naglašena jednosložnica stoji pred enklitikom; na pr. *zdrav* si, — *što* je i t. d., ali to su upravo, kako znamo iz §. 23., neprave dvosložnice. Zato se o takvijem slučajevima ovdje i dalje ne govori, nego samo o čistim naglašenim jednosložnicama.

U prvom članku nalazimo naglašene jednosložnice često još na ovijem mjestima: 1. ispred skrajnje dvosložnice, 2. ispred skrajnje trosložnice, 3. na kraju; — a u drugom članku obične su naglašene jednosložnice još samo ispred skrajnje trosložnice. Primjeri:

žalostan se *on* nađe u svojemu živu srcu. 7.
pod njime je *vran* konjic kako vila od planine. 87.
tobom sam se *sveć* dičio među braćom i gospodom. 10.
istina je, *što* govoriš, svijetla kruno, svekoliko. 44.
sve bih reko, da je *glas* Miloša Kobilovića. 9.
prvi ću ti otkup *dat* bojno kopje suha zlata. 145.
ako k tebi, hurjatine, pod šatore *ja* ušetam. 15.
tako tebe ne ubio, sestričiću, *Bog* veliki. 52.

Na drugijem mjestima osim navedenijeh vrlo se rijetko nalaze naglašene jednosložnice, kako je u primjerima:

poć ću *ja* pogubiti Miloša Ugrinjanina. 54.
ako *hoć*, mili Bože, mene živom željom umoriti. 230.
a za njime na konjim Ognjen *Vuk* i Mitar Jakšić. 48.
pusti mene, vu'će Janko, ere ću s Turcim *boj* biti. 56.
koji činiš veselje, da ti bude u dobri *čas*. 231.

Zadnji stih se razumije iz onoga, što je rečeno u §. 27. o desetercima, koji se svršuju s riječma „u dobri čas". A što su stihovi, kakav je predzadnji, veoma rijetki, to odgovara onome, što se veli u istome §-u, gdje smo vidjeli, da su veoma rijetki i junački deseterci, koji bi imali naglašenu jednosložnicu ispred skrajnje dvosložnice.

Kad u prvom članku stoji jednosložnica na kraju, gotovo svagda je pred njom dvosložnica, vrlo rijetko trosložnica, kao što je u stihu:

ali nasta sileni *car* sužnju svomu govoriti. 120.

Ali u istoj pjesmi imamo i stih:

što te hoću zmožan *car* ja sadahna opitati. 120,

dakle je sva prilika, da u onome prvom stihu *sileni* stoji griješkom mjesto *silen*.

Digitized by Google

Dvije jednosložnice jedna do druge nalaze se dosta često u bugaršticama; na pr.

sve to dobro slušaše nevjerni Branković Vuče. 9.
ma jeda *Bog da*, djevojko, i prava krstjanska vjera. 88.
zašto mu se *brz konj* biše po livadi razigrao. 127.
lijepo ćeš *moć*, *moj* sinu, ukopati majku tvoju. 134.
a bješe mi na ruci *moj pus* prsten diomanat. 135.

Kako su takvi skupovi na kraju današnjih narodnih pjesama veoma rijetki (vidi §. 28.), tako su veoma rijetki na istome mjestu i u bugaršticama; imamo na pr.

sve to dobro izreče, ma ne reče: ako *Bog da*. 95.

V. Dvosložnice, trosložnice i četverosložnice u drugome članku namještaju se ovako: 2 + 2 + 4, 4 + 2 + 2, 3 + 4. Primjeri:

tuj si Marko potrže *svitlu sablju pozlaćenu*. 18.
samo mi se ne veseli *Ugrin Janko vojevoda*. 28.
a mene će pritisnuti *vrli Turci vitezovi*. 52.
na prozoru vidio *dragu sestru Ivanovu*. 101.
pođe junak dozivat *smederevsko mlado momče*. 32.
nego meni osedla *junačkoga konja moga*. 48.
iz kamare izvede *Margaritu sestru svoju*. 69.
jošte njima govori *vojevoda Ugrin Janko*. 70.
i ovo sam otpravila *Lazara gospodara*. 11.
još htijaše Milošu *s punicom govoriti*. 12.
da iz glasa poklikni *brajena Andrijaša*. 19.
tad mi kralju svijetli *sestrici odgovori*. 88.

Kao što na kraju stoji 3 + 4, tako može stajati i 3 + 5:

u jezeru nahodi *gizdava gospodičića*. 11.
ma mi pođe Margarita *Mihajlu odgovarati*. 33.
i tad mu se bijahu *gospoda ozlovoljila*. 83.
tere side govoriti *mladomu Svilojeviću*. 120.

Prema tome imamo i namještaj 4 + 5:

i njega su odveli *čestitomu Otmanoviću*. 9.

Namještaja 2 + 4 + 2 nema, a namještaj 4 (5) + 3 veoma je rijedak, kako je u stihovima:

Digitized by Google

uzimljem te, moj kralju. *za svjedoka božjega.* 14.
a što meni govoriš *od kraljice djevojke.* 90.
on se zove na ime *Protopopiću Nikola.* 47.

Riječi „za svjedoka“, „od kraljice“ u prva dva primjera neprave su četvorosložnice (v. §. 23).

Da bi se jedna dvosložnica nalazila na kraju stiha iza četvorosložnice, tome ima vrlo malo potvrda, i treba ih držati za pogrješke prepisivača. Imamo na pr.

u Kosovu ugledao tri *Ugričića bana.* 63.
još Jerini govori Ugrine *vojevoda Janko.* 74.

U pjesmi, iz koje je prvi primjer, dolazi malo dalje stih, u kojemu je namještaj 2 + 4:

nego mi ti jezdu jezde tri *bana Ugričića.* 63.,

a u pjesmi, iz koje je drugi primjer, nalaze se u tri stiha kao drugi članak riječi: Ugrine *vojvoda Janko*, — dakle će ono *vojevoda* biti griješkom mjesto *vojvoda.*

Namještaj 2 + 4 + 2 ne nalazi se ni u prvome članku, već je onako kao i u drugome, t. j. 2 + 2 + 4 ili 4 + 2 + 2:

tad je Vuku Ognjenomu živo srce uzavrelo. 45.
pođe kralju budimskomu sestra svoja govoriti. 59.
pristignula mrkla noćca, ostavio bio danak. 23.
čestitomu silnu caru ove r'ječi govoraše. 97.

Dok je u drugome članku namještaj 3 + 4 posve običan, a ono je taj namještaj sasma rijedak u prvom članku, kako vidimo u ova tri stiha:

dva mi sta siromaha dugo vrime drugovala. 18.
tere ćeš otvoriti materinu pustu skrinju. 134.
šure me zatekoše na lijepe junačke igre. 135.

U sva tri stiha na početku je neprava trosložnica, ali to je isto, kao da je prava.

Mnogo i mnogo je običniji u prvome članku namještaj 4 + 3, za koji smo malo prije rekli da je veoma rijedak u drugome članku. Imamo na pr.

vitezove posadi, đe kojemu mjesto bješe. 26.
činila ga staviti u toj studenoj tamnici. 36.

Digitized by Google

s svatovima dohodi ka Kruševcu svijetlu gradu. 72.
hoćemo te opeta drugom ljubi oženiti. 106.

Mjesto 4+3 nalazi se u prvom članku veoma često i 2+2+3, na pr.

jezdi Marko Kraljević planinome konja vrla. 13.
sluge svoje doziva, ovako im naređuje. 32.

A kako se slabo nalazi u prvom članku 3+4, tako je rijedak i namještaj 3+2+2; imamo ga na pr.

ištući rusu glavu Matijaša Jankovića. 86.
zašto su šure tvoje ohole i ponosite. 135.

Isto je tako rijedak i namještaj 2+3+2:

mljaše Milošu bane, da mi nitko ne znad'jaše. 53.
kako bijahu rekli, tako bjehu učinili. 54.

Mnogo ima potvrda za namještaje 2+3+3, 3+2+3, 3+3+2 u drugome članku, a mnogo ih manje ima za te namještaje u prvome. Primjeri:

a neka da ti vidi *tvoja ljubima družina*. 19.
da ga pođe vjenčati *kraljicom slavnom gospođom*. 20.
tanku knjigu napisa *Ugrinu vojvodi Janku*. 36.
Turci glavu osjekoše *slavnomu Lazaru knezu*,
slavnomu Lazaru knezu i Milošu Kobiloviću. 10.
više košulje nošaše vezenu lijepu mahramu. 136.
i još mu ide djevojka ove riječi govoriti. 137.

Vidimo dakle, da među prvim i među drugim člankom ima nekoliko razlika u namještaju riječi s obzirom na broj njihovijeh slogova. Ne mislim, da su te razlike slučajne, ali puštam drugima, da ih protumače. Drukčijih razlika među oba članka vidjet ćemo još pod br. XIII, XIV, XV.

VI. Prirodni odmori. Već su opazili Miklošić (str. 5) i Bogišić (str. 22), da na kraju stihova u bugaršticama imamo ponajviše pojači odmor, t. j. gotovo svaki stih njihov čini za se rečenicu (glavnu ili usporednu ili zavisnu). I doista veoma su rijetki primjeri, kakav je ovaj:

kada mi se Radosave vojevoda odiljaše
od svojega grada divnoga Siverina. 126,

Digitized by Google

gdje evo kroz dva stiha teče jedna ista rečenica. To svojstvo bugaršticа vrlo se lijepo slaže s onijem, što je u §. 38. rečeno za današnje pjesme: „u pjesmama, kojih stihovi imaju po 11 ili više slogova, ponajviše je svaki stih za se osobita rečenica". A stihovi bugaršticа imaju više od 11 slogova, ponajviše 15 ili 16.

Iz §. 36. znamo, da pjevači u današnjim pjesmama vrlo rado združuju prirodni i metrički odmor na istome mjestu. To isto vidimo veoma često i u bugaršticama; imamo na pr.

Miloš cara udrio, ma ga nije pogubio. 8.
kako bješe majka rekla, tako Marko i učini. 21.
pusti mene malahno, da otidem počinuti. 43.
grozne suze proljeva, a otire crnu krvcu. M. 18.

Kako u današnjim pjesmama rijetko lakša kakva interpunkcija stoji u članku (vidi §. 37), tako je to rijetko i u bugaršticama. Primjeri:

i prignu se, da mu ljubi koljeno od desne noge. 8.
ne znam jadna, hoćeš li ga u životu zaskočiti. 50.
a on mu veli: „moj kralju, kako ću se veseliti?" 74.
i on tamo otide pješice, bez konja dobra. 107.

Slabo se prirodni odmor opaža, kad stoji zarez poradi vokativa ili poradi apozicije:

mogu ti se, Milice, sanku tvomu domisliti. 5.
zašto meni govoriš, gospodaru, lude riječi? 50.
koj' sam junak pobolji od tebe, sinko Sekule. 61.
nije tebi Denalija, tvoj pobratim, poginuo. 107.

Kao što u današnjim pjesmama nema primjera, gdje bi jaka interpunkcija (punkt ili semikolon) stajala gdje u stihu (vidi §. 38), tako toga nema ni u bugaršticama, već i u njima takve interpunkcije mogu stajati samo na kraju stihova.

VII. Elizija (afereza, sinkopa, siniceza). Dok su današnje pjesme pune i prepune elizija, a ono takvijeh pokraćivanja riječi u bugaršticama ima vrlo malo, a što ih i ima, za sve gotovo možemo misliti da su se u ono vrijeme i u onijem krajevima, gdje su se i kada su se pjevale bugaršticе, nalazile i u običnom govoru, na pr. veznik *neg'* (= nego), genitiv plur. *Turak'*, *godin'* i dr.:

i tvoje je tamnice vrlijeh *Turak'* napunio. 45.
ovo mi se danaske devet *godin'* navršuje. 46.
neg' za dragu sestricu Ivana Hrvaćanina. 101.

Digitized by Google

Primjeri prave elizije:

> što li *s'* nisi povrgo junačko oružje tvoje?
> konju *s'* uzdu pustio do junačke crne zemlje. 58.
> *koj'* sam junak pobolji od tebe, sinko Sekule. 61.

Miklošić na str. 3. veli, da se u podosta stihova nalazi elizija (ako je on na pismu i ne bilježi, a ne bilježi je ni Bogišić); za primjer navodi on ova dva stiha:

> tako mi se ne mrčati kako istinu kazivati, —
> ma bih dala Milica moje u glave crne oči.

Miklošić očevidno uzima, da bi u prvom stihu mjesto *kako* upravo trebalo pisati *kak'*, a u drugome *moj'* mjesto *moje*. On u gdjekojim stihovima nalazi i sinkopu (ili kako on kaže: sinicezu), na pr. u ovome:

> nemoj, zete Milošu, ne *ubio* te Bog veliki,

gdje mjesto *ubio* piše on *ubjo*.

Miklošićevo mnijenje treba zabaciti te reći, da u bugaršticama gotovo nema pravijeh elizija, a isto tako nema u njima ni afereza ni sinkopa ni siniceza. Svega toga nema u bugaršticama zato, jer im ne treba, a ne treba im zato, jer su njihovi stihovi rastegljivi, t. j. nijesu vezani na stalan broj slogova, kao što su vezani stihovi današnjijeh pjesama, kojima su upravo zato i nužne elizije i ona druga pokraćivanja riječi. Pjevači današnjijeh pjesama bili bi bez elizija i t. d. vrlo često u velikoj neprilici, jer bi im stih bio prekobrojan, imao bi koji slog više, nego li smije imati. Pjevačima bugaršticа nije toga trebalo, jer kako su njihovi stihovi bili rastegljivi, njima ni malo nije smetalo, ima li ovaj ili onaj stih 13 ili 14 ili 15 ili 16 slogova, pače ima li i manje od 13 ili više od 16 slogova. Lijepu paralelu tome nalazimo u ruskim epskim pjesmama („bylinama"), kojih je stih onako rastegljiv kao i stih bugaršticа, i zato te ruske pjesme ne upotrebljavaju, može se reći, nikad elizija i t. d.

VIII. Kobilić—Kobilović. Kao što u današnjijem pjesmama nalazimo katkad *Kraljić* mjesto *Kraljević* (v. §. 52), tako u Miklošićevoj pjesmi br. 5. nalazimo *Kobilić* pored (običnijega) *Kobilović;* ispor.

Digitized by Google

a Miloša *Kobilića* jedna mlada vlahinjica, —
da je Vuče Branković ko i Miloš *Kobilović*.

IX. Nesklanjanje imenica. U bugaršticama se nalazi podosta primjera, gdje se od dvije imenice, što stoje jedna do druge, prva ne sklanja kao ni u današnjijem pjesmama (v. §. 54. i 55.). Imamo na pr.

kad je Vuka Brankovića *knez* Lazare razumio. 6.
i on pođe ovako *Ugrin* Janku govoriti. 31.
još je Vuče hotio s *Jakšić* Mitrom govoriti. 51.
i sobom je odveo *ban* Sekula sestričića. 60.

Vrlo je rijetko, da se ne sklanja druga imenica, kako je u stihu:

Vojin Arbanasine i Turčine *Mostaranin*. 139.

Pridjev *Ognjen* u svezi „*Ognjen* Vuk“ često se ne sklanja:

Ognjen Vuku govori od Poljica svijetli bane. 40.
kad je Mitar Jakšiću *Ognjen* Vuka razumio. 47.

(U ovom drugom primjeru imamo evo *Mitar* mjesto *Mitre*, gdje je isti broj slogova; ispor. u današnjoj pjesmi: svojim slugom *Jeroglavac* Markom u §. 55).

X. Prelijepi — pobolji. Katkad se nalaze u bugaršticama primjeri, koji odgovaraju onima u §. 59.:

ali si se podnijela tvojom *prilijepom* ljepotom? 14.
on ti mi se obuče *precrnijem* kaluđerom. 23.
da ti ću je udomiti za junaka *poboljega*. 38.
Stjepan ti je *poljepši* od Janka od vojvode. 67.
ali bih ti *pobolje* od ovijeh sakovao. 96.

XI. Genitiv mjesto akuzativa i vokativ mjesto nominativa (vidi §. 60. i 61.). Primjera ima podosta za prvo, a za drugo još i više:

a) ja mi njemu ostavljam *šestopera busdohana*. 27.
ko je ovdi sagradio *bijeloga manastira?* 64.
pod *šatora* upade Ugrin Janka vojvode. 71.
sa pojasa povadi *handžara pozlaćenoga*. 115.
b) ali na to *Lazare* Milici odgovaraše. 6.
Marko se je *Kraljeviću* tad veoma ražalio. 13.
sveđ iz njega izlazi jedan vrli *zatočniče*. 46.
poletio siv *sokole* iz slavnoga Biograda. 97.

Digitized by Google

Po analogiji primjera pod a) razvio se i ovaj:

čuvaj meni brata kralja kolik *tvoje ruse glave.* P. 94.

XII. Deminutivi se dosta upotrebljavaju i u bugaršticama, ali manje nego u današnjijem pjesmama (vidi §. 62—64). Primjeri

ti mi pusti *konjica* lijepom zelenom planinom. 12.
susrite me, mila majko, jedan tihi *jelenčac.* 19.
ali stojiš zlovoljno, er ne vidiš bijela *danka?* 54.
neka svijetla *zorica* dvore moje obeseli. 3.
kada mi se dovršila ona treća *godinica.* 22.
s tebe će se danaske crna *krvca* proljevati. 67.
suze su je polile niz rumeno bijelo *lišce.* 5.
da bi s njim rodila devet sina od *srdašca.* 69.

U trećem i sedmom stihu vidimo deminutiv, koji ima isti broj slogova kao i njegova osnovna imenica *(danka : dana, lišce : lice).* Takovijeh primjera ima dosta. — Katkad se u istome stihu nalaze po dva deminutiva:

nemoj to mi vaditi *sabljice* iz *srdašca.* 18.
pristignula mrkla *noćca,* ostavio bio *danak.* 23.

XIII. Udvajanje prijedloga veoma se često nalazi u bugaršticama, još češće nego u današnjijem pjesmama (v. §. 65.). Razlika je između bugaršticа i današnjijeh pjesama u ovome dvome: 1. u bugaršticama se mogu udvajati samo jednosložni prijedlozi, kako je to već i Bogišić opazio (str. 20), a u današnjijem pjesmama udvajaju se često i dvosložni, 2. udvojeni prijedlog mora u bugaršticama stajati u jednom istom članku, a u današnjijem pjesmama stoji vrlo često u različnijem člancima. Još ću dodati, da u bugaršticama ponajviše stoji udvojeni prijedlog u drugome članku, na pr.

i u dvor se uvratio *bez* svoje *bez* ruse glave. 4.
tad se Vuče izvuče *iz* planine *iz* zelene. 43.
a to mi se začulo *do* Janka *do* vojvode. 84.,

vrlo rijetko stoji u prvome članku, kao što je u ova dva (jedina) primjera:

na glavi *na* njegovoj žarkula od suha zlata. 87.
od konjica *od* zelenjka, od sokola tišnjićara. 115.

Digitized by Google

XIV. Nepotrebne riječce (v. §. 66—68). Ovamo idu enklitičke zamjenice *mi*, *ti*, od kojih se prva češće uzima, a obje stoje u prvom članku:

ja *mi* njojzi ostavljam lijepe zlatne noževe. 27.
što *mi* graka postoja u gradu Kupjenomu? P. 122.
za ruke *ti* vođaše lijepu Maru brataničnu. 35.
bješe *ti* im od prvice priskočila huda (štamp. „tude") sreća. P. 97.

Često se ovako u prvi članak umeću združene riječce *ti mi*, rjeđe *mi ti*:

poče *ti mi* hrabar junak staroj majci govoriti. 20.
tade *ti mi* na noge kralj budimski ustanuo. 40.
tužno *ti mi* s djevojkam na Dunaju vino piti. P. 123.
Janku *mi ti* darovala sablju srebrom okovanu. 64.

Mjesto *ti mi* ili *mi ti* nalazi se nekoliko puta *to mi*:

ono *to mi* ne bihu, družino, dva siromaha. 18.
tere *to mi* ovako belu gradu besiđaše. 126.
ali *to mi* Ugrin Janko („Ugri Anko") kraljici odgovaraše. P. 98.

Druge su nepotrebne riječce u bugaršticama: *a*, *ali*, *bre*, *do*:

a kada mi glasovi iza glasa dopadahu (prvi stih u pjesmi). 37.
ali poče kralj ugarski tužnu sužnu govoriti (prvi stih u pjesmi). 75.
ali poče divojka misecu govoriti (prvi stih). 120.
nego stade djevojka *bre* Stjepanu govoriti. 27.
ona mu je ufatila *bre* junaku konja dobra. 76.
dok ti ne naručam *do* dvi i *do* tri besidice. 18.
do tri meni hurjata pute moje pritjecaju. 59.

XV. Artikul (v. §. 69). Često se u bugaršticama nalazi bez prave potrebe artikul *taj*, ali samo u drugom članku:

nego njega udara *tom* sramotnom zaušnicom. 34.
ter je bješe ponio *toj* kraljevoj staroj majci. 80.
na vijeće su vijećali *toga* Mišića Stjepana. 84.
a to ti ga ugledaše *ti* carevi janičari. 142.

Rjeđe se nalazi u ovakom poslu zamjenica *onaj*, koja se uzima i u prvom i u drugom članku:

Digitized by Google

i *onoga* vinca junaku od zabitja. 19.
kada mi se dovršila *ona* treća godinica. 22.
sobome ti povede *one* svoje vjerne sluge. 66.

XVI. Dvojako izricanje istoga padeža. Onaj pojav današnjijeh pjesama, o kojemu se govori u §. 70., nalazi se često i u bugaršticama, ali s tom razlikom, što u današnjijem pjesmama zamjenica *(njega, njemu* i t. d.) stoji u drugom stihu, a ne u istom, u kojemu je dotična imenica; u bugaršticama i taj padež i zamjenica stoje u istom stihu. Primjeri:

i krstio *njemu* Janku od srdačca mlado čedo. 21.
bješe ti se *on* Janko svemu temu domislio. 29.
stade ti *joj* Jerina lijepoj Mari govoriti. 35.
kada *ga* je Nikolu Ognjen Vuče ugledao. 48.
tare *njima* ovako Ugričićem govoraše. 99.
a Grujicu sina moga često ću *ga* pohoditi. 105.
i tu knjigu napisa *njemu* duždu mletačkome. 143.

XVII. Pleonazam u porabi imenica, koji se za današnje pjesme spominje u §. 71., sasma je rijedak u bugaršticama; imamo na pr.

kako bješe *djevojka* te riječi razumjela,
stala bješe *djevojka* i plakati i jaditi. 26.
među njima ishodi *Jerina* despotovica
za gledati *Jerina* divne svate i kraljicu. 30.
kad to bješe začula *Jerina* despota Đurđa,
brzo bješe *Jerina* u tamnicu pošetala. 34.

XVIII. Ponavljanje riječi u zasobičnijem stihovima. Kao što je ovo sredstvo popunjavanja stihova veoma obično u današnjijem pjesmama (v. §. 73—78), tako se ono mnogo upotrebljava i u bugaršticama. Najobičnija je vrsta ponavljanja, da se drugi članak prvoga stiha ponavlja kao prvi članak drugoga stiha; na pr.

zdrav si, zete Milošu, *u moje i tvoje zdravlje!*
u moje i tvoje zdravlje i oko nas sve gospode. 6.

Više takovijeh primjera navodi Bogišić na str. 42, 43. Mnogo su rjeđa ovakova ponavljanja:

i sobome povede sedam braće Loščančića
i sobome povede Barbaru sestricu svoju. 39.
on će tebi vratiti haljine i konja dobra,

Digitized by Google

on će tebi vratiti i lijepo zahvaliti. 111.
bolan mi Marko dođe *u našemu manastiru*
i on mi je priminuo *u našemu manastiru*. 24.
evo me je *pristignula* ta lijepa *mrkla noćca*,
pristignula mrkla noćca, ostavio bio danak. 23.
lijep ti se bješe *porod* od djevojke *porodio*,
lijep porod porodio, Ugrin Janko vojevoda. 27.
a ja sam ih se *naio bijela mesa*, djevojko,
bijela mesa naio i napio crne krvi. 88.

Kao što je u zadnjem primjeru malo promijenjen red riječi, tako je i u ovome:

što ti je, mlada djevojko, što *proljevaš grozne suze*,
grozne suze proljevaš, a otireš crnu krvcu? M. 18.

Rijetko se ponavlja samo jedna riječ:

er ću poći dvoriti *poboljega* gospodara,
poboljega, svijetli kralju, i od mene i od tebe. 51.

Čitav se stih bez promjene ponavlja:

ušetaj mi, kaluđere, u dvorove vojevodine. 23.
er ako me ugledaše ti carevi janičari. 141.

Iza udvojenoga stiha u ta dva primjera dolazi „priložak“; — a u pjesmi „Majka Margarita“ ponavlja se svaki stih, ali tako, da je „priložak“ među njima. Tako je pjesma ta štampana u Miklošića str. 11—15, a Bogišić je (str. 226—229) štampao svaki stih samo jedan put; zato njemu „priložak“ stoji iza svakoga pojedinog stiha. Bogišić na str. 124. predgovora veli, da bi pjesmu onako bilo trebalo štampati, kako je u Miklošića, ali što je drukčije, i to pogrješno štampana, tome nije kriv on, nego onaj, koji mu je prepisao tu pjesmu iz Barakovićeve „Vile Slovinke“, gdje je onako, kako je u Miklošića. — I odavde evo vidimo, da bugaršticе nemaju „kitica“ (vidi pod br. III), jer kad bi ih imale, onda bi u sve tri pjesme (t. j. u „Majci Margariti“ i u one dvije, u kojima su stihovi: ušetaj mi — —, er ako me — —) morao priložak stajati na istom mjestu, t. j. ili iza ponovljenijeh stihova ili među njima.

XIX. Neobičan red riječi (v. §. 79, 80) nalazi se vrlo rijetko u bugaršticama; imamo ga na pr. u ova dva stiha, gdje prijedlog stoji između pridjeva i imenice:

Digitized by Google

znati meni danaske moga *od* sluge poginuti. 46.
treći mu sam zaimo lijepa *od* Mletka grada. 144.

XX. Kraća i dulja riječ jedna do druge. Pravilo je kao i u današnjijem pjesmama (v. §. 81), da kraća riječ stoji pred duljom. Ponajviše se to nalazi u drugom članku, vrlo rijetko u prvome. Primjeri:

i tako se tobom dosta *dičila i podnosila.* 7 (220).
tobom sam se sveđ dičio među *braćom i gospodom.* 10.
od koga si, djevojko, lijepa *roda i plemena?* 14.
na Nikolu dohode *popovi i kaluđeri.* 97.
i s njime se podigoše mnoge *paše i veziri.* 98.
zašto su šure tvoje *ohole i ponosite.* 135.
neg' se *plače i jauče* po sve kraje i sve strane. 79.

Drugi su primjeri (svi u drugom članku): *prostiti blagosoviti* 22, *vjerio ni oženio* 25, *slike i prilike* 29, 73, 104, 117, *primio i pričekao* 42, 69, *vjera i nevjera* 44, *bule i kadune* 45, *popovim i kaluđerim* 51, *primio i dočekao* 60, *borije i nakarade* 66, *zemlje i gradove* 76, *Sekule ni Mihovile* 79, *s bičima i ostrogami* 91, *zdravo i veselo* 91, 119, *štovo i milovo* 91, *čaše i kondijeri* 96, *čizme i papuče* 102, *zlovoljno i neveselo* 109, 218, *popove i kaluđere* 134, *zdravlje i veselje* 134, 231, *punica i vjerenica* 136, *čudno i široko* 223, *kumiti i bratimiti* 228, *kuninam i risovinam* M. 18.

Izuzeci su veoma rijetki:

zašto mene djevojku *osramoti i ucvili?* 27.
zafalio Jerini *na peharu i na vinu.* 36.
sam donese napokonje rogatije djevojčine,
sam donese napokonje *rogatije i pozdrave.* 136.

Izuzetak je u zadnjem primjeru jamačno poradi ponavljanja, koje obuzima čitav prvi članak i dio drugoga.

XXI. Imena i prezimena (v. §. 87, 88). U bugaršticama stoji češće ime pred prezimenom nego prezime pred imenom; a tome je obično razlog u želji, da pjevaču iziđe namještaj onakav, kakav treba po onome, što smo vidjeli pod br. IV. i V. Primjeri:

Vuk Branković uteče u planinu u zelenu. 9.
ali *Miloš Kobilović* Milici odgovaraše. 5.
kad je *Marko Kraljević* tu djevojku razumio. 15.
kad je *Mitra Jakšića* Ognjen Vuče razumio. 43.

Digitized by Google

ide *Ivan Čajković* staroj majci govoriti. 133.
ja sam draga sestrica mlada *Pavla Banovića*. 14.
da jedno mi biše vitez *Marko Kraljeviću*. 18.
na straži mi bijaše *Damjane Šajnoviću*. 31.

Prezime pred imenom vidimo u ova tri stiha zato, da bi prvi članak — sedmerac — imao namještaj 4 + 3:

Protopopić Nikola selu svoju rano budi. 47.
Svilojević Mihajlo sestri svojom govoraše. 67.
Tomanović Nikola svijetlu kralju odgovara. 95.

Gdje pomenuta pravila o namještanju ne traže da prezime stoji pred imenom, tamo se to rijetko nalazi, kako je na pr. u stihovima:

dobro jutro da ti je momu *Bušiću Stjepanu*. 3.
i žalosna otide na dvore *Jukšića Mitra*. 50.
pođe njemu ovako *Jakšić Mitar* govoriti. 43.

XXII. Rastavljanje pridjeva od imenice (v. §. 91, 92). Bugaršticе ne zaziru od toga, da pridjev i imenica stoje u stihu jedno do drugoga, a među njima je odmor; imamo na pr.

i udarih *tihoga jelenka* u srdašce. 19.
ali njome *ljubovca Novakova* odgovara. 104.
da ti ne ću *nikakva bezakonja* učiniti. 109.
što hoćemo *zavezana kaurina* pogubiti. 122.

Ovamo pristaju i primjeri, gdje je imenica do imenice, a među njima odmor:

i udari *Andrijaša brajena* u srdašce. 18.
ali njemu *Stjepane Ugoviću* govoraše. 106.
kada mi se *Radosave vojevoda* odiljaše. 126.

Rijetko se ovakove riječi rastavljaju:

pak da *moje* poljubi *koljeno* od desne noge. 8.
kad bi imo *junaka* car svijetli *onakoga*. 45.
Radosav mi stražici *vojevoda* odbesidi. 127.

XXIII. Anafora i hijazam (v. §. 93—96). U bugaršticama je mnogo običnija anafora od hijazma. Kad se uzima jedno, kad li drugo, zato se ne dadu pravila uhvatiti, kako se (bar u nekoj mjeri) dadu uhvatiti u današnjijem pjesmama. Bit će dosta za anaforu navesti četiri primjera:

Digitized by Google

i tamo mi pođoše tom *zelenom planinome*,
i kada mi bješe usred *zelene planine*. 17.
pak se brzo vratila *na vrata Budima grada*,
mene ćete susrestiti *na vrata Budima grada*. 81.
pristignula mrkla noćca, ostavio bio danak. 23.
tihu rosu u ravnici, sinju maglu u planini. 72.

Primjeri za hijazam:

s jadom pođe buditi Olivera *slugu vjerna:*
„ustani se, ustani, Olivere *vjerna slugo!*“ 4.
oni ježđu jezdijahu *zelenom planinom*
i onako jezdeći *planinom zelenom*. 110.
hod'mo kralju udriti *na careve na tabore;* —
i oni su udrili *na tabore na careve*. P. 97.

Nekoliko se puta vidi hijazam između svršetka kojega stiha i njegova priloška:

tri ti glasa dopanuli hrabre *Marku Kraljeviću*
Kraljeviću Marku. 20.
drugu mi ti jezdu jezdi crni *bane Mihaile*
Mihaile bane. 63.
što mi graka postoja u *gradu Kupjenomu*
Kupjenomu gradu? P. 122.
meni ih je darovao svijetli *kralju Matijašu*
Matijašu kralju. P. 123.

Katkad je red riječma tako pobrkan, da ne izlazi čist ni hijazam ni anafora:

knjigu tanku legaše, grozne suze proljevaše. 32.
ali mi ću strijeliti ljutu zmiju krilaticu,
ali mi ću strijeliti sokola lijepu pticu? 57.

XXIV. Srok (v. §. 99—105) je u bugaršticama mnogo rjeđi, nego li je u današnjijem pjesmama. Ako ćemo u srokove brojiti s Bogišićem (str. 26. predgov.) ovakove parove: *darovao—sakovao*, *pristignuo—dostignuo*, *naseliti—posaditi* i t. d., onda ćemo ih dakako dosta naći, ali mi znamo (iz §. 102), da to nijesu dobri srokovi, pa ih upravo i ne treba brojiti među srokove. Čistih (potpuno ili nepotpuno) srokova ima u bugaršticama vrlo malo, kao što su na pr. u stihovima:

konjica do *stremena*, a junaka do *ramena*. 87.
otkle ideš *kaurine*, od koje si *pokrajine?* 107.

Digitized by Google

XXV. Konačna bilješka. Pod br. VIII—XVIII. vidjeli smo dosta pojava, koji se nalaze i u bugaršticama i u današnjim narodnim pjesmama. Razlika je među jednim i drugim pjesmama u tome, što su svi ti pojavi u današnjima više ili manje nužni, jer su njihovi stihovi silabični, t. j. broj slogova u stihovima je određen, pa pjevačima dobro dolaze pomenuti pojavi te ih upotrebljavaju kao sredstvo, da im stihovi ne budu ni ispodbrojni ni prekobrojni, — a u bugaršticama su svi ti pojavi upravo reći nepotrebni, jer znamo iz onoga, što je rečeno pod br. VII., da stihovi bugarštica nijesu silabični, nego su rastegljivi, pa kao što njima ne treba elizije, tako im ne bi trebalo ni drugih onih sredstava, kojima se služe današnje nar. pjesme. A što mi ta sredstva ipak nalazimo u bugaršticama, to ja ne mogu drukčije razumjeti, nego ako rečem, da je sve to u bugaršticе prodrlo iz starijih narodnih pjesama, kojima su ta sredstva bila potrebna. O tim starijim pjesmama mi dakako niti što znamo niti možemo znati; samo ću pripomenuti, da neka od rečenijeh sredstava moraju biti vrlo stara, t. j. potjecati još iz praslavenskoga vremena, dok ih nalazimo i u ruskoj narodnoj epici; ovamo idu pojavi pod br. XII—XV. i XVIII. A da iz velike starine potječe i pojav pod br. XX, to se razabira iz onoga, što je rečeno u §. 82. Kad bi se za stihove današnjih nar. pjesama moglo dokazati, da su mlađi od stiha bugarštica, onda bi se moglo tvrditi, da su pomenuti pojavi prodrli iz bugarštica u današnje pjesme; ali kad takvoga dokaza nema (v. §. 4), onda je sva prilika, da su rečeni pojavi i u bugarštice i u današnje pjesme ušli iz negdašnjih narodnih pjesama, koje su i od bugarštica starije.

Sadržaj.

Uvod (§. 1—21). — I. Članci i njihovo raspadanje u pojedine riječi (§. 22—34). — II. Odmori metrički i prirodni (§. 35—39). — III. Broj slogova; pristup u ovu glavu (§. 40—41); a) pokraćivanje stihova (§. 42—56); b) produljivanje stihova (§. 57—78). — IV. Red riječi (§. 79—98). — V. Srok. Asonancija (§. 99—105). — *Dodatak* (o metrici bugarštica, I—XXV).

Digitized by Google

Paljetkovanje po oblasti našega jezika.[1]

Primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 3. prosinca 1905.

Napisao član dopisnik Luka Zore.

Evo nastavljam svoj rad, koji ja držim vrlo korisnijem, paljetkujući po narodnoj njivi i iznoseći na ogled zgodne riječi i fraze, još neunesene u naše rječnike ili slabo u njima protumačene. Uzgred se dotičem njekijeh nezgodnijeh kovanica i tugjijeh fraza, koje nam nemilice grde lijepi jezik. Na nove riječi udaram akcenat, da se znade, kako se izgovaraju u onom kraju, gdje su popisane.

Na žalost slabo se naši pisci i književnici obaziru na ove trice, kako oni kažu, pa i dalje nastavljaju svoje dosadašnje nesmotreno pisanje, a to na uštrb knjige i jezika, što će pokoljenja, uvjeren sam, oštro osuditi. No ipak naslada mi je, što gdjekoji pisac osvrće se na ovaj moj posao i trijezno se kloni stramputica.

U potonjem svomu nizu Paljetkovanja[2] pozvao sam se na gg. svećenike i učitelje, da se zauzmu i prinesu ovome uharnomu radu kao eno ti ljudi, koji su neprestano u prigodi, da čuju čist govor. Odazvali su mi se samo tri učitelja, i sva su tri iz dubrovačkoga kotara: gg. Vlaho Fortunić, Nikola Ljubidrag i Antun Mustahinić. Ovdje im javno blagodarim. Kamo sreće, da ih se više odazvalo! No poziv još sveudilj traje.

[1] V. Rad Jug. Akad. CVIII, CX, CXIV, CXV, 138.
[2] V. Rad Jug. Akad. CVIII. g. 1901.

Digitized by Google

A.

1. *Àlgebârski*[1] *vlâk*. Pridjev riječi *algebra* je *algebarski*, jer joj je osnova *algebr* (poredi *fratarski*, *sebarski*, *teatarski)*; a *vlak* je najbolja riječ za talij. *estrazione* (v. *voz)*. Po tome *algebarski vlak* je pravilnije od običnoga nazivlja u školama *algebrično* ili *algebrajsko vučenje;* pa ovo *vučenje* ne valja i za to, što kao obični verbalni supstantiv pokazuje trajanje djela, n. p. *nošenje, činjenje* i ost. i ne odgovara ideji, jer izraz *alg. vučenje* ne iskazuje svršeni čin, kako bi trebalo da iskazuje; za to treba kazati *vlâk*.

2. *Algebrično* i *algebrajsko vučenje* v. *algebarski vlak*.

B.

1. *Bájo* v. *kljájo*.

2. *Bàtovina*[2] je loza od dvije godine.

3. *Bàtuka*[3] je biljica, kojom obično seljaci ubijaju svinje. Na vrhu je deblja, a u rukama tanja. Gen. pl. je *bàtûkâ*.

4. *Bàtvačica*[4] zovu glavičatu iglu, kojom žene pribadaju odjeću na sebi i trgovci oglede ispred svojih prodaja.

5. *Besprèdmetno*. Ova se grdoba uvela u jezik iz njem. *gegenstandslos* i upotrebljava se onda, kad nestane razloga, da se kojoj stvari raspravlja. To bi se po narodnu kazalo, da stvar *pada*, ili u prenesenom smislu, da je stvar *izvjetrila*, *ispuhala*, *izdušila*.

6. *Bezvláština*[5] je narodna riječ i znači *anarhija*.

7. *Bȉčast*[6] je krupan; kaže se o volu, konju.

8. *Bih* i *ne bih*. Na muci su naši književnici, kad prenose narodne fraze u umjetnu knjigu, pak često zagju stramputicom. U narodnoj zakletvi: „Ja *bih* za „tebe poginuo, *bih* bogami, onako „mi Bog pomogao ka' što *ne bih*" pomišlja se na prevjeru; za to je dodano *ne bih*, biva „Bog da „me kazni onako, kao što ja *ne* „*bih* za tebe poginuo!" U drugoj rečenici: „Ja *bih* za tebe poginuo, „*bih* bogami, onako mi Bog po„mogao ka' što *bih*" misli se na iskrenost zakletve. Iza svake ovakve zakletve narod odgovara: *Amen da Bog dâ!*, a ne *bih* ili *ne bih*.

9. *Bíjeli udovac*[7] je u narodu *Strohwittwer*, a takva ženska je *bi-*

[1] V. Rad CXV. str. 173. [2] U Stonu. [3] Na Šipanu. [4] U Stonu. [5] U Crnoj gori. [6] Ibidem. [7] Ibidem.

Digitized by Google

jela udovica. Pravi je udovac *crni*, a ženska *crna* udovica ili *sinja*.

10. *Bîskati*[1] je od *iskati*, preostalo od *obiskati*, kao *drijèšiti* od *riješiti* za *odrijèšiti*. Po listovima se inade, odakle je glagol, jer nijesu zadovoljni, što o tome piše Akad. rječnik.

11. *Bjelànčevina*[2] je narodna riječ za lat. *albumina*, što se nalazi u mokraći. Riječ je zgodno skovana na osnovi *bjelànca* u jaju, a to za stvar i za etimologiju.

12. *Bjèlica*[3] je vrsta konavoskoga veza na osnovi bijeloj.

13 *Bjelòća*[4] je kožna bolest (la risipola).

14. *Bješe* po novinama, a žalibog i u književnikâ, nalazi se upotrebljeno za 3. lice plurala. To se brkaju oblici *biše* (3. lice plur. od aorista *bih, bi, bi, bismo, biste, biše*) i *bješe* (3. lice sing. od imperf. *bjeh, bješe, bješe, bjesmo, bjeste, bjehu*), i to najskoli kod ikavaca, kojima su obje forme *biše* Da se od toga odviknu, a priviknu pravilu, dobro bi bilo upotrebljavati drugi naš imperf. od glagola *biti (bijah, bijaše, bijaše, bijasmo, bijaste, bijahu)*. — Žalosno je, kad treba ove stvari napominjati, a još je grče, što naši inorodnici s razlogom nam prigovaraju, da prije treba nama jezik naučiti, pa tad ga nametati njima.

15. *Bôrka*[5] je plod (nalik kurka), što *bor* iznese, ali u njemu nema sjemenaka. Koji bor iznosi *borku* sa sjemenkama, ona se u puku zove tugjom riječi *pinj*, a sjemenke su *pinjuli*. *Pinj* zovu i *borku* ukupno sa sjemenkama. Drugovdje se taj plod od bora (a i od čempresa) zove *šîšârka* ili *šišàrica*.

16. *Bòška*[6] je mala prasica, te se kolje o Božiću. Ako je poviša, zove se *bòžura*.

17. *Bòžura* v. *bòška*.

18. *Brâk*[7] je njeka vrsta morske trave, gdje se ribe mrijeste. V. *palj*.

19. *Bròdac* v. *klobuk na brodac*.

20. *Brôj*[8] se kadgod upotrijebi za mnoštvo, silu čega. N. p. Bilo ih je *bròja*.

21. *Búbac (búpca)*[9] je jaki udarac pestima Ima i glagolâ *búbati* i *bûbnuti*. N. p. „Uhvatio je grdnijeh *búbâcâ*“.

22. *Búbati* i *bûbnuti* v. *búbac*.

23. *Bûdêm* (*-eš, -e* i ost.) oblik je budućega vremena u ovisnijem rečenicama. Njeki pisci upotrebljavaju taj oblik za prošlo vrijeme, n. p. „on *bude* primljen svečano“, što nigdje od naroda nijesam čuo. Ovo se valja da uvuklo po analogiji upotrebljavanja budućega

[1] Einem Läuse suchen (v. Vuk rj.). [2] U Crnoj gori. [3] U Konavlima. [4] U Crnoj gori. [5] U Stonu. [6] U Konavlima. [7] U Cavtatu. [8] U Crnoj gori. [9] U Cavtatu. U Stulinu rječniku ima *búbac*, ali samo za pad na dolinu. Ne izgovara se riječ onako, kako je naglašena u Ak. rječniku.

Digitized by Google

vremena za aorist u živahnom razgovoru i u slikovitom opisu. N. p. „pa *će* mu tad on“, ili „pa *će* se on tad okrenuti i zamahnuti rukom“.

24. *Bulìkân (bulikána)* je nered i buka, a dolazi od riječi *Vulcano*, pa i o tomu su se listovi prepirali. Mislilo se, da je to talij. *brulicame* ili *bulicame*[1]; ali da je odatle, bilo bi kod nas *bulikam*, kao što je *rãm* od *rame*. U starijeh pisaca (u Vetranića I. 219.) ima *bulìkân*, a *bùlkân* donosi Baraković (Vila 327).

C.

1. *Cjèdilo (-a)*[2] je vrsta mreže, kojom se zagradi riba.

2. *Cjepànica*[3] je praskva, kojoj se pica rascijepi po pola, kad se oguli.

3. *Cjèvnjâk (cjevnjáka)* v. *sukalo*.

4. *Cklène* v. *čizme cklène*.

5. *Crljénak (crljénka)*[4] je vrsta morske ribe, crvena *škrpina* (scarpaena).

6. *Crni udovac* v. *bijeli udovac*.

7. *Crnina* je nigredo, die Schwärze, pa bilo žitko ili prosta šara. Zato dobro je kazati u frazi „*Crnina* ga je dopala“, kad je ko komu umr'o, pa se u crno za njim zavio; ali nije narodno, kad se govori i piše: „obući se ili zaviti u crninu“, nego treba kazati „zaviti se u crno“, i tad to znači odjeću, sukno i ost.

8. *Crnokrûg* v. *crnopečica*.

9. *Crnòpečica*[5] isto je, što i *crnokrug*, otrovna zmija.

10. *Cùkati, cùknuti*[6] je metateza za *kucati* i *kucnuti*. V. *golima*.

Č.

1. *Čàdor (čàdora)* ili *šàtor (šàtora)*[7] zovu štit od dažda. Otvoriti ga kažu *razapeti*.

2. *Čãjina*[8] je maglovito i kišovito jesenje jutro u frazi „danas je *čajina*“; a *vodòčajina*[9] je močvara.

3. *Čâm (čâma)*[10] [pl. *čâmi (čámî)*] je *nèvîd*[11] (mali komarac), koji nečujno i nevidljivo napada

[1] U Dante-a ima riječ *bulicame* kao vlastito ime njekog sumpornog blata kod Viterba, pa se zovu *bulicami* njeke močvare ljekovite vode u Toskani, iz kojih puši para, a iz daleka čini se bijeli oblak. Poredi Inf. XIV. 79:

Quale del *Bulicame* esce il ruscello.

[2] U Rijeci dubrovačkoj. [3] Na Orebićima. [4] Ibidem. [5] U dubrovačkoj okolici. [6] U Crnoj gori. [7] Ibidem. [8] Ibidem. [9] U okolici dubrovačkoj (u Šumetu). [10] U Dubrovniku. [11] U Paštrovićima (Boka Kotorska).

Digitized by Google

noću na čeljade, kad spava. Ne bi li ove riječi *čam* i *nevid* bile zgodne za naziv *infuzorijâ*, *ἀόρατα* i ost.? V. *žmirak*.

4. *Čántra* i *čántrica*[1] je posuda za petrolije.

5. *Čêlo* se uzimlje u puku za kraj, a ovo potvrgjuje i lokalni naziv na ostrvu Koločepu kod Dubrovnika, gdje zovu gornje i donje *čelo*[2] istočni i zapadni kraj od ostrva.

6. *Čêst (-i)* najbolja je riječ u prijevodima iz lat. za *augurium*[3]. No riječ je na mjestu i za *omen*, n. p. *accipio omen* = *primam čest*.

7. *Čìsme cklène*[4] su lakovane, svijetle.

8. *Člân* je zamjenično ime za muško i žensko; za to nije potreba za žensko kazati *člànica*, nego n. p. „Gospogja N. N. je *član* našega društva“. V. *svjedokinja*.

9. *Cûnak* v. *sovjelo*.

10. *Čùpice (čùpicâ)*[5] pl. tantum zovu petlje od trešanja, kojima se voće drži voćke.

11. *Čùrmioka*[6] je svirala od trsti, što čobani napravljaju.

Ć.

1. *Ćèklići* je selo u Crnoj gori. U listovima su se inadili za etimologiju ovoga imena, koje je očito poteklo od *Ćèkle*, valja da crkve sv. Tekle[7]. *T* u *Tekle* je omekšalo, jer je u grč. i lat. aspiratno *Thecla*. Pučkom etimologijom dovode riječ iz turskog jezika, kao tobože mjesto, gdje su jarebice, jer tako nješto jarebica glasi turski. Slučajno u tome selu ima mnogo jarebicâ.

D.

1. *Dêrka*[8] je riječ, kojom naši kožari označuju obuću skrojenu od naročitoga mjesta na koži i zovu je *obuća derka*.

2. *Divlji brak*[9] je konkubinat.

3. *Đižno* i *nèdižno*[10] je *pokretno* i *nepokretno*. Rusizam je, ali nam bolje dolikuje od našijeh kovanica.

4. *Dnevnici* v. *novine dnevne*.

[1] U Konavlima. [2] Na Koločepu u dubrovačkoj okolici. [3] V. G. Palmotić I, 76. „Da mi budu *čest* kazati“. [4] U Crnoj gori. [5] U Stonu. Dječaci se igraju na *čupicâ*, kad prekrste *čupice* preko *čupicâ* držeći svaki svoje krajeve; onda potegnu, pa čija strana se prekine, gubi trešnju. [6] Na Šipanu. [7] V. V. Vrčević, Niz 138. „Sveta Petka, *Ćekla* i ognjena Marija“. V. Ogled. srp. 197. „Sad će *Ćeklić* opaliti crkvu“. [8] U Stonu. [9] U Crnoj gori. [10] Ibidem.

Digitized by Google

5. *Dȍba* je manjkavo ime i nema nego nom. gen. i ak. sing. Dakle kaže se ***naše doba*** i ***našega doba***, te se i ne mijenja, a za ostalo zastupa ga *vrijeme*. Za to je pogreška kazati n. p. ***našemu dobu***, ***našijeh doba*** i ost. Druga riječ istoga korijena *dôb (dȍbi)* mijenja se, n. p. „bilo je tu *svake dobi* ljudî“, i ost.

6. *Dobítak* v. *zgodítak*.

7. *Dȍček (dȍčeka)*. Njeki pisci ne znaju, kojoj bi se riječi privoljeli, ***dȍčeku*** ili ***prìčeku***, kad se radi o svečanom ili prijateljskom primanju koga god. Ja mislim, da se ***priček*** vazda upotrebljava u prijatnom smislu, n. p.

Tamo su ih l'jepo *pričekali*. —
Svaki danak svate *pričekivat*. —

Za to se i spominje čaša *pričeknica*:

Častio ga čašom *pričeknicom* —

pa se kaže[1]: „Da Bog dâ, *dočekivao* i *pričekivao* prijatelje“; za tim: „Lijep mu je bio *priček*“.

Riječ ***priček*** čuje se još kao veresija, biva vjera za zajmove: „Dao mu je ***u priček*** i ***na priček***.“ U tome smislu čuje se i *počék*, koja bi riječ bila zgodna za ***moratorium***.

Po svemu bih rekao, da su *doček* i *priček* sinonimi; no za ***doček*** to se tek kasnije razvilo, a u prvine bješe neoznačena neutralna riječ i upotrebljena često u neprijateljskom smislu: „***Doček*** u klancu jadikovcu“. „***Dočekali*** ga hajduci“. „***Dočekao*** Turke na Drini“.

Kraljeve ga ***dočekaše*** sluge
Na mačeve i na koplja bojna,
Na nadžake i na buzdovane.

Prìček i ***prìčekati*** svagda se upotrebljavaju u dobrom i prijateljskom smislu, a ne može se to reći za ***dȍček*** i ***dȍčekati***.

8. *Dȍjdûći* v. ***nastajni***.

9. *Dôlnji* i ***naj dolnji*** gramatičke su pogreške za ***dônji*** i ***naj donji***.

10. *Dònošnji (-a, -e)* v. ***klobuk na brodac***.

11. *Dȍpodnjâk (dȍpodnjâka)*[2] zove se dan do podne, a *ȍtpodnjâk (ȍtpodnjâka)*[3] po podne. Po tome bi se mogla ova riječ upotrebljavati za označenje časova do podne i po podne, n. p. u 10 ***dopodnjaka*** i u 10 ***otpodnjaka***, a to za talij. ***antimeridiane*** i ***pomeridiane***.

12. *Doputȍvati* v. ***otputovati***.

13. ***Dȍtičan***, ***dȍtičnîk***[4] mi je susjed, koji se svojom kućom *dotiče* moje. U knjizi je ova ista riječ skovana polag njem. ***betreffend*** i ***der Betreffende*** i ima drugi smisao, što narod ne razumije, a naprotiv znade, kad se kaže: „Moja je kuća *dotična* tvojoj“, „Mi smo *dotičnici*“ i ost.

[1] U dubrovačkoj okolici. [2] U Konavlima. [3] Ibidem. [4] U Crnoj gori. V. Rad CVIII. str. 226.

Digitized by Google

14. *Drnuti* je snaći, začarati: „Nješto ga je *drnulo.*“

15. *Druga podòkromina* je pâs, koji se od kože odreže iza *podòkromine*, što vidi.

16. *Dubènica*[1] je izduben bunar.

17. *Dúpsti* je glagol I. r.; dakle mu je part. pas. *iz-dùben*, *u-dùben*, a ne *iz-dubljen*, *u-dubljen*, kako žalibog mnogi pišu. Taki oblici dolazili bi od *dúbiti*, što znači *stajati upravo*, a to je sve drugo.

F.

1. *Fàša*[2] od talij. *la fascia*, to je pâs, biva odrezak od kože nalik pasa. Kožari prodavaju kožu za obuću na *faše*, što odrežu od volujske kože niz duljinu.

2. *Fijerla*[3] od lat. *ferula (štapić)* v. *mijerla.*

3. *Fìndrić*[4] *(findrića)* je galac, lukavac.

4. *Frandza* v. *ofrandzaviti se.*

5. *Fràškovina*[5] je loza od jedne godine, valja da od talij. *la frasca.*

G.

1. *Gláva.* Naši književnici i novinari stežu i nagrgjuju jezik do zla boga. Sve što je talij. *pezzo* zovu *komad.* Tako govore o stoci, da je dotjerano 1000 *komada* marve (a tako je u zvaničnijem novinama i izvještajima), ili da su ribari zagradili i uhvatili 1000 *komada* trupa (tona). To narod iskazuje riječju *glava*, n. p. „dotjerali su 100 *glava* krupne, a 100 sitne stoke“. Tako i u ribanju veli puk, da su ribari zagradili i uhvatili 500 *glava* trupa. — Za meso pak kaže se *parče* (turska riječ) mesa ili *udo* mesa *(un pezzo di carne)*, a to je onoliko, kolika je obična svakidašnja kupovina. I to pisci zovu *komad*, ili ako upotrebe narodnu riječ, umetnu je naopako. Kažu n. p. *ud* mesa mjesto *udo* mesa ne znajući, da *udo* sr. r. je *pezzo*, komad; a *ud (-a)* m. r. *membro.*

2. *Gláva od mjeseca* (danâ) je početak od mjeseca[6].

3. *Glàvnîk*[7] *(glavnika)* je naj gornji i naj donji obruč na bačvi.

4. *Gnjàla*[8] je glib, kao.

5. *Gnjëčkavina* v. *muzgavica.*

6. *Gòlica*[9] je vrsta glatkijeh

[1] U Crnoj gori. Ima riječ i u Vuka, ali u drugome smislu. [2] U Stonu. [3] Ibidem. [4] U Dubrovniku. [5] U Stonu. [6] U Paštrovićima (Boka Kotorska). [7] U Konavlima. V. Rad CVIII, str. 232. [8] U šibeničkoj okolici. [9] Na Orebićima.

Digitized by Google

prasaka, koje su obično mahovite. *Gòlica*[1] takogjer zove se mala lagja, nalik kopanjice po rijekama, ne sagragjena tvrdo i zgodno za more, nego prosto i labavo za prevažanje čeljadi i stvari, a to po lijepu vremenu i tišini.

7. *Gòlima*[2] je metateza od *gomila*, kao što je *gomila* od *mogila*. V. *cukati*.

8. *Gòtovôst* duševna v. *pritomnost*.

9. *Grȅšnja*[3] je mek snijeg, gdje noge upadaju.

10. *Grijàčica* ne ide za *scaldino*, nego *grijonica*[4] (grijaonica). *Grijačica* bi bila žena, koja nješto grije, kako što je *grijač* čovjek.

11. *Grijonica* v. *grijačica*.

12. *Grozd*, *gvozd*, *grožgje* i *gvožgje*. V. *ložgje*.

13. *Gùžba*[5] je štrop (uže), kojim je veslo vezano za škaram (kolac usagjen navrh strane s boka od lagje).

H.

Ovo se slovo ne izgovara na više strana naše jezične oblasti, ali za to kad i kad niče, gdje ga i ne siju. Osobito za dvije riječi griješe naši književnici pišući *hûditi* i *hŕpa*[6] (pa *nahuditi*, *nahrpati*, *hrpimice* i ost.). Treba dakle kazati *ûditi* i *ŕpa*. *Uditi* nema srodstva sa *hud*, a *rpa* može biti i *vrpa*, *vrpica* kao eno ti riječ, te se počinje vokalom (poredi *vujac* = *ujac*, *vujčić* = *ujčić* i ost.). V. uvod slovu *v*.

1. *Haràmica*[7] zove se tkanina od kožje kostrijeti, u koju se mreže kupe.

2. *Hládnica*[8] je škrip (pećina) u hridi za održanje sirovijeh namirnica ljeti, i tu je uprav *hladno*. Drugovdje zovu *hladnicom*[9] tamnicu, biće za to, što su pregjašnje tamnice bile podzemne i hladne.

3. *Hrpa* v. uvod ovome slovu *h* i riječ *tle*.

4. *Hrup* i *hrupati se* v. *udariti u hrup*.

5. *Hud* i *huditi* v. uvod ovome slovu *h* i riječ *tle*.

I.

1. *Ìdûći* v. *nastajni*.

2. *Ìspred ili ìza samoglasnika* v. *pred ili za kućom*.

3. *Ìsprosnica*[10] je žena, koja je moljakanjem nješto postigla.

4. *Ispúhala* v. *bespredmetno*.

---

[1] U Cavtatu. [2] U Crnoj gori. [3] Ibidem. [4] U Dubrovniku. [5] U Crnoj gori. [6] U Dubrovniku se govori n. p. *vihojla* od lat. *viola*. [7] Na Mljetu. [8] U Crnoj gori [9] U Cavtatu. [10] U Konavlima.

Digitized by Google

5. *Isvájânje* i *isvájati*. Kad ima *posvájânje*, *prisvájânje* i *osvájânje*, pa *posvájati*, *prisvájati* i *osvájati*, za što ne bi moglo biti i *isvájânje*, *isvájati*, a i perfekt. *isvòjênje* i *isvòjiti* za *expropriatio* i *expropriare*. koja nam je riječ u velike potrebita. Kad ima u narodu fraza „gone me *iz svoga*“, „selimo se *iz svoga*“ i ost., nije se teško priviknuti na ovu kovanicu. Mjesto toga služimo se grdnom riječi *razvlasnost*, *razvlastiti* i ost.

6. *Izàsopce* v. *zamahnice*.

7. *Izvànjština* je *moda*, v. *klobuk na brodac*.

8. *Ìzvjetrila* v. *bespredmetno*.

9. *Isvòjênje*, *isvòjiti* v. *isvájânje*.

10. *Ìzvrtak*[1] *(izvrtka)* je izgovor, pa kao i *ambages* ili kao talij. *cavillo*, *cavillazione*. „*Ne čini nikakvijeh ìzvrtâkâ*“.

J.

1. *Jàmljati* v. *primitak*.

2. *Jàstôg (jàstoga)* v. *klàp*.

3. *Járiti*[2] zemlju znači mijenjati usjeve na njoj.

4. *Jèčica*[3] je bjelkasta, pjeskovita zemlja.

5. *Jedárac*[4] *(jedárca)* zove se jedrenjača, dapače brod, koji dobro jedri, jer se veli: „*Brod utopljenjak je jedárac*“ i znači, da brod, koji se valja i lomi po ružnu vremenu, jedri dobro.

6. *Jègjâk (jegjáka)*[5] je *Esser*, onaj koji jede.

K.

1. *Kârlo* v. *klàp*.

2. *Kïće (-a)*[6] je zbirno ime i znači granje s grančicama i lišćem.

3. *Kìnkarica*[7] je grožgje od amerikanske loze. Riječ potječe od *kimak (kinka)* (stjenica), jer to grožgje, kad se zoblje, jako udara na stjenicu.

4. *Kitìna*[8] je u poslovici „*kad otpane listina*[9], *napane kitina*“ po svoj prilici narodna kovanica, da gagja s *listinom*. Poslovica znači, da nastupi zima (sniježni nakit na drveću) iza listopada.

5. *Klàp*[10] *(-a)* je vrsta morskoga raka, što se drugovdje[11] zove *kârlo*. Veliki je rak *jastog* od lat. *astacus*.

6. *Kljájo*[12] je ipokoristična forma pridjeva *kljast*, kao što *Bájo*, *Rájo* (narodna imena) po-

[1] Na Mljetu. [2] U Konavlima. [3] Ibidem. [4] U Cavtatu. [5] U Crnoj gori. [6] Na Orebićima. [7] U Dubrovniku. [8] U Crnoj gori. [9] Crnogorci udaraju ovi naglasak: *listìna*. [10] Na Orebićima. [11] U Cavtatu. [12] U Konavlima.

Digitized by Google

četnici su bratstva *Bajićâ*, *Rajićâ;* tako je *Kljájo Kljajićâ*, što narod lijepo izgovara *Kljajić*, a ne *Klaić*, kako je u knjizi.

7. *Kljûč*[1] je orugje, kojim se obruči bolje na bačvu navlače i natiču.

8. *Klòbûk na bròdac*[2] u ženskoj nošnji odgovara talij. *il cappello a gondola.* Po tome *gondola* mogla bi se prevesti *bròdac.* U dubrovačkom govoru i francuska je *moda* u koječem naša, biva imamo i u njoj našijeh riječi. Sama *moda* zove se *izvànjština*, a *dònošnje* je tugje (importato), što nije narodno i domaće.

9. *Klobúšac (klobúšca)*[3] je njeka trava ljekarica.

10. *Kòljênce (-a)*[4] zove narod dio govora, nazdravice i ost. N. p. u konavoskoj zdravici veli se da ima njekoliko *kòljenâcâ*. Nije li bolja ova riječ od učene kovanice *osjek*, što narod ne razumije?

11. *Kònâvli (Kònavâlâ)* ubavi je kraj od Sutorine do Cavtata. Riječ je postala od lat. *canalis*, jer je taj kraj bio glasovit s rimske vodovagje, a tragovi joj se i danas vide. *Vodovagja* se i zove selo, odakle je navraćena voda u drevni Epidavar, pa riječ i odgovara lat. akveduktu. I danas narod[5] zove jarugu za vodu *konavao.* Po tome rečeni kraj ima glasiti *Konavli (Konavala, Konavlima, Konavle)*, a ne *Konavle (Konavala)*, kako njeki misle i pišu, ili *Konavlje (-a)* sr. r. Ovako je dajbudi sad.

12. *Kònâvle (Kònavâlâ)* i *Kònâvlje* v. *Konavli.*

13. *Komad* v. *glava.*

14. *Kòpljište*[6] *(-a)* je motka, na koju se natiču osti (ribarska sprava).

15. *Kopŕčinka* je tkanina, u kojoj je potka od svakojakijeh krpica, a vlas od pamuka.

16. *Krùpnica*[7] je protivna *sitnici* u frazi: „On ne gleda u *krùpnice,* a kamo li će u sitnice".

17. *Krùpnîk*[8] *(krupníka)* je njeka trava ljekarica, a zove se tako i mliječni izmet po jeziku u djeteta od sise.

18. *Krúšac*[9] *(krušca)* i *sûhac (suhca)* je sitni, suhi snijeg.

L.

1. *Laktàrina*[10] je poreza, te se plaća manastirima za njihovu zemlju, što drugi obragjuju i na kojoj grade kuće. Prostorina se mjeri *làktom*, starom mjerom. To je u primorju *livio (livjela)* od talij. *il livello*, što je prije bila njeka mjera za prostorinu, a u isto doba i orugje, kojim su poravnjivali žito na sudovima (če-

[1] U Konavlima. [2] U Dubrovniku. [3] U Stonu. [4] U Konavlima. [5] U Crnoj gori. [6] Na Orebićima. [7] U Crnoj gori. [8] U Stonu. [9] U Crnoj gori. [10] Ibidem.

Digitized by Google

tvrtima i ost.), da ne bude izmjereno *s vrhom*.

2. *Làptâš*[1] *(laptáša)* v. *obojčar*.

3. *Làstovke*[2] su trešnje tvrde i velike, kad sazdrenu. Po svoj prilici su presagjene s otoka *Lastova*, odakle im je i ime.

4. *Làtuga*[3] je lat. *lactuca* (vrsta salate), a drugovdje je *loćika*[4].

5. *Lítak (lítka)*[5] isto što i litica.

6. *Loćika* v. *latuga*.

7. *Lomìna*[6] je krš, gdje nema ni traga stopama, a kamo li puta.

8. *Lòmiti*[7] *jezik* čuje se u frazi: „Sad ne uče kako prije, nego njekako *lome* jezik“; a to znači, da ne izgovaraju slova n. p. *be*, *te*, *re* i ost., nego fonički.

9. *Lòvišće* ili *lòvište*[8] zove narod *caput Zahulmiae*, zapadni rt poluotoka *Pelješca*, što pomorci nazivlju *capo* ili *cavo gomena*, koji naziv je po svoj prilici izopačen od *caput Zahulmiae*.

10. *Lòvnô* v. *strno*.

11. *Lòzje* v. *ložgje*.

12. *Lòžgje*[9] (vinograd) pogreška je mjesto *lòzje*. Ta se riječ razvila krivom analogijom po načinu *grožgja* i *gvožgja*, što su pravilne forme, jer im je osnova *grozd* i *gvozd*, a *lòžgje* nema osnovu *lozd*; dakle treba kazati *lòzje*, jer je osnova *loz* u riječi *loza*.

13. *Lòžište*[10] je snos, *il deposito*, *il magazzino*.

14. *Lûg* v. *pepelina*.

15. *Lùpežica*[11] je kod kožarâ onaj odrezak od kože udilj iza *obrežne*.

16. *Lùžine*[12] *(-â)* pl. tantum. Tako zove narod močvarne zemlje.

M.

1. *Malòješan*[13] je čovjek, koji malo jede za to, što je slaba zdravlja, i za to, što nije polapan i proždrljiv. U ovom potonjem slučaju riječ odgovara lat. *frugalis*.

2. *Matúra* v. *universa* i *namira*.

3. *Mazgàrica*[14] je žena, te goni natovarenu mazgu, kao što je *màzgâr (mazgára)* čovjek.

4. *Mecèna* v. *universa*.

5. *Mèdnîk*[15] *(medníka)* je megja, granica, v. *pomedničiti*.

6. *Megjùgorje*[16] je lijepa narodna riječ, sad mjesna, jer tako zovu klanac izmegju Velikoga i Maloga Stona. Po tome je *megjùrječje* zgodna kovanica. Poredi i *Megjùmurje*.

7. *Megjùmurje* v. *megjùgorje*.

8. *Megjùrječje* v. *megjùgorje*.

---

[1] U Stonu. [2] Ibidem. [3] Na Orebićima. [4] U Dubrovniku. [5] U Crnoj gori. [6] Ibidem. [7] U Konavlima. [8] Na Pelješcu. [9] U dubrovačkoj okolici. [10] U Crnoj gori. [11] U Stonu. [12] Ibidem. [13] U Crnoj gori. [14] U dubrovačkoj okolici. [15] U Crnoj gori. [16] U Stonu.

*

Digitized by Google

9. *Mèljice (mèljîcâ)*[1] pl. tantum, orugje je od drva za savijanje obručâ.

10. *Mȉjerla* v. *fijerla*. Mala riba od lat. *merula*.

11. *Mladićak (mladićka)* v. *momče*.

12. *Mlâz (-a)*[2] je prostor, što ga sačma iz puške zaokruži. N. p. patka je ostala u *mlazu*, a zaronila je.

13. *Mȍča (-e)*[3] je *mokrina*.

14. *Môda* v. *klobuk na brodac*.

15. *Mòmče*[4] *(momčeta)* je u puku uprav *adolescens*, što se u Dubrovniku zove *pòdraslić* i *mladićak;* dakle postepeno prvo je *dijete*, pa *mòmče*, pa *mladić*. Zgodno za prijevode iz klasičnih jezikâ. *Momak* je u opće *mladić*.

16. *Mȑcinjâk*[5] *(mȑcinjâka)* je psovka na čeljade, te se lako skloni na svako zlo.

17. *Mȑtvica*[6] je kućica, gdje se hrane mrtvaci prije ukopa. Čemu dakle sastavljati drugu riječ *mrtvàčica* ili *mrtvàčnica*, koja nije pučka, nego nespretna kovanica, a ne ugagja nikako uhu?

Mȑtvica[7] je još zemlja, koja nema druge vrste zemlje ispod sebe, a *zdravica*[8] je zemlja pod zemljom, koja se odozgo radi; *tančica*[9] je pak, koja nije duboka i pretila.

18. *Mrtvo cvijeće*[10] narod govori za *vještačko* u knjizi. Naši pisci ne gledaju na duh jezika, nego pišu po tugjem načinu i prevode. Protivno je *mrtvomu živo* cvijeće. N. p. Talijancu i Nijemcu sve je *fresco* i *frisch*, što nije zastarjelo; dakle voda, cvijeće, sir, kruh i ost., a nama je *hladna* voda, *svježe* cvijeće, *mlad* sir, *mek* kruh (protivno je *tvrd)* i ost. Tako mi govorimo *tugji* zubi (denti falsi), *tugje* kose (la parrucca) i ost.

19. *Mùharica*[11] je mrežica, kojom brane jelo (haljine i ost.) od muha.

20. *Mùtljavina*[12] je zla godina, talij. *sconvolgimento atmosferico*.

21. *Mùzgavica*[13] je glibavina, kad se putem snijeg topi, a noge upadaju. To zovu drugovdje *gnječkavina,*[14] kad se zamijesi glib na putu od velika dažda.

N.

1. *Nadòćâs*[15] *(nadoćása)* je uže povrh repa (òćâs, oćása = rep) mazgina ili magarčeva, a *podòćâs*[16] *(podoćása)* je uže ispod repa.

---

[1] U Konavlima. [2] U Crnoj gori. V. Rad 138 str. 61. [3] Ibidem. [4] Ibidem. [5] U Stonu. [6] U Dubrovniku. [7] U Stonu. [8] Ibidem. Ima *zdràvica* i u Vuka u ovom smislu. [9] U Konavlima. [10] U Dubrovniku. [11] Ibidem. [12] U Crnoj gori. [13] Ibidem. [14] U Dubrovniku. [15] Na otoku Braču. [16] Ibidem.

Digitized by Google

2. *Nafàka* v. *novàka.*

3. *Nágib (nágiba)*[1] narodna riječ, kad se govori o putu, i odgovara talij. *il declivio della strada.*

4. *Nakekerúšiti se*[2] znači *opiti se*, i to u frazi: „Dobro se je *nakekerúšio!*“ To isto iskazuju frazom: „Uhvatio kunicu“ i „Ubio Turčina“. Kad je ko malo opit, kažu mu: „Unakrst je“.

5. *Nàjesti se* v. *nasovuljati se.*

6. *Nàliti zube*[3] zovu naši seljaci *piombare i denti.*

7. *Nàmira* v. *namirnica.*

8. *Nàmirnica* je riječ, koja se u narodu upotrebljava za danju potrebu jela i pića, te se kaže, da ima četiri namirnice: hljeb, meso, sir i rakija. — Koja li se zbrka ne dogodi u glavi seljaka, kad čuje *namirnicu* u drugom smislu, biva u smislu *priznanice*, isprave za kakav prijam. Ta je kovanica postala po talij. riječi *quietanza*, u kojoj su naši kovači uvidjeli *mir (quiete).* Do takijeh se grdoba došlo u jeziku! A još je gora forma *nàmira*, jer se brka kod ikavaca s *namjerom (namirom)* i jer griješi protiv morfologije našijeh riječi. Poredi *Mecena* i *universa.*

9. *Nàpeće (-a)*[4] zovu oputu uvučenu na peti od opanka za utvrgjenje obuće. Naši crevljari to zovu po talij. *rìnforac* (rinforzo), a to je dvojaka koža na peti od crevlje. Za taj naziv bila bi vrlo zgodna riječ *nàpeće.*

10. *Nàplat (-a)* v. *navlačnice.*

11. *Na Pùncjelâm* v. *Pùncjele.*

12. *Nàputnica* i *napútiti* v. *uputnica.*

13. *Nàredni* v. *nastajni.*

14. *Naricati knjigu*[5] je kazati pismo u pero.

15. *Nàrikla* v. *škàkalj.*

16. *Nàsmicati*[6] je mraziti, lagati na koga. „Što *nasmičeš* na nju?“

17. *Nasovùljati se*[7] znači *najesti se* u frazi: „Idem sad u polje, pa ću se *nasovùljati* grožgja“.

18. *Nàstâjnî*[8] je prava narodna riječ za *naredni.* No prvomu je prvo značenje *imminens*, dakle *nastajna* pogibao, pa odatle se razvila budućnost. Kad bi *nastajni* bio komu zgodan samo za *imminens*, onda ima *idući;* ali *naredni*[9] znači *gotovi, spremni*, pa se brka govor. *Dojdući* ne ide za to, što bi trebalo da glasi *dogjući*, jer je sad. indik. *dogjem*, a ne *dojdem;* a to ne može da bude, jer je *doći* glagol perfektivni, pa nema prez. participija.

19. *Nástavak*[10] *(nástâvka)* zovu komad od palice (obično dubove),

[1] U Crnoj gori. [2] U Stonu. [3] U Konavlima. [4] U Stonu. [5] U Konavlima. [6] U Crnoj gori. [7] U Konavlima. [8] Ibidem. [9] U Crnoj gori. [10] V. Rad CX str. 230.

Digitized by Google

što služi za nabijanje bačava. Budući da se *nástavak*[1] zove i palica od motike ili od objetelice, po svoj prilici zovu *nastavkom* alat za nabijanje bačava za to, što se pravi od palice od motike i objetelice, koja više ne služi.

20. *Nauditi* v. *tle.*

21. *Na ùsječke*[2] veli se o djećinjem gnusu, da je razdrobljen, kad hrana nije dobro probavljena. *Ùsječak* je dakle mrva, komad, kad gnus nije prirodan. *Usječak* bi se dakle mogao upotrijebiti u koječem, da nije svagda *komad*, n. p. *usječak* kamena, drva,, mesa i ost.

22. *Nàvlačnice*[3] *(-â)* pl. tantum, zovu oputu od nosca do pola opanka niz duljinu. Zgodna bi bila ova riječ crevljarima za talij. *rimonte.* Ali ima i riječ *naplat* (gornji dio crevlje) prama *poplatu* (donjemu dijelu).

23. *Na zámjerke*[4] nješto raste ili opada, biva da se može vidjeti i opaziti. „*Na zámjerke* ovo dijete opada".

24. *Nàzuke (-â)*[5] pl. tantum, vunene navlake na nogu. V. *nazuvak.*[6]

25. *Ne bih* v. *bih* i *ne bih.*

26. *Nèsmjelica*[7] je uprav *cunctator*, vojvoda, koji se ne usugjuje napadati i tim za to oteže, pak postaje donekle kukavica.

27. *Nevid* v. *čam* i *žmirak.*

28. *Nòsac (-sca)*[8] zovu kljun od opanka.

29. *Novàka*[9] u frazi „sve je *novàka*" biva *udes*, arapska je riječ dotjerana pučkom etimologijom, kao da je naša. Drugovdje[10] kaže se *nafàka*, n. p. „bila mu je *nafàka*" (erat in fatis).

Nafàka je još, što je komu odregjeno da pojede za života. Kad bolestan čovjek dugo živi, reče se, da pribira svoju *nafàku.*

30. *Novčànica*[11] čuo sam da zovu banknotu, a *novčànîk*[12] *(novčaníka)* porte-monnaie.

31. *Novčànîk* v. *novčanica.*

32. *Nòvine dnêvnê* ili *dnevnici* zovu se sad posvuda oni listovi, koji izlaze svaki dan, dapače je njekijem novinama tako i ime. Ali to nije pravo značenje, jer *dnêvnî* je isto što *dânjî;* njima protivno je *noćni.* Dakle za *novine*, koje izlaze svaki dan, treba kazati *svakidanje.*[13]

33. *Nùžnîk (nùžnîka)* v. *potrebnjak.*

---

[1] U Konavlima. [2] U Dubrovniku. [3] U Stonu. [4] U Crnoj gori. [5] U Stonu. [6] Rad 138 str. 62. [7] U Crnoj gori. [8] U Stonu. [9] U Konavlima. [10] U Hercegovini, v. Vukov rječnik. [11] U Crnoj gori. [12] Ibidem. [13] Poredi *dnêvnî* u Akad. rječniku.

Digitized by Google

O.

1. *Obacívati se*[1] to je, ko će koga nadbaciti kamenom. „Hajdemo se *obacivati*“.

2. *Obejániti se*[2] znači *očitovati se, iskazati se.* Momak zalazi k djevojci, ali krijući. Prijatelji mu govore ili mu rodbina djevojčina poručuje: „*Obejáni se*, jal' se ostavi“.

3. *Obesèliti svijeću*[3] v. *radovanje.*

4. *Ôblûk (òblûka)*[4] zovu tvorilo od sira, u komu se tijesti sir.

5. *Òbojčâr (obojčára)*[5] je jaki snijeg, kad se zameću velike pahuljice. To još zovu *làptâš (laptáša).*[6]

6. *Òbrežna*[7] je faša (pâs od kože), koja se otkine udilj iza *rtènjače.*

7. *Òbruč òd boka*[8] zove se onaj, koji je po srijedi od bačve.

8. *Òbuća derka* v. *derka.*

9. *Očúvati se*[9] znači *conservarsi:* „Ona je žena dobro *òčûvâna*“.

10. *Òćâs (oćása)* v. *nadòćâs.*

11. *Odàtme* prisl.[10] čuje se u frazi *stati odàtme* i znači *stati sa strane, neopažen, ne miješati se u posle* i ost., a to je u prenesenom smislu. Riječ potječe od stare riječi *tma(-e)*, biva *tama, tmina;* dakle *stati odatme* znači *stati sa strane od tmine*, a to je fraza ribarska, jer svjećarica lagja ima s jedne strane svjećalo, kad u večer riba, a s druge je tmina. Po tome njeki voze na strani rasvijetljenoj, a njeki *odatme*, sa strane, gdje je tmina. Što se tiče prijedloga *oda* za *od*, to kaže svaka gramatika.

12. *Odlúčiti* i *òdluka* v. *zaključiti.*

13. *Òdmetac (òdmeca)* v. *površac.*[11]

14. *Òfrandzaviti se* znači okužiti se *frandzom (frandza* je syphilis, jer je unesena iz France). U selima kažu *ovrandzaviti se, vrandza* i *vrandzav.*

15. *Òglêd (òglêda)*[12] je u puku *mostra, campione.* Kaže se: „Stavi to na *ogled*“ *in mostra,* i „neka je to ka' *ogled*“ *come campione.*

16. *Ògrašno*[13] znači prosušeno „Zemlja je *ògrašna*“. Ima i glag o *ògrašiti se;* „rublje se *ograšilo*“ (prosušilo).

17. *Òkretne igre*[14] to su *i balli di giro.*

18. *Òkromina*[15] je svaki okrajak od kože, iz koje su isjekli faše za opanke.

19. *Òkućiti koga*[16] znači *steći mu kuću.* V. *raskućiti.*

20. *Onesvijèstiti se* v. *presnijetiti se.*

---

[1] U Konavlima. [2] Ibidem. [3] Ibidem. [4] U Stonu. [5] Ibidem. [6] U Ošljemu. [7] U Stonu. [8] U Konavlima. [9] U Crnoj gori. [10] U Dubrovniku. [11] V. Rad CX. str. 236. [12] U Crnoj gori. [13] U Stonu. [14] U Crnoj gori. [15] U Stonu. [16] U Crnoj gori.

Digitized by Google

21. *Òpajkati koga*[1] znači *otkriti, ući mu u trag.* „*Òpajkali* su ga“, biva lupeža, špijuna i ost.

22. *Ôpomena*[2] u frazi: „Imaj *ôpomenu* onomu, koji ima opaza“ i znači: *imaj na pameti, sjeti se onoga* i ost.

23. *Opomènjiv*[3] je čovjek u svemu uredan. „Za čudo je *opomenjiv*“.

24. *Opŕhâč (oprháča)*[4] je loza, koja iz početka dobro pokaže i kasnije iznese, ali na pošljetku ostane na grozdu samo koja jagoda.

25. *Òpučiti*[5] v. *pučiti.*

26. *Osjek* v. *koljence.*

27. *Òsjedati se*[6] znači talij. *franare*, kad otpada i runi se hrid. Ima i *òsjedânje, òsjesti se.*

28. *Òsjesti se, òsjedânje* v. *òsjedati se.*

29. *Òsoka (-e)*[7] je životinjska mokraća.

30. *Osújati se* v. *sujati.*

31. *Osvájànje* i *osvájati* v. *isvajanje.*

32. *Òtpodnjâk* v. *dòpodnjâk.*

33. *Otputòvati* i *doputòvat*- glagoli su, koji su se uvukli u žurnalistiku i u knjigu u opće ali narodni nijesu. Puk kaže *kre nuti, stignuti* i *prispjeti.*[8]

34. *Òtučak (òtučka)*[9] je nješto tvrdo kao kamen, o koji se mnogo šta otuca. U prenesenom smislu to je čeljade, koje mnogo pod nosi, pa ga novi jadi i ne po tresu.

P.

1. *Pàdati* v. *bespredmetno.*

2. *Pàlj (pàlja)*[10] je morska trava (v. *valiga*), pa se kaže: „Gdje je dosta *pàlja*, tu je *brâk.*

3. *Pára (-e)*[11] u frazi *poć u páru* znači *párati* travu, žutjenicu, pakoleč i ost.

4. *Párati* travu v. *pára.*

5. *Parče* v. *udo.*

6. *Parìžika (-e)*[12] je vrsta koprive.

7. *Pàt*[13] *(pàta)* je velika greda, kojom se zapiru vrata od kuće, a *zàpatak (zapatka)* je klin. Na slici je *pàt ab*, a *zàpatak mn.*

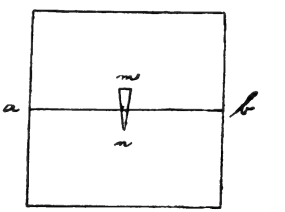

[1] U Cavtatu. [2] U Konavlima. [3] Ibidem. [4] U Blatu na Korčuli. [5] U Konavlima. [6] U Cavtatu. [7] U Crnoj gori. Vuk (u rječniku) veli, da je to *eine Art v. Flüssigkeit.* [8] V. Rad CX. str. 224. U akad. rječniku nalazim, da je *doputòvati* u dubrovačkom govoru. Čudim se, jer ja to nijesam nigda čuo. [9] U Dubrovniku. Riječ je i u Stulinu rječniku, ali u drugijem smislima. [10] U Stonu. [11] Na Orebićima. [12] U Crnoj gori. [13] U Bokama.

Digitized by Google

8. *Pèpelina*[1] je nemoć na lozi, kritogam, što inače zovu *lûg* ili po talij. *maća.*

9. *Pêrnica*[2] znači držak, na koji se natiče pero.

10. *Pîlj (píljа)*[3] kržina (ulomak) od zdjele i ost., što drugovdje[4] zovu *píljak: „Pošlo je sve u píljke“.*

11. *Píljak (píljka)* v. *pilj.*

12. *Pinj* i *pinjuli* v. *borka.*

13. *Pjèsnarka*[5] je ženska, koja sastavlja pjesme; u knjizi je *pjesnikinja*, koja riječ ne godi uhu, jer nije narodna.

14. *Pjèsnikinja* v. *pjesnarka.*

15. *Plàta mora*[6] je *colpo di mare*, oluja morska, ali govori se i *plàta* vjetra: *colpo di vento*, i to je običnije, jer čuje se reći, da bura puha na *plàte*[7] *(a refoli).*

16. *Plàta vjetra* v. *plàta mora.*

17. *Plazòvito*[8] je puzljivo. Isti je korijen.

18. *Plèsa*[9] kaže se ženskoj glavi, koja ne radi i ne mari ni za što.

19. *Pljaštènica*[10] je *slezina.*

20. *Plovùtina*[11] je drvlje, mrve svakojake, slama, knjižurina, što plove po moru i na plitku se sabiru po obali, gdje ih valovi zbiju.

21. *Pòček* v. *doček.*

22. *Počúvati se* v. *predohrana.*

23. *Pod* i *nad brdom* v. *pred* i *za kućom.*

24. *Pòdati se*[12] je izostati, biti gore vrste. „Ne *podaje se* nikakvome“ (sir, maslo i ost.) i znači *non è inferiore in qualità.*

25. *Podglàvnîk*[13] *(podglavníka)* je prvi obruč na bačvi iza *glavníka.*

26. *Pòdičina*[14] je plitka zemlja, gdje često presuši, jer je ploča u maloj dubini.

27. *Podloga*[15] je na motici ustrižak kože, što se stavi izmegju uha od motike i palice, da je tvrgje.

28. *Podòćâs* v. *nadoćas.*

29. *Podòkromina*[16] je odrezak od kože iza *lùpežice.*

30. *Podràslîć (podraslíća)* v. *momče.*

31. *Pòdnorac, pòdnjorac* i *pòdronac* v. *površac.*

32. *Poginuvšim* (junacima) je rusizam mjesto *poginulim. Poginuvši* se kod nas ne mijenja, a *poginuo (-ula, -ulo)* verbalni je pridjev.

33. *Pögovôr* v. *protivurječje.*

34. *Pogrèbuša*[17] je onaj pokučasti alat od gvožgja, kojim se stružu bačve (n. pr. od striježi).

35. *Pojèkuša*[18] je žena vazda boležljiva, koja se za to žali neprestano.

---

[1] U Crnoj gori. [2] Ibidem. [3] Ibidem. [4] U Dubrovniku. [5] U Bosni. [6] Na Orebićima. [7] U Cavtatu. [8] U Crnoj gori. [9] U Konavlima. [10] U Crnoj gori. [11] U Stonu. [12] U Crnoj gori. [13] U Konavlima. [14] U Stonu. [15] Na Šipanu. [16] U Stonu. [17] U Konavlima. [18] U Crnoj gori.

Digitized by Google

36. *Pòkazânîk*[1] *(-a) božji* je čovjek od svakoga prezren i odbijen, koga je i Bog kaznio.

37. *Polìzuša*[2] je seljanka, što dogje u grad o svecima u gospara (gazde), u koga je prije služila, da se *pri oljaka* najede.

38. *Pòluš (-a)*[3] je jedno od blizanaca.

39. *Polùtica*[4] je vrsta ubruščića u formi trokutnoj.

40. *Pomednìčiti*[5] baštinu znači udariti joj granicu.

41. *Ponàvljâč (ponavljáča)*[6] veli se o učeniku, koji ponavlja razred (il ripetente). Zove se i *pregodišnjik*,[7] koji *pregodišti* u razredu.

42. *Ponéviti se* znači *postidjeti se* kao nevjesta.[8]

43. *Pòpećak (pòpećka)*[9] je drveni ožeg.

44. *Pòplat (pòplata)* v. *navlačnice.*

45. *Pòpolica*[10] je hljeb umiješen od pšeničnog i ječmenog brašna po pola. Ova smjesa tako se zove i na njivi, jer je na taj način (po pola) i posijana.

46. *Popr̀guša*[11] je isprigano (isprženo) tijesto oblo i plosnasto.

47. *Pòpučiti* v. *pučiti.*

48. *Poreći* što je *contraddire*, kako što je *pogovor contradizione*, odakle je *protivurječje* skovano. „Ne možeš mi to poreći" znači „non mi puoi in ciò contraddire, dir di nò". *Poreći se* pak znači *ritrattarsi:* „Reci, al' *se* ne *poreci*". V. protivurječje.

49. *Pòrijez (pòrijeza)*[12] je u gragjevini ures *(la cornice)*, što se umetne po sredini svud na okolo ili samo na učelku, a taj ures navrh gragjevine na okolo jest *vijenac.*

50. *Pòskočit (-a, -o)*[13] znači *hitar*, *brz.*

51. *Pòstopica*[14] je trag na polju ili na putu, po kome se ide i jezdi.

52. *Posvájânje* i *posvájati* v. *isvájânje.*

53. *Potíštati*[15] je kao potájati što. „Bio sam pozajmio mlinac u susjedstvo, pa mi ga je njeko *potíštao*", a to znači, da ga je njeko skrio.

54. *Potrèbnjâk (potrebnjáka)*[16] je mjesto, gdje se čini *potreba*, a i kaže se: poći na *potrebu*, biti na *potrebi.* To narod inače kaže *poći rad sebe. Potrèbnjâk* je prirodnija riječ od unesenoga *nùžnîka.*

55. *Pòvod* ili *pòvodac* je uže, kojim se vodi životinja. U knjizi je *pòvod: Antrieb*, kao uzrok. Narod tu riječ ne razumije.

56. *Pòvodac* v. *povod.*

[1] U Crnoj gori. [2] U okolici dubrovačkoj. [3] U šibeničkoj okolici. [4] U Dubrovniku. [5] U Crnoj gori. [6] Ibidem. [7] V. Rad CXIV. str. 225 (bilješka). [8] U Crnoj gori. [9] U Stomu i na Šipanu. [10] U Konavlima. [11] U Stonu. [12] U Crnoj gori. [13] U Konavlima. [14] U Crnoj gori. [15] U Konavlima. [16] U Crnoj gori.

Digitized by Google

57. *Pòvršac (-šca)*[1] je *òdmetac* (ribarska sprava) s malo olova, da ne tone vele, a *pòdnorac* ili *pòdnjorac* ili *pòdronac* s mnogo olova, da tone više.

58. *Pòvuk (-a)*[2] je na poštama *Nachnahme*, i govori se, da je njeko poslao ili primio nješto *povukom*.

59. *Pòzadina*[3] je njegdje mjesto kao u zabiti od kuće, što se gotovo i ne vidi; za to je dobra ova riječ za *Hintergrund* i *retroscena*.

60. *Pred i za kućom, pod i nad brdom, u i izvan grada* i ost. nije po duhu jezika. Prijedlog kod nas ne može da bude bez svoga padeža; inače je prislov ili druga čestica. Narod kaže: „Pred kućom i za njom, pod brdom i nad njim, u gradu i van njega“ i ost. Ima ovakovijeh pogrješaka žalibog i kod gramatičarâ, n. p. *ispred ili iza samoglasnika* mjesto *ispred samoglasnika ili iza njega* i ost.

61. *Predohrana* grdan je prijevod iz grč. *profilassi*, pa se upotrebljava i čisto ruska *predstorožnost*. Narod za to ima *počuvati se, čuvati se, čuvanje javnoga zdravlja*.

62. *Predstorožnost* v. *predohrana*.

63. *Pregòniti*[4] je isto što i *prestupati*.

64. *Preprodàvalica* v. *prodavačica*.

65. *Prèponica*[5] je lijepa narodna riječ za talij. *tendine* ispod koljena na čovječjem tijelu.

66. *Presnijètiti se*[6] isto je što *onesvijèstiti se*.

67. *Prestúpati*[7] je pretjerivati u cijeni. Gode se dvojica oko nješta, ali mu pregoni u cijeni prodavalac. Tad mu kaže kupac: „Ne ću, kad prestupaš“.

68. *Prèveza*[8] je u gragjevini kamen, koji veže gragju, a navlaš na nuglovima. U gramatici *preveza* mogla bi biti *Bindevokal*.

69. *Prìček, prìčekatî* v. *dòček*.

70. *Prìčeknica čaša* v. *dòček*.

71. *Prìjam (prijma)* v. *primitak*.

72. *Prìjamljati* kao i *primiti* v. *primitak*.

73. *Priječna stičica, priječnica, priječnîk* v. *tresa*. *Priječnica* i *priječnik* može bit i naziv naš za *dijametar*.

74. *Prìmicati*[9] je *prispijevati*. „Kako *primiču* ljeti zelene gore, a zimi studene vode“.

75. *Primítak (-tka)* nenarodna riječ, koju upotrebljava žalibog i škola i knjiga mimo narodnu *prijam*.[10] Od kor. *im* imamo *za-*

---

[1] Na Orebićima. [2] U Crnoj gori. [3] Ibidem. [4] U Konavlima. [5] U Crnoj Gori. [6] Ibidem. [7] U Konavlima. [8] U Crnoj gori. [9] U zdravici konavoskoj. [10] U Hercegovini.

Digitized by Google

jam (-jma), ujam (-jma), najam (-jma), sajam (-jma), pa i *prìjam (prijma)*, a osim toga i glagole *jȁmiti, jȁmljati, prìjamljati* (uzimati): „Pa on *jȁmljâ* šaru po srijedi“.[1]

76. *Prìplodnîk (-a)*[2]: *lo stallone*. „Doveli su *prìplodnîkâ* iz Bosne“.

77. *Prìpetica*[3] je mala uzbrdica.

78. *Prisebnost* v. *pritomnost*.

79. *Pristúpiti* v. *saslušaj*.

80. *Prisvájânje* v. *isvájânje*.

81. *Prìvoljak (-ljka)*[4] je *ein Leckerbissen*.

82. *Prìtomnôst* biva *duha* u knjizi je *presenza di spirito*. Da je skovana *prisebnost* od fraze narodne *biti pri sebi*, bolje bi gagjala nego *pritomnost* od *pri tome*. Svakako obje dvije su kovanice, što puk ne razumije. U narodu ima *gotovost*, što znači spremnost u svemu, pa bi se mogla primijeniti i na duh, te kazati *gotovost duševna*.

83. *Prìznanica* v. *namirnica*.

84. *Prodavàčica* nije obična riječ za ženu, koja prodava, nego *prodávalica*, jer od starine imamo riječ *preprodávalica*[5] za talij. *la rivendigliola*.

85. *Prodávalica* v. *prodavačica*.

86. *Prognánstvo* v. *prògônstvo*.

87. *Prògônstvo* pisci brkaju s *prognánstvom*. *Progonstvo* je djelo proganjanja, muka, trpljenje; a *prognanstvo* je zatočenje. Za to treba kazati: „Bio je u *prognánstvu* (in esilio)“, a ne „u *prògônstvu*“, jer ovo pošljednje znači, da je bio progonjen, mučen i kinjen.

88. *Pròhodan*[6] *(-na, -no)* je put, ulica, ždrijelo i znači *passabile*, biva da se onuda može proći.

89. *Pròstrana glava* je u puku, što je u knjizi čovjek široka obzorja: „Vi ste mudre i *pròstrane glave*“.[7]

90. *Protivni prijedlog* v. *protupredlog*.

91. *Protivurječje* je grdna kovanica prema narodnoj riječi *pogovor* u rečenici: „U mlagjega *pogovora* nema“. Vidi *poreći* i *poreći se*.

92. *Protrèsuša* i *rešètuša*[8] je zla žena i duga jezika, koja na svoj način protresa i rešeta iskrnjega.

93. *Protupredlog* je anorganska riječ, jer *protu* nema u rječniku ni u jeziku; dakle treba kazati *protivni prijedlog*.

94. *Pròvjeriti* i *provjerávati*[9] stvar (račune, isprave) znači *verificare*.

95. *Prozívati*[10] je *far appello* (u sastancima, u školi). „Učitelj odmah u početku nauka *prozivlje* djecu“.

[1] Osvetnici (Luka Vukalović) od Martića. [2] U Crnoj gori. [3] Ibidem. [4] U Dubrovniku. [5] Ibidem, i sad je riječ u jeku, i to *priprodávalica* po dubrovačkom dijalektu. [6] U Crnoj gori. [7] U zdravici konavoskoj. [8] U Stonu. [9] U Crnoj gori. [10] Ibidem.

Digitized by Google

96. *Prvíštak* u frazi *u prvíštak*[1] i znači *u prvi mah*. „Mogao sam ih prodati (n. p. prepelice) po to i po to, kad je ono bilo *u prvíštak*“.

97. *Pùčiti*, *òpučiti* i *pòpučiti*[2] je goniti. „Sve ga je *pùčio* do rijeke“. „*Òpučio* je konjče“. „*Popuči* ga, da zapamti“.

98. *Pùncjele (Pùncjêlâ)* pl. tantum bio je u Dubrovniku samostan plemenitijeh koludrica reda sv. Franceska. Mjesto, gdje je bio manastir, zove se „*Na Pùncjelâm*“. Dolazi od talij. *la pulcella*.

99. *Pùstorine (pùstorînâ)*[3] pl. tantum. Kad se izmegju djevojke i momka razvrgne vjera, tad ona povrati njemu njegovo, biva darove. To povraćeno obilježje zovu *pùstorine*.

R.

1. *Ràdika*[4] je duhan, što se u nas šmrka. Biće od *radix* (radic-s), a to prije zetacizma. Taj se prah i pravi od žilâ i korijenja duhanske stabljike.

2. *Ràdovânje*[5] zovu ognje, što gore u oči Ivanja dne, Vidova, Petrova i ost. Poredi *obesèliti* u frazi „*Obesèli*[6] *svijeću*“, što znači *udunuti*, a to poimence krsnu svijeću, kad dogori gotovo sva, usagjena u krsni kolač. Ugase je mrvicama toga kolača, a žene spreme taj utarak svijeće kao božak.

3. *Ràd sebe* v. *potrebnjak*.

4. *Rájo* v. *kljajo*.

5. *Ràstavak* v. *razgodak*.

6. *Ràskućiti*[7] koga znači *upropastiti* (pravdom u sudu). Reče se o kome: „Dosta ih je *raskućio*, dok je sebe *okućio*“.

7. *Razàpêti* v. *čador*.

8. *Ràzgodak (-tka)* je u gramatikama *interpunctio*, ali ta riječ, sudeći po glagolu *razgòditi*, značila bi *rasporegjenje*, jer se veli u puku n. p. „Imam dosta posala, ne mogu sve u jedan put, *razgodiću*“. Po tome je *razgoditi*: *vertheilen*, *distribuere*. Dakle *razgodak* ne odgovara riječi i poslu interpunkcije. Kad se ne bi htjela upotrebiti lat. riječ *interpunkcija*, što bi bilo zgodnije, bolje bi gagjala riječ *rastavak* ili *znaci rastavljanja* nego *razgodak*.

9. *Razgòditi* v. *ràzgodak*.

10. *Ràzvîjgora*[8] je lahor proljetni, te čini, da se razvija lišće u gori.

11. *Ràzviti se* u frazi *razvilo mi se srce*[9] *(pupak)* znači *zabolio me drob*.

12. *Ràzvlâsnost*, *razvlástiti* v. *isvájânje*.

---

[1] U Konavlima. [2] Ibidem. [3] Na Mljetu. [4] U Dubrovniku. [5] Na Šipanu. [6] U Konavlima. [7] U Crnoj gori. [8] Ibidem. [9] Ibidem.

Digitized by Google

13. *Rèpuša*[1] je žena, koja sabira repe i svakojake dronje, pa ih sprema.

14. *Rešetuša* v. *protresuša*.

15. *Rìbljiva rijèka*[2] je *ein fischreicher Fluss*.

16. *Rijèzac (rijèsca)*[3] je *la fessura* na vratima (kad pukne niz duljinu štica); ili izmegju pločâ na kaldrmi.

17. *Rìmonte* v. *navlačnice*.

18. *Rìnforac (rìnfôrca)* v. *napeće*.

19. *Ròčiti novâke* v. *stävnja*.

20. *Ròdica, rògjaka, rogjàkinja* v. *svjedòkinja*.

21. *Rôk novákâ* v. *stavnja*.

22. *Ròtočka(-e)*[4] je onaj okrugli čep od drva, kojim zatrpaju mijeh, kad se nalit prodere.

23. *Rtènjača*[5] zovu kožari odrezak od volujske kože na hrbatu.

24. *Rùcêlj (rucélja)*[6] je držak kakvoga alata.

25. *Ručènîk (ručeníka)*[7] je postolnjak.

26. *Rúčiti* koga[8] znači *dati prvu paru* komu iz jutra, bilo siromahu, bilo kupnjom u prodaji. Trgovac tad reče: „Prvi si me ti *ručio;* bilo sa srećom!“

27. *Ruhògonja*[9] je onaj, koji goni djevojčino ruho u kuću mladoženje.

28. *Rumènjanka*[10] je *prunus armeniaca*. Ta je naša riječ postala iz lat. *armeniaca* s pomoću metateze i pučke etimologije.

S.

1. *Samòtvoran* v. *samòtvorci*.

2. *Samòtvôrci*[11] su živinice (moljci), koje se zametnu u suhu mesu (u bedri svinjskoj). Ova mi se riječ čini vrlo znamenita za znanost, jer kao da je puk proniknuo u prirodu, pa ovom riječi hotio da naznači *samòtvorno rajanje (la generazione spontanea)*, kojim se sad bave učenjaci, kao n. p. dr. Burke.

3. *Sàplûn (saplúna)* v. *taplun*.

4. *Sàslušâj (-a)*. Ovom kovanicom po lat. *audientia* naši pisci označuju pristup pred vladara ili kakva velikaša. Ta riječ nije samo kovanica, nego grdno je skovana, jer ima i dobrijeh kovanica. Da su dajbudi sastavili *sàslûh*, kao što ima *pòslûh* u smislu uprav *audientiae* (des Gehöres), što ima i drugo značenje *obsequentiae*, ili *sàslušânje*, kao što ima *pòslušânje*, ni po jada. Pošto dakle nema u jeziku riječi *slušaj*, *poslušaj* i ost., ne može da bude ni *saslušaja*. Ovo djelo, izaći pred vladara ili velikaša, zove narod *pristupiti*[12]; po tome je *audientia: pristup*.

[1] U Dubrovniku. [2] U Crnoj gori. [3] Ibidem. [4] U Konavlima. [5] U Stonu. [6] U Cavtatu. [7] U Konavlima. [8] U Cavtatu. [9] U Konavlima. [10] Na Orebićima. [11] U Konavlima. [12] U Crnoj gori.

Digitized by Google

5. *Satrmâč (satrmáča)*[1] je vrsta odebljega narodnoga tijesta poput makarulâ (macaroni), što se vari za jelo.

6. *Seòce* ima gen. *seòca,* deminutiv je od *sèlo (-a),* a ne *seòceta,* kako njeki pisci griješe. Tako isto kažu g. *mjestànceta* mjesto *mjestànca* od *mjestànce.* Ovo pogrješno pisanje poteklo je od krive analogije sa srednjim rodovima n. p. *dijete (djeteta)* i ost.

7. *Sinja udovica* v. *bijeli udovac.*

8. *Sîonica*[2], gdje su sjedali Crnogorci oko vatre pred *Biljardom*[3], a tu je bilo prije sijeno.

9. *Sjȅći* novac[4] je *batter la moneta.*

10. *Sjemènit (-a, -o)*[5] je čovjek, riba, životinja i znači *prolifico.*

11. *Sjenòpadina*[6] je prisojno mjesto. „Drva iz *sjenòpadine* ne gore dobro".

12. *Sklòpiti*[7] zovu štit (od dažda ili od sunca), a ne *zatvoriti.*

13. *Skòpôst (skòposti)* je *agilità, vita.* „Nema *skòposti* u ruci", kad ne može da vlada rukom.

14. *Smírênje*[8] je prava narodna riječ za *la rassegnazione,* pa ima i glagol *smíriti se:* „Nema kud ni kamo, *smírio se*". „Nema mu druge nego *smirenje* i predanje volji božijoj".

15. *Smíriti se* v. *smirenje.*

16. *Snòšljiva*[9] kokoš je, koja nosi (jaja).

17. *Solîlâr*[10] *(solilára)* je čeljade, koje radi na solinama.

18. *Sòvjelo*[11] je čunak, kojim se provlači žica na razboju pri tkanju.

19. *Splâčina*[12] je gnusna voda.

20. *Splákati se*[13] govori se o vodi, kad se skupi i učini malu baricu, *splâku.* Po tome kažu i za vojsku, da se *splákala.*

21. *Srȅbrnica*[14] je nova nemoć na vinovom grozdu kao bijela pepelina, ali sve drugo nego lug, valjada *Coniothyrium diploidiella.*

22. *Sredsrijèda*[15] je središte, biva *centrum;* a ima i glagol *usredsrediti,* što je prava riječ za *centralizzare.*

23. *Stànak (-ânka)* stara je naša riječ, potvrgjena i u lat. dokumentima u formi *stanicum,* i može služiti za novo sudbeno *ročište,* koje po svomu nastavku znači mjesto ročenja, a *stànak* je zahvatao i mjesto i vrijeme. Dapače *ročište* je „mjesto, gdje smo se dogovorili s kim da se sastanemo".[16] Lijepo uhu godi n. p. fraza: „Idem na *stànak* sa susjedom kod suda". Ova riječ se i danas upotrebljava: „Uglaviše

[1] U Hercegovini. [2] U Crnoj gori. [3] Zgrada tako nazvana po *biljardu,* te je bio u kući. [4] U Crnoj gori. [5] Ibidem. [6] Ibidem. [7] U Konavlima. [8] U Cavtatu. [9] U Crnoj gori. [10] U Stonu. [11] U Cavtatu. [12] U Crnoj gori. [13] Ibidem. [14] U Konavlima. [15] U Crnoj gori. [16] V. Vuka (rječnik).

Digitized by Google

stànak na Mitrov dan kod crkve". Eto dakle sudbenijem oblastima lijepe riječi.

24. *Starješinica, starješina* v. *svjedokinja.*

25. *Stàvnja* je grdna riječ skovana za njem. *Stellung*, kojom riječi označuje se prikazanje novakâ na službu, za koju su popisani. Naj bolje bi bilo to kazati *rôk* novákâ, jer fraza je narodna i sad: „*Die Stellungspflichtigen bestellen*" *ròčiti nováke.*

26. *Stêla*[1] je oblak, što se podiže iz mora.

27. *Straža* v. *šilbok.*

28. *Stražànica* v. *šilbočko mjesto.*

29. *Strîca (-e)*[2] je trokutni umet na košulji megju poramenicom i ogrlicom. Drugovdje se to zove *pijavica.*[3]

30. *Stŕmêlj (strmélja)* je *crabro, il calabrone* (velika osa); ali osim toga *stŕmêlj* je u narodu nješto negativno, n. p. u frazi: *strmélja* na devet[4], a to je od prilike nješto kao *calendae graecae;* dakle je tu *stŕmêlj* njeki mjesec, koga nema. Tako isto čuje se: „*Stŕmêlj* ti je u bačvi" i znači „prazna ti je bačva".[5]

31. *Stŕnô*[6] u poslovici *ni stŕnô ni lòvnô* znači, gdje nije ni strnište ni gaj, u prenesenom smislu nješto ni tamo ni amo. Ali može biti da se oba pridjeva stiču za kakvo pseto, i tad je ono *stŕnô* za *stŕvno*, jer se zamjenjuju ovi pridjevi, kao što se zamjenjuje *lòvno* sa *lòmno.* Onda poslovica bi značila, da pseto nije ni *stŕvno* (ferox), ni *lòvno* (cicur); dakle opet ni tamo ni amo.

32. *Strùgâčâ riba*[7] je ona, s koje se stružu ljušture (koja ima ljušture).

33. *Stŕvno* v. *strno.*

34. *Sûhac (sûhca)* v. *krušac,*

35. *Sûj* v. *sujati.*

36. *Súјati*[8] znači *odgrtati* zemlju zdravicu od mrtvice, a *sûj (súja)*[9] je brazda, što je *osújala* (odvratila, odgrnula) zdravica i tako napravila brazdu.

37. *Sûk (súka)*[10] je neotesano drvo, od koga se djelja palica od motike.

38. *Súkalo (-a)*[11] je cjevnjak u narodnoj obrtnosti tkanja.

39. *Supìzdîn (supizdína) s kraja*[12] zovu pomorci lagahni lahor od sjevera.

40. *Súsak (súska)*[13] je sud za vodu s drškom niz dolje.

41. *Svjedòkinja* je grdna kovanica bez potrebe, jer oni, te tako pišu, misle, da se ne može kazati *žena svjedok*, kao što se kaže *čovjek svjedok.* Isto se tako griješi za druge riječi zamjenične;

---

[1] U Konavlima. [2] Na Šipanu. [3] V. Rad CXIV, str. 231. [4] U Cavtatu. [5] U Konavlima. V. Rad CXV, str. 168. [6] U Crnoj gori. [7] Ibidem. [8] U Stonu. [9] Ibidem. [10] U Crnoj gori. [11] U Cavtatu. [12] U Dubrovniku. [13] U Crnoj gori.

Digitized by Google

n. p. za žensku se kuje riječ *starješinica*, jer se misli, da se ne može kazati *žena starješina*, kao što je *čovjek starješina.*[1] V. *članica*. Gdje treba baš žensko ime, tu mnogo puta pisci lutaju kažući n. p. *pjesnikinja* (v. *pjesnarka*), *rogjàkinja* mjesto *ròggjaka* i *ròdica* i ost.

42. *Svjëže* se č. je i o vremenu. „Jutros je vrijeme *svjëže*“ (hladno)[2]. V. *mrtvo cvijeće.*

Š.

1. *Šìlbok (-a)* od njem. *Schildwache*, a za to je naša riječ *straža; šilbočko mjesto* je naša *stražànica.*[3]

2. *Šilbočko mjesto* v. *šilbok.*

3. *Šipka*[4] je nabirača, na koju se navija (nabira) *natra*[5], što je uprav potka za sukno.

4. *Šišàrica* ili *šišârka* v. *borka.*

5. *Škàkalj (škàklja)*[6] je morska mala mušlja, drugovdje *nàrikla.*[7]

6. *Škŕpina* v. *crljénak.*

7. *Šmìglîn (šmiglína)*[8] je vragulin *(il diavolino)*, koji neopažen oko ženskinja obigrava, a ženska je *šmiglìnica*[9]*: la civetta*, koja kradom muškarcima se ozivlje.

8. *Šmiglìnica* v. *šmìglîn.*

9. *Šŭpke (šŭpâkâ)*[10] pl. tantum zovu se šupljine na okolo opanka, kroz koje se uvlači oputa.

T.

1. *Tàjac (tâjca)*[11] je tišina, mûk: „Nastane *tàjac*“ (razumije se) iza graje.

2. *Tànčica* v. *mrtvica.*

3. *Tàplûn (taplúna)*[12] veliki je čep, od talij. *il tappone.* Što se tiče umetka *l*, poredi *sàplûn (saplúna)*[13] od talij. *il sapone.*

4. *Tëkicê*[14] je tek, istom, malo.

5. *Tlè*[15] je poznata riječ sr. roda, ali manjkava i nepravilna; no se svakojako i naopako upotrebljava. Treba zapaziti, da u sing. ima samo oblik *tle*, a to za nom. i ak.: „Ovo je *tle* gnusno“, „Što je to palo na *tle?*“ (gdje može biti *tle* i ak. pl.). U pluralu pak ima gen. *tálâ:* „Digni to *s tálâ*“, a može biti i *s natálâ*, gdje je prijedlog *na* srastao sa riječi; zatim ima dat. lok. i instr. *tlìma:* „leži *nà tlima*, prosut *pò tlima*“. Ima još i genitiv *tlî* u formi *s nàtlî*, gdje je prijedlog *na* opet srastao s imenicom, n. p. „digni to *s nàtlî*“. Mjesto *tle*

[1] V. Rad CXV, str. 167. [2] U Crnoj gori. [3] U Cavtatu. [4] Ibidem. [5] Ibidem. [6] Na Orebićima. [7] U Cavtatu. [8] U Dubrovniku. [9] Ibidem. [10] U Stonu. [11] U Crnoj gori. [12] U Konavlima. [13] Ibidem. [14] U Stonu. [15] V. Rad 138.

Digitized by Google

knjiga ima *tlo*, *tla*, *tlu*, što je nepravilno, i *tleh*, što je anorganska forma, a odatle kovanicu *potlehušicu* mjesto narodne *pozemljuhe* ili *pozemljušice;* i u tome se obliku *tleh* vidi njeka naknada za gubitak slova *h*. V. uvod slova *h*.

6. *Tórac (-rca)*[1] (valja da *tvórac)* isto što i *tvòrilo* v. *òblûk*. Poredi uvod slovu *v*.

7. *Tràgati*[2] je narodni glagol i znači iti čemu za tragom, tražiti, isljegjivati. Ima i supst. *tràgânje*.[3]

8. *Tràgânje* v. *tragati*.

9. *Trêsa* od talij. *la tressa;* narodna je za to riječ *prèčaga* ili *prèčanica*. V. *tȓnuti*.

10. *Tȓnuti (-â)*[4] pl. tantum drveni su šipovi, što se zabiju na dnu od bačve u *tresu* (poprečnu štičicu, prečagu, prečanicu), da bolje drži i da je tvrgje.

11. *Trȍšak (-ška)*[5] u frazi: „Gdje si na *trȍšku?*“ znači „gdje si na stanu i na hrani?“

12. *Tugji zubi, tugje kose, hladna voda, svježe cvijeće, mladi sir, meki kruh, (tvrdi kruh)*, v. *mrtvo cvijeće*.

13. *Tvòrilo* v. *obluk*.

14. *Tvȓgja* v. *tvrtka*.

15. *Tvȓtka* je u prometu i trgovini *la firma*. A zašto ne *tvȓgja*, što je stara riječ za dokumente i može se primijeniti na trgovačku *firmu?*

U.

1. *Ud* i *údo* v. *glava*.

2. *Ùdariti ù hrup*[6] govori se o svinjama, kad se zagriju za priplod, pa se veli, da se *hrûpajû*. To se posprdno kaže i o čeljadi, kad se pomame.

3. *Ùgrabiti*[7] je *praecedere, anticipare:* „On je još iz jutra *ùgrabio* drugove i posle“.

4. *Ùklješteno* je *crijevo*[8] *l' ernia incarcerata*.

5. *Ùmaha*[9] je suho granje, u koje se oganj piri.

6. *Ùmet*[10] je u narodu živinče, što je oždrijebila kobila ili oslica, a nije ni ždrijebe ni osle, nego maške. Veli se, da je kobila na livadi s *ùmetom*. Eto lijepe riječi za *ibrido*, što naša knjiga nije dosle imala. Tako u gramatici može se lijepo kazati, da je nješto *ùmet* ili *ùmetni* oblik mjesto *hibrida* ili *hibridna* forma.

7. *Ùmetnuti se*[11] isto je što *umisliti se, immaginarsi*. „*Ùmetnuo se*, da ga boli“.

8. *Unàkrst* v. *nakekerušiti se*.

9. *Univérsa* svakojaki pisci upotrebljavaju za *universìtât (-i)* od *universitatem*. Tako isto *Me-*

[1] U Stonu. [2] U Crnoj gori. [3] Ibidem. [4] U Konavlima. [5] U Crnoj gori. [6] U Konavlima. [7] U Crnoj gori. [8] Ibidem. [9] Na Mljetu. [10] U Konavlima. [11] U Crnoj gori.

Digitized by Google

cèna za *Mecènat*, pa i *matúra* za *maturitat* (ispit zdrelosti). Kako to skraćivanje vrijegja uho i pokazuje neznanje, otkuda dolaze te riječi, nagrgjujući tugje megjunarodne riječi, i to bez potrebe, može znati samo onaj, te je osjetljiv fizično (uhom) i moralno (osjećajem). Dok sakate *namirnicu* prekrajajući je u *namiru*, ni po jada, jer to je i onako nevaljala riječ za priznanicu, pa je žlje i gore naša.

10. *Upìljati*[1] vrške (piljke, kimice) znači nabrati toga.

11. *Ùputnica* a ne *nàputnica* je *Anweisung, l'assegno,* jer se kaže *upútiti što na koga*, a ne *napútiti*. Nješto drugo je *napútiti* koga.

12. *Ùredak*[2] *(-tka)* zovu, kad sade lozu, nepotpuni red lozâ izmegju punijeh i pravijeh redova. Što se tiče sklopa riječi, poredi *ùtarak (-rka)* (ulomak lojane svijeće), *ùspirak (-rka)* (okrajak sapluna), *ùsječak (-čka)* (slomak nječega) i *ùstrižak (-ška)* (krpica, što otpane, kad kroje). Čestica *u* u ovijem sastavinama ima intensivno-negativnu snagu kao n. p. u *uvreti*, *upeći se*, a n. p. u *ubog* čisto negativnu, kad se uporedi sa *nebog*.

13. *Ùsječak* v. *na usječke*.

14. *Ùspirak* v. *uredak*.

15. *Usredsrédititi* v. *sredsrijeda*.

16. *Ùstanak*[3] *(ùstânka)* osim drugijeh značenja upotrebljava se i za vrijeme jutrnjeg ustajanja. „Na *ùstânku* i uranku!"

17. *Ùstrižak* v. *uredak*.

18. *Usùmica*[4] je zgusnuto mlijeko u majčinoj dojci, kad čedo ne može da sisa.

19. *Ùtarak* v. *uredak*.

20. *Ùvjeran*[5] je osvjedočen: „Budi *uvjeran*".

21. *Ùžig (-a)*[6] je buktinja na ribarskom svjećalu.

V.

Ovo slovo kao da nam ponestaje. Osim pojavâ po gram. pravilima (n. p. *ob(v)lak, ob(v)eseliti, ob(v)rnuti* i ost.) i po dijalektičnijem osobinama (n. p. *(v)ladanje* i ost.) njeki primjeri u srcu narodne jezične oblasti pokazuju, da ovo slovo nije tvrdo ni postojano. Da ne spominjem *dvignuti* (sad *dignuti)* sasvijem istisnuto, dosta je navesti *mrtvac (mrtvaca)*, za koga se govori *mrtac* u gen. *mrca, torac* za *tvorac, šeše* za *šešve* (ali gen. *šešava)* boginje, *vrše* za *vršve* (ali gen. *vršava)* ribarska sprava, *strno* za *strvno* i ost. No za to pokazuje se u jeziku naknada toga gubitka, te

[1] U Cavtatu. [2] U Stonu. [3] U Crnoj gori. [4] U Konavlima. [5] Ibidem. [6] Po dubrovačkom primorju.

Digitized by Google

se to slovo opet pomalja, gdje baš nije potrebito, kao n. p. u riječima: *vrpa* za *rpa*, *vujac* za *ujac*, *vujčić* za *ujčić*, *vukaz* za *ukaz* i ost. Ovdje je *v* blagoglasno gotovo kao ondje, gdje je preveza n. p. *zna-v-ati*.

1. *Valiga*[1] je morska trava od lat. *alga*, što je drugovdje *voga*[2] (valga, vaoga, vôga) v. *palj*.

2. *Vijenac* v. *porijez*.

3. *Vîš (-a)*[3] je sijeno, te se kosi na rukoveti po kršima, a ne po livadama, za to je gore vrste.

4. *Vjèrovati* koga[4] n. p. do nedjelje, *vjerovati* onakvog čovjeka i ost. znači talij. *prestar fede, dar credito*.

5. *Vještačko cvijeće* v. *mrtvo cvijeće*.

6. *Vlâk (-a)* v. *vôz*.

7. *Vodòčajina* v. *čajina*.

8. *Vodòvagja* v. *Konavli*.

9. *Vôz (-a)* je najbolja narodna riječ za njem. *Zug*, talij. *il treno*, jer je tu riječ narod posvetio u svom govoru i u prostom obliku *vôz* i u složenom *kòlovoz* (put, kuda idu kola). Istina i *vlâk* je narodna riječ i čuje se za mjesto, gdje se izvlače lagje[5]; pa ima i *vláka*, veliko drvo, te se ne može natovariti na kola, nego se vuče. No obje ove riječi iskazuju pasivno stanje, a ne kretanje kao *vôz*, a kamo li brzinu, koja dolikuje gvozdenom putu; pa nijesu narodne u tom smislu.

10. *Vrân (-a)*[6] posred boka od bačve otvor, te se začepljuje velikijem čepom, *taplunom*. V. *taplun*.

11. *Vrandza, vrandzav, ovrandzaviti se* v. *ofrandzaviti se*.

12. *Vrh (vrha)*[7] je gomilica žita (maslinâ) navrh mjere (uborka, starića, četvrti), što se poravni palicom, ako nije pogodba, da bude mjera *s vrhom*. U prenesenom smislu znači *vrh* njeki *pretičak, kamatu*: „Vratiću ti *s vrhom*“.

13. *Vrpa, vrpica* v. *rpa*.

14. *Vučenje* v. *vlak*.

Z.

1. *Zàbabiti*[8] koju ženu znači *učiniti je babom* prije vremena, biva staricom.

2. *Zabojèditi se*[9] znači *krivo se gledati*. „Kad se nevjeste *zabòjedê*, eto muke“.

3. *Zàdračiti*[10] je *udužiti se*, n. p. „*Zàdračio* sam vreću mûke

[1] Na Orebićima. [2] U Cavtatu. Što se tiče prirasta iz početka riječi slova *v* u oba primjera *valiga* i *vôga*, v. uvod slovu *v* na kraju. [3] U Crnoj gori. [4] Ibidem. [5] Na Lastovu. [6] U Konavlima. [7] U dubrovačkoj okolici. [8] U Crnoj gori. [9] U Konavlina. [10] U Stonu.

Digitized by Google

(brašna) u trgovca". *Zakùčati*[1] pak koga znači *prevariti* ga prodajom, zajmom i ost., n. p. „*Zakùčô sam* ga deset pletâ".

4. *Zadražívati se*[2] lijep je glagol za talij. *far il ritroso*. „Hoće, hoće, no se *zadràžîvâ*" veli se o djevojci, koja se nećka, pa pristane.

5. *Zàglava*[3] je kraj, završetak. „To je bilo *na zàglavu* krsnog imena" znači *sutri dan* po krsnom imenu, što se inače kaže *na ustavke* krsnog imena, a dan prije svetoga kaže se *uoči* ili *na predvečerje*.

6. *Zagovárati* znači *zabaviti* koga govorom, da ne misli o koječem, ili ga *ometati*, da ne svrši, što je naumio. Po tome je pogrješno *zagovarati* u smislu preporučivanja i podupiranja.

7. *Zàjec* je starinski oblik, a novi je *zêc*, i gotovo[4] svud je tako stegnut, samo živi ta stara forma još u prezimenima, ali izopačena tugjom ortografijom i jezikom.[5]

8. *Zàključak (-čka)* je nespretna riječ za *odluku*, jer *zàključak*[6] je u pletiće igle ona kvaka na vrhu.

9. *Zaključiti* takogjer se loše uzima za *odlučiti*, *zaglaviti*. Narod veli, da je skup *odlučio*, a nikad *zaključio*, nego on zna samo za *zaključati*, a to je zavrnuti ključem.

10. *Zakòrati*[7] je zarasti o rani. „Rana je *zakòrala*".

11. *Zakùčati* v. *zadračiti*.

12. *Zàmahnicê*[8] znači *uzasopce*. „Preskočio je *zàmahnicê* po dvije megje".

13. *Zámet(-a)*[9] kaže se o zemaljskom plodu (embrione). „Nije bilo vele *zámeta*, ali su veličke (krtole)".

14. *Zàpārak (zàpârka)*[10] je lijepa narodna riječ za ljekarsku *infusione*, kao što je *ùvarak (ùvârka)* lijepa riječ za *decotto*.[11]

15. *Zàpatak* v. *pàt*.

16. *Zàpodak (zàpotka)*[12] je kao zaravanjak izmegju kršâ i hridî. Ta bi riječ bila zgodna za talij. *pianerottolo*.

17. *Zàprâvdati* koga[13] je *impetire*, a *zàprâvdati se* s kijem[14] *početi pravdu* s kijem o čemu *(entrar in lite)*.

18. *Zástoj (zástoja)* je nova riječ u knjizi za talij. *ritardo*, *rallentamento*, ali nije narodna, jer u puku je *zàstojânje*, kao što ima *nàstojânje*.

19. *Zàstojânje* v. *zástoj*.

20. *Zatvòriti* v. *sklopiti*.

21. *Zavèsti*[15] u knjigu koji spis narodna je fraza za talij. *protocollare*.

---

[1] U Cavtatu. [2] Na Mljetu. [3] U Konavlima. [4] U krajini Negotinskoj ima još *zàjac*. [5] U Dubrovniku n. p. *Saits*. [6] V. Vukov rječnik. [7] U Crnoj gori. [8] U Konavlima. [9] Ibidem. [10] U Crnoj gori. [11] V. Rad 138, str. 67. [12] U Crnoj gori. [13] U Konavlima. [14] Ibidem. [15] U Crnoj gori.

Digitized by Google

22. *Zàvodica*[1] je *la serpentina*, što se drugovdje zove *zàvojica*[2], *tkànica*.

23. *Zàvojica* v. *zàvodica*.

24. *Zdjȅla*[3] zove se čast (poklon, dar) o Božiću (praščevine, djevenicâ), što seljaci nose na *zdjȅli* (plitici) kome uglednom licu u mjestu.

25. *Zdràvica* zemlja v. *mrtvica*.

26. *Zelènjâk (zelenjáka)* u knjigama se nazivlje zakonska dubrovačka knjiga *liber viridis*, a u okolici dubrovačkoj[4] zovu je *zèlênko*, jer se čuje: „Vidjećemo, što govori *zèlênko*“.

27. *Zèlênko* v. *zelenjak*.

28. *Zeljànîk*[5] *(zeljaníka)* je narodna slatkarija od zelja.

29. *Zemùnica*[6] i *zemùnîk (zemuníka)* je pojata, Erdhütte, gotovo pećina od zemlje.

30. *Zgodítak (-tka)* je nespretna kovanica, kojom novine naznačuju sreću, kad koga dopane na lutrijama. Ali narod ne govori *zgòditi lutriju*, nego *dobiti;* po tomu bi trebalo kazati *dobítak*. „Koga je dopao *dobítak?*“ *Zgodítak* je riječ skovana po njem. *treffen* = zgoditi.

31. *Zgrȁda*[7] je vinograd u stranama, a ne na polju.

32. *Znaci rastavljanja* v. *razgodak*.

33. *Zr̂no (-a)*[8] je narodna riječ, kojom narod označuje ljekarske *pilule*. „Rekao mi je ljekar, da mi date u *zr̂nu*, a ne u prašku“. *Zr̂no* je dakle *la pillola*, a *prašak* je *la polverina*. *Zr̂no* je i tane.

34. *Zrnòbojina*[9] je šupljina na ljudskom tijelu, što učini tane; po tome je *zr̂no* narodna riječ za tane, a obično se i govori: *zr̂no* iz puške.

Ž.

1. *Ždròknuti* v. *ždròkûn*.

2. *Ždròkûn (ždrokúna)*[10] po pučkoj etimologiji polag *proždrijeti* dolazi riječ od lat. *Draco (n)*. Odatle ima i gl. *ždròknuti*, što znači *proždrijeti*.

3. *Živo cvijeće* v. *mrtvo cvijeće*.

4. *Žmírak (-rka)*[11] je nevidljiva mušica. V. *nevid*.

5. *Žmùo (žmúla)*[12] je čaša. Riječ je postala metatezom od *mžul*, a ovo od lat. *modiolus*, *Trinkgeschirr*.

6. *Žùjica*[13] je petlja, na kojoj visi maslinov pod.

7. *Žùtica*[14] je vez konavôski na osnovi žutoj. V. *bjelica*

---

[1] Na Orebićima. [2] U Crnoj gori. [3] Na Mljetu. [4] U Mravinjcu. [5] U Hercegovini. [6] U Crnoj gori. [7] U Konavlima. [8] U Crnoj gori. [9] Ibidem. [10] U Dubrovniku. [11] U Crnoj gori. [12] U Dubrovniku. [13] Na Orebićima. [14] U Konavlima.

Digitized by Google